Žiulis Vernas

PIETŲ ŽVAIGŽDĖ

ANBO

Jules Verne

Žiulis Vernas

PIETŲ ŽVAIGŽDĖ

ROMANAS

ANBO
KAUNAS 1999

Verne, Jules

Ve-177 Pietų žvaigždė: romanas / Žiulis Vernas; [vertė Danguolė Pankevičienė; panaudotos Leono Beneto iliustracijos]. - Kaunas: ANBO, 1999.- 223 p.: iliustr., portr.
ISBN 9986-507-08-1

Prancūzų rašytojo Žiulio Verno nuotykių romane „Pietų žvaigždė" pasakojama apie jauno talentingo inžinieriaus mokslinę komandiruotę į Pietų Afriką, deimantų kasyklas. Įdomiai vaizduojama Kapo provincijos, kur vyksta veiksmas, mišrios sudėties gyventojų, kurių dauguma yra deimantų ieškotojai, buitis, tarpusavio santykiai, gerokai sąlygojami noro pralobti. Romano siužeto ašis – nepaprasto grožio deimanto istorija, glaudžiai susijusi su žmonių likimais, meile ir laime. Kaip būdinga visai Ž. Verno kūrybai, ir šioje knygoje ryškūs humanizmo, tikėjimo žmogaus proto galia, principingumo, nesitaikstymo su blogiu idealai.

Lietuvių kalba „Pietų žvaigždė" leidžiama pirmą kartą.

UDK 840-3

Vertė Danguolė Pankevičienė

Leidinyje panaudotos Leono Beneto iliustracijos

Kaina 12,75 lt.

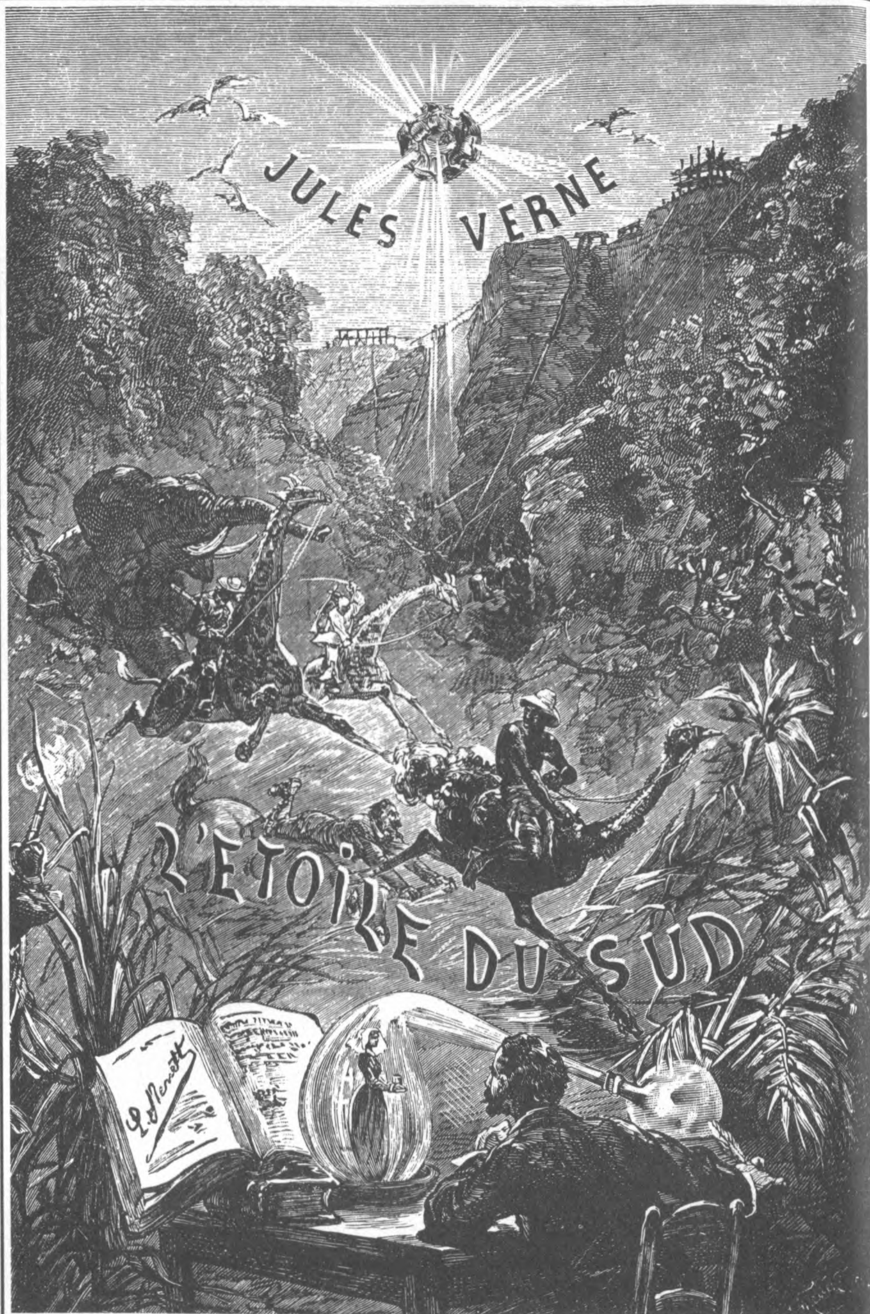
ŽIULIS VERNAS

PIETŲ ŽVAIGŽDĖ

ROMANAS

JULES VERNE

L'ÉTOILE DU SUD

JULES VERNE
L'ETOILE DU SUD

Pirmasis skyrius

Keisti žmonės tie prancūzai!

– Kalbėkite, pone, aš klausau.

– Pone, turiu garbės prašyti jus mis Votkins, jūsų dukters, rankos.

– Alisos rankos?..

– Taip, pone. Mano pasipiršimas jus, atrodo, stebina. Bet man, tiesą sakant, sunku suprasti, kasgi čia taip nepaprasta. Man dvidešimt šešeri metai. Aš – kalnakasybos inžinierius. Politechnikos mokyklą baigiau antruoju mokiniu. Mano tėvai – žmonės kad ir neturtingi, bet verti pagarbos ir gerbiami. Tereikia jums panorėti, ir šitai tuojau pat patvirtins ponas Prancūzijos konsulas Kapo provincijoje arba mano bičiulis Faramonas Bartesas, narsus medžiotojas, gerai žinomas tiek jums, tiek visiems Grikvalendo gyventojams. (*Olandijos, o vėliau Anglijos valda Pietų Afrikoje. – Čia ir toliau – Vert. past.*) Čionai aš atvykau vykdyti Prancūzijos vyriausybės ir Mokslų akademijos man skirtą mokslinę misiją. Pernai manasis institutas premijavo mane už darbus tiriant Overnės vulkaninių uolų cheminę sudėtį. (*Overnė – istorinė Prancūzijos provincija, esanti Centrinio Masyvo kalnuose*) Mano darbai apie Valio deimantingus klodus jau beveik užbaigti ir mokslo pasaulyje, be abejo, bus palankiai priimti. (*Valis – Pietų Afrikos upė, dešinysis Oranžinės intakas.*) Grįžęs iš šios kelionės, aš turiu gauti etatines profesoriaus pareigas Paryžiaus kalnakasybos mokykloje ir jau esu užsisakęs butą Universiteto gatvės šimtas ketvirtojo namo ketvirtame aukšte. Mano atlyginimas nuo ateinančių

metų sausio pirmosios padidės iki keturių tūkstančių aštuonių šimtų frankų. Papildomas užmokestis už mokslinius darbus bei ekspertizes, publikacijos moksliniuose žurnaluose ir akademijos premijos mano pajamų bendrą sumą beveik padvigubins. Drįstu pridurti, kad mano laimei daugiau ir nereikia, nes asmeniniai poreikiai kuklūs. Turiu garbės, pone, prašyti jūsų dukters, mis Votkins, rankos.

Jau vien iš tvirto ir ryžtingo šios trumpos kalbos tono lengvai galėjai suprasti, kad diplomuotas inžinierius ir mokslininkas chemikas Siprijenas Merė buvo pratęs tiesiai eiti į numatytą tikslą ir kalbėti labai atvirai. Tik ką pasakytų žodžių įspūdį visiškai atitiko jo veido išraiška – tai buvo veidas jauno vyro, kurį užvaldę taurūs mokslo interesai ir labai jau menkai tedomina pasaulio tuštybė.

Ežiuku kirpti kaštoniniai plaukai, trumpa rusva barzdelė, neįmantraus kirpimo pilkos medvilnės kelioninis kostiumas, už dešimtį su, šiaudinė skrybelė, kurią jis įėjęs pagarbiai padėjo ant kėdės, – tuo tarpu jo pašnekovas su įprastiniu anglosakso atsainumu ramiausiai liko su galvos apdangalu, – visa Siprijeno Merė išvaizda liudijo jį esant protingą, o giedras žvilgsnis bylojo apie jo nuoširdumą. (*Anglosaksai – bendras pavadinimas germanų genčių – anglų, saksų, jutų, frizų, – kurios V–VI a. užkariavo Britaniją ir susimaišė su vietinėmis gentimis. VII–X a. susidarė tautybė, kuri, vėliau susimaišiusi su išeiviais iš Danijos ir Norvegijos, davė pradžią anglosaksų tautybei.*) Beje, šis jaunas prancūzas puikiai kalbėjo angliškai, tartum ilgą laiką būtų gyvenęs grynai britiškose Jungtinės Karalystės grafystėse.

Namų šeimininkas, klausydamasis savo svečio, rūkė pypkę ilgu kandikliu. Jis sėdėjo mediniame krėsle, padėjęs ištiestą kairę koją ant pintos taburetės ir atsirėmęs į grubiai sukaltą stalą, ant kurio stovėjo ąsotis džino. Džonas Votkinsas vilkėjo baltas kelnes, šiurkštaus mėlyno audinio striukę ir geltonos flanelės marškinius – be liemenės ir kaklaraiščio. Iš po didžiulės fetro skrybėlės, tartum veržte priveržtos prie žilos galvos, pūpsojo apvalus paburkęs vei-

das, toks raudonas, lyg būtų persisunkęs serbentų želė. Šioje ne itin patrauklioje fizionomijoje su kuokštais stirksančia varnalėšos graižų spalvos šiurkščia barzda pro siaurus plyšiukus žvelgė mažos pilkos akutės, nešviečiančios nei kantrybe, nei gerumu.

Misteriui Votkinsui pateisinti reikia pasakyti, kad jis baisiai kentėjo nuo podagros ir dėl to turėjo apmūturiuoti savo kairiąją koją skudurais, o Pietų Afrikoje ne mažiau kaip kitur podagra anaiptol nešvelnina charakterio tų, kieno sąnarius yra pagriebusi.

Visa, kas čia aprašoma, vyko misterio Votkinso fermos pirmajame aukšte. Toji ferma buvo apie 29° geografinės platumos į pietus nuo pusiaujo ir 22° ilgumos į rytus nuo Paryžiaus dienovidinio, netoli Laisvosios Oranžinės valstybės rytinės sienos britų Kapo kolonijos šiaurėje, Pietų, arba anglosaksų, Afrikos centre. Ši šalis, kur dešiniuoju Oranžinės upės krantu eina Kalahario lygumos pietinė riba, senuosiuose žemėlapiuose žymima kaip Grikva, maždaug prieš dešimtį metų teisėtai pavadinta „Diamonds Field", arba „Deimantų lauku".

Svetainė, kurioje vyko susitikimas, traukė dėmesį pirmiausia prabangiu apstatymu, smarkiai kontrastuojančiu su paties būsto kuklumu. Grindys, pavyzdžiui, buvo tiesiog žemė, bet kai kur ant jos tysojo minkšti kilimai ir brangūs kailiai. Ant sienų, niekad nemačiusių jokių apmušalų, kabojo prašmatnūs laikrodžiai iš kalinėto vario, brangūs įvairios kilmės ginklai, anglų miniatiūros puikiuose rėmuose. Aksomu apmušta kanapa stovėjo šalia medinio baltai dažyto stalo, tinkamo nebent virtuvei. Krėslai, atgabenti tiesiai iš Europos, veltui viliojo į savo glėbį misterį Votkinsą, – jam mielesnė buvo sena kėdė, kažkada sukalta savo paties rankomis. Apskritai sankaupa vertingų daiktų, o ypač panterų, leopardų, žirafų bei gepardų kailių, netvarkingai išmėtytų ant krėslų, kanapų ir taburečių, darė šią salę barbariškai prabangią.

Iš lubų išvaizdos galėjai spręsti, kad namas visada teturėjo vieną aukštą. Kaip priimta šioje šalyje, jo stogas buvo padarytas dalinai iš lentų, dalinai iš molio ir dengtas rifliuoto cinko lakštais, uždėtais ant lengvos medinės konstrukcijos. Krito į akis ir tai, kad

šis būstas buvo ką tik baigtas statyti. Na, o pažvelgus pro kurį nors langą, ir dešinėje,ir kairėje matėsi penketas ar šešetas apleistų vienodos paskirties pastatų, kurie pamažu kriošo. Visus šiuos namus misteris Votkinsas vieną po kito statė, apgyveno ir metė likimo valiai, kai tik praturtėdavo, taigi dabar į juos buvo žiūrima kaip į jo augimo gaires. Toliausiai iš visų stovintis buvo padarytas iš paprasčiausios velėnos ir galėjo vadintis nebent palapine. Antrojo statybinė medžiaga buvo molis, trečiasis jau sulipintas iš lentų ir molio, o ketvirtasis – iš molio ir cinko.

Visi keturi pastatai stūksojo ant kalno ties ta vieta, kur susilieja Valio ir Modero vandenys. Aplinkui, kiek akys aprėpė, į pietvakarius ir šiaurę driekėsi nyki plika lyguma. Jos rausvoje sausoje, suskeldėjusioje žemėje kur ne kur dygo reta žolė bei pavieniai dygliuoti krūmokšniai. Tuo, kad visai nebuvo medžių, ši liūdna apygarda išsiskyrė iš kitų. O turint galvoje, kad dėl prasto susisiekimo su jūrų uostais čia nėra ir žibalo, netenka stebėtis, jog namų ūkio poreikiams gyventojai degina mėšlą.

Tokiomis nykiomis, monotoniškomis apylinkėmis plukdo savo vandenis abi upės tarp tokių lėkštų krantų, kad tiesiog nesuprantama, kodėl jos neišsilieja po visą lygumą. Tik toli rytuose horizontą suskaido kontūrai dviejų kalnų – Platbergo ir Pardebergo, kurių papėdėje geros akys gali įžiūrėti stulpus dūmų, dulkių ir mažus baltus namukų ar palapinių taškučius, o aplink – judančias gyvas būtybes. Kaip tik čia, Velde, įsikūrusios veikiančios deimantų kasyklos – Toits Penas, Nju Rašas ir turbūt turtingiausia iš visų Vandergartas. Šiuose karjeruose, „sausose kasyklose" (taip pavadintose dėl sausros sąlygų apylinkėse), kur deimantai vos ne paviršiuje, buvo iškasta, pradedant 1870 metais, deimantų ir kitų brangiųjų akmenų už keturis šimtus milijonų svarų sterlingų. (*Svaras sterlingų – Didžiosios Britanijos piniginis vienetas.*) Karjerai įrengti aplinkui ne daugiau kaip dviejų trijų kilometrų spinduliu. Per lornetą juos lengva įžiūrėti iš Votkinso fermos, esančios už kokių keturių angliškų mylių. (*Angliška mylia – 1609 m.*) Beje, pavadinimas „ferma" visai netiko aprašomajai sodybai, nes aplink

ją nesimatė nieko panašaus į kokios nors kultūros auginimą. Kaip ir visi šio Pietų Afrikos regiono vadinamieji fermeriai, sodybos šeimininkas, turintis bandas karvių, ožkų ir avių, priklausė greičiau prie gyvulių augintojų negu prie tikrų žemdirbių.

Beje, misteris Votkinsas vis dar neatsakė į tą mandagų ir kartu labai aiškų prašymą, kuriuo į jį kreipėsi Siprijenas Merė. Ne mažiau kaip tris minutes pamąstęs, Votkinsas ryžosi pagaliau išimti iš burnos savo pypkę ir išsakė mintį, visiškai tolimą temai.

– Tikiuosi, brangusis mesjė, oras netrukus pasikeis! Niekuomet dar manęs taip nekankino podagra kaip šiandien nuo pat ryto!

Jaunasis inžinierius apniukęs akimirksniui nusigręžė, kad susitvardytų ir neparodytų savo nusivylimo.

– Galbūt jums reikėtų atsisakyti džino, misteri Votkinsai, – sausai ištarė jis, rodydamas į keraminį ąsotį, kurio turinys dėl girtuoklio neslopstančio dėmesio sparčiai seko.

– Atsisakyti džino! Dieve teisingasai, tai bent patarimas! Argi džinas gali pakenkti padoriam žmogui?.. Aišku, aš žinau, ką turite galvoje!.. Dabar jūs man pasakysite receptą, kurį vienas gydytojas rekomendavo podagros kamuojamam lordui kancleriui. Na, kokia buvo to gydytojo pavardė? Lyg ir Abernetis! „Norite gerai jaustis? – kreipėsi jis į savo ligonį. – Gyvenkite iš vieno šilingo per dieną, uždirbto savo prakaitu!" Visa tai iš tiesų puiku! Tačiau – teatleidžia man mūsų senutė Anglija – jei, norint gerai jaustis, reikėtų gyventi iš vieno šilingo per dieną, tai kam tada kaupti turtą?.. Vadinasi, visa tai kvailybė, neverta tokio protingo žmogaus kaip jūs, ponas Merė! Taigi baikim šias kalbas, prašau jus! Man, matote, kur kas labiau patinka naudoti žemę! Skaniai valgyti, saldžiai miegoti, rūkyti gerą pypkę, kai tik įsigeidžiu, – kitų džiaugsmų šiame pasaulyje neturiu, ir jūs norite, kad aš jų atsisakyčiau?

– O, jokiu būdu! – paskubėjo atsakyti Siprijenas. – Aš tiesiog priminiau jums sveikatos saugojimo receptą, kuris man atrodo tinkamas! Bet iš tikrųjų meskime šią temą, jeigu jums, pone Votkinsai, to norisi, ir grįžkime prie svarbiausio mano vizito tikslo.

Misteris Votkinsas, ką tik demonstravęs nesuvaldomo daugžo-

džiavimo pavyzdį, vėl pasidarė nebylus ir tylėdamas papsėjo savo pypkę.

Staiga atsivėrė durys ir įėjo jauna mergina, nešina padėklu, ant kurio buvo stiklinė. Šiai mielai būtybei labai tiko gaubtuvas, tuo metu madingas tarp Veldo fermerių moterų, ir paprastutė gėlėta marškonė suknelė. Kokių devyniolikos dvidešimties metų, labai baltos odos, puikių šviesių minkštučių plaukų, didelių mėlynų akių, švelnios ir linksmos veido išraiškos mergina buvo sveikatos, grakštumo, geros nuotaikos įvaizdis.

– Laba diena, misteri Merė, – tarė ji prancūziškai, su nežymiu anglišku akcentu.

– Laba diena, madmuazel Alisa! – atsakė Siprijenas, sulig merginos atėjimu pakildamas ir nusilenkdamas.

– Aš mačiau, kaip jūs atvykote, pone, – toliau kalbėjo mis Votkins, meiliai šypsodamasi ir rodydama gražius dantis. – O kadangi žinau, kad nepakenčiate to baisaus džino, kurį geria mano tėvas, atnešiau jums oranžado. (*Oranžadas – gaivinantis gėrimas iš apelsinų sulčių.*) Tikiuosi, jis jums pasirodys tikrai gaivus.

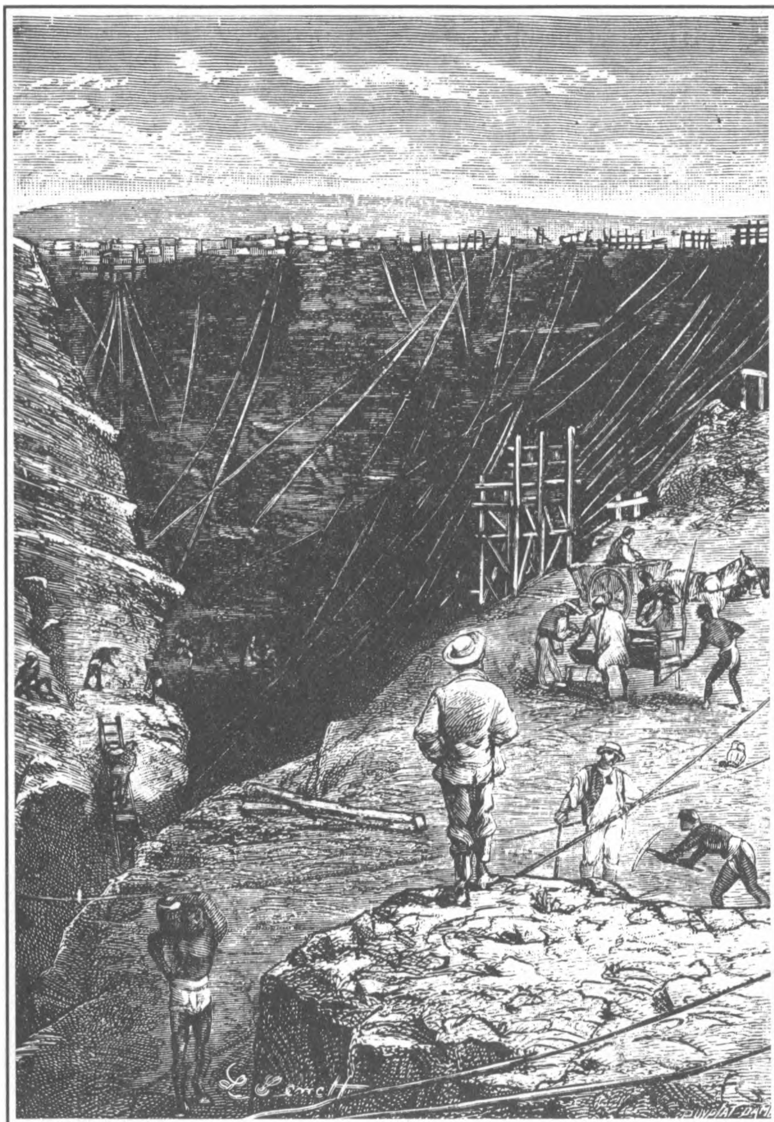
– Jūs labai maloni, madmuazel!

– Ak, beje, jūs niekada neįspėsite, ką prarijo šiandien rytą mano strutė Dada! – nesivaržydama kalbėjo ji toliau. – Dramblio kaulo rutuliuką! Įsivaizduojate? Mano rutuliuką, naudojamą kojinėms adyti! O juk jis nemažas. Jūs gi esate jį matęs, mesjė Merė, – tai tas pats, kuris man kliuvo tiesiai iš biliardo Nju Raše!.. Taigi šita rajūnė Dada prarijo jį tarytum kokią piliulę! Oi, oi, šis gudrus gyvūnas anksčiau ar vėliau numarins mane per rūpesčius!

Mis Votkins pasakojant apie savo nuotykį, jos mėlynos akys linksmai kibirkščiavo ir neatrodė, kad yra linkusi daryti iš jo niūrias išvadas – net tolimoje ateityje. Bet staiga savo moteriška intuicija nustebusi pajuto, kad jai atėjus tėvas ir jaunasis inžinierius sutriko.

– Matyt, aš trukdau jums, ponai! – pratarė mergina. – Aišku, jeigu turite paslapčių, kurių man nedera girdėti, aš pasišalinsiu! Be to, neturiu laiko! Reikia dar suspėt išmokti savo sonatą prieš imantis gaminti pietus. Deja! Jūs šiandien tikrai nelinkę plepėti, ponai!

Todėl aš palieku jus su visais niūriais planais!

Ji pasuko link durų, bet staiga grįžo ir perdėtai mandagiai pasakė:

– Mesjė Merė, kai jūs teiksitės paklausti mane apie deguonį, – esu jūsų paslaugoms. Aš jau triskart perskaičiau jūsų man nurodytą skyrių apie chemiją, ir toji „dujų pavidalo, bespalvė, neturinti nei kvapo, nei skonio medžiaga" daugiau man visai nėra paslaptis!

Tai pasakiusi mis Votkins padarė žavų reveransą ir dingo tarsi lengvas meteoras.

Po minutėlės skambūs fortepijono akordai, pasigirdę viename iš tolimiausių nuo svetainės kambarių, bylojo, kad mergina atsidėjo muzikos pratyboms.

– Tai kaipgi, misteri Votkinsai, – prabilo Siprijenas, kuriam šis įstabus dalykas priminė jo prašymą, jeigu apskritai būtų galėjęs jį pamiršti, – ar malonėsite atsakyti į mano klausimą, kurį turėjau garbės jums išsakyti?

Misteris Votkinsas, išsiėmęs burnos kamputyje laikytą pypkę, iškilmingai nusispjovė tiesiai ant žemės, netikėtai atkragino galvą ir įsmeigė į jaunuolį aštrų, tiriantį žvilgsnį.

– Mesjė Merė, o jūs kartais jau nekalbėjote su ja apie visa tai?

– Kalbėjau apie ką?.. Su kuo?..

– Na, apie tai, apie ką jūs minėjote... su mano dukteria...

– Kuo jūs mane laikote, misteri Votkinsai?.. – sušuko jaunasis inžinierius taip karštai, kad neliko jokių abejonių dėl jo nuoširdumo. – Aš prancūzas, pone!.. Nepamirškite šito. Kitaip tariant, aš niekad neleisčiau sau kalbėti apie vedybas su panele Votkins, negavęs jūsų sutikimo!

Misterio Votkinso žvilgsnis sušvelnėjo ir, atrodo, iškart atsirišo liežuvis.

– Tai ir gerai!.. Jūs šaunus vaikinas!.. Aš buvau tikras dėl jūsų kuklumo Alisos atžvilgiu! – prabilo jis beveik nuoširdžiai. – Tai štai, jeigu jau jumis galima pasitikėti, duokite man žodį niekad nekalbėti su ja apie tai ir ateityje!

– Bet kodėl gi, pone?

– Todėl, kad ši santuoka neįmanoma, ir geriausia – tuoj pat

išbraukti ją iš jūsų planų! – atsakė misteris Votkinsas. – Mesjė Merė, jūs padorus jaunuolis, tikras džentelmenas, puikus chemikas, įžymus mokslininkas ir netgi su didele ateitim, tuo aš neabejoju, bet jūs negausite mano dukters, nes jos atžvilgiu mano visiškai kitokie ketinimai!

– Ir vis dėlto, misteri Votkinsai...

– Nesispyriokite!.. Tai nieko neduos! – atkirto fermeris. – Būtumėt jūs hercogas ar Anglijos peras, vis tiek man netiktumėt! Bet jūs net ne Anglijos pilietis ir tik ką labai atvirai pareiškėte, kad neturite jokio turto! Pasakykite garbingai, ar jūs rimtai manote, kad aš daviau Alisai išsilavinimą, kviesdamas geriausius mokytojus iš Viktorijos ir Blumfonteino, tiktai tam, kad, jai sulaukus dvidešimties metų, išsiųsčiau ją gyventi į Paryžių, į Universiteto gatvę, ketvirtą aukštą, su ponu, kurio kalbos aš nesuprantu?.. Pamąstykite, mesjė Merė, ir įsivaizduokite save mano vietoje!.. Tarkim, jūs fermeris Džonas Votkinsas, Vandergart Kopjė savininkas, ir aš – ponas Siprijenas Merė, jaunas prancūzų mokslininkas, komandiruotas į Kapo koloniją!.. Įsivaizduokite save čia, šitos svetainės vidury, sėdintį šiame krėsle, siurbčiojantį džiną ir rūkantį pypkę su Hamburgo tabaku: argi jūs bent minutei... vienai minutei! – sutiktumėte su mintim išleisti savo dukterį už manęs?

– Aišku, mesjė Votkinsai, – atsakė Siprijenas, – ir net nesvyruodamas, jei būčiau tikras jus turint savybes, galinčias laiduoti jos laimę!

– Tai štai, jūs būtumėt neteisus, mano brangusis pone, ir net labai neteisus! – paprieštaravo misteris Votkinsas. – Jūs pasielgtumėt kaip žmogus, nevertas valdyti Vandergart Kopjė, arba tiksliau – jūs net netaptumėt jos savininku! Galiausiai jūs ką – manote, kad ji gatava taip ir nukrito man tiesiai į rankas? Manote, man neprireikė nei protinių sugebėjimų, nei darbo jai aptikti, o svarbiausia – užsitikrinti nuosavybės teises?.. Tai štai, mesjė Merė, tuos pačius protinius sugebėjimus, kuriuos parodžiau tada, aš pasitelkiu ir dabar, ypač jei reikalas liečia mano dukterį! Štai kodėl kartoju: išbraukite šias vedybas iš savo planų! Alisa ne jums!

Ir misteris Votkinsas pabrėžė nuosprendžio iškilmingumą užsiversdamas stiklinę su džino likučiais.

Jaunasis inžinierius sutrikęs nerado ką atsakyti.

Tai matydamas jo pašnekovas varė toliau.

– Keisti jūs žmonės, prancūzai! – tęsė jis. – Jūs niekuo neabejojate! Kaipgi taip? Tarsi iš mėnulio nukritęs, jūs prieš tris mėnesius atsibeldžiate į Grikvalendą, į pačią glūdumą. Ir netikėtai, užėjęs vos ne pirmą kartą pas garbingą žmogų, kuris apie jus nieko nėra girdėjęs ir per šitas devyniasdešimt dienų nespėjęs su jumis nė dešimt kartų pasimatyti, pareiškiate: „Džonai Stepltonai Votkinsai, jūs turite žavingą dukterį, ji puikiai išauklėta, visų pripažinta krašto perlu ir yra vienintelė jūsų nuosavybės – turtingiausių Senajame ir Naujajame pasaulyje deimantų kasyklų Kopjė paveldėtoja! Aš vadinuosi Siprijenas Merė, esu iš Paryžiaus, inžinierius, gaunantis keturis tūkstančius aštuonis šimtus frankų atlyginimo! Ir todėl būkit geras, atiduokit savo jaunąją gražuolę man į žmonas, kad galėčiau ją išsivežti į savo tėvynę, o jūs neišgirstumėt apie ją daugiau nė garso, nebent iš tolo – paštu ar telegrafu!.. Ir jums tai atrodo natūralu?.. Mane tai stulbina!

Siprijenas pakilo išbalęs kaip drobė. Pasiėmęs skrybėlę, buvo beišeinąs iš kambario.

– Taip, stulbina! – tęsė fermeris. – Deja, aš nemoku pasaldinti piliulės, kur jau čia man!.. Aš, pone, esu senojo kirpimo anglas! Toks, kokį mane matote! Buvau neturtingesnis už jus, taip, daug neturtingesnis! Kokių tik amatų nesu išbandęs! Buvau junga prekybos laive, medžiojau bizonus Dakotoje, kasiau rūdą Arizonos šachtoje, ganiau avis Transvalyje! Patyriau karščio ir šalčio, bado ir nuovargio! Dvidešimt metų to, ką uždirbau savo prakaitu, vos užtekdavo sausai duonos plutai, atstojančiai man pietus! Kai aš vedžiau velionę misis Votkins, Alisos motiną, būro dukterį, prancūzų – kaip ir jūs – kilmės, mudu neturėjom kuo ožką šerti! (*Būrai, arba afrikaneriai – Pietų Afrikos tautybė, daugiausia XVII a. olandų išeivių palikuonys. Daugelis būrų pagal savo kilmę yra prancūzai, persikėlę į Olandiją, o vėliau, panaikinus Nan-*

to ediktą (dėl tikėjimo laisvės) 1685 m., ir į Kapo kolonija.) Bet aš dirbau! Aš nepraradau dvasios tvirtybės! Dabar esu turtingas ir ketinu pasinaudoti savo darbo vaisiais! Ir visų pirma aš noriu pasilikti šalia savęs dukterį, kad ji rūpintųsi mano podagra ir linksmintų mane muzika vakarais, kai darosi liūdna! Jeigu ji kada nors ir ištekės, tai tik čia, už vietinio vaikino, tokio pat turtingo kaip ir ji pati, fermerio arba kasyklos savininko, kaip ir mes, kad nė kalbos nebūtų apie išvykimą gyventi pusbadžiu kažkur ketvirtame aukšte, šalyje, kur man per visą gyvenimą nekilo noras kelti kojos! Ji ištekės, pavyzdžiui, už Džeimso Hiltono arba už ko kito, jam prilygstančio! Pretendentų nestinga, tikinu jus! Trumpai sakant, dar atsiras šaunus anglas, kuris nevengs stiklinės džino ir neatsisakys surūkyti pypkę mano kompanijoje!

Siprijenas jau laikė durų rankeną, ketindamas palikti salę, kur jis duso.

– Bet piktuoju manęs neminėkite! – šūktelėjo misteris Votkinsas. – Aš ant jūsų visai nepykstu, mesjė Merė, ir visada džiaugiuosi matydamas jus kaip įnamį ir bičiulį! Palūkėkit, juk kaip tik šiandien mes kai ko laukiame pietums! Ar nenorėtumėt prisijungti?..

– Ne, dėkoju, pone! – šaltai atsakė Siprijenas. – Man reikia į paštą sulig atidarymu – paimti susikaupusią korespondenciją.

Ir jis išėjo.

– Nuostabi tauta tie prancūzai... tiesiog keistuoliai! – kartojo misteris Votkinsas, įsidegdamas pypkę nuo rusenančio galo įdervuotos virvės, kuri visuomet buvo po ranka.

Ir įsipylė didelę stiklinę džino.

Antrasis skyrius

Deimantų laukuose

Misterio Votkinso atkirtyje jaunąjį inžinierių labiausiai žemino tai, kad jis pats negalėjo rasti čia daug protingų samprotavimų. Mąstydamas apie tai, Merė net stebėjosi, kaipgi jam anksčiau neatėjo į galvą tie prieštaravimai, kuriuos pateikė fermeris, ir kaip jis pats nepagalvojęs surizikavo gauti tokį šiurkštų atsakymą.

Iki šiol jaunasis inžinierius niekad nebuvo pagalvojęs apie distanciją tarp merginos ir savęs, kurią lėmė jų turtingumo ir kilmės skirtumas. Pripratęs žiūrėti į mineralus iš chemijos mokslo pozicijų, jis matė deimantuose tik paprastus anglies junginius, naudingus Kalnakasybos mokyklos muziejui. Be to, gyvendamas Prancūzijoje kultūringesnėje negu Votkinso aplinkoje, jis visai užmiršo turtingų kasyklų, kurios priklausė fermeriui, prekinę vertę. Todėl jam nė nešmėkštelėjo galvoje mintis, kad Vandergart Kopjė savininko duktė ir prancūzas inžinierius gali būti nelygūs. O jeigu tokia mintis ir būtų kilusi, tai jis, kaip paryžietis ir Politechnikos mokyklos auklėtinis, tikriausiai būtų nusprendęs, jog kaip tik jam reikalingas mezaliansas – nelygi santuoka.

Griežtas misterio Votkinso atsakymas vertė skausmingai vaduotis iš šių iliuzijų. Siprijenas buvo sveikai mąstantis žmogus ir pripažino jo pagrįstumą, be to, pernelyg padorus, kad pasipiktintų tuo nuosprendžiu, kurį iš esmės laikė teisingu. Ir vis dėlto kaip tik dabar, kai teko atsisakyti Alisos, jis dar stipriau pajuto, kokia brangi ji jam tapo per tuos tris mėnesius.

Iš tikrųjų nuo jų pažinties dienos, o tai reiškia – nuo jo atvykimo į Grikvalendą, buvo tepraėję trys mėnesiai. Kokia tolima dabar atrodė ta diena!

Tuomet, išlipęs į krantą kartu su savo bičiuliu Faramonu Bartesu – senu koledžo laikų draugu, kuris jau trečią kartą vyko į Pietų Afriką pamedžioti savo malonumui, – Siprijenas išsiskyrė su juo Kape. Bartesas patraukė į basutų šalį, kur tikėjosi surinkti būrį juodaodžių karių, kad lydėtų jį medžioklės ekspedicijose. (*Basutai – tauta, gyvenanti Lesote, Botsvanoje, Pietų Afrikos respublikoje.*) Na, o Siprijenas nusipirko vietą sunkiasvoriame furgone, kurį traukė keturiolika arklių, – Veldo keliuose jis atstoja diližansą, – ir pasileido į kelionę Deimantų laukų link.

Šis diližansas – tai didžiulis brezentu dengtas vežimas su dvylikos vietų suolais, keturiais milžiniškais ratais. Arklius, sukinkytus poromis (kartais kinkomi ir mulai), valdo du važnyčiotojai, sėdintys greta ant skersplaučio (ant vežimo ašies tvirtinamo skersinio); vienas laiko vadžias, o kitas, jo pagalbininkas, mojuoja ilgu bambuko botagu, primenančiu gigantišką meškerę.

Penkios ar šešios didžiulės dėžės – tikra cheminė minerologinė laboratorija, su kuria jis nenorėjo skirtis, – buvo jaunojo inžinieriaus bagažas. Tačiau diližanse leidžiama gabentis ne daugiau kaip penkiasdešimt kilogramų vienam keleiviui, todėl teko skaudama širdimi perkrauti vertingąsias dėžes į vežimą, kurį traukė jaučiai, tapnojantys į Grikvalendą Merovingų epochos greičiu. (*Merovingai – pirmoji karalių dinastija Frankų valstybėje. V a. pabaiga – 751 m.*)

Kelias eina per Bofortą, gražų miestelį, įsikūrusį Njeveldo kalnų papėdėje, perkerta jų grandinę, pasiekia Viktorijos valstiją ir galiausiai nuveda į Hoptauną – Vilties miestą – Oranžinės upės pakrantėje, o paskui į Kimberlį ir prie pagrindinių deimantų telkinių, iki kurių nuo čia tik keliolika mylių. Kelionė per Veldo dykynę trunka aštuonias ar devynias vienodas ir kankinančias dienas. Visą kelią niūrus peizažas: rausvos lomos, akmenys, išmėtyti tarsi morenų daigai, pilkos uolos, įsiskverbusios į dirvos paviršių, reta

geltona žolė, sausi apgraužti krūmokšniai. Nei kultūrinių augalų, nei gamtos grožybių. Kur ne kur gali pasitaikyti skurdi ferma, kurios savininkas, gavęs iš kolonijinės valdžios koncesiją, įsipareigoja teikti pastogę važiuojantiems pro šalį pakeleiviams. (*Koncesija – sutartis dėl perdavimo kurį laiką naudotis valstybei priklausančiais gamtos turtais, įvairiais ūkio objektais.*) Tačiau šis svetingumas kartais labai jau menkas. Savotiškuose užeigos namuose nebuvo nei lovų žmonėms, nei pakrato arkliams. Vargiai atsirasdavo keletas dėžučių konservų, apkeliavusių, ko gero, ne kartą aplink pasaulį ir parduodamų labai brangiai. Štai kodėl šėrimo sumetimais arklius palikdavo lauke, kur jie, neturėdami kitos išeities, ieškinėdavo tarp akmenų žolės kuokštų. Užtat atėjus išvykimo laikui surinkti tuos arklius būdavo ne taip lengva.

O kaip negailestingai krato toje prakeiktoje „karietoje", dardančioje šitais prakeiktais keliais! Sėdynes paprastai atstoja dangčiai medinių skrynių, į kurias dedami smulkūs kroviniai. Ant šių dangčių sėdint neįmanoma nei skaityti, nei miegoti, netgi kalbėti! Iš keršto dauguma keliautojų dieną naktį rūko kaip fabrikų dūmtraukiai ar geria iki išglebimo.

Tokiame furgone ir važiavo Siprijenas Merė, stebėdamas aplink save solidų vienodos sudėties žmonių tipų rinkinį iš viso pasaulio, suplaukiantį prie aukso ar deimantų kasyklų, kai tik jos pasidaro žinomos. Buvo čia aukštas perkaręs neapolietis ilgais juodais plaukais, permanentiniu veidu ir nežadinančiomis pasitikėjimo akimis, pasivadinęs Anibalu Pantalačiu; greta buvo įsitaisęs Portugalijos žydas, vardu Natanas, deimantų ekspertas, ramiai sėdėjęs savo kampe ir žiūrėjęs į žmoniją filosofo žvilgsniu; kairėje nuo jo kratėsi aukso ieškotojas iš Lankaširo rusvabarzdis Tomas Stilas, tvirto sudėjimo nenuorama linksmuolis, metęs anglies šachtą, kad išmėgintų laimę Grikvalende; ten pat lingavo ant savo skrynios vokietis, her Fridelis, kuris bylojo orakulo balsu žinąs viską apie deimantų klodų eksploatavimą, bet taip pat nė karto ir neregėjęs nė vieno deimanto savo jau seniai išnaudotoje gysloje. Buvo ir vienas plonalūpis jankis, kalbėjęsis tik su savo apsiūtu oda buteliu;

jis atvyko, aišku, ketindamas atidaryti kasyklose vieną iš tų valgyklų, kur suplaukia didžioji dalis darbininkų atlyginimo. Priešais amerikietį sėdėjo fermeris nuo Harto krantų, būras iš Laisvosios Oranžinės valstybės, su juo – makleris, besidomintis dramblio kaulu, vykstąs į Namakvos šalį. Du kolonistai iš Transvalio ir vienas kinas, vardu Li – kaip ir tinka kinui – papildė šią labai nevienalytę kompaniją, pačią netvarkingiausią ir nepatikimiausią iš tų, kokiose tik yra tekę atsidurti padoriam žmogui.

Kurį laiką keleivių fizionomijos ir manieros linksmino Siprijeną, bet netrukus ėmė varginti. Nebent tik tvirtos natūros Tomas Stilas su savo griausmingu juoku ir vylingų katės manierų kinas Li jį tebedomino.O neapoliečio paniurėliškas darkymasis ir pakaruoklio veidas Siprijenui kėlė nenugalimą pasibjaurėjimą. Tris ar keturias dienas vienas populiariausių šio juokdario pokštų buvo toks: prie kasos, kurią pagal savo tautos papročius nešiojo kinas, pririšti kirbinę absurdiškiausių daiktų – žolės kuokštą, kopūstkotį, karvės uodegą, arklio pasagos nuolaužą, rastą lygumoje.

Li ramiai atrišinėjo „apendiksus" nuo savo ilgos kasos, nei žodžiu, nei gestu, netgi žvilgsniu neduodamas suprasti, kad pokštu peržengtos leistinos ribos. Jo geltonas veidas, mažos, raukšlelėmis apipintos akys išlikdavo nesudrumsčiami, tartum visa, kas vyko aplinkui, jo neliestų. Ir iš tikrųjų susidarydavo įspūdis, kad iš to, kas kalbama šiame Nojaus laive pakeliui į Grikvalendą, jis nesupranta nė žodžio. Todėl Pantalačis nepraleisdavo progos „pajuokauti" prasta anglų kalba.

– Kaip jūs manot, jo geltligė užkrečiama? – garsiai klausdavo jis kaimyną.

Arba:

– Jeigu aš turėčiau žirkles jo kasai nukirpti, – ot įdomiai jis išsivieptų!

Ir keleiviai leipdavo juokais. Linksminosi dvigubai, nes būrams prireikdavo laiko italo replikoms suprasti ir pašėlusi linksmybė juos apimdavo dviem trim minutėm vėliau negu kompaniją – tartum nei iš šio, nei iš to.

Galų gale Siprijenas pasipiktino, kaip akiplėšiškai iš vargšo Li daromas visuotinės pajuokos objektas, ir pasakė Pantalačiui, kad jo elgesys nėra kilnus. Neapolietis norėjo atsikirsti išsišokėliui prancūzui, bet užteko vieno Tomo Stilo žodžio, kad protingai nutylėtų.

– Ne! Nešvarus tai žaidimas, juk vargšelis net nesuvokia, ką jūs čia kalbat! – pridūrė šaunuolis, graudžiamasis, kad ir pats juokėsi kartu su kitais.

Tuo viskas ir baigėsi. O truputėlį vėliau Siprijenas pastebėjo gudrų ir kiek ironišką, su aiškiu dėkingumo atspalviu žvilgsnį, kurį jam metė kinas. Dėl to inžinierius pagalvojo, kad Li ne toks jau naivuolis, kaip visiems atrodė, ir angliškai moka geriau, negu stengėsi parodyti. Tačiau veltui Siprijenas mėgino užmegzti pokalbį su Li, furgonui sustojus. Kinas liko abejingas ir nepratarė nė žodžio. Nuo to laiko ši keista būtybė domino jaunąjį inžinierių kaip mįslė, kurią reikia įminti. Ir Siprijenas dažnai leisdavo sau stebeilyti į geltoną, be jokio plaukelio veidą siaura burna, panašia į kardo paliktą randą, su trumpute plokščia nosimi, su plačia kakta ir įkypomis akimis, beveik visada nuleistomis žemyn, tarsi norint prigesinti jų šelmišką ugnelę.

Kiek metų kinui? Penkiolika ar šešiasdešimt? To nebuvo galima pasakyti. Jo dantys, žvilgsnis, suodžių juodumo plaukai leido manyti, kad jis jaunas, bet raukšlės ant kaktos, skruostų ir net apie burną bylojo, kad jis pagyvenęs. Mažo ūgio, liesutis, iš pažiūros vikrus, šis žmogus turėjo kartu senioko ir jaunuolio bruožų. Ar jis buvo turtingas, ar skurdžius? Dėl to irgi galėjai abejoti. Pilkos drobinės kelnės, geltonas medvilnės chalatas, iš virvių pinta kepurėlė, kurpės veltinio padu – visa tai galėjo priklausyti ir kilmingam mandarinui, ir liaudies atstovui. Jo bagažas tilpo vienoje raudonmedžio dėžėje, ant kurios juodu rašalu buvo išvedžiotas adresas:

H. Li
from Canton to the Cap.

Tai reiškė: H. Li, vykstantis iš Kantono į Kapo koloniją.

Be kita ko, kinas pasižymėjo didele švara, nerūkė, gėrė tik vandenį ir kiekvieną kartą vežimui sustojus kruopščiai nusiskusdavo galvą.

Ėjo dienos, mylia po mylios trumpėjo kelias. Kartais arkliai bėgdavo gana guviai, o kartais atrodė neįmanoma priversti juos paspartinti žingsnį. Bet pamažu kelionė artėjo į pabaigą ir štai vieną dieną furgonas–diližansas pasiekė Keiptauną. Dar vienas etapas, ir už nugarų liko Kimberlis. Pagaliau horizonte pasirodė balti namukai.

Tai buvo Nju Rašas.

Kalnakasių gyvenvietė čia beveik nesiskyrė nuo bet kurio laikino miestelio, iškylančio iš po žemės tarsi užbūrus, kiekvienoje šalyje, neseniai atsivėrusioje civilizacijai. Mediniai namukai, daugiausia mažučiukai, panašūs į kelio darbininkų lūšnas kokioje nors europinėje statyboje, keliolika palapinių, tuzinas kavinių ar valgyklų, biliardinė, „alhambra", arba šokių salonas, būtiniausių produktų krautuvėlės – štai kas visų pirma krito akysna. (*Alhambra – rūmų ansamblis Ispanijoje, netoli Granados, XIII – XIV a. maurų – arabų architektūros kūrinys.*) Ko tik nebuvo tose krautuvėlėse: drabužių ir baldų, avalynės ir langų stiklo, knygų ir balnų, ginklų ir audinių, šepečių ir medžioklės reikmenų, antklodžių ir cigarų, šviežių daržovių ir vaistų, plūgų ir tualetinio muilo, šepetėlių nagams ir kondensuoto pieno, keptuvių ir litografijų, vienu žodžiu – visko, išskyrus pirkėjus. Mat gyventojai buvo vis dar užsiėmę kasykloje, esančioje nuo Nju Rašo per tris ar keturis šimtus metrų.

Siprijenas Merė, kaip ir visi naujai atvykusieji, nuskubėjo ten, kol pastate prašmatniu pavadinimu „Hotel Continental" buvo ruošiami pietūs. Buvo apie šešias vakaro, saulė horizonte jau siautėsi lengvu auksingu rūku. Jaunasis inžinierius dar kartą pasistebėjo jos didumu šiose pietų platumose. Atrodė, šio disko diametras viršijo „europinės saulės" diametrą bent dvigubai. Bet dar labiau netikėtas reginys atsivėrė Siprijeno Merė akims pačioje deimantų kasykloje.

Pradėtas eksploatuoti Grikvalendo telkinys pradžioje atrodė kaip

žemėjančiais šlaitais kalva lygumoje, plokščioje kaip jūra štilio metu. O dabar kalva buvo virtusi didžiule duobe su platėjančiomis sienelėmis – volais ir priminė elipsės formos cirką, kurio plotas apie keturiasdešimt kvadratinių metrų, žiojėjantį lygumoje kaip juoda įgriuva. Kasykloje buvo ne mažiau kaip trys ar keturi šimtai „klemų" – koncesinių sklypų po trisdešimt vieną pėdą skersmens; savininkai juos įvertindavo savo nuožiūra. Deimantų ieškoma taip.

Pirmiausia kirtikliais ir specialiais kastuvais išimama žemė, rausvas smėlis, susimaišęs su žvyru. Prie kasyklos sienos sustumtas gruntas pernešamas ant rūšiavimo stalų, kur jis plaunamas, grūdamas, sijojamas, paskui kruopščiausiai tyrinėjamas, ar nėra jame brangiųjų akmenų. Visi šie sklypeliai, kasinėjami atskirai, virsta išėmomis, kurių gylis, žinoma, nevienodas. Vienų siekia šimtą ir daugiau metrų nuo žemės paviršiaus, kitų tik penkiolika, dvidešimt ar trisdešimt.

Verslovės ir transportavimo poreikiams kiekvienas koncesininkas pagal oficialų potvarkį buvo įpareigotas savo išėmos vienoje pusėje palikti visiškai laisvą septynių pėdų pločio juostą. Drauge su septyniomis kaimyno juostos pėdomis susidarydavo savotiškas pylimas, žymintis pradinį dirvos lygį. Skersai šio pylimo dedami balkiai, išsikišantys per metrą kiekvienoje pusėje, ir susidaro pakankamas plotis, kad du prasilenkiantys karučiai nesusidurtų. Kenkdami šio pakabinamo kelio tvirtumui ir sudarydami pavojų darbininkams, koncesininkai gilina kasinius ir vis labiau skverbiasi į sienos pagrindą, tad pertvara virš išėmos, kartais atsidurianti dvigubame aukštyje negu Paryžiaus Dievo Motinos katedros bokštai, galų gale įgyja apverstos piramidės formą. Tokio netikusio darbo padarinius nesunku nuspėti: sienelės dažnai griūva, ypač lietų sezono metu, arba, smarkiai nukritus temperatūrai, molingame sluoksnyje atsiranda daugybė plyšių. Ir vis dėlto, nors šios bėdos nuolat kartojasi, nerūpestingi savininkai toliau kasinėja savo sklypuose, kol pertvara suplonėja iki kraštutinės ribos.

Eidamas prie kasyklos, Siprijenas Merė pirmiausia išvydo vien tik vežimėlius, tuščius ir pakrautus, judančius keliukais tarp klemų.

Atsidūręs taip arti kasybos vietos, kad galėtų pažvelgti į pačią šio savotiško karjero gilumą, jis išvydo daugybę įvairių rasių, įvairiai apsirengusių žmonių, uoliai besidarbuojančių sklypelių dugne. Tarp jų buvo juodaodžių ir baltųjų, europiečių ir afrikiečių, mongolų ir keltų, dauguma visiškai nuogi arba vien su drobinėmis kelnėmis, flaneliniais marškiniais, medvilnės raiščiais ant klubų, su šiaudinėmis skrybėlėmis, kurių ne viena buvo papuošta stručio plunksnomis.

Visi šie darbininkai pylė žemę į odinius kibirus, kuriuos pilnus, panaudodami siaurus karvės odos diržus, apvyniotus ant grotelinių medinių būgnų, storais vielos trosais iškeldavo prie kasyklos krašto. Ten kibirų turinys tuoj pat buvo perpilamas į vežimėlius, o patys kibirai nedelsiant grąžinami į gilumą, kad vėl pakiltų su nauju kroviniu. Šitie ilgi trosai, ištempti pagal įstrižainę iki gretasienio, kurį sudaro kiekvienas klemas, dugno, deimantų kasyklai teikia ypatingą išvaizdą: kažkas panašaus į gigantiško voratinklio signalinius siūlus.

Siprijenas kurį laiką susidomėjęs žiūrėjo į šį žmonių skruzdėlyną. Paskui grįžo į Nju Rašą, kur viešbučio varpelis netrukus pranešė apie pietus. Čia jis visą vakarą su malonumu klausėsi, kaip vieni kalbėjo apie neįtikėtinus radinius, apie skurdeivas, žaibiškai praturtėjusius po pirmojo deimanto radimo, o kiti, atvirkščiai, skundėsi nesėkmėmis, savininkų godumu, kafrų – kasyklos darbininkų, vagiančių didžiausius brangakmenius, klastingumu... Čia buvo kalbama tik apie deimantus, karatus ir šimtus svarų sterlingų. (*Karatas – nesisteminis brangakmenių masės vienetas; 0,2052 g. – Aut.*)

Apskritai šie žmonės atrodė gana apgailėtinai. Santykis buvo toks: vienas laimingas žemės kasėjas, triukšmingai reikalaujantis butelio šampano – išgerti už sėkmę – ir dvidešimt ištįsusių liūdnų fizionomijų tų, kurie tenkinosi bokalu pigaus alaus. Laikas nuo laiko aplink stalą iš rankų į rankas ėjo „akmuo", kurį apžiūrinėjo, spėliojo, kiek sveria, kiek yra vertas, kol galiausiai jis dingdavo už savininko juostos. Šis dulsvas pilkšvas akmenėlis, blizgąs ne ryškiau kaip gabalėlis titnago, atneštas veržlios srovės, buvo deiman-

tas savo gamtiniame apvalkale.

Naktį pilnose kavinėse tie patys pokalbiai, tie patys ginčai, kurie linksmino pietaujančiuosius, vėl įsiplieksdavo geriant jau džiną ir brendį.

Tačiau Siprijenas nuėjo miegoti anksčiau – į lovą, kuri jam buvo paskirta palapinėje šalia otelio. Ir netrukus užmigo, nepaisydamas pokylio, kurį po atviru dangumi surengė sau kafrai, triukšmo ir kurtinančių kornet–a–pistono garsų (varinis pučiamasis muzikos instrumentas), kuris davė toną baltųjų ponų choreografiniams žaidimams viešame salone.

Trečiasis skyrius

Truputis mokslo, draugiškai išdėstyto

Jaunasis inžinierius atvyko į Grikvalendą anaiptol ne tam, kad gaištų laiką godumo, girtavimo ir rūkymo atmosferoje. Jam buvo pavesta padaryti kai kurių šio krašto rajonų topografinę ir geologinę nuotrauką, surinkti deimantingų uolienų pavyzdžių ir vietoje smulkiai išanalizuoti. Todėl jam visų pirma reikėjo ramaus būsto, kur galėtų įkurdinti savo laboratoriją ir kuris galėtų būti savotišku jo išvykų į kasyklos apylinkes centru. Kalva, ant kurios stūksojo Votkinso sodyba, iškart patraukė jo dėmesį: apsigyvenęs čia, ganėtinai toli nuo kalnakasių stovyklos, kad ne per daug vargintų jos triukšminga kaimynystė, Siprijenas kartu būtų per valandą kelio nuo tolimiausių kasyklų, – deimantinga apylinkė driekėsi tik dešimties dvylikos kilometrų spinduliu. Laimei, išsirinkti vieną iš Džono Votkinso apleistų namų, susitarti dėl jo nuomos ir įsikurti jaunajam inžinieriui užteko kelių valandų. Tarp kitko, fermeris pasirodė esąs sukalbamas žmogus. Sielos gilumoje jis labai jautė savo vienatvę ir dabar jam tikrai buvo malonu stebėti, kaip greta ruošiasi gyventi jaunas vyrukas, kuris, žinoma, bent kiek jį prablaškys.

Tačiau, tikėdamasis rasti savo gyventojo asmenyje užstalės kompanioną, uolų sugėrovą maukiant džiną, misteris Votkinsas klydo. Vos įsikūręs su visa savo įranga iš retortų (kolbos pavidalo stiklinių indų su ilgu, į šoną pakreiptu kaklu, naudojamą cheminėse laboratorijose), krosnelių ir reaktyvų (medžiagų, chemiškai reaguojančių su kitomis medžiagomis) ir net nesulaukęs, kol bus atgabenti pa-

grindiniai laboratorijos prietaisai, Siprijenas jau pradėjo geologinius žygius po kasyklų apylinkes. Vakarais jis nuvargęs grįždavo namo su uolienų pavyzdžiais, kurių būdavo prigrūsti ne tik jo cinkuota dėžė, medžioklės krepšys, bet ir kišenės, ir net skrybėlė, jis geisdavo kuo greičiau kristi į lovą ir užmigti, tik jau ne klausytis senų misterio Votkinso pasakėlių. Be to, inžinierius buvo abejingas rūkymui, o dar labiau – gėrimui. Visa tai nelabai atitiko įvaizdį linksmo draugužio, apie kokį svajojo fermeris. Ir vis dėlto Siprijenas pasirodė esąs toks patikimas ir geras žmogus, toks paprastas ir nuoširdus, protingas ir kuklus, kad negalėjai nuolat matytis su juo ir nepajusti simpatijos. Misteris Votkinsas, – galbūt nesąmoningai, – jautė jaunajam inžinieriui daugiau pagarbos negu kam kitam. Jeigu šitas vaikinas dar mokėtų kaip reikiant gerti! O ką veikti su žmogum, kuris nepripažįsta nė lašo džino? Taip kiekvieną kartą ir baigdavosi sielvartaujančio fermerio pamąstymas apie savo gyventoją.

Na, o tarp mis Votkins ir jaunojo mokslininko tuoj pat užsimezgė geri ir nuoširdūs draugiški santykiai. Pastebėjusi jo puikias manieras ir intelektinį pranašumą, kurio ji beveik neįžvelgė savo įprastinėje aplinkoje, mergina nedelsdama griebėsi netikėtai atsiradusios galimybės papildyti savo gana išsamias žinias, kurių ji pasisėmė skaitydama eksperimentinės chemijos mokslinius veikalus.

Jaunojo inžinieriaus laboratorija, aišku, sudomino ją. Alisai ypač rūpėjo sužinoti viską apie deimantą, tą brangų akmenį, kurio vaidmuo buvo toks svarbus tiek aplinkinių kalbose, tiek šalies prekyboje. Tiesą sakant, mis Votkins buvo linkusi į deimantus žiūrėti kaip į paprastą gargždą. Siprijenas buvo tokios pačios nuomonės. Pažiūrų bendrumas negalėjo nestiprinti draugystės. Galima drąsiai sakyti, kad Grikvalende tik jie nebuvo įsitikinę, jog vienintelis gyvenimo tikslas turi būti ieškoti, gludinti ir pardavinėti šiuos akmenėlius, kurių taip karštai trokšta žmonės visame pasaulyje.

– Deimantas, – kartą jai pasakė jaunasis inžinierius, – tai tiesiog anglis grynu pavidalu. Dalelė kristalinės anglies, ne kas kita. Jį galima sudeginti kaip paprasčiausią anglies gabalėlį ir kaip tik

dėl šios degumo savybės pavyko įžvelgti tikrąją deimanto prigimtį. Garsusis anglų mokslininkas Niutonas, stebėjęs daugybę daiktų, priėjo išvadą, kad briaunotas deimantas laužia šviesos spindulį stipriau už bet kurį skaidrų kūną. Ir, žinodamas, jog šią savybę turi dauguma degių substancijų, mokslininkas, kaip buvo įpratęs, drąsiai padarė išvadą, kad deimantas turi degti. Bandymas tai patvirtino.

– Bet, mesjė Merė, jeigu deimantas tėra anglis, kodėl jis taip brangiai parduodamas? – paklausė mergina.

– Todėl, kad tai labai retas akmuo, madmuazel Alisa, – atsakė Siprijenas, – ir gamtoje jo kol kas randama labai mažai. Ilgą laiką deimantų iškasdavo tik Indijoje, Brazilijoje ir Borneo saloje. (*Borneo, arba Kalimantanas, – Malajų archipelago sala, kurios didžioji dalis priklauso Indonezijai.*) Ir neabejoju, kad jūs puikiai atsimenate tą laiką, – tuomet jums buvo septyneri ar aštuoneri metai, – kai deimantai pirmą kartą buvo aptikti šioje Pietų Afrikos provincijoje.

– Aišku, atsimenu! – sušuko mis Votkins. – Grikvalende visi tartum išprotėjo! Visur žmonės kirtikliais ir kastuvais ardė gruntą, nukreipdavo kita linkme upelius, kad galėtų ištirti jų vagą, visi svajojo ir kalbėjo vien tik apie deimantus! Nors aš tuomet buvau maža, tikinu jus, mesjė Merė, kartais tai man baisiai įkyrėdavo! Bet jūs pasakėte, kad deimantas brangus, nes retas... Ką – tai jo vienintelė savybė?

– Ne, ne visai taip, mis Votkins. Dėl savo skaidrumo, spindesio, kai būna nušlifuotas ir gali laužti šviesą, dėl to, kad yra sunkiai šlifuojamas, ir pagaliau dėl savo nepaprasto kietumo deimantas iš tikrųjų yra labai įdomi mokslininkui medžiaga ir, reikia pridurti, labai naudinga pramonei. Jūs žinote, kad deimantą galima poliruoti tik jo paties dulkėmis, ir būtent dėl savo ypatingo kietumo jis štai jau kiek metų naudojamas uoloms gręžti. Be šio brangakmenio pagalbos būtų ne tik labai sunku apdoroti stiklą ir kitas kietas medžiagas, bet ir daug daugiau darbo prireiktų kasant tunelius, šachtas arba artezinius šulinius! (*Artezinis šulinys – gręžinys, sie-*

kiantis gruntinio vandens sluoksnį. Pavadinimas kilęs nuo Prancūzijos provincijos Artua – lotyniškai Artesium, – kur šie vandenys seniai naudojami.)

– Dabar aš suprantu, – tarė Alisa, staiga pajutusi pagarbą tiems vargšams deimantams, kuriuos lig šiol taip niekino. – Bet, mesjė Merė, o pati anglis, iš kurios, kaip jūs tvirtinate, susidaręs deimantas, besiskiriantis tik kristalo struktūra, – aš teisingai sakau, ar ne? – tai štai pati anglis – bendrais bruožais kas ji yra?

– Tai paprasta, nemetalinės kilmės medžiaga, viena iš labiausiai paplitusių gamtoje, – aiškino toliau Siprijenas. – Į visus be išimties organinius junginius – medieną, mėsą, žolę – įeina anglis, ir gerokomis proporcijomis. Kadangi sudėtyje yra anglis, šie junginiai daugiau ar mažiau giminingi.

– Kaip keista! – kalbėjo mis Votkins. – Išeina, kad ir šitie krūmokšniai, ir žolė ganykloje, ir medis, po kuriuo stovime, netgi mano strutė Dada, pagaliau ir aš pati, ir jūs, mesjė Merė, – visi mes sudaryti iš anglies... kaip deimantai? Tai viskas šiame pasaulyje – vien tik anglis?

– Tikrai, madmuazel Alisa, – taip spėjama jau labai seniai, o dabartinis mokslas stengiasi tai įrodyti. Arba, geriau pasakius, siekia vis labiau mažinti paprastų cheminių elementų skaičių, o juk šis skaičius ilgai buvo laikytas sakramentaliniu – tradiciniu, nekeistinu. Visai neseniai naudojant spektrinės analizės metodą (pagrįstą medžiagos spektro tyrinėjimu), pavyko naujai nušviesti chemijos laimėjimus. Šešiasdešimt dvi medžiagos, iki šiol laikytos paprastomis, elementariomis arba bazinėmis, galėtų pasirodyti esančios vienintelė atominė medžiaga – galimas daiktas, vandenilis, tik įvairiais variantais!

– O, mesjė Merė, jūs mane gąsdinate šitais savo skambiais žodžiais! – sušuko mis Votkins. – Verčiau pakalbėkime apie anglį. Ar negalėtumėt jūs, ponai chemikai, kristalizuoti anglį, kaip tai darote su siera; prisimenate, jūs neseniai rodėte man jos kristalus – tokias gražias adatėles? Tai būtų kur kas patogiau negu ieškant deimantų rausti žemėje duobes!

– Tai, ką jūs sakote, ne kartą mėginta padaryti, – tarė Siprijenas, – bandyta gauti dirbtinį deimantą kristalizuojant grynanglį. Turiu pridurti, kad tam tikru mastu bandymas pavyko. Deprecas tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt trečiais metais, taip pat visai neseniai Anglijoje kitas mokslininkas gavo deimanto dulkes leisdami ertmėje labai stiprią elektros srovę per anglies, išvalytos nuo bet kokios mineralinės substancijos, cilindrėlius ir panaudodami cukraus ledinukus. Tačiau kol kas ši problema nenagrinėjama žiūrint į ją iš pramonės taško. Galimas daiktas, kad nuo dabar tai tik laiko klausimas. Diena po dienos artėja laikas, – o galbūt jau dabar, mums kalbantis, mis Votkins, – kai deimantų gamybos būdas bus tapęs tikrove!

Taip juodu kalbėjosi vaikštinėdami smėliu pabarstyta galerija išilgai fermos. Arba vakarais, sėdėdami po lengvu tentu ir stebėdami, kaip mirga žvaigždės pietų danguje.

Po to Alisa palikdavo jaunąjį inžinierių arba vesdavosi jį parodyti savo nedidelį stručių būrį, laikomą aptvare šalia kalvos, ant kurios stovėjo Džono Votkinso namai. Mažutės baltos šių paukščių galvos, kontrastuojančios su juodu liemeniu, storos nelinkstančios kojos, gelsvų plunksnų kuokštai, puošiantys sparnų galus ir uodegą, – visa tai domino merginą, kuri jau antri metai laikė ištisą šių ilgakinkių paukštyną.

Paprastai nemėginama šiuos padarus paversti naminiais, ir Kapo kolonijos fermeriai leidžia jiems gyventi kaip laukiniams. Nebent padaro labai erdvius aptvarus, apjuostus varinės vielos barjerais – panašiais į tuos, kuriuos kai kuriose šalyse nutiesia išilgai geležinkelių. Stručiai, nesugebėdami skraidyti, negali jų įveikti. Taip jie ir gyvena čia nelaisvėje ištisais metais, patys to neįtardami, minta tuo, ką randa, o kiaušiniams dėti susiieško nuošalius kampelius, kuriuos griežti įstatymai saugo nuo plėšikų. Ir tik šėrimosi laikotarpiu, kai ateina laikas atimti plunksnas, taip vertinamas Europos moterų, aptvarų šeimininkai pamažu sustumia stručius į siaurėjančius koridorius, kol galiausiai sugauna ir pasisavina gamtos duotas puošmenas. Paskutiniaisiais metais Kapo kolonijoje šis verslas įga-

vo platų užmojį ir teko stebėtis, kad jis vis dar menkai paplitęs Alžyre, kur turėtų ne mažesnį pasisekimą. Kiekvienas strutis, paimtas tokiu būdu vergijon, savininkui duodavo, nedarant jokių išlaidų, nuo dviejų iki trijų šimtų frankų pelno per metus.

Tačiau mis Votkins laikė tuziną šių milžiniškų paukščių vien savo malonumui. Jai buvo malonu stebėti, kaip jie tupi ant savo didžiulių kiaušinių arba ateina palesti kartu su stručiukais, tartum vištos ar kalakutės su savo vaikais. Siprijenas kelis kartus ją lydėjo, jam patiko glostyti vieną iš pačių meiliausių šio būrio stručių – juoda galvute ir paauksuotomis plunksnomis, būtent tą pačią Alisos numylėtinę Dadą, kuri buvo prarijusi dramblio kaulo rutuliuką, paprastai naudojamą adant.

Tačiau pamažu Siprijenas pajuto savo sieloje stiprėjant švelnų jausmą šiai merginai. Jis tarė sau, kad kupiname darbų ir apmąstymų savo gyvenime negalėtų rasti kitos tokios atviros širdies ir guvaus proto žmonos, apskritai mielesnės ir pranašesnės visais atžvilgiais merginos. Iš tikrųjų mis Votkins, anksti netekusi motinos ir turėjusi tvarkyti tėvo namų ūkį, buvo nepriekaištinga šeimininkė ir kartu labai pasaulietiška moteris. Retas derinys tauraus subtilumo ir paprasto patrauklumo darė ją tikrai žavią. Neturėdama kvailo jaunų Europos dabitų miesčioniško pretenzingumo, ji nebijojo įgrūsti savo baltas rankas į tešlą ruošdama pudingą, mokėjo išvirti pietus, neužmiršdavo patikrinti, ar tvarkingi lovos baltiniai. Visa tai netrukdė jai skambinti Bethoveno sonatas ne blogiau, o gal ir geriau už daugelį kitų, švariai kalbėti dviem ar trimis kalbomis, skaityti Europos literatūros klasikos kūrinius ir pagaliau turėti pasisekimą oficialiuose susibūrimuose, kuriuos rengė turtingi apylinkės fermeriai.

Taip buvo ne dėl to, kad šiuose susirinkimuose stigo šaunių moterų. Transvalyje, kaip ir Amerikoje, Australijoje, visose naujosiose šalyse, kur kylančios civilizacijos materialiniai rūpesčiai užgulę vyrų pečius, intelektualinė kultūra buvo tapusi moterų monopolija. Štai kodėl jos dažniausiai smarkiai pralenkdavo savo vyrus ir sūnus bendro išsilavinimo ir artistinio subtilumo atžvilgiu. Dau-

gelis keliautojų nustebę konstatuodavo, kad kurio nors Australijos rūdakasio ar galvijų augintojo iš Tolimųjų Vakarų žmona turi pirmaklasį muzikinį talentą, o kartu solidžių literatūros ir mokslo žinių. Skudurininko iš Omahos ar dešrininko iš Melburno duktė būtų paraudusi nuo minties, kad ji išsimokslinimu, manieromis ar kita kuo gali užleisti pirmenybę princesei iš senutės Europos. (*Omaha – JAV miestas dešiniajame Misūrio krante, Viduriniuosiuose Vakaruose, kurie aprašomuoju laikotarpiu buvo apgyventi rečiau negu rytinė Šiaurės Amerikos dalis. Melburnas – miestas Australijoje, įkurtas išeivių iš Europos*) Laisvojoje Oranžinėje valstybėje, kur mergaičių švietimas seniai nė kiek ne prastesnis už berniukų, kurie labai anksti palieka mokyklos suolą, šis kontrastas tarp lyčių dar didesnis. Vyras ūkyje – tai „bread -winner", maitintojas, tas, kuris uždirba duoną; be įgimto šiurkštumo, jis įgyja dar ir kitokį, susijusį su darbu po atviru dangumi, su pilnu rūpesčių ir pavojų gyvenimu. Moteris, atvirkščiai, be namų pareigų, laiko svarbiu užsiėmimu domėtis menu ir literatūra, nors tuo visai nesidomi ar net niekina jos vyras.

Ir kartais atsitinka taip, kad nepaprasto grožio, grakštumo ir patrauklumo žiedas prasiskleidžia dykumoje. Kaip tik tokia buvo fermerio Džono Votkinso duktė. Štai apie ką dabar galvojo Siprijenas, o kadangi į tikslą visada ėjo tiesiai, tai ir išdėstė savo prašymą nė kiek nesvyruodamas.

Deja! Iš savo svajonių aukštumų jis nugarmėjo žemyn, pirmą kartą išvydęs beveik neįveikiamą prarają tarp savęs ir Alisos. Kai po griežto atsakymo inžinierius grįžo į savo būstą, jo širdį slėgė liūdesys. Bet Siprijenas buvo ne iš tų žmonių, kurie pasiduoda bevaisei nevilčiai, ir netrukus atkakliame darbe rado priemonę skausmui palengvinti.

Sėdęs prie savo mažo staliuko, jaunasis inžinierius greitai ir tvirtai užbaigė ryte pradėtą konfidencialų (t.y. slaptą, neskelbtiną) laišką savo gerbiamam metrui ponui Ž., Mokslų akademijos nariui, Kalnakasybos mokyklos profesoriui: „...Apie ką aš nelaikiau reikalinga užsiminti savo oficialiame pranešime raštu, – aiškino jis, – nes

tai tėra mano hipotezė, būtent požiūris į deimantų kūrimo konkrečius procesus, kurį man labai norėtųsi patikslinti atliekant geologinius stebėjimus. Nei spėjimas, kad jie vulkaninės kilmės, nei hipotezė, kad dabartiniuose kloduose jie atsirado veikiant galingiems škvalams, negali manęs, brangusis metre, įtikinti, ir man nėra reikalo priminti jums tuos motyvus, dėl kurių mes juos atmetame. Deimantų atsiradimą vietoje aiškinti ugnies poveikiu man atrodo pernelyg miglota ir tai visiškai nepatenkina. Kokios prigimties turėtų būti ši ugnis ir kodėl ji nepaveikia klinčių, nuolat pasitaikančių deimantingose gyslose? Argumentacija man atrodo tiesiog vaikiška, prilygstanti nebent sūkurių ar atomų grandžių teorijai.

Vienintelis aiškinimas, kuris galėtų mane patenkinti, – ir tai nevisiškai, – kad iš brangakmenio elementų, kuriuos perneša požeminiai vandenys, ilgainiui susidaro kristalai. Mane nustebino ypatingas ir beveik vienodas telkinių, kuriuos aš ištyriau ir kruopščiai išmatavau, pjūvio piešinys. Visų jų forma daugmaž bendra – taurės, kapsulės ar parverstos medžiotojo gertuvės. Kažkas panašaus į trisdešimties keturiasdešimties tūkstančių kubinių metrų apimties talpą, kurioje išsipylęs ištisas konglomeratas smėlio, purvo ir sąnašinės žemės, prilipusios prie pirminių uolų. (*Konglomeratas – mechaniškas įvairiarūšis įvairių medžiagų junginys.*) Tai ypač pastebima netoli Vandergart Kopjė, viename iš neseniai atrastų telkinių, kuris, beje, priklauso namo, iš kurio aš jums rašau, savininkui.

Kas atsitiks į kapsulę įpylus skysčio, kuriame yra svetimkūnių? Šie svetimkūniai pirmiausia nusės kapsulės dugne ir išilgai sienelių. Tai štai. Kaip tik toks reiškinys pastebimas ir kasykloje: būtent dugne, netoli baseino centro, ir ties jo ribomis randama deimantų. Šią ypatybę jau yra įsidėmėję verslininkai: neatsitiktinai tarpinių sklypų vertė labai sparčiai mažėja, tuo tarpu koncesijos, esančios centre ar netoli kraštų, greitai pasiekia neįtikėtiną kainą iškart po to, kai nustatoma telkinio forma. Vadinasi, pateiktoji analogija remia mintį, kad medžiagas perneša tekantys vandenys.

Antra vertus, daug aplinkybių, kurias esu išskaičiavęs jūsų turi-

muose savo užrašuose, mano manymu, liudija, kad greičiausiai kristalai iš esmės formavosi vietoje. Apsiribosiu dviem trim pavyzdžiais. Deimantai beveik visuomet randami grupėmis ir tos pačios prigimties bei vienos spalvos; taip, žinoma, negalėtų būti, jeigu jie jau susiformavę būtų atnešti srovės. Jų poros dažnai esti sulipusios ir suyra nuo menkiausio stuktelėjimo. Kaipgi jos galėjo išlikti judėdamos ir patirdamos smūgių bei kitokių netikėtumų? Be to, stambūs deimantai beveik visada randami pridengti uolienos, o tai, matyt, rodo, kad uolienos poveikis – jos šiluminis spinduliavimas ar visai kita priežastis – irgi padeda susidaryti kristalams. Pagaliau retai, tiesiog labai retai būna taip, kad dideli ir smulkūs deimantai susitelkę vienoje vietoje. O geras akmuo visuomet randamas vienas. Tartum visi vieno lizdo deimantų elementai dėl ypatingų priežasčių susiliejo šįkart į vieną vienintelį kristalą.

Visi šie ir panašūs samprotavimai skatina mane pasisakyti už elementų kristalizaciją po to, kai juos atneša vanduo. Bet iš kur ėmėsi tie srautai, sunešę vienon vieton organinės kilmės daleles, kurioms buvo lemta virsti deimantais? Šitai nustatyti būtų labai svarbu. Jeigu pavyktų prisikapstyti prie pradinio taško, iš kur prasidėjo deimantų kelias ir kur jų, žinoma, daug daugiau negu mažuose telkiniuose, kurie eksploatuojami dabar, mano teorija būtų visiškai įrodyta ir aš būčiau laimingas. Tačiau imtis šitai tyrinėti negalėsiu, nes komandiruotės laikas baigiasi.

Labiau man pasisekė su uolienų kilmės deimantais..."

Ir jaunasis inžinierius toliau pasakodamas perėjo prie techninių detalių, kurios jam pačiam ir jo profesoriui, be abejo, buvo labai įdomios, bet nenusimanančiam apie tai skaitytojui galėtų pasirodyti kitaip. Štai kodėl, atrodo, protingiau bus jo pagailėti.

Baigęs iki vidurnakčio savo ilgą laišką, Siprijenas užgesino lempą, išsitiesė hamake ir užmigo teisiojo miegu. Darbas sušvelnino jo išgyvenimus bent jau kelioms valandoms, tačiau dar ne kartą jaunasis mokslininkas sapne matydavo mielą būtybę ir sykį jam pasirodė, kad ji prašė jo nenusiminti!

Ketvirtasis skyrius

Vandergart Kopjė

„Aišku, reikia išvažiuoti, – tarė jis sau kitą dieną tvarkydamasis, – reikia apleisti Grikvalendą! Po to, ką aš išgirdau iš šito dėdulės, likti čia nors vieną dieną reikštų parodyti silpnumą! Taigi jis nenori išleisti už manęs savo dukters? O galbūt jis teisus? Bet kuriuo atveju remtis švelninančiomis aplinkybėmis man netinka! Kad ir kaip būtų skaudu, aš turiu nuspręsti, kaip dera vyrui ir viltis ateitimi!"

Atidėjęs šalin abejones Siprijenas ėmė dėlioti savo prietaisus į dėžes, kurias jis laikė naudodamas kaip bufetus ir spintas. Su įkarščiu pradėjęs, jis jau valandą ar dvi uoliai darbavosi, kai pro atvirą langą kartu su ryto gaiva jo ausį pasiekė tartum vyturėlio giesmė skambus balsas, dainavęs vieną iš žaviųjų Tomo Muro dainų. (*T. Muras – airių kilmės anglų poetas, gyvenęs 1779–1852 m. Plačiai paplito jo „Airių melodijos", kurių daugelis tapo liaudies dainomis.*)

Štai vasarą žydėjus rožė
Jau glęžta vieniša,
Jos draugės nebūtin išėjo
Su krentančia rasa...

Siprijenas pribėgo prie lango ir pamatė Alisą, kuri leidosi prie stručių aptvaro su pilna prijuoste jų skanėstų. Tai ji daina pasitiko

tekančią saulę.

Tikėk padėsiu tau, našlaite,
Ir nepaliksiu čia,
Išėjo tavo puošnios draugės
Per rūką paslapčia...

Jaunasis inžinierius niekad nelaikė savęs itin jautriu poezijai, bet šios eilės giliai palietė jo sielą. Prigludęs prie lango ir prislopinęs kvėpavimą, jis klausėsi, tikriau sakant, gėrėjosi šiais nuostabiais garsais.

Daina nutrūko. Mis Votkins dalijo savo stručiams lesalą, ir buvo malonu matyti, kaip jie tiesia savo ilgus kaklus bei nevikrius snapus link jos mažos, erzinančios juos rankos. Baigusi ji patraukė atgal į viršų, dainuodama toliau:

Štai vasarą žydėjus rožė
Jau glęžta vieniša...
Ak! Nežinau, ar gali džiugint
Ką nors baugi tamsa?

Siprijenas stovėjo toje pačioje vietoje sudrėkusiomis akimis, tarsi suakmenėjęs iš žavesio.

Alisa grįžo į fermą, jai teliko nueiti kokius dvidešimt metrų, kai pasigirdę skubūs žingsniai privertė merginą atsigręžti ir staiga sustoti.

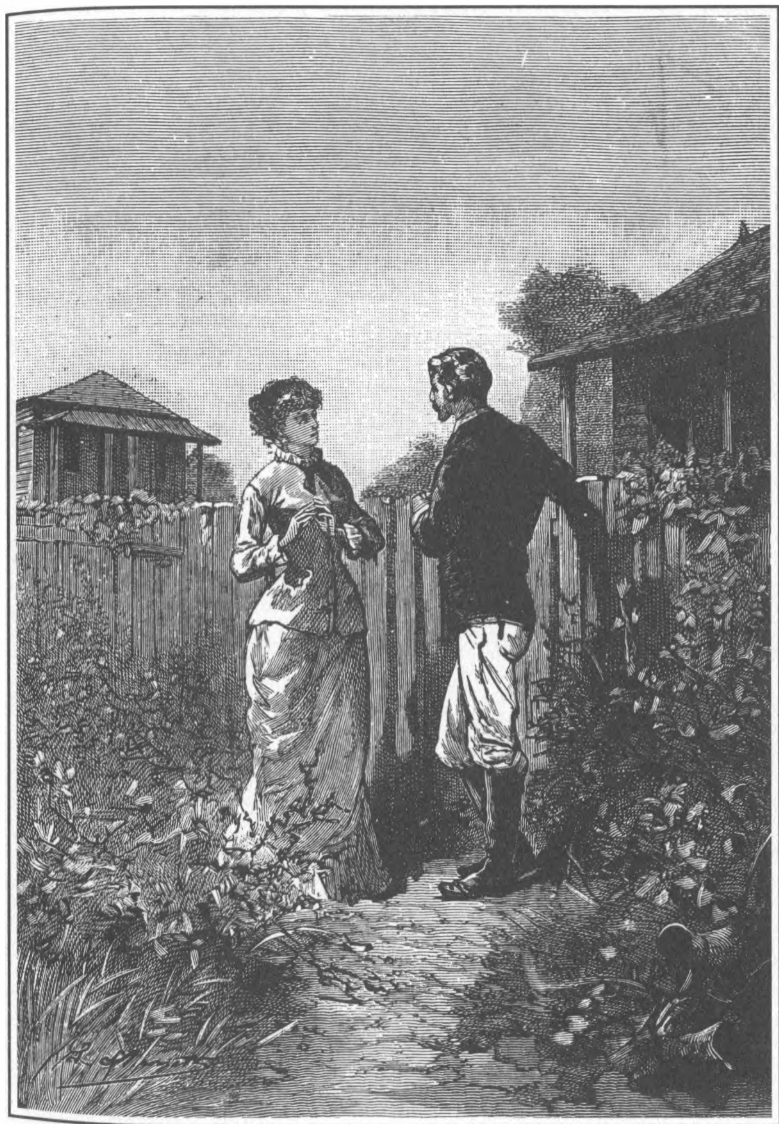
Pasiduodamas neįveikiamam norui, Siprijenas vienplaukis išbėgo iš namo ir skubiai žingsniavo jai įkandin.

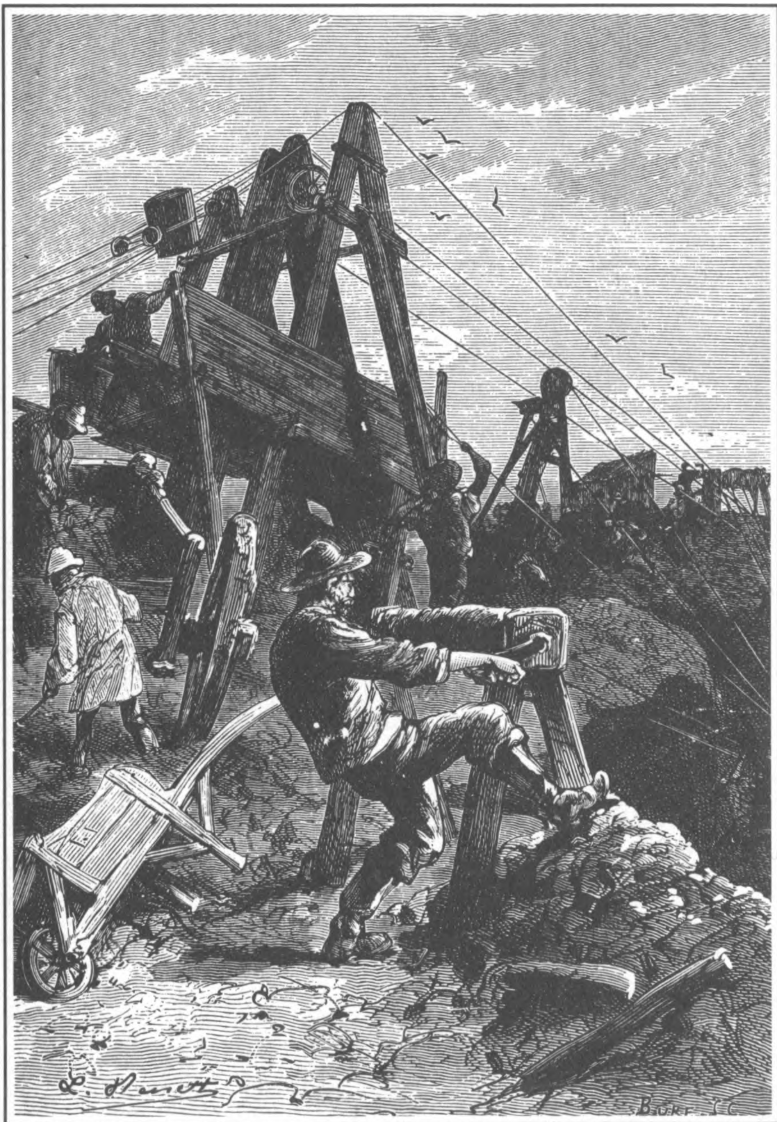
– Madmuazel Alisa!..

– Mesjė Merė?..

Dabar jie stovėjo vienas prieš kitą apšviesti tekančios saulės ant kelio, juosiančio fermą. Dykynės peizaže jų šešėliai ryškiai matėsi ant obliuotų lentų pertvaros. Vėl atsidūręs šalia merginos, Siprijenas, atrodė, pats stebėjosi savo polėkiu ir neryžtingai tylėjo.

– Jūs norite man kažką pasakyti, mesjė Merė? – smalsiai pa-

klausė ji.

– Aš turiu atsisveikinti su jumis, madmuazel Alisa!.. Šiandien aš išvažiuoju! – atsakė jis nelabai tvirtai.

Lengvas raudonis švelniame mis Votkins veide staiga nublanko.

– Išvažiuojate? Jūs norite išvažiuoti!.. Kur? – prislopusiu balsu teiravosi ji.

– Į tėvynę... Į Prancūziją, – atsakė Siprijenas. – Mano darbai čia baigti. Mokslinė misija atlikta. Grikvalende man daugiau nėra ką veikti ir aš privalau grįžti į Paryžių...

Jis lyg teisinosi.

– Taip, žinoma! Tai tiesa! Tai turėjo įvykti!.. – vapėjo Alisa, pati nesuprasdama ką sako.

Mergina sustingo. Nerūpestingos laimės būsena, kurioje ji tik ką buvo, dingo be pėdsakų. Akyse pasirodžiusios ašaros pakibo ant ilgų blakstienų, bet ji rado savyje jėgų nusišypsoti.

– Išvažiuoti? Gerai, o kaip jūsų ištikima mokinė, – jūs norite palikti ją dar nespėjusią baigti chemijos kurso? Norite, kad aš taip ir įstrigčiau deguonyje, o azoto paslaptys taip man ir liktų popieriuje?.. Tai labai blogai, pone!

Ji mėgino susitvardyti ir juokauti, bet balsas ją išduodavo. Jos pokštuose girdėjosi skaudus priekaištas, kuris tuoj pat pasiekė jauno vyro širdį. Į paprastą kalbą merginos žodžius galėjai išversti taip: „Gerai, o kaipgi aš? Išeina, aš jums esu tuščia vieta? Jūs mane paprasčiausiai vėl stumiate į nebūtį? Išeina, kad atvykote čia, pas būrus ir godžius kalnakasius, pasirodyti kaip aukštesnės, privilegijuotos visuomenės atstovas, išdidus, neieškantis naudos, į nieką nepanašus mokslininkas! Atvėrėte man savo širdį ir pasidalijote savo garbėtroškiškais ketinimais, parodėte meninį skonį. Leidote pajusti atstumą, skiriantį tokį mąstytoją kaip jūs nuo vidutinybių, supančių mane! Padarėte viską, kad jus gerbtų ir mylėtų! Ir jūs šito pasiekėte! O paskui nei iš šio, nei iš to ateinate pareikšti man, kad išvažiuojate, kad viskas baigta, grįžtate į Paryžių ir pasistengsite greičiau užmiršti mane! Ir jūs manote, kad aš priimsiu šią atomazgą filosofiškai ramiai?"

Taip, visa tai galėjai nuspėti Alisos žodžių potekstėje, o jos sudrėkusios akys apie tai bylojo taip aiškiai, kad Siprijenas buvo jau beatsakąs į jos tiesiai nepasakytą, nebylų, bet iškalbų priekaištą. Dar akimirka, ir jis būtų sušukęs: „Taip jau išėjo! Vakar aš prašiau jūsų tėvo leisti man jus vesti. Jis atsakė man nepalikdamas jokios vilties! Dabar jums aišku, kodėl aš išvykstu?"

Jaunasis mokslininkas laiku prisiminė duotą pažadą. Jis įsipareigojo niekada nekalbėti su Džono Votkinso dukra apie savo slaptą svajonę ir, jei būtų neištesėjęs žodžio, laikytų save vertu paniekos. Bet kartu jis jautė, koks absurdiškas atrodo ketinimas nedelsiant išvažiuoti, taip netikėtai kilęs ištikus nesėkmei. Jam pačiam dabar pasirodė neįmanoma štai šitaip staiga, nepasiruošus, palikti savo žavųjį kūdikį, kurį mylėjo ir kuris jam atsilygino – tai buvo visiškai akivaizdu – didele nuoširdžia simpatija! Sprendimas, atėjęs jam į galvą kaip neatidėliojama būtinybė, dabar vertė baisėtis. Jis net nedrįso to pripažinti. Ir staiga šitai atmetė.

– Kai aš kalbu apie išvykimą, madmuazel Alisa, – prabilo jis, – tai turiu galvoje ne šį rytą... Ir net ne šiandieną! Man dar reikia padaryti kai kuriuos pranešimus, užbaigti kai kam pasiruošti. Bet kuriuo atveju aš dar turėsiu garbės jus matyti ir kalbėti su jumis... apie mokymąsi!

Ir staigiai apsisukęs Siprijenas pasileido bėgti kaip beprotis. Grįžo namo, krito į savo medinį krėslą ir giliai susimąstė.

Jo minčių eiga smarkiai pasikeitė.

„Atsisakyti tokios žavios būtybės vien todėl, kad man šiek tiek trūksta pinigų! – mąstė jis. – Mesti partiją susidūrus su pirma kliūtimi! Nejau tai toks jau drąsus poelgis, kaip man pasirodė? Ar ne geriau numoti ranka į kai kuriuos prietarus ir pamėginti tapti jos vertu? Kiek žmonių, pradėjusių verstis deimantų ieškojimu, per keletą mėnesių susikrauna turtus! Kodėl gi ir man to nepadarius? Kas trukdo ir man iškasti šimto karatų akmenį, kaip kad yra pavykę kitiems, arba dar geriau – rasti naują telkinį? Aš neginčijamai turiu daugiau teorinių ir praktinių žinių už daugelį čionykščių vyrų! Kodėl mokslas negalėtų man duoti to, ką darbas ir tam tikra sėk-

mė davė jiems? Galų gale pamėginti galima, rizika ne tokia jau didelė! Net mano mokslinės misijos požiūriu gali pasirodyti naudinga padirbėti kirtikliu ir pažinti kalnakasio triūsą! Ir jeigu man pasiseks, jeigu aš praturtėsiu tokiu pirmykščiu būdu, kas žino, gal misteris Votkinsas nusileis ir atsisakys savo ano sprendimo?

Siprijenas ėmė vaikštinėti po laboratoriją. Staiga sustojo, pasiėmė skrybėlę ir išėjo. Takeliu, besileidžiančiu į slėnį, jis dideliais žingsniais patraukė link Vandergart Kopjė. Ir po valandos buvo jau ten.

Tuo metu kasėjai būriais grįžo į stovyklą antrųjų pusryčių. Žvelgdamas į jų įdegusias fizionomijas, Siprijenas klausė savęs, į ką geriausia kreiptis dėl jam reikalingų žinių, kai staiga vienoje grupėje pastebėjo Tomo Stilo, buvusio aukso ieškotojo iš Lankaširo, atvirą veidą. Nuo atvykimo į Grikvalendą inžinieriui jau buvo tekę su juo matytis, ir kiekvieną kartą pastebėdavo, kad šaunuolis vaikinas klesti, tai liudijo raudonis jo veide, naujutėliai drabužiai, o svarbiausia – platus odinis diržas ant klubų.

Siprijenas ryžosi prieiti prie Tomo ir pasidalyti savo planais.

– Išsinuomoti klemą? Nieko nėra paprasčiau, jeigu jums užteks monetų! – atsakė šis. – Kaip tik yra sklypas greta manojo. Keturi šimtai svarų sterlingų – ir reikalas atliktas! (*10000 frankų. – Aut.*) Nusisamdęs penkis ar šešis negrus, kurie darbuosis jūsų sąskaiton, tikriausiai gausite iš to sklypo deimantų, na, mažiausiai už septynis aštuonis frankus per savaitę!

– Bet aš neturiu dešimties tūkstančių frankų ir nė vieno menkiausio negro! – pasakė Siprijenas.

– Ką gi, tuomet nusipirkite dalį sklypo – aštuntąją ar net šešioliktąją – ir dirbsite savo jėgomis! Tam užteks ir tūkstančio frankų.

– Tai, ko gero, būtų man pagal kišenę, – atsakė jaunasis inžinierius. – Nepalaikykite nekuklumu, mesjė Stilai, o jūs pats kaip darėte? Atvykote jau turėdamas kapitalo?

– Aš atvažiavau čia turėdamas dvi rankas ir tris auksines monetas kišenėje, – atrėmė šis. – Bet man pasisekė. Pradžioje dirbau iš pusės viename aštuntadalyje sklypo, kurio savininkas, palikęs reikalus, labiau mėgo gaivintis kavinėje. Susitarėm dalytis ra-

dinius, tarp jų buvo keletas visai padorių, vienas akmuo net penkių karatų, jį mes pardavėm už du šimtus svarų sterlingų! Po šito man pasidarė atgrasu dirbti tam dykūnui ir aš nusipirkau šešioliktąją dalį, kurią kasinėjau pats vienas. Bet kadangi pasitaikydavo tik smulkūs akmenėliai, prieš kokią dešimtį dienų tos dalies atsikračiau. Ir vėl darbuojuosi iš pusės su vienu australiečiu jo sklype, tačiau per pirmą savaitę mes dviese padarėm tik už penkis svarus.

– Jeigu man pavyktų rasti pirkimui gerą dalį sklypo, ar nesutiktumėt imtis kartu joje dirbti? – paklausė jaunasis inžinierius.

– Ko gero, taip, – atsakė Tomas Stilas, – bet su viena sąlyga: kiekvienas pasilieka sau, ką randa! Reikalas visai ne tas, mesjė Merė, kad aš jumis nepasitikiu! Matote, nuo tada, kai aš čia, pastebiu, kad beveik visada dalijantis esu nuskriaudžiamas, o juk su kirtikliu ir kastuvu draugauju seniai ir suspėju padaryti dvigubai, kartais ir trigubai daugiau už kitus!

– Manau, tai būtų teisinga, – pasakė Siprijenas.

– Klausykit! – staiga šūktelėjo lankaširietis. – Turiu idėją, netgi puikią!.. O ką, jeigu mes dviese paimtume vieną iš Džono Votkinso klemų?

– Kaip tai – vieną iš jo sklypų? Argi jam ne visa kasyklos žemė priklauso?

– Taip yra, mesjė Merė, betgi jūs žinote, kad kolonijos vyriausybė tuoj pat nusavina tą žemę, kurioje aptinkami deimantingi klodai. Ima ja disponuoti, sudarinėja jos kadastrus ir skaido į sklypus, pasilikdama nemažą procentą už teisių perdavimą ir mokėdama savininkui tik tam tikrą sumą. (*Kadastras – apmokestinamųjų objektų apyrašas ir įkainojimas.*) Faktiškai, kada telkinys toks didelis kaip kad Vandergart Kopjė, tas apmokėjimas teikia labai geras pajamas, antra vertus, savininkas visada norės išpirkti tiek sklypų, kiek tik jis galės imtis eksploatuoti. Kaip tik taip atsitiko su Džono Votkinso valdomis. Daugelį savo sklypų jis aktyviai eksploatuoja, nekalbant apie viso telkinio nuosavybę, tegu ir neturint teisės naudotis jo teikiamomis pajamomis. Bet dirbti savo sklypuose, kad ir kaip norėtų, jis negali, lankytis juose trukdo podagra, ir aš

manau, jei jūs pasiūlytumėt jam imtis savo atsakomybėn vieno iš jų eksploatavimą, jis sutiktų jums naudingomis sąlygomis.

– Aš labiau norėčiau, kad sutartis būtų sudaryta tarp jo ir jūsų, – pasiūlė Siprijenas.

– Na, dėl to reikalas neužklius, – atsakė Tomas Stilas. – Tarp mūsų visi nesusipratimai labai greit paaiškės!

Po trejeto valandų pusė klemo Nr. 942, kaip dera apsmaigstyta kuoliukais ir pažymėta žemėlapyje, buvo pagal nustatytą formą atiduota nuomoti ponams Merė ir Stilui po to, kai buvo įmokėtas pirmas devyniasdešimties svarų (*2250 frankų. – Aut.*) įnašas ir perduotos gavėjui patento teisės. Be to, kontrakte specialiai aptarta, kad nuomotojai privalo dalytis su Džonu Votkinsu jų gaunama iš eksploatuojamo ploto produkcija ir kaip nuomos mokestį perduoti savininkui tris pirmus didesnius kaip dešimties karatų deimantus, jeigu juos ras. Niekas, tiesa, nepranašavo tokios sėkmės, bet apskritai tai buvo įmanoma, kaip įmanoma viskas.

Siprijenui sandoris galėjo būti laikomas ypač sėkmingu. Apie tai misteris Votkinsas, pasirašius kontraktą, jam pareiškė su įprastiniu atvirumu.

– Jūs pradėjote naudingą dalyką, mano berniuk! – tarė jis, paplekšnojęs vaikinui per petį. – Jumyse kažkas slypi! Nesistebėčiau, jeigu jūs taptumėt vienu iš geriausių Grikvalende deimantų ieškotojų!

Ir Siprijenas negalėjo uždrausti sau įžvelgti šiuose žodžiuose laimingos ateities pranašystę.

Skaistus saulės spindulys žaidė mis Votkins, buvusios čia pat, mėlynose akyse. Ne! Neįmanoma patikėti, kad šios akys praverkė visą rytą. Beje, pagal nebylų tarpusavio susitarimą abu neištarė nė žodžio apie liūdną ryto sceną. Siprijenas, aišku, liko, o tai buvo svarbiausia.

Taigi jaunasis inžinierius palengvėjusia širdimi ėmė ruoštis persikėlimui, pasiimdamas į nedidelį lagaminą tik šiek tiek drabužių, nes Vandergart Kopjė ketino gyventi palapinėje, o į fermą grįžti tik trumpam poilsiui.

Penktasis skyrius

Pirmasis kasinys

Rytojaus dieną abu kompanionai ėmėsi darbo. Jų sklypas buvo prie pat kasyklos krašto ir pagal Siprijeno Merė teoriją turėjo būti gerokai turtingas. Šis klemas, jau nuodugniai ištirtas, ėjo gilyn per penkiasdešimt su viršum metrų ir tai buvo jo pranašumas, nes pagal šalies įstatymus sklypas, esantis žemiau gretimų, galėjo turėti savo žinioje aplinkines žemes, taigi ir visus ten patekusius deimantus.

Jų ieškojimo procesas buvo labai paprastas. Iš pradžių abu kompanionai neskubėdami kirtikliu ir kastuvu prikaupdavo tam tikrą kiekį grunto. Paskui vienas iš jų užlipdavo ant kasyklos viršaus ir pakabindavo ant geležinio troso pilnus, iš apačios iškeltus kibirus. Po to juos pergabendavo vežimėliu prie Tomo Stilo lūšnelės. Ten tą gruntą, sugurinę sunkiu pliauskagaliu ir pašalinę akmenis, perleisdavo per sietą su penkiolikos milimetrų pločio akutėmis, kad atsiskirtų smulkesni akmenėliai; juos labai atidžiai apžiūrėdavo prieš išmesdami į atliekas. Pagaliau žemę persijodavo per labai tankų sietą, po to ji jau būdavo tinkama rūšiuoti.

Papylę žemę ant stalo, abu kompanionai sėsdavo prie jo ir specialiu gramdikliu iš skardos labai kruopščiai, sauja po saujos, ją ištyrinėdavo ir tada jau mesdavo po stalu, į atliekas.

Visų šių veiksmų tikslas buvo aptikti slypintį žemėje deimantą, kurio dydis kartais vos siekdavo pusę lęšio grūdo. Ir kompanionai jautėsi visai laimingi, jeigu per visą dieną pavykdavo rasti bent

vieną tokį. Jie su įkarščiu darbavosi ir stropiausiai rūšiavo savo klemo žemę, bet pirmųjų dienų rezultatai buvo greičiau neigiami. Siprijenui ypač nesisekė. Jei žemėje ir slypėdavo koks nors nedidukas deimantas, tai beveik visada pirmas jį pastebėdavo Tomas Stilas. Pirmasis akmenėlis, kurį su džiaugsmu aptiko, net su tuščiavidurės uolienos likučiu svėrė mažiau nei šeštadalį karato.

Pirmo vandens, tai yra labai švarus, skaidrus ir bespalvis deimantas, po šlifavimo sveriąs vieną karatą, kainuoja maždaug du šimtus penkiasdešimt frankų. Smulkesnių deimantų vertė labai nedidelė, bet pačių didžiųjų – kyla labai sparčiai. Paprastai skaičiuojama, kad vadinamojo švaraus vandens deimanto prekinė vertė yra lygi karatais išreikšto jo svorio kvadratui, padaugintam iš to karato einamosios kainos. Vadinasi, jeigu tarsime, kad karato kaina yra du šimtai penkiasdešimt frankų, tai tos pačios kokybės brangakmenis, sveriantis dešimt karatų, kainuos šimtą kartų daugiau, tai yra dvidešimt penkis tūkstančius frankų.

Tačiau dešimties, netgi vieno karato brangiųjų akmenų pasitaiko labai retai. Būtent todėl jie tokie brangūs. Antra vertus, beveik visi Grikvalendo deimantai yra geltoni, o tai gerokai mažina jų juvelyrinę vertę.

Šeštadalio karato svorio akmenėlis po septynių aštuonių dienų triūso atrodė labai menkas atpildas už darbą ir pastangas, kurių jis pareikalavo. Jau verčiau arti žemę, ganyti galvijus arba skaldyti akmenis keliams, – taip kalbėjo su savimi Siprijenas. Ir vis dėlto jį, kaip ir kitus ieškotojus, palaikė viltis rasti puikų deimantą, kuris iškart atlygintų daugelio savaičių ir net mėnesių vargą. Na, o Tomas Stilas dirbo kaip mašina, nemąstydamas, iš inercijos – taip bent atrodė!

Kompanionai pusryčiaudavo dažniausiai kartu, tenkindamiesi sumuštiniais ir alumi, kuriuos pirkdavo bufete, atvirame visiems vėjams, bet užtat pietaudavo viename iš daugelio tabldotų, kurie dalijosi tarp savęs stovyklos klientūrą. (*Tabldotas – bendras stalas Vakarų Europos viešbučiuose, pensionuose, restoranuose.*) Vakare juodu išsiskirdavo kas sau: Tomas Stilas patraukdavo

į kurią nors biliardinę, o Siprijenas valandžiukei užsukdavo į fermą.

Jaunasis inžinierius dažnai patirdavo nemalonumą sutikti ten savo varžovą, Džeimsą Hiltoną, blyškiaodį išstypėlį rausvais plaukais ir kanapėtu veidu. Tuo, kad jis aiškiai sugebėjo greit ir sėkmingai pelnyti Džono Votkinso palankumą, pralenkdamas Siprijeną džino ir Hamburgo tabako vartojimo srityje, abejoti neteko. Tiesa, Alisa, kaip buvo matyti, iš visos širdies niekino jaunojo Hiltono kaimiškas manieras ir ne per daug taurius pokalbius. Vis dėlto jo buvimas Siprijenui pasidarė nepakenčiamas. Štai kodėl kartais, negalėdamas daugiau kęsti ir valdytis, palinkėdavo kompanijai labos nakties ir išeidavo.

– Frenčmenas (*angl. – prancūzas*) nepatenkintas, – sakydavo tuomet Džonas Votkinsas, mirkteldamas savo sugėrovui. – Atrodo, deimantai nelenda patys po jo kirtikliu!

Ir Džeimsas Hiltonas pratrūkdavo juoku, kvailiausiu, kokį tik galima įsivaizduoti.

Tokiais atvejais Siprijenas dienos likutį dažniausiai praleisdavo pas vieną šaunų senuką būrą, gyvenantį prie pat stovyklos, Jakobą Vandergartą. Būtent nuo jo pavardės buvo kilęs kasyklos – Kopjė – pavadinimas: pirmųjų koncesijų laikais jis turėjo žemę, kurioje dabar įsikūrusios kasyklos. Jeigu tikėtum jo pasakojimu, šios valdos iš jo buvo atimtos Džono Votkinso naudai, atvirai pažeidžiant teisingumą. Dabar jis, visiškai nuskurdintas, gyveno senoje, iš molio drėbtoje trobelėje ir užsidirbdavo pragyvenimui šlifuodamas deimantus; tuo kažkada vertėsi Amsterdame, savo gimtajame mieste. Ir dabar dažnai deimantų ieškotojai, norėdami sužinoti, kiek tiksliai svers jų akmenys po šlifavimo, atnešdavo juos jam, kad suskaldytų arba kokias nors sudėtingesnes operacijas jiems padarytų. Bet tokiam darbui reikia tvirtos rankos ir gero regėjimo, todėl senasis Jakobas Vandergartas, savo laiku buvęs puikus meistras, dabar užsakymus priimdavo tik retkarčiais.

Siprijenas, užsakęs meistrui įtaisyti į žiedą savo pirmąjį deimantą, labai greit pajuto senukui palankumą. Jis mielai užeidavo į kuklią dirbtuvę paplepėti ar tiesiog sudaryti šeimininkui kompaniją, kai jis

darbuodavosi prie šlifavimo staklių. Savo balta barzda, gerokai praplikusia kakta, kurią pridengė juodo aksomo „jarmulka", savo ilga nosimi su tupinčiais ant jos apskritais akiniais Jakobas Vandergartas priminė seną alchemiką tarp savo keistų prietaisų ir buteliukų su stebuklingais skysčiais.

Medinėje lėkštelėje ant darbastalio prie lango gulėjo patikėti meistrui kartais labai vertingi neapdoroti deimantai. Prieš skaldydamas akmenį, kurio kristalizacija jam atrodė netobula, jis pro lupą tiksliai nustatydavo kryptį įtrūkių, kurie skaidė kristalą į atskiras plokšteles lygiagrečiais paviršiais; po to, naudodamasis jau suskaldyto deimanto aštria briauna, padarydavo akmenyje įpjovą reikalinga kryptimi, įkišdavo į tą įpjovą siaurą plieno plokštelę ir smarkiai smogdavo. Deimantui suskilus vienoje plokštumoje, operacija buvo kartojama ties kitais įtrūkiais.

Jeigu Jakobas Vandergartas turėjo, atvirkščiai, nugludinti deimantą arba, tiksliau sakant, aptekinti, tai pradėdavo nuo formos, kurią norėjosi suteikti akmeniui, parinkimo, kreida piešdamas ant jo numanomas ribas. Po to sutapdindavo akmenį su antru deimantu ir ilgai trindavo vieną į kitą, kartu nuosekliai, vieną po kitos formuodamas reikalingas sieneles.

Tokiu būdu Jakobas Vandergartas suteikdavo brangakmeniui vieną iš formų, dabar susietų su papročiu; jų yra trys pagrindinės klasės: „dvigubo šlifavimo briliantas", „paprasto šlifavimo briliantas" ir „rožė".

Dvigubas briliantas turi šešiasdešimt keturias briauneles, vieną pjūvį. Paprastasis briliantas – pusė dvigubo. „Rožėje" skiriama plokščia apačia ir iškilas viršus, primenantis gludintomis briaunomis kupolą.

Išimties keliu Jakobui Vandergartui teko šlifuoti brioletę – deimantą be viršaus ir apačios, savo forma primenantį mažytę kriaušę. Indijoje brioletėse smailesnio galo link padaroma skylutė įverti virvelei. Pakabukai, kuriuos senajam meistrui teko šlifuoti dažniausiai, turi puskriaušės formą ir nugludinami išorinėje pusėje.

Po pirmo šlifavimo deimantą belikdavo nupoliruoti. Šią proce-

dūrą atlikdavo specialiomis girnomis – apie dvidešimt aštuonių centimetrų diametro plieniniu disku, kurį dėdavo plokščiąja puse ant stalo ir, užmovę ant ašies, dideliu ratu su rankena sukdavo, kol pasiekdavo dviejų ar trijų tūkstančių apsisukimų per minutę greitį. Prie tokio veikiančio disko, ištepto augaliniais riebalais ir apibarstyto deimantų dulkėmis, Jakobas Vandergartas prispausdavo tai vieną, tai kitą apdirbimo akmens sienelę, kol jos pradėdavo nepriekaištingai spindėti. Disko rankenėlę sukdavo arba berniukas hotentotas, kurį prireikus nusisamdydavo dienai, arba pažįstamas, toks kaip Siprijenas, kuris tokią paslaugą meistrui darydavo grynai iš nuoširdumo. (*Hotentotai – Pietų Afrikos senbuviai.*)

Dirbdami juodu kalbėdavosi. Dažnokai Jakobas Vandergartas, užkėlęs akinius ant kaktos, nutraukdavo savo darbą, kad papasakotų kokią nors istoriją iš praėjusių laikų. Apie savąją Pietų Afriką, kur gyvena štai jau keturiasdešimt metų, jis žinojo kone viską. Jo pasakojimai dvelkė senove, juose atgydavo šio krašto tradicijos, dabar akivaizdžiai nykstančios. Senasis juvelyras tapdavo ypač kalbus, kai paliesdavo patriotinius dalykus ir asmeninį nepasitenkinimą. Anglai, jo manymu, buvo patys niekšiškiausi grobikai, kokius kada nors yra nešiojusi žemė. Tačiau tegu jo nuomonė, truputį perdėta, lieka jo sąžinei ir turbūt jam atleisime.

– Nieko stebėtino, – mėgdavo jis kartoti, – kad Jungtinės Amerikos Valstijos pasiskelbė nepriklausomomis, netrukus tą padarys ir Indija su Australija. Kuri gi tauta sutiktų kęsti tokią tironiją! Ech, mesjė Merė, jeigu pasaulis žinotų apie visas neteisybes, kurių anglai, taip besididžiuoją savo genijais ir jūrine galia, yra pridarę visame Žemės rutulyje, žmonių kalbai pritrūktų stiprių žodžių sviesti jiems į veidą!

Siprijenas klausėsi tylomis, nei pritardamas, nei prieštaraudamas.

– Norite, aš jums papasakosiu, kaip jie pasielgė su manim, žmogumi, sėdinčiu priešais jus? – vis labiau karščiuodamasis kalbėjo toliau Jakobas Vandergartas. – Išklausykite mane ir paskui pasakykite, ar galimos apie tai dvi nuomonės!

Ir kai Siprijenas Merė patikino senuką, kad nieko nebūtų įdomiau išgirsti, šis tęsė:

– Aš gimiau Amsterdame tūkstantis aštuoni šimtai šeštais metais, mano tėvams būnant kelionėje. Vėliau grįžau ten, kad išmokčiau amato, bet visa mano vaikystė prabėgo Kape, kur mūsų šeima emigravo prieš kokius penkiasdešimt metų. Mes buvom olandai, bet Didžioji Britanija užvaldė šią koloniją – laikinai! – kaip, kad tvirtino. Tiktai Džonas Bulis niekuomet neatiduos to, ką vieną kartą užgrobė, ir tūkstantis aštuoni šimtai penkioliktais metais Europos kongrese mes buvom iškilmingai paskelbti Jungtinės Karalystės pavaldiniais. (*Džonas Bulis – anglų rašytojo Arbatnoto pamfletų serijos „Džono Bulio istorija" satyrinis personažas, tapęs anglų buržua simboliu.*) Ir štai aš klausiu jus: koks Europos reikalas buvo rūpintis Afrikos kolonijomis?

Taigi mes tapome Anglijos pavaldiniais, nors visiškai nenorėjome jais būti, mesjė Merė! Tada, manydami, kad Afrikoje užteks vietos ir mums, norėdami turėti tėvynę, kuri taptų tikrai mūsų – ir vien tiktai mūsų! – palikome Kapo koloniją ir patraukėme į vis dar tuščias žemes, kurios supo koloniją iš šiaurės. Mus vadino būrais, tai yra valstiečiais, o dar – pirmeiviais.

Ir štai, vos mes įdirbome šias naujas žemes, vos spėjome sunkiu darbu padoriai susitvarkyti gyvenimą, britų vyriausybė paskelbė šias teritorijas savomis, – tuo pretekstu, kad mes esam Anglijos pavaldiniai!

Tada ir įvyko mūsų didysis pasitraukimas. Tūkstantis aštuoni šimtai trisdešimt trečiais metais. Mes vėl emigravome ištisomis šeimynomis. Pakrovę į jaučių traukiamus furgonus savo baldus, reikmenis ir grūdus, mes dar giliau įsiskverbėm į dykumą. Tuo metu Natalio teritorija buvo visiškai nusiaubta. Kruvinasis užkariautojas Čakas, tikras zulusų genties juodaodis Atila, sunaikino ten nuo tūkstantis aštuoni šimtai dvyliktųjų iki dvidešimt aštuntųjų metų daugiau kaip milijoną žmonių. (*Atila – hunų vadas, niokojęs Romos imperiją V a.; zulusai – bantu grupės tautelė, gyvenanti Pietų Afrikoje.*) Jo įpėdinis Dinganas irgi nepasižymėjo

žmoniškumu. Būtent šis laukinis karalius leido mums apsigyventi krašte, kur dabar iškilę tokie miestai kaip Durbanas ir Port Natalis. Tačiau Dinganas, duodamas tą leidimą, turėjo slaptą mintį – užpulti mus, kai tik įsikursim. Štai kodėl kiekvienas apsiginklavom ir buvom pasiruošę priešintis. Ir tik per narsumo stebuklus, parodytus daugiau kaip šimte kautynių, kai petys petin su mumis kovėsi moterys ir net vaikai, mums pavyko išsaugoti savo prakaitu ir krauju apšlakstytas žemes.

Bet vos tik galutinai įveikėm juodąjį despotą ir sutriuškinome jo galybę, Kapo kolonijos valdytojas pasiuntė koloną britų karių su Jos didenybės Anglijos karalienės užduotimi užimti Natalio teritoriją!.. Kaip matote, mes vėl likome Jungtinės Karalystės pavaldiniais! Tai įvyko tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt antrais metais. Kiti emigrantai, mūsų tėvynainiai, lygiai taip pat užkariavo Transvalį ir ties Oranžine upe sutriuškino tirono Mozelekacės valdžią.

Aš praleidžiu detales. Kova tęsėsi dvidešimt metų. Mes slinkome vis tolyn, ir visą laiką Didžioji Britanija savo grobuoniška ranka pasiekdavo mus, savo baudžiauninkus, pritvirtintus prie jos žemių, net po to, kai iš jų pasitraukdavo! Pagaliau per begalines kančias ir kruvinus mūšius mums pavyko pasiekti, kad buvo pripažinta Laisvosios Oranžinės valstybės nepriklausomybė. Įsakas, pasirašytas karalienės Viktorijos tūkstantis aštuoni šimtai penkiasdešimt ketvirtų metų balandžio aštuntą dieną, garantavo mums teisę laisvai valdyti savo žemes ir tvarkytis patiems. Mes paskelbėm savo valstybę respublika. Pagrįsta griežtu įstatymų laikymusi, laisva privačios verslininkystės raida ir plataus masto švietimu, prieinamu visiems sluoksniams, ji galėjo būti ir dabar yra pavyzdys daugeliui nacijų, kurios tikriausiai laiko save daug civilizuotesnėmis už mažą Pietų Afrikos šalį!

Grikvalendas sudarė jos dalį. Kaip tik tada aš, fermeris, apsigyvenau šitame pačiame name, kur mes sėdim dabar, drauge su savo vargšele žmona ir dviem vaikais. Tada aš nusibraižiau kralio planą – tos pačios kasyklos, kur jūs dirbat, vietoje. (*Kralis – savotiška Pietų Afrikos kai kurių tautų žiedinės formos sodyba,*

kurios vidiniame plote įrengiamas aptvaras galvijams.) Po dešimties metų į šalį atvyko Džonas Votkinsas ir ten pasistatė pirmąjį namą. Tada dar nežinota, kad šitose žemėse yra deimantų. O štai man per paskutiniuosius trisdešimt metų taip retai teko imtis savo ankstesnio verslo, kad aš ir pamiršau apie šių brangakmenių buvimą! Apie tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt septintus metus netikėtai pasklido gandas, kad mūsų žemės deimantingos. Vienas būras nuo Harto krantų rasdavo deimantų vos ne savo stručių mėšle ir savo trobelės molinėse sienose. (*Būras vadinosi Jakobsas. Kažkoks Njekirkas, olandų pirklys, keliavęs po Afriką su vienu stručių medžiotoju, akmenėlyje, kuriuo žaidė būro vaikai, atpažino deimantą, tuoj pat jį nupirko už keliolika su ir pardavė už 12500 frankų Kapo kolonijos valdytojui. Šis brangakmenis, nušlifuotas ir pasiųstas į Paryžių, buvo demonstruojamas parodoje Marso laukuose 1867 metais. Nuo tada kasmet Grikvalendo žemėse buvo iškasama deimantų maždaug keturiasdešimties milijonų sumai. Įdomi aplinkybė: apie tai, kad šioje šalyje esama deimantingų klodų, žinota jau seniai, bet vėliau pamiršta. Senuose XV amžiaus žemėlapiuose yra pažymėta: „Here Diamonds" – „Čia yra deimantų". – Aut. past.*)

Anglijos vyriausybė, ištikima savajai pasisavinimo sistemai, pažeisdama visas sutartis ir visas teises, paskelbė Grikvalendą savo valdų dalimi. Tušti buvo visi mūsų respublikos protestai! Veltui ji siūlė perduoti bylą nagrinėti vienos iš Europos valstybių vadovui. Anglija atmetė arbitražą ir užgrobė mūsų teritoriją. (*Arbitražas – ginčų sprendimo būdas, kai šalys kreipiasi ne į teismą, o į trečiąjį asmenį – arbitrą, renkamą šalių susitarimu arba renkamą įstatymo nustatyta tvarka.*) Beliko tikėtis, kad mūsų negarbingi šeimininkai bent jau gerbs privačių asmenų teises!

Likęs bevaikiu našliu po baisios epidemijos tūkstantis aštuoni šimtai septyniasdešimtaisiais metais, aš jau nesijaučiau toks narsus, kad galėčiau ieškoti naujos tėvynės ir naujų namų – šeštų ar septintų per savo gyvenimą! Tad likau Grikvalende. Beveik vie-

nintelis visoje šalyje žmogus, išvengęs deimantų karštligės, aš toliau darbavausi savo darže, bet ėmė ir atrado šį turtingiausią telkinį per šautuvo šūvį nuo mano namo! Kaip aš nustebau vieną rytą išvydęs, kad manojo kralio siena, padaryta, kaip įprasta, iš išdžiovintų plytų, nukelta per tris šimtus metrų tolyn į lygumą. Vietoj mano kralio Džonas Votkinsas, nusisamdęs šimtą kafrų (taip būrai vadino Pietų Afrikos bantu tautų atstovus), padarė kitą, sujungė jį su savuoju ir įtraukė į savo ribas iškilias rausvojo smėlio dirvas, kurios lig tol neginčijamai buvo mano nuosavybė.

Aš parašiau skundą... Grobikas tik pasijuokė! Pagrasinau jam teismu... Taip, jis paakstino mane tam!

Po trijų dienų mįslė paaiškėjo. Man priklausęs grunto iškilumas pasirodė esąs deimantų telkinys. Džonas Votkinsas, kai tik tuo įsitikino, per vieną naktį perkėlė mano aptvaro ribas; po to nuskuodė į Kimberlį – oficialiai užregistruoti kasyklą savo vardu.

Aš kreipiausi į teismą... Duok Dieve jums, mesjė Merė, niekada nesužinoti, kiek kainuoja teismas anglų šalyje... Vieną po kito aš turėjau parduoti visus savo jaučius, paskui arklius ir avis!.. Teko prarasti viską, net baldus, kad pasotinus žmogaus pavidalo kraugerius, besivadinančius teisėjais, advokatais, šerifais ir teismo vykdytojais!.. Trumpai sakant, po metų tąsymo pirmyn atgal, laukimo ir tolydžio žlungančių vilčių, nuolatinio nerimo ir piktinimosi nuosavybės klausimas buvo galutinai išspręstas be teisės apskųsti ar paduoti kasaciją... Aš ne tik pralaimėjau procesą, bet ir nusigyvenau! Teismo nuosprendžiu, laikantis visų formalumų, mano pretenzijos buvo pripažintos nepakankamai pagrįstomis ir nurodyta, kad teismas neturi galimybės nustatyti šalių teisės viena kitos atžvilgiu, bet ateityje svarbu nubrėžti tarp valdų nekintamas ribas. Taigi pagal dvidešimt penktą ilgumos laipsnį į rytus nuo Grinvičo dienovidinio nustatyta linija, kuri nuo tada turinti skirti abi valdas. Vietovė į vakarus nuo šio dienovidinio priskiriama Džono Votkinso nuosavybėn, o žemės į rytus nuo jo – Jakobui Vandergartui.

Šį nepaprastą sprendimą teisėjai priėmė, matyt, remdamiesi tuo, kad dvidešimt penktas dienovidinis apygardos žemėlapiuose iš tik-

rųjų eina teritorija, kurią užėmė mano kralis. Bet telkinys – deja! buvo į vakarus. Ir todėl teko Džonui Votkinsui! Tačiau tarytum tam, kad šis neteisingas nuosprendis visiems laikams liktų žmonių atmintyje, kasykloms savaime prilipo ankstesnio šios žemės savininko vardas – Vandergart Kopjė!

Tai kaip, mesjė Merė, nejaugi aš neturiu jokios teisės laikyti anglus sukčiais? – paklausė senasis būras, baigdamas savo istoriją.

Šeštasis skyrius

Stovyklos papročiai

Pokalbiai su Jakobu Vandergartu ta tema, kaip nesunku suprasti, jaunajam inžinieriui visai nebuvo malonūs. Vargu ar jam galėjo patikti ne per daug teigiama nuomonė apie žmogų, kurį jis kaip ir anksčiau laikė savo būsimu uošviu. Todėl Siprijenas veikiai įkalbėjo save nežiūrėti rimtai į būro nuomonę dėl kasyklos bylos. Kartą jis prasitarė apie šią istoriją prie Džono Votkinso, tas pradžioje tik nusikvatojo, o paskui, palingavęs galvą, pabeldė rodomuoju pirštu sau į kaktą, duodamas suprasti, kad senajam Vandergartui su proteliu vis prastyn!

Iš tikrųjų argi taip neįtikėtina, kad deimantų kasyklos atidarymas skaudžiai paveikė senuką ir jis ne visai pagrįstai įsikalė į galvą, kad tai jo nuosavybė? Juk pagaliau teisėjai pripažino Jakobą Vandergartą absoliučiai neteisiu, ir mažai tikėtina, kad jie nepaisė pagrįsto skundo. Štai kaip samprotavo jaunasis inžinierius, kad pasiteisintų pats sau, nes ir po to, ką išgirdo iš senojo būro, palaikė gerus santykius su Džonu Votkinsu.

Kitas stovyklos aplinkos kaimynas, pas kurį Siprijenas taip pat mėgo užsukti pasitaikius progai, buvo fermeris Matis Pretorijus, kurį gerai pažinojo visi Grikvalendo deimantų ieškotojai. Jo namuose būrų gyvenimas atsiskleisdavo visu savo originalumu.

Nors Mačiui Pretorijui tik ką suėjo keturiasdešimt metų, jis, prieš apsistodamas šioje vietovėje, irgi ilgai klajojo po platų Oranžinės upės baseiną. Bet skirtingai negu Jakobą Vandergartą kla-

joklio gyvenimas jo neišsekino ir neįširdino. Greičiau taip suglumino, kad jis neįtikėtinai sustorėjo ir vos galėjo judėti. Taip ir norėjosi jį palyginti su drambliu. Beveik visą dieną jis praleisdavo sėdėdamas itin plačiame, specialiai jam padarytame mediniame krėsle, vos talpinančiame galingas jo kūno formas. Už namų ribų storulis pasirodydavo tik vežimėlyje, primenančiame šarabaną iš gluosnio šakelių, o jį traukė pakinkytas gigantiškas strutis. Ilgakojis paukštis taip lengvai tampė savo keleivį, kad negalėjai nesigėrėti raumenų jėga. Paprastai Matis Pretorijus atvažiuodavo į stovyklą sudaryti prekybinės sutarties dėl daržovių su markitantais – smulkiais prekeiviais, aptarnaujančiais persikėlėlius. Čia jis buvo gerai žinomas, bet, tiesą sakant, labai jau nepavydėtinai: jį žinojo kaip retą bailį. Darbininkams teikė malonumą, pasakojant įvairias kvailystes, įbauginti jį ligi kinkų drebėjimo.

Jam pranešdavo apie basutų ir zulusų genčių ruošiamą užpuolimą! Kitą sykį, jam girdint, kas nors apsimesdavo skaitąs laikraštyje apie įstatymo, privalomo visose britų valdose, projektą, kuriame buvo siūloma mirties bausmė bet kuriam asmeniui, jeigu jo svoris viršys tris šimtus svarų. (*Svaras – 450 g.*) Arba imdavo kalbėti apie pasiutusį šunį, kurį tik ką matė kelyje į Drisfonteiną, ir vargšelis Matis Pretorijus, grįšiantis namo kaip tik šiuo keliu, rasdavo daugybę išsisukinėjimų, kad tik pasiliktų stovykloje. Bet šie išgalvoti bauginimai buvo niekniekis palyginti su tikru siaubu, kurį jis patirdavo pagalvojęs, kad jo dvare bus įrengta deimantų kasykla. Pretorijus iš anksto įsivaizdavo košmariškus padarinius, kada apakę iš godumo žmonės, užpuolę jo daržą bei trypdami lysves, pasisavins viską – ir namą, ir sodybą, ir galvijus. Juk nereikėjo abejoti, kad Jakobo Vandergarto likimas ištiks kiekvieną, netyčia tapusį kliūtimi tiems, kurie deimantus net naktimis sapnuoja. Anglai visada ras būdą įrodyti, kad žemė priklauso jiems. Nuo šių niūrių minčių, kai jos užvaldydavo jo protą, Mačio sielon smelkdavosi mirtinas šaltis. O jeigu, savo nelaimei, storulis pastebėdavo „tyrinėtoją", vaikštantį apie jo namus, tai negalėdavo nei gerti, nei valgyti... Bet nesiliaudamas pilnėjo!

Vienas iš tokių pašėlusių „tyrinėtojų" buvo Anibalas Pantalačis. Piktasis neapolietis (jis jau laikė savo kleme tris kafrus ir demonstratyviai nešiojo ant palaidinės stambų deimantą) seniai buvo įžvelgęs nelaimėlio būro silpnybę. Ir bent kartą per savaitę padarydavo sau malonumą zonduoti arba rausti žemę netoli Pretorijaus fermos. Vietovė, kur įsikūrusi ši sodyba, buvo kairiajame Valio upės krante, tik per dvi mylias aukščiau stovyklos, ten sugabendavo „perdirbtą" gruntą, kuris pamažu maišėsi su vietos dirvožemiu. Todėl ten iš tikrųjų galėjo slypėti deimantų, likusių po rūšiavimo. Kad suvaidintų savo komediją iki galo, Anibalas Pantalačis stengdavosi dažniau kioksoti po pat Mačio Pretorijaus langais ir pasiimdavo kartu savo draugelius – palinksminti juos šiuo žaidimu. Tada galėjai pamatyti, kaip vargšas būras, pusiau pasislėpęs už kartūno užuolaidos, nerimastingai stebėjo kiekvieną jų judesį, pasiryžęs, kilus tiesioginiam savo valdų užpuolimo pavojui, bėgti į gardą, pasikinkyti strutį ir gelbėtis – sprukti.

Kartą, savo nelaimei, jis prasitarė vienam iš draugų, kad dieną naktį laiko savo strutį su pakinktais, o šarabano dėžę – pilną maisto produktų, kad vos kilus pavojui galėtų pasišalinti.

– Trauksiu pas bušmenus, į šiaurę nuo Limpopo! (*Bušmenai – Pietų Afrikos senbuviai.*) – kalbėjo jis. – Prieš dešimt metų aš prekiavau su jais dramblio kaulu, ir tikinu jus – šimtą kartų geriau būti tarp laukinių, liūtų ir šakalų, negu likti tarp šitų nepasotinamų anglų!

Tuo tarpu nevykėlio fermerio patikėtinis – pagal nekintantį visų patikėtinių paprotį – nerado nieko juokingiau kaip viešai paskelbti jo slaptus planus. Nėra ko nė sakyti – Anibalas Pantalačis tuoj pat tai padarė dideliam kasyklos deimantų ieškotojų malonumui.

Kita neapoliečio bjaurių pokštų nuolatinė auka buvo, kaip ir anksčiau, kinas Li. Jis irgi apsigyveno šalia Vandergart-Kopjė, paprasčiausiai atidarė čia skalbyklą, o kaip visiems yra žinoma, Dangaus imperijos vaikai yra šio verslo žinovai! (*Dangaus imperija kinai vadino savo šalį, laikydami ją pasaulio centru.*)

Iš tikrųjų garsiojoje raudonoje dėžėje, taip dominusioje Siprije-

ną pirmomis kelionės į Grikvalendą dienomis, nebuvo nieko kito kaip tik šepečiai, soda, muilo gabalai ir mėlis skalbiniams. Apskritai, norint šioje šalyje prasigyventi, protingam kinui daugiau nieko ir nereikia. Ir dabar, susitikdamas Li vis tokį pat santūrų tylenį su didele pintine baltinių, kuriuos jis išnešiodavo savo klientams, Siprijenas neištverdavo nenusišypsojęs.

Niekad nepristingantis išmonės Anibalas Pantalačis su vargšeliu kinu elgėsi tikrai žiauriai. Įmesdavo baltinių krūvon buteliuką rašalo, ištempdavo skersai jo durų virves, kad tas užkliūtų, prikalinėdavo vinių į suolą, įsmeigdavo peilį į chalato skverną. O svarbiausia – niekad nepraleisdavo progos įspirti kinui, apšaukdamas jį „nekrikštytu šunimi", o jeigu ir apdovanodavo užsakymu, tai tik tam, kad galėtų rodyti savo kaprizus kas savaitę. Baltiniai jam visada būdavo prastai išskalbti, o už mažiausią nereikalingą klostę įsiusdavo ir apkuldavo nelaimėlį, lyg tasai būtų jo vergas.

Šiurkščios pramogos stovykloje kartais virsdavo tragedija. Jeigu, pavyzdžiui, deimanto vagyste būdavo apkaltinamas kasykloje dirbantis negras, tai visi laikė savo pareiga palydėti jį į magistratą, prieš tai jį gerai apkumščiavę. (*Magistratas – miesto valdyba Vakarų Europos šalyse.*) Tad jei kartais teisėjas ir išteisindavo apkaltintąjį, mėlynės vis tiek likdavo – kaip rankpinigiai! Tarp kitko, reikia patikslinti, kad panašiais atvejais išteisindavo retai. Paskelbti kaltinamąjį nuosprendį teisėjui buvo paprasčiau negu praryti skiltelę apelsino su druska – vieno mėgstamiausių vietinių valgių. Kaltasis dažniausiai būdavo nuteisiamas penkiolikai parų katorgos darbų ir dvidešimčia „devynuodegio katino" smūgių, – tai buvo toks šakotas bizūnas, vis dar naudotas bausti kaliniams Didžiosios Britanijos kolonijose. Bet pačiu sunkiausiu nusikaltimu deimantų ieškotojai laikė pavogto daikto slėpimą, tai buvo mažiau dovanotina už vagystę.

Vordas – jankis, atvykęs į Grikvalendą tuo pačiu metu kaip ir jaunasis inžinierius, kartą patyrė tai savo kailiu, nes sutiko nupirkti deimantą iš vieno kafro. Pagal įstatymą kafras neturi teisės turėti deimantų, jam draudžiama įsigyti jų kasykloje ir apdirbti savo są-

skaita. Vos tik apie tą nupirkimą sužinota stovykloje, – tai buvo popiete, jau vakarėjant, – įniršusi minia metėsi prie kaltininko krautuvėlės, sudaužė ją į šipulius, po to padegė, ir tikriausiai šeimininkas būtų atsidūręs kartuvėse, kurias „geros valios" žmonės jau statė, jeigu, didžiulei jankio laimei, nebūtų pasirodęs tuzinas raitų policininkų, kurie jį išgelbėjo ir nuvedė į kalėjimą.

Reikia pasakyti, kad tarp šių mišrių puslaukinių, nežabotų instinktų žmonių smurto scenos buvo gana dažnos. Įvairaus plauko minios grūstyje susidurdavo įvairiausios rasės! Turto godulys, girtavimas, karšto klimato poveikis, nusivylimai ir apmaudas – visa tai kaitino protus ir jaukė sielas. Gal, jei visi šie žmonės būtų buvę laimingi savo duobėse, jie būtų ramesni ir kantresni. Bet santykis buvo toks: vienas, kuriam retkarčiais pavykdavo rasti didelės vertės akmenį, ir šimtai vegetuojančių, vos ne vos užsidirbančių pragyvenimui arba ir patekusių į neišbrendamą skurdą. Kasykla panėšėjo į lošimo stalą, kur rizikavo ne tik savo kapitalu, bet ir sveikata – dvasios ir kūno. Ir Vandergarto deimantų kasykloje nedaug buvo tų laimingųjų, kurių kirtiklį valdė sėkmė!

Štai ką sulig kiekviena diena vis aiškiau matė Siprijenas ir jau klausė save, ar verta toliau tęsti tokį nenaudingą verslą, kai staiga jam teko pakeisti veiklos rūšį.

Vieną rytą jis akis į akį susidūrė su būreliu kafrų, atėjusių į stovyklą ieškoti darbo. Dvylika vargšų vyrų nusileido nuo tolimų kalnų, skiriančių jų šalį nuo basuto šalies. Pėsčiomis jie nukeliavo daugiau kaip šimtą penkiasdešimt mylių išilgai Oranžinės upės, eidami žąsele ir misdami tuo, ką rasdavo pakeliui – šaknimis, uogomis, žiogais. Savo baisingu liesumu tie čiabuviai labiau priminė skeletus nei gyvas būtybes. Žiūrint į jų išdžiūvusias kojas, ilgus nuogus liemenis, pergamentinę odą, užtemptą lyg tiesiai ant karkaso, išsišovusius šonkaulius ir įkritusius skruostus, lengviau buvo įsivaizduoti juos ryjančius žmogienos kepsnį negu uoliai dirbančius kasyklose. Todėl niekas ir neskubėdavo samdyti naujai atvykusiųjų ir jie – neryžtingi, paniurę, atbukę nuo skurdo – taip ir tupėdavo šalikelėje.

Ten ir pamatė šiuos žmones Siprijenas, grįždamas iš kasyklos į Votkinso fermą. Davęs jiems ženklą palaukti, jis grįžo į viešbutį, kur maitinosi, ir, užsakęs didžiulį katilą virtų kukurūzų, liepė nunešti juos kaframs kartu su keliom dėžutėm konservuotos mėsos ir dviem buteliais romo. Po to leido sau malonumą pažiūrėti, kaip jie mėgaujasi neregėta savo akimis puota.

Iš tikrųjų vargšai atrodė kaip patyrę laivo katastrofą ir išsigelbėję ant plausto po dviejų savaičių bado bei nerimo. Jie suvalgė tiek, kad netrukus galėjo sprogti! Dėl jų pačių sveikatos, bijant tapti liudininkais, kaip žūstama nuo persirijimo, tą puotą derėjo nutraukti. Tik vienas iš negrų – pats jauniausias, kiek buvo galima spręsti, – malšino alkį kiek santūriau. Ir, tai jau visai retenybė, neužmiršo padėkoti savo geradariui; apie tokį dalyką kiti nė nepagalvojo. Jis priėjo prie Siprijeno ir, mielu patikliu judesiu paėmęs jo ranką, paglostė ja savo garbiniuotą galvą.

– Kaip tu vadiniesi? – pasidomėjo jaunasis inžinierius, sujaudintas taip parodyto dėkingumo.

Kafras, atsitiktinai mokėjęs keletą angliškų žodžių, tuoj pat atsakė:

– Matakitas.

Jo giedras, pasitikintis žvilgsnis patiko Siprijenui ir čia pat atėjo į galvą mintis nusamdyti šitą aukštą, stotingą vaikiną dirbti savo sklype. Tai buvo aiškiai laiminga mintis. „Galiausiai, – pagalvojo jis, – apygardoje visi taip daro! Jau geriau šitam vargšui kafrui turėti šeimininką mane, negu pakliūti į nagus kokiam nors Pantalačiui!"

Garsiai paklausė:

– Taigi, Matakitai, tu atėjai ieškoti darbo, ar ne?

Kafras linktelėjo galva.

– Ar nori dirbti pas mane? Aš tave valgydinsiu, duosiu reikalingus įrankius ir mokėsiu po dvidešimt šilingų per mėnesį.

Toks buvo atlygio tarifas, ir Siprijenas žinojo: jei tik pasiūlytų daugiau, susilauktų visos stovyklos pykčio. Bet pats sau nusprendė papildysiąs šį menką uždarbį dovanodamas drabužių, namų apy-

vokos reikmenų ir viso to, ką kafrai laiko vertybėmis. Atsakydamas Matakitas nusišypsojo parodydamas baltutėlius dantis ir vėl užsidėjo ant galvos savo globėjo ranką. Sutartis buvo „pasirašyta".

Naująjį savo tarną Siprijenas iškart nusivedė į namus. Radęs lagamine drobines kelnes, flanelinius marškinius, seną skrybėlę, visa tai atidavė Matakitui, kuris tiesiog netikėjo savo akimis. Matyti save, pirmą dieną atėjus į stovyklą, taip prabangiai apsirengusį – tai viršijo pačias drąsiausias vargšelio svajones. Jis nežinojo, kaip parodyti savo džiaugsmą ir dėkingumą – šokinėjo, juokėsi ir verkė.

– Matakitai, tu, aš manau, esi šaunus vaikinas! – tarė Siprijenas. – Ir, kaip pastebėjau, šiek tiek supranti angliškai. O pasakyti bent vieną žodį galėtum?

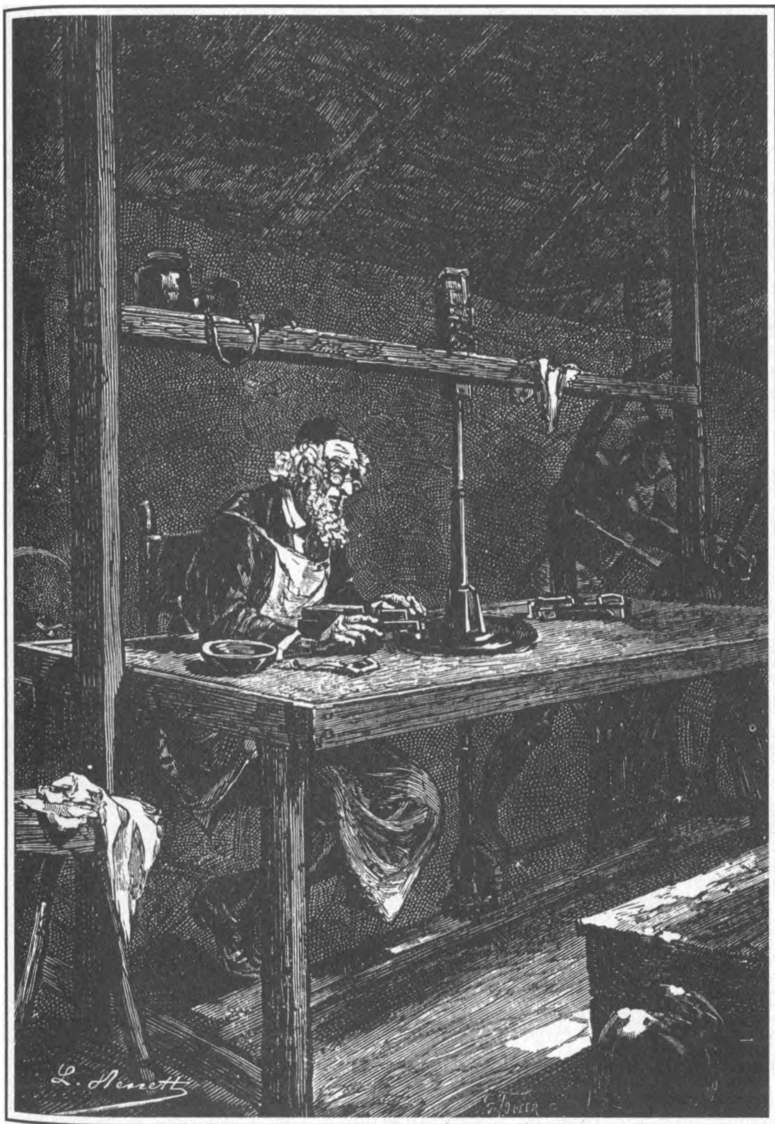
Kafras neigdamas papurtė galvą.

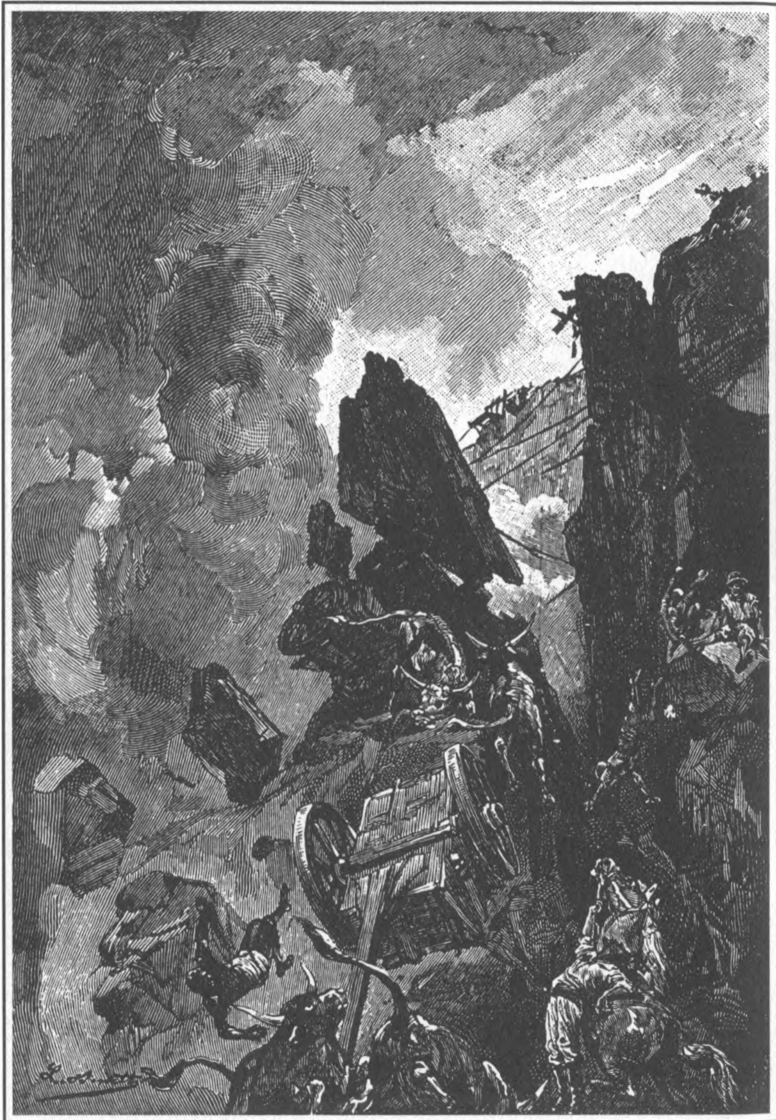
– Ką gi! Jeigu jau taip, aš imuosi išmokyti tave prancūziškai! – pažadėjo Siprijenas.

Ir nedelsdamas davė savo mokiniui pirmąją pamoką vardydamas namų apyvokos daiktus ir reikalaudamas pakartoti jų pavadinimus. Matakitas pasirodė esąs dar ir protingas, turįs nepaprastą atmintį. Per nepilnas dvi valandas jis išmoko daugiau kaip šimtą žodžių ir visai taisyklingai juos ištardavo.

Jaunasis inžinierius, sužavėtas tokių gabumų, nutarė juos išnaudoti. Vaikinui užteko maždaug savaitės poilsio ir geros mitybos, kad atsigautų nuo sunkios kelionės ir sukauptų jėgų darbui. Be to, šias aštuonias dienas juodu su mokytoju praleido taip naudingai, kad į savaitės pabaigą Matakitas galėjo jau susikalbėti prancūziškai, tegu nelabai taisyklingai, bet visai suprantamai. Tada Siprijenas paprašė kafro papasakoti savo istoriją. Ji buvo labai paprasta.

Matakitas nežinojo net kaip vadinasi jo šalis, esanti tarp kalnų toje pusėje, kur teka saulė. Papasakojo tik apie tai, kad gyveno ten labai vargingai, ir jis – kai kurių savo genties karių pavyzdžiu – paliko tėvynę, kad prasigyventų, ir kartu su jais pasiekė Deimantų Laukus. Kuo jis tikėjosi čia pralobti? Nagi iš viso tik įsigyti raudo-

L. Benett

ną chalatą ir sidabrinių monetų – dešimt kart po dešimt.

Kafrai iš tikrųjų niekina auksines monetas. Tai susiję su išlikusiu prietaru, atvežtu pirmųjų europiečių, su kuriais jie prekiavo.

O ką mūsų ambicingasis Matakitas ruošėsi daryti su sidabrinėmis monetomis? Ogi ketino įsigyti ne tik raudoną chalatą, bet ir šautuvą, parako, o paskui grįžti į savo kralį. Ten jis nusipirktų žmoną, kuri prižiūrėtų jo karvę ir dirbtų jo ryžių lauką. Tokiu atveju jis taptų svarbiu žmogumi, didžiu kariu. Visi pavydėtų jo šautuvo ir turto, ir jis numirtų sulaukęs daug metų ir visų gerbiamas.

Siprijenas susimąstęs išklausė šios labai jau paprastos programos. Ar vertėjo ją pataisyti, išplėsti vargšo laukinio horizontą, parodyti jam, kad per darbą galėtų pasiekti daug svarbesnių dalykų negu raudonas chalatas ir titnaginis šautuvas? Ar geriau jį palikti toje naivioje tamsybėje, kad grįžtų namo ir savo krale ramiai nugyventų tą gyvenimą, apie kurį svajojo? Klausimas svarbus, jį spręsti jaunasis inžinierius nesiryžo, bet šito netrukus ėmėsi pats Matakitas.

Vos tik pramokęs prancūzų kalbos, jaunasis kafras iš tikrųjų pajuto nepaprastą mokslo žinių troškulį. Jis tolydžio klausinėjo, norėdamas žinoti viską – kiekvieno daikto pavadinimą, jo paskirtį, atsiradimą. Po to pradėjo mokytis skaityti, rašyti bei skaičiuoti ir tuo labai džiaugėsi. Jis tikrai buvo nepasotinamas! Pagaliau Siprijenas ryžosi. Dėl tokio akivaizdaus pašaukimo abejoti neteko. Kas vakarą jis duodavo Matakitui valandos trukmės pamoką. Tebedirbdamas kasykloje, jaunasis kafras mokymuisi dabar skirdavo visą savo laisvalaikį. Mis Votkins, taip pat sujaudinta tokio nepaprasto veržlumo, ėmėsi su vaikinu kartoti užduotas pamokas. Beje, jis ir pats perpasakodavo jas visą dieną, tai mojuodamas kirtikliu duobės gilumoje, tai traukdamas kibirus ir perrinkdamas akmenis. Jis darbavosi taip šauniai, kad tuo užkrėtė visus aplinkui, ir darbas kasykloje virte virė. Be to, pačiam Matakitui rekomendavus, Siprijenas nusamdė dar vieną kafrą iš tos pačios genties, jis buvo vardu Bardikas, taip pat pasižymėjo uolumu ir protu.

Būtent tuo metu jaunajam inžinieriui pasisekė kaip niekad anksčiau: jis rado apie septynių karatų dydžio deimantą, kurį neapdirb-

tą tuojau pat pardavė makleriui Natanui už penkis tūkstančius frankų. Tai buvo tikrai sėkmingas sandoris. Bet kuris kitas, kuriam darbo rezultato esmė yra atpildas už jį, galėtų būti visai patenkintas. Taip, suprantama, tačiau Siprijenas toks nebuvo.

„Tarkim, man kas du trys mėnesiai pasitaiko tokia sėkmė, – ar daug aš būčiau pažengęs į priekį? Juk man va tokių deimantų po septynis karatus reikia ne vienetų, o tūkstančio, pusantro... kitaip mis Votkins man neegzistuos, atiteks šitam Džeimsui Hiltonui ar kitam varžovui, kuris nė kiek ne geresnis!" Štai taip liūdnai mąstė Siprijenas vieną labai karštą dieną, grįždamas į kasyklą po lenčo. (*Lenčas – Anglijoje ir JAV antrieji pusryčiai po pusiaudienio ar lengvas užkandis kitu dienos metu.*) Jis brido per rausvas akinančias dulkes, beveik visada tvyrančias kasyklų ore, kai staiga, priėjęs posūkį link vienišos lūšnos, šastelėjo atgal. Graudus reginys atsivėrė prieš akis.

Ant vežimo, į kurį paprastai būdavo kinkomi jaučiai, stovėjusio prie namuko sienos priekiu aukštyn, galu žemyn, taigi ant vežimo grąžulo kabojo žmogus. Pro akinančios šviesos šydą Siprijenas įžiūrėjo sustingusį kūną ištiestomis kojomis ir bejėgiškai nukarusiomis rankomis, su grąžulu sudarantį apie 20° kampą. Tai atrodė šiurpiai.

Siprijenui, pirmą akimirką suakmenėjusiam, suspaudė širdį iš gailesčio, kai jis pažino kiną Li, kabantį tarp dangaus ir žemės ant savo paties ilgosios kasos. Jaunasis inžinierius, nė sekundės nesvyruodamas, pasilypėjo, apkabino rankomis nelaimėlio kūną, kilstelėjo jį, kad atpalaiduotų kilpą, ir kišeniniu peiliuku nupjovė kasą, – visa tai truko pusę minutės. Po to atsargiai nusileido su savo našta žemyn ir paguldė kūną lūšnos šešėlyje.

Jis atsirado laiku: Li dar nespėjo prarasti gyvybės. Širdis, nors silpnai, tebeplakė. Netrukus kinas atsimerkė ir, keista, jo sąmonė grįžo, vos tik akys vėl išvydo šviesą. Abejingame nelaimėlio veide, nepaisant ką tik patirto sukrėtimo, nebuvo nei baimės, nei ypatingos nuostabos. Lyg jis būtų neseniai pabudęs iš negilaus miego. Siprijenas davė jam išgerti šiek tiek actu skiesto vandens, kurio

nešiojosi gertuvėje.

– Dabar jūs galite kalbėti? – mašinaliai paklausė, pamiršęs, kad tasai negali jo suprasti.

Tačiau Li padarė patvirtinantį gestą.

– Kasgi jus pakorė?

– Aš pats, – atsakė kinas, lyg nematydamas savo poelgyje nieko neįtikėtino ar smerktino.

– Jūs pats?.. Nelaimingasai, juk jūs užsimojote savižudybei!.. O kodėl?

– Li buvo per daug karšta!.. Li buvo ilgu!.. – atsakė kinas. Ir staiga vėl užsimerkė, tarsi norėdamas išvengti naujų klausimų. Tik dabar Siprijenas suvokė tą keistą aplinkybę, kad pokalbis vyko prancūziškai.

– Jūs kalbate ir angliškai? – pasidomėjo jis.

– Taip, – atsakė Li, pakėlęs akis, primenančias dvi kilputes abipus jo bukos nosiukės.

Siprijenui pasirodė, kad šiame žvilgsnyje šmėstelėjo ta pati ironija, kurią jis pastebėjo kino akyse važiuojant iš Kapo kolonijos į Kimberlį.

– Jūsų paminėtos priežastys absurdiškos! – griežtai pratarė jis. – Žmonės nesižudo dėl to, kad jiems per daug karšta!.. Pakalbėkim rimtai! Esu tikras, čia slypi dar ir kokia nors pikta to paties Pantalačio išdaiga!

Kinas nudelbė akis.

– Jis norėjo nupjauti man kasą, – pasakė Li prislopintu balsu. – Ir neabejoju, šiandien ar rytoj jam tai būtų pavykę!

Tą pačią akimirką Li išvydo savo šlovingąją kasą Siprijeno rankoje ir suprato, kad nelaimė, kurios jis labiausiai bijojo, jau įvyko.

– O, pone!.. Kaipgi taip!.. Jūs... jūs man ją nupjovėte!.. – suriko jis širdį veriančiu balsu.

– Man teko tai padaryti, kad ištraukčiau jus iš kilpos, mano drauge! – atsakė Siprijenas. – Bet velniai griebtų! Šitame krašte jūs dėl to neprarasit nė vieno su!.. Nusiraminkit!..

Kinas atrodė taip susikrimtęs dėl atliktos amputacijos, kad Sip-

rijenas, baimindamasis, idant tas nesugalvotų naujo būdo nusižudyti, ryžosi užeiti kartu su juo į lūšną. Li paklusniai sekė įkandin, atsisėdo prie stalo su savo išgelbėtoju, išklausė jo pamokymų, pri-žadėjo nepakartoti savo bandymo ir po puodelio karštos arbatos net papasakojo miglotai šį bei tą iš savo biografijos.

Gimęs Kantone. Mokęsis komercijos vienoje anglų firmoje. Po to persikėlė į Ceiloną, iš ten į Australiją, galiausiai į Afriką. Fortūna niekur jam nesišypsojo. Štai ir kasykloje skalbyklos reikalai klostėsi ne geriau kaip ir kiti dvidešimt jo išmėgintų amatų. Bet didžiausias siaubas jam tebebuvo Anibalas Pantalačis. Šis tipas – visų jo nelaimių priežastis; jei jo nebūtų, Li, galimas daiktas, prisitaikytų prie savo netvirtos padėties Grikvalende! Apskritai jis nusprendęs atsisveikinti su gyvenimu, kad tik išvengtų naujų Pantalačio persekiojimų.

Siprijenas padrąsino vargšą, pažadėjo apginti jį nuo neapoliečio, atidavė jam skalbti visus baltinius, kokius tik rado, ir šiaip ne taip paguodė dėl netekties.

– Pakaruoklio virvė atneša laimę, – pasakė jis kinui rimčiausiu tonu. – O tai reiškia, kad jūsų nesėkmės pagaliau turi baigtis, jei kasa jau jūsų kišenėje. Kad ir kaip būtų, Pantalačis jau negalės jums jos nukirpti!

Septintasis skyrius

Griūtis

Štai jau penkiasdešimt dienų kai Siprijenui nepasitaikė rasti nė vieno deimanto. Ir todėl šiuo darbu jis vis labiau bodėjosi, jam atrodė, kad tai mulkių verslas, ypač jei neturi pakankamos sumos nusipirkti pirmos klasės sklypą ir tuziną kafrų, pajėgių jame darbuotis. Ir štai vieną rytą, išleidęs Matakitą ir Bardiką kartu su Tomu Stilu į darbą, Siprijenas liko savo palapinėje vienas. Jis norėjo atsakyti į savo draugo Faramono laišką – tasai atsiuntė apie save žinutę per vieną dramblio kaulu prekiaujantį asmenį, vykstantį į Kapo koloniją.

Faramonas Bartesas žavėjosi savo kupinu nuotykių gyvenimu. Jis jau buvo nudobęs tris liūtus, šešetą dramblių, septynis leopardus, daugybę žirafų, antilopių, neskaitant smulkmės. „Panašiai kaip istoriniai užkariautojai, – rašė medžiotojas, – aš karą maitinau karu. Man ne tik pavykdavo išlaikyti savo laimikių sąskaita visą nusamdytą ekspedicinį korpusą, bet panorėjęs lengvai galėjau gerokai pasipelnyti prekiaudamas dramblio kaulu ar keisdamasis prekėmis su kafrų gentimis, tarp kurių gyvenau".

Laiškas baigėsi taip: „Ar neatvyktum čionai pasibastyti su manim Limpopo pakrantėmis? Aš afsidursiu čia į pabaigą ateinančio mėnesio ir ketinu leistis link Delagoa užutėkio, iš kur jūra grįšiu į Durbaną, kur turiu pristatyti savo basutus. Taigi palik kelioms savaitėms savo nykų Grikvalendą ir prisijunk prie manęs..."

Siprijenas buvo bebaigiąs skaityti laišką, kai pasigirdo galingas

sprogimas, po to baisus triukšmas, klegėjimas visoje stovykloje. Pašokęs iš vietos, išbėgo iš palapinės.

Pakrika įsiaudrinusi kasėjų minia traukė link kasyklos. „Griūtis!" – girdėjosi iš visų pusių. Ir iš tikrųjų – naktis buvo labai giedra, beveik šalta, o išvakarėse karšta, kaip seniai nėra buvę. Tokie kataklizmai paprastai įvykdavo smarkiai keičiantis temperatūrai ir susitraukus žemei dideliuose niekuo nesutvirtintuose plotuose.

Siprijenas nuskubėjo link Kopjė. Nusigavęs iki kasyklos, iš pirmo žvilgsnio suprato, kas atsitiko. Ištisas luitas žemės, ne mažiau kaip šešiasdešimties metrų aukščio, atskilo vertikaliai ir susidarė didžiulis įtrūkis tartum įdubus tvirtovės sienai. Atitrūkę tūkstančiai centnerių žvyro, smėlio, skaldos nubrazdėjo žemyn, į iškasą. Visa, kas tuo momentu buvo viršuje, – žmonės, jaučiai, karučiai – nugarmėjo į prarają ir tapo palaidoti jos dugne. Laimei, dauguma darbininkų buvo nespėję nusileisti į žemutinį kasyklos lygį, antraip ten būtų užgriuvę pusė stovyklos.

Pirmoji Siprijeno mintis buvo apie Tomą Stilą, bet netrukus jį pastebėjo viršuje, ant įgriuvos krašto, tarp žmonių, dar neatitokusių nuo sukrėtimo. Pribėgęs prie Tomo, apipylė jį klausimais.

– Taip, mes laimingai išsisukom! – ištarė tas, spausdamas kompanionui ranką.

– O Matakitas? – paklausė Siprijenas.

– Vargšas ten, apačioje! – atsakė Tomas, rodydamas į masę žemės ir nuošliaužų, riogsančių virš jų bendros valdos. – Vaikinukas kaip tik nusileido žemyn, aš laukiau, kol jis pripildys pirmą kibirą, kad ištraukčiau į viršų, kai staiga įvyko griūtis!..

– Bet gal jis dar gyvas! – sušuko Siprijenas.

Tomas Stilas palingavo galvą.

– Išlikti gyvam po penkiolika šešiolika tonų žemės – mažai tikėtina! – pasakė jis. – Be to, užgriuvai atkasti prireiktų bent jau dešimties žmonių ir dviejų trijų dienų darbo!..

– Nesvarbu, – ryžtingai paprieštaravo jaunasis inžinierius. – Užtat niekas nepasakys, kad mes palikom žūti po žemėmis žmogų nepabandę jo išgelbėti!

Ir kreipdamasis į vieną iš kafrų pareiškė, kad yra pasiruošęs mokėti po visus penkis šilingus per dieną tam, kas sutiktų jo vadovaujamas dirbti atkasant sklypą.

Kokios trys dešimtys negrų iškart sutiko ir nedelsdami nė minutės ėmėsi darbo. Kirtiklių, kastuvų pakako, kibirai ir trosai buvo po ranka, taip pat ir karučiai. Daugelis baltaodžių darbininkų, sužinoję, kad mėginama išgelbėti nelaimingąjį, griūties auką, pasisiūlė pagalbon. Tomas Stilas, sužavėtas Siprijeno poelgio, energingai vadovavo gelbėjimo darbams. Iki pusiaudienio buvo jau iškelta kelios tonos smėlio ir akmenų, subyrėjusių į duobę.

Apie trečią valandą dienos Bardikas kimiai šūktelėjo: jis pastebėjo po savo kirtikliu iš po žemių kyšančią juodaodę pėdą. Gelbėtojai užgulė kastuvus, ir po kelių minučių Matakito kūnas buvo atkastas. Nelaimingas kafras gulėjo ant nugaros be jokių gyvybės požymių. Keistas atsitiktinumas: vienas iš odinių kibirų, kuriais jis naudojosi, buvo užsivožęs jam ant veido ir dengė lyg kokia kaukė. Ši aplinkybė, kurią netruko pastebėti Siprijenas, teikė vilties grąžinti vargšą į gyvenimą. Tiesa, viltis buvo menka, nes širdis jau neplakė, oda buvo vėsi, kūno dalys nelanksčios, rankos sutrauktos agonijos, o veidas, blyškus, su melsvu atspalviu, kaip kad esti juodaodžiams, persikreipęs nuo dusimo.

Ir vis dėlto Siprijenas liepė pernešti Matakitą į Tomo Stilo trobelę, esančią visai netoli. Negrą paguldė ant stalo, kur paprastai buvo rūšiuojami akmenys, ir pradėjo daryti dirbtinį kvėpavimą. Siprijenas žinojo, kad tai duoda efektą bet kokio uždusimo atveju, o dabar nieko kito ir nereikėjo, nes kūne nebuvo jokių žaizdų nei lūžių, net kokių nors didesnio sumušimo žymių.

– Žiūrėkit, mesjė Merė, rankoje jis suspaudęs gumulą žemės! – pastebėjo Tomas Stilas, uoliai padėjęs trinti šį ilgą kūną.

Ir stengėsi jis iš visos širdies, šitas šaunus vyrukas iš Lankaširo. Jeigu jis būtų poliravęs savo prakaitu, kaip kad sakoma, tūkstančio arklio jėgų galios garo mašinos ašį, tai ir tada nebūtų galėjęs parodyti didesnio miklumo bei jėgos! Tokios pastangos nebuvo bergždžios. Sustingęs jaunojo kafro kūnas pamažu pradėjo atsi-

leisti. Odos temperatūra pastebimai keitėsi. Siprijenas, stengęsis pastebėti mažiausius gyvybės ženklus, kaip pranašaujantį laimingą baigtį pajuto po savo ranka silpną virpėjimą širdies srityje. Netrukus šie simptomai sustiprėjo. Atsirado pulsas, Matakito krūtinė vos pastebimai kilstelėjo nuo lengvo atodūsio, po to jau stipresnis iškvėpimas parodė, kad gyvybinės funkcijos atsinaujino. Ir staiga du garsūs sučiaudėjimai sudrebino šį didžiulį juodaodį skeletą, tik ką buvusį visiškai nejudrų. Matakitas atmerkė akis, pradėjo kvėpuoti, atgavo sąmonę.

– Valio! Valio! Bičiuliui pavojus praėjo! – sušuko Tomas Stilas, šlapias nuo prakaito, ir liovėsi trynęs. – Bet pažvelkit, mesjė Merė, jis taip ir nepaleidžia to gumulo žemių iš suriestų pirštų!

Jaunasis inžinierius turėjo daug kitų rūpesčių, kad kreiptų dėmesį į tokias smulkmenas. Jis įpylė nukentėjusiajam į burną šaukštą romo, pakėlė jo galvą, kad būtų lengviau kvėpuoti. Pagaliau, įsitikinęs, kad kafras galutinai grįžo į gyvenimą, apvyniojo jį keliomis antklodėmis ir, trijų ar keturių savanorių padedamas, pernešė į savo būstą Votkinso fermoje. Ten jis paguldė vaikinuką ant savo lovos. Bardikas jam padavė puodelį karštos arbatos. Po ketvirčio valandos Matakitas ramiai užmigo: jis buvo išgelbėtas.

Siprijenas pajuto širdyje tą su niekuo nepalyginamą džiaugsmą, kurį patiria žmogus, išplėšęs iš mirties nagų kito gyvybę. Tuo metu, kai Tomas Stilas su savo pagalbininkais, kuriems nuo gydymo pastangų perdžiūvo gerklės, patraukė į gretimą bufetą atsigaivinti bokalu alaus, Siprijenas, norėdamas likti prie Matakito, pasiėmė knygą ir pasinėrė į skaitymą, atitrūkdamas tik tam, kad pažiūrėtų, kaip tasai miega, tarytum būtų tėvas, saugantis sveikstančio sūnaus miegą.

Per visas šešias savaites, kol Matakitas pas jį dirbo, Siprijenas stebėjo šį vaikiną su pasitenkinimu ir net džiaugdamasis jo paklusnumu, stropumu. Matakitas buvo drąsus, geras, paslaugus, labai švelnaus ir linksmo būdo. Jis nesibodėjo jokio darbo. Kartais tekdavo pagalvoti, kad jeigu tokias savybes turėtų prancūzas, tai jis galėtų užimti gana aukštą visuomeninę padėtį. Ir atsitik tu man

šitaip, kad prigimtis tokiais vertingais bruožais apdovanotų paprastą juodaodį smulkiagarbanį kafrą! Bet Matakitas turėjo ir trūkumą, ir labai nemažą, kurio šaknys, matyt, buvo pradinis auklėjimas ir ne visai spartietiški įpročiai, įgyti gimtajame kralyje. Ar vertėtų tą ydą pasakyti? Matakitas, beveik pats to nesuvokdamas, buvo linkęs į smulkias vagystes. Vos tik pasitaikydavo po ranka patinkantis daiktas, pasisavinti jį Matakitui atrodė visai natūralu. Veltui šeimininkas, sunerimęs dėl šito polinkio, griežtai barė, veltui grasino išvaryti iš darbo, jei dar sykį užklups nusikaltimo vietoje! Matakitas prižadėdavo, kad daugiau tai nepasikartos, verkdavo, maldaudavo atleidimo, bet jau kitą dieną, atsiradus galimybei, darydavo tą patį.

Paprastai jis susiviliodavo nereikšmingais daiktais: peiliu, kaklaraiščiu, pieštuko įdėklu ar panašiu niekniekiu. Ir vis dėlto, matydamas, kad tokią ydą turi ši simpatiška būtybė, Siprijenas nuoširdžiai sielvartavo. „Palauksim!.. Nepraraskim vilties! – kalbėjo jis sau. – Gal man dar pavyks jam išaiškinti, kodėl negalima imti to, kas ne tavo!" Ir dabar Siprijenas, žiūrėdamas į miegantį kafrą, mąstė apie keistus jo sielos kontrastus, aiškindamas juos ankstesniu Matakito gyvenimu tarp jo kastos laukinių.

Artėjant nakčiai jaunasis kafras pabudo žvalus, tarsi nė būti nebuvo tų kelių valandų, kai buvo benutrūkstąs gyvybės siūlas. Dabar jis galėjo papasakoti, kas atsitiko.

Kibiras, atsitiktinai užvožęs jam veidą, ir ilgos kopėčios, išlinkusios virš jo kaip atraminė arka, pradžioje apsaugojo jį nuo mechaninių griūties padarinių, o paskui ilgokai – ir nuo uždusimo, nes tame požeminiame kalėjime buvo likę dar šiek tiek oro. Jis suvokė šį laimingą atsitiktinumą ir pasistengė jį išnaudoti kvėpuodamas kiek tik galima rečiau. Tačiau po truputį oro mažėjo ir Matakitas pajuto, kad sąmonė gęsta. Galiausiai jis paniro į kažkokį sunkų neramų miegą ir jeigu kartkartėmis kiek atsipeikėdavo, tai tik tam, kad beviltiškai mėgintų dar sykį įkvėpti. Paskui viskas apsiblausė, prasmego. Jis daugiau nesuvokė, kas dedasi, jis buvo miręs...

Siprijenas leido jam pakalbėti, davė pavalgyti ir atsigerti, nepai-

sydamas protestų liepė pasilikti nakčiai lovoje, kur buvo paguldytas. Pagaliau, įsitikinęs, kad pavojus praėjo, paliko savo globotinį vieną, norėdamas, kaip buvo įpratęs, aplankyti Votkinsus.

Jaunasis inžinierius jautė poreikį pasidalyti su Alisa dienos įspūdžiais, o svarbiausia – pasakyti apie vis didėjantį bjaurėjimąsi kasykla, po skaudaus įvykio ryte dar labiau sustiprėjusį. Nuo minties, kad Matakito gyvybė atsiduria pavojuje dėl labai abejotino šanso rasti saujelę apgailėtinų deimantų, jam darėsi bloga. „Verstis tuo pačiam – tiek jau to! – svarstė Siprijenas. – Bet kad už menką atlyginimą privalėtų tai daryti nelaimingas kafras, kuris man nieko neskolingas, – tiesiog šlykštu!"

Ir jis papasakojo merginai apie viską, kas įvyko tą dieną: apie nelaimę rūdyne, apie jauną negrą, gyvą palaidotą jo kleme, apie viską, ką permąstė slaugydamas išgelbėtąjį, ir apie laišką, gautą iš Faramono Barteso. Iš tiesų ar nepaklausius draugiško patarimo? Kuo blogai būtų nuvykti į Limpopo pakrantes ir išmėginti medžiotojo laimę? Tai būtų kur kas kilniau negu gremžti žemę pačiam arba versti tai daryti kokius nors varguolius, argi ne?

– Ką jūs apie tai manote, mis Votkins, juk turite tokį aštrų protą ir tiek sveikos nuovokos? Patarkite man! Man labai to reikia! Aš praradau dvasinę pusiausvyrą. Kad vėl ją atgaučiau, man taip trūksta draugiškos paramos!

Paskutiniąsias keliolika minučių pokalbis vyko jau prancūziškai ir todėl slaptai, nors Džono Votkinso, rūkančio jau trečią pypkę ir prieš valandėlę užsnūdusio, atrodė, niekad nedomino, apie ką jaunuoliai kalbasi, – ar angliškai, ar kokia kita kalba.

Alisa klausėsi Siprijeno su didele užuojauta.

– Viską, ką jūs man kalbate, – atsakė ji, – aš jau seniai už jus apgalvojau, mesjė Merė! Man sunku suprasti, kad toks inžinierius ir mokslininkas kaip jūs, galėtumėt nei iš šio, nei iš to ryžtis tokiam gyvenimo būdui! Ar tai ne nusikaltimas savo ir mokslo atžvilgiu? Eikvoti jūsų brangų laiką juodadarbio triūsui, su kuriuo paprastas kafras ar eilinis hotentotas susidorotų geriau, – tai kvaila, tikinu jus!

Siprijenui būtų užtekę vieno žodžio paaiškinti merginai savo po-

elgį, ir kas žino, ar ne todėl ji kiek sustiprino savo pasipiktinimą, kad išgautų jo prisipažinimą?.. Bet tą prisipažinimą Merė prisiekė nutylėti, antraip negerbtų pats savęs, todėl susivaldė.

Mis Votkins kalbėjo toliau:

– Jeigu jūs jau taip norite rasti deimantų, mesjė Merė, kodėl jų nepaieškote pirmiausia ten, kur iš tikrųjų yra šansas rasti, – savo tiglyje? (*Tiglis – ugniai atsparus indas medžiagoms lydyti, iškaitinti, cheminėms procedūroms vykdyti.*) Paklausykite! Juk esate chemikas ir geriau už ką nors kitą žinote, kas tai yra tie apgailėtini akmenys, kurie taip brangiai kainuoja, ir vis tiek norite juos gauti imliu mechaniniu darbu? Aš grįžtu prie savo idėjos: būdama jūsų vietoje, verčiau pabandyčiau pati padaryti deimantus, negu ieškočiau jų gatavų!

Alisa kalbėjo su tokiu įkvėpimu, taip tikėdama mokslu ir pačiu Siprijenu, kad jaunuolio širdį tartum apšlakstė gaivinančia rasa.

Deja, tuo momentu Džonas Votkinsas atsipeikėjo iš savo snaudulio ir pasiteiravo, kas naujo Vandergart Kopjė. Teko grįžti prie anglų kalbos, žavesys išnyko. Bet sėkla įkrito į gerą dirvą; grįždamas namo, Siprijenas vėl ir vėl vartė mintyse vakarykštį pokalbį su mergina. Ir nors sakė sau, kad mokytam, blaiviam žmogui nedera pasiduoti neįgyvendinamoms jaunosios mis Votkins fantazijoms, vis dėlto jos kilniaširdiškumas ir tikėjimas negalėjo jo nepavergti.

„O kodėl gi ne, pagaliau? – galvojo Merė. – Deimantų gamyba, galėjusi atrodyti utopija prieš šimtą metų, šiandien tam tikra prasme yra įvykęs faktas! Paryžiuje ponai Fremi ir Peilas sukūrė rubiną, smaragdą ir safyrą, kurie yra ne kas kita kaip skirtingai nuspalvinti aliuminio kristalai! (*Ne visiškai taip: safyras – viena iš korundo atmainų, kuri pagal savo cheminę sudėtį – atmetus priemaišas – yra aliuminio oksidas; smaragdas – daug sudėtingesnis junginys: berilio aliumosilikatas.*) Glazge ponai Maktiras, Belentinas Henėjus tūkstantis aštuoni šimtai aštuoniasdešimtaisiais metais yra gavę anglies kristalus, turinčius visas deimanto savybes ir vienintelį trūkumą – jie baisiai brangiai kainavo, kur kas brangiau negu natūralūs deimantai iš Brazilijos, Indijos ar

Grikvalendo, taigi neatitiko komercijos interesų. Ir vis dėlto, kai jau rastas mokslinis problemos sprendimas, tai ir praktinis, pramoninis ne taip toli! Kodėl nepabandžius jį rasti?.. Visi tie mokslininkai, kurie iki šiol patirdavo nesėkmę, – teoretikai, kabinetų mokslininkai. Jiems nėra tekę tyrinėti deimantų vietoje, ten, kur jie atsiradę, taip sakant, jų lopšyje! O aš greta jų darbų ir patirties galiu pasinaudoti ir savąja. Juk aš radau deimantą savo rankomis! Išanalizavau ir visapusiškai ištyrinėjau jo buvimo vietą. Jeigu kas ir turi – sėkmės atveju – įveikti likusius sunkumus, tai aš!.. Tai turiu būti aš!"

Štai kokios mintys nedavė Siprijenui ramybės, sukdamosi jo galvoje vos ne visą naktį. Netrukus jis apsisprendė. Jau rytui išaušus pasakė Tomui Stilui, kad – bent jau laikinai – nei pats nedirbs sklype, nei nesamdys darbininkų. Ir užsidarė laboratorijoje apgalvoti savo naujų planų.

Aštuntasis skyrius

Lemiamas eksperimentas

Sėkmingai tyrinėdamas kietųjų kūnų tirpumą dujose – būtent šituo jis užsiėmė visus ankstesnius metus, – Siprijenas turėjo progą pastebėti, kad kai kurie cheminiai elementai, pavyzdžiui, silicis ir aliuminis, netirpstantys vandenyje, tirpsta jo garuose esant dideliam slėgiui ir labai aukštai temperatūrai. Tad nusprendė patikrinti, ar negalima rasti dujų pavidalo anglies tirpiklį; po to būtų galima galvoti apie jos kristalizaciją. Kelias savaites nesėkmingai bandęs, Merė nusprendė pakeisti ginklus. Žodis „ginklai" čia visiškai tinka, nes, kaip pamatysime, svarbų vaidmenį tolesniuose tyrinėjimuose turėjo suvaidinti patranka.

Remdamasis įvairiomis analogijomis, jaunasis inžinierius darė prielaidą, jog kasyklose deimantas galėjo susidaryti tokiu pačiu būdu kaip ir siera sieringuose kalnuose. Jis žinojo, kad siera susidaro oksiduojantis sieringam vandeniliui: daliai jo pavirtus sieros rūgštimi, kita dalis kristalų pavidalu nusėda ant urvo sienų. „Galimas daiktas, – svarstė Siprijenas, – šitie deimantų telkiniai yra tikri anglies „urvai". Kadangi ten kartu su aliuviu neišvengiamai pelkių dujų pavidalu patenka vandenilio ir anglies mišinys, tai ar negali, oksiduojantis vandeniliui, kartu besioksiduojanti anglis pradėti gausiai kristalizuotis?" (*Aliuvis – upių sąnašos, susidarančios iš nuotrupinių medžiagų: gargždo, žvyro, smėlio ir t.t.*) Nuo šios idėjos iki bandymo priskirti medžiagai – analogiškos, tegu ir dirbtinės reakcijos sąlygomis – teorines deguonies funkcijas chemikui ne taip jau toli.

Siprijenas galutinai nutarė imtis tuoj pat vykdyti šią programą.

Visų pirma reikėjo sugalvoti eksperimentinį įrenginį, kuris maksimaliai atkurtų natūralaus deimanto susidarymo sąlygas. Jis turėjo būti paprastas, nes gamtoje visa, kas didinga, yra paprasta. Ar yra kas paprasčiau už tokius didžius žmonijos atradimus kaip traukos dėsnis, kompasas, garo mašina, telegrafas?

Siprijenas pats nusileido į kasyklos gelmes paimti tokios kokybės grunto, kuris, jo manymu, labiausiai tiktų eksperimentui. Padarė iš jo tirštą skiedinį ir uoliai ištepė juo plieninio vamzdžio vidų; tas vamzdis buvo pusmetrio ilgio, penkių centimetrų storio, aštuonių centimetrų kalibro. (*Kalibras – šaunamojo ginklo vamzdžio kanalo diametras.*) Tai buvo ne kas kita kaip atitarnavusios patrankos vamzdžio nuopjova; šią patranką Siprijenui pavyko nupirkti Kimberlyje iš savanorių, atleidžiamų iš tarnybos po kampanijos prieš vietines kafrų gentis. Deramai apdorota Jakobo Vandergarto dirbtuvėje, ši nuopjova kaip tik ir tapo laboratorinio įrenginio pagrindu, tai yra tokio tvirtumo indu, kuris atlaikytų didžiulį vidinį spaudimą.

Į vamzdį, kurio vieną galą uždarė, Siprijenas įdėjo vario gabaliukų, įpylė apie porą litrų vandens ir pripildė pelkių dujų; po to rūpestingai užtaisė ir liepė ant abiejų galų uždėti labai tvirtus obtiuratorius. (*Obtiuratorius – užraktas, sklendė.*) Dabar jau gatavą įrenginį beliko intensyviai kaitinti. Todėl jį įdėjo į didžiulę krosnį su reflektorium, liepsną joje reikėjo palaikyti ištisomis paromis, kad įkaitintas iki baltumo vamzdis išliktų tokios būklės dvi savaites. Reikia dar pridurti, jog vamzdį ir krosnį apipylė storu sluoksniu grunto, kad jie išsaugotų kuo aukštesnę temperatūrą, o kai ateis laikas ataušti – vėstų kaip galima lėčiau. Apskritai įrenginys buvo labai panašus į didžiulį bičių avilį arba į eskimų jarangą – kilnojamą gyvenamąjį būstą iš surištų karčių, apdengtų elnių odomis.

Matakitas jau galėjo šiek tiek padėti savo šeimininkui. Jis labai susidomėjęs stebėjo ruošimąsi eksperimentui, o sužinojęs, kad reikalas liečia deimantų gamybą, nuoširdžiai rūpinosi sėkme. Jaunasis kafras greit išmoko palaikyti ugnį, taigi juo buvo galima pasi-

kliauti.

Sunku įsivaizduoti, kiek jėgų atėmė šie lyg ir nesudėtingi pasiruošimai. Paryžiuje, didelėje laboratorijoje, toks eksperimentas būtų pradėtas jau po dviejų valandų, tuo tarpu Siprijenui, kad galėtų imtis bent apytiksliai realizuoti savo sumanymą, prireikė ne mažiau kaip trijų savaičių. Ir jam dar pasisekė – rado ne tik seną patranką, bet ir reikalingos anglies. Šis kuras Kimberlyje buvo tokia retenybė, kad, norint sudaryti vieną toną, inžinieriui teko kreiptis iškart į tris prekeivius.

Pagaliau, kai visi sunkumai buvo įveikti ir parengiamasis darbų etapas baigtas, jaunasis inžinierius įkūrė ugnį, o Matakitas ėmėsi vykdyti savo pareigas, kuriomis, beje, labai didžiavosi. Sprendžiant iš visko, šioje srityje jis nebuvo naujokas, savo gentyje jam turbūt ne kartą teko kurstyti panašią pragarišką ugnį.

Ir iš tikrųjų Siprijenas jau ne sykį pastebėjo, kad jo globotinis kitų kafrų laikomas tikru burtininku. Tiesa, jo burtininkavimas tebuvo keletas paprasčiausių chirurgijos paslapčių ir du trys iš savo tėvo perimti fokusai. Tačiau pas jį tolydžio ateidavo gentainiai tai klausti patarimo dėl tikros ar tariamos ligos, tai išaiškinti sapną ar išspręsti ginčą. Nė karto nesutrikęs, Matakitas visada pasiremdavo kokiu nors požymiu, padarydavo išvadą ir galų gale duodavo receptą. Neretai tie receptai būdavo keisti, išvados paikos, bet gentainiai likdavo patenkinti. O ko dar reikėjo?

Reikia pridurti, kad retortos ir flakonai, buvę jaunojo inžinieriaus laboratorijoje, nekalbant jau apie paslaptingas operacijas, kuriose tam čiabuviui buvo leista dalyvauti, gerokai didino jo prestižą. Siprijenas kartais nesusilaikydavo nesišypsojęs iš to, kokia iškilminga poza vaikinukas atlikinėjo kuklias kūriko bei valytojo pareigas, mesdavo į pakurą anglis, vartė rusenančius nuodėgulius ar valė dulkes nuo išrikiuotų mėgintuvėlių ir tiglių. Tačiau pats tas išdidumas atrodė graudingai: tai buvo naivi išraiška pagarbos, kurią jautė mokslui ši primityvi, bet nuovoki ir trokštanti žinių būtybė.

Turėjo Matakitas ir berniokiškų džiaugsmų valandėlių, ypač bendraudamas su kinu Li, kuris paskutiniuoju metu gana dažnai lankė-

si Votkinsų fermoje. Abu jie neblogai kalbėjo prancūziškai, abu iš mirties nagų buvo išgelbėjęs Siprijenas, todėl jautė jam didelį dėkingumą. Natūralu, kad nuoširdi abipusė simpatija, kurią jautė vienas kitam, neilgai trukus virto draugyste. Tarpusavyje Li ir Matakitas jaunąjį inžinierių vadino paprastu ir švelniu vardu, tiksliai išreiškiančiu abiejų jausmus jam. Jie vadino jį „tėveliu", kalbėjo apie jį žavėdamiesi, su karštu atsidavimu. Li tatai rodė ypač uoliai skalbdamas ir lygindamas Siprijeno baltinius, o Matakitas – itin pagarbiai ir sąžiningai vykdydamas savo mokytojo paliepimus.

Kartais, norėdami pradžiuginti „tėvelį", bičiuliai nueidavo per toli. Pavyzdžiui, Siprijenas rasdavo ant savo stalo – dabar jis pietaudavo namie – vaisių bei skanėstų, kurių nė nemanė užsisakyti, ir niekas negalėjo jam paaiškinti, nuo ko jie, nes tiekėjų sąskaitose nebuvo minimi. Arba ant marškinių, grąžintų iš skalbyklos, puikuodavosi nežinia iš kur atsiradusios auksinės sagos. Pasitaikydavo ir taip, kad tarp namų apyvokos daiktų atsirasdavo tai patogi daili kėdė, tai siuvinėta pagalvė, panteros kailis ar šiaip koks brangus mažmožis. Kai Siprijenas prisispyręs klausinėdavo, iš kur jie, ir Li, ir Matakitas išsisukdavo nuo tiesaus atsakymo tardami:

– Nežinau! Ne aš!..

Pagaliau Siprijenas būtų susitaikęs su tokiais įsiteikimo ženklais, jeigu jo nebūtų slėgusi mintis, kad jų šaltinis galėjo būti ne visai švarus. Iki tol, tiesa, niekas nepatvirtino jo spėliojimų, bet ir atkaklus kvotimas dėl šių keistų poelgių nedavė jokio rezultato. O už jo nugaros Matakitas ir Li slapčia pasikeisdavo šypsenomis, žvilgsniais ir kabalistiniais, paslaptingais ženklais, kurie, matyt, reiškė: „Ech, tėvelis, tėvelis!.. Nieko jis nesupranta!"

Tarp kitko, Siprijeno galva buvo užimta kitais, daug svarbesniais rūpesčiais. Atrodė, Džonas Votkinsas nusprendė ištekinti Alisą ir savo namus pavertė tikra pretendentų paroda. Kiekvieną vakarą ten svečiuodavosi ne tik Džeimsas Hiltonas, bet ir visi dalingi deimantų ieškotojai; jų laimėjimai kasyklose, fermerio manymu, rodė savybes, tokias reikalingas žentui, apie kurį jis svajojo.

Vokietis Fridelis ir italas Pantalačis buvo tarp jų. Vandergarto

stovyklose kasėjai juodu laikė pagrindiniais laimės vaikais. Pagarba, visur lydinti sėkmę, supo juos tiek kasykloje, tiek fermoje. Fridelis nuo tada, kai jo visažinystę patvirtino keli tūkstančiai svarų sterlingų, buvo dar labiau savim pasitikintis ir tiesmukiškas negu visada. Na, o Anibalas Pantalačis jau buvo tapęs tikru kolonijos dendi – dabita, švytuliuojančiu auksinėmis grandinėmis, žiedais ir briliantiniais segtukais; per suėjimus jis puikuodavosi baltos medžiagos kostiumais, dėl to jo veidas atrodė dar geltonesnis ir blyškesnis. Tačiau, nepaisant viso maivymosi, neapolietiškų dainelių ir pretenzijų rodytis subtilaus proto, šis „personažas"veltui stengėsi pralinksminti Alisą. Žinoma, ji nerodė jam ypatingos paniekos ir neleido suprasti, kad įtaria jo lankymosi fermoje tikslus. Apie moralinį savo svečio luošumą ji žinojo pernelyg mažai, kad po žėrinčiomis plunksnomis galėtų nujausti esant tamsią išvirkščiąją pusę. Jame ji matė atsitiktinį praeivį, nežymų ir tokį pat nuobodų kaip visi kiti. Siprijenas baisiai kentėdavo klausydamasis šio niekingo padaro pokalbio su mergina, kurią pats labai vertino.

Jaunuolio kančia buvo juo didesnė, kad jis turėjo slėpti šį jausmą dėl savo orumo, laikydamas, jog nedera mėgint pažeminti mis Votkins akyse net tokį negarbingą varžovą.

Nepaisydamas visko, Siprijenas neleido sau užmiršti reikalo, kuriam pasišventė, tų dvidešimties bandymų, kuriems ruošėsi, ketindamas juos pradėti, kai tik baigsis pirmasis išmėginimas. Užmiršęs laiką, jis prirašė ištisus sąsiuvinius formulių ir skaičiavimų. Tolydžio apsilankydavo kasykloje, atsinešdavo naujų grunto ir uolienų pavyzdžių ir vėl imdavosi analizių, kartotų šimtus sykių, bet dabar pasiryžęs jas atlikti taip rūpestingai ir tiksliai, kad nebūtų net galimybės suklysti. Juo didesnis atrodė pavojus prarasti mis Votkins, juo tvirtesnis buvo jo pasiryžimas nepraleisti nieko, kas padėtų tą pavojų įveikti.

Ir vis dėlto širdies gilumoje jis taip nepasitikėjo savimi, jog apie tą eksperimentą merginai nieko nenorėjo sakyti. Mis Votkins težinojo, kad jos patarimu jis vėl ėmėsi chemijos, ir tuo labai džiaugėsi.

Devintasis skyrius

Netikėtumas

Štai jau dvi savaitės, kai bandymo įrenginy nekurstoma ugnis ir jis pamažu vėsta. Siprijenas, spėdamas, kad anglies kristalizacija jau turėjo įvykti, – jeigu tai apskritai įmanoma šiomis sąlygomis, – ryžosi pašalinti žemės sluoksnį, sudariusį krosnies gaubtą. Teko jį nudaužyti galingais kirtiklio smūgiais, nes buvo sukietėjęs lyg išdeginta plyta. Bet štai gaubtas pasidavė Matakito jėgai, ir pasirodė pirmiau krosnies viršus, vadinamasis karnizas, o paskui ir ji visa.

Tuo momentu, kada jaunasis kafras, padedamas Bardiko ir Li, nuiminėjo karnizą, jaunojo inžinieriaus širdis smarkiai plakė. Būdamas iš tų žmonių, kurie nuolat abejoja savimi, jis nelabai tikėjo, kad bandymas pavyks. Bet galiausiai tai įmanoma! Koks būtų džiaugsmas, jei pavyktų! Argi ne šitame juodame cilindre, kurį po tiek savaičių laukimo išvydo jų akys, slypi Siprijeno laimės, garbės ir turtingumo viltys!

O varge! Patrankos vamzdžio nuopjovoje matėsi įtrūkimas...

Taip! Galingo pelkių dujų ir vandens garų, įkaitintų iki aukščiausios temperatūros, spaudimo neatlaikė net plienas. Vamzdis, nors ir penkių centimetrų storio, įtrūko kaip paprastas mėgintuvėlis. Nesiseka, tai nesiseka! Tiek darbo įdėta vien tam, kad būtų gautas neigiamas rezultatas! Tiesą sakant, Siprijenas nejaustų tokio kartėlio, jei įrenginys būtų bent atlaikęs išmėginimą ugnimi. Nusivilti tuščiu cilindru – be anglies kristalų – jis, aišku, pasiruošęs. Bet kaitinti, vėsinti, tiesiog puoselėti šitą seną plieninę trinką,

ir viskas veltui – tai buvo nesėkmės viršūnė! Su kokiu malonumu jis būtų be ceremonijų nuspyręs ją žemyn, jeigu tik nebūtų buvusi pernelyg sunki!

Siprijenas norėjo palikti vamzdį krosnyje ir nusiminęs jau buvo beeinąs pranešti Alisai apverktiną rezultatą, kai natūralus chemiko smalsumas, neišblėsęs jo sieloje, pastūmėjo prie vamzdžio galo prikišti degtuką – pažvelgti, kas viduje. „Aišku, gruntas, kuriuo aš ištepiau jį iš vidaus, irgi pavirto į plytą kaip kad išorinis sluoksnis", – galvojo jaunasis inžinierius.

Spėjimas buvo visiškai pagrįstas. Ir staiga kažkas panašaus į gabalą sukietėjusio molio iškrito iš vamzdžio. Tą juosvai raudonos spalvos gumulą, maždaug apelsino dydžio, Siprijenas atsainiai prinešė arčiau akių. Įsitikinęs, kad tai iš tiesų molis, jau buvo bemetąs šalin, kai staiga iš garso pajuto, kad tumulas tuščiaviduris, kaip puodžiaus gaminys. Tarsi nedideliame uždarame ąsotyje jame barškėjo kažkas labai sunkaus.

„Tikra taupyklė", – pagalvojo Siprijenas.

Tačiau net bauginamas mirties bausme jis nebūtų galėjęs įminti šios mįslės. Nusprendęs išsiaiškinti viską iki galo, jis paėmė plaktuką ir sudaužė „taupyklę".

Gumule iš tikrųjų slypėjo neįkainojamas lobis... Taip! Suklysti, kas per vienas tas sunkus akmenukas, atsiradęs prieš apstulbusio jaunojo inžinieriaus akis, buvo neįmanoma! Priešais jį gulėjo deimantas, tik didžiulis, neįtikėtino stambumo deimantas! Spręskite patys. Akmuo, labai panašus į bulvę, buvo didesnis už vištos kiaušinį ir svėrė tikriausiai ne mažiau kaip tris šimtus gramų.

„Deimantas!.. Dirbtinis deimantas! – pusbalsiu kartojo apstulbęs Siprijenas. – Tai aš būsiu išsprendęs jų gamybos problemą, nepaisant to įtrūkio vamzdyje! Vadinasi, aš turtingas! Ir Alisa, mieloji Alisa dabar mano!" Bet tuoj pat sudraudė save, nesiryždamas tikėti tuo, kas buvo akivaizdu. „Juk to negali būti! Tai vien tiktai regimybė, miražas! – kartojo jis, graužiamas abejonių. – A! Vis tiek greit sužinosiu, ko tai verta!"

Ir neužsidėjęs skrybėlės, sutrikęs ir lyg apdujęs iš džiaugsmo,

nelyginant Archimedas, išlipęs iš vonios, kur atskleidė savo garsųjį skysčių statikos dėsnį, Siprijenas vienu atsikvėpimu įveikė visą kelią iki senojo būro fermos ir tartum pabūklo sviedinys įlėkė į Jakobo Vandergarto dirbtuvę.

Meistras šlifuotojas tuo metu apžiūrinėjo akmenėlius, kuriuos tik ką buvo atnešęs jam apdirbti Natanas, prekybos deimantais makleris. (*Makleris – biržos ar kitų sandorių tarpininkas.*)

– O, mesjė Natanai, jūs čia labai laiku! – sušuko Siprijenas. – Pažvelkit... ir jūs, mesjė Vandergartai, pažiūrėkit, ką aš atnešiau, ir pasakykit, kas tai yra!

Jis padėjo akmenį ant stalo ir sukryžiavo ant krūtinės rankas.

Natanas pirmas paėmė akmenį, pabalo iš nuostabos ir išplėtęs akis, prasižiojęs padavė jį Jakobui Vandergartui. Tas savo ruožtu kiek palaikė jį prieš akis lango šviesoje, po to padėjo ant stalo ir, žiūrėdamas į Siprijeną, ramiai tarė:

– Tai – pats didžiausias deimantas pasaulyje.

– Taip!.. Pats didžiausias! – patvirtino Natanas. – Du ar tris kartus stambesnis už „Koch i Nur" – „Pasaulio kalną", Anglijos karaliaus iždo pasididžiavimą, kuris svėrė šimtą šešiasdešimt devynis karatus! (*Kaip byloja legenda, pradžioje šis deimantas svėręs 800 karatų, bet per ilgus savo istorijos amžius gerokai sumažėjęs. 1849 metais, kai deimantas tapęs Ost Indijos kompanijos nuosavybe, jis tesvėręs 191 karatą. 1851–aisiais brangakmenis buvęs padovanotas karalienei Viktorijai, o kitais metais juvelyras D. Tenantas jį peršlifavęs ir po to deimanto svoris sumažėjęs iki 108,9 karato.*)

– Dvigubai ar trigubai didesnis už „Didįjį Mogolą", patį stambiausią iš žinomų akmenų, sveriantį du šimtus aštuoniasdešimt karatų! – pridūrė senasis šlifuotojas. (*Deimantą, vardu „Didysis Mogolas", prancūzų keliautojas Tavernjė pamatė 1665 metais Aurangzebo, Indijos valdovo iš Didžiųjų Mogolų dinastijos, dvare. Nustatė brangakmenio svorį – 280 karatų. Tolesnis šio deimanto likimas nežinomas.*)

– Keturis ar penkis kartus didesnis už Rusijos caro deimantą,

svėrusį šimtą devyniasdešimt tris karatus! – išpoškino Natanas, vis labiau stebėdamasis. *(Kalbama apie deimantą „Orlov", patį žymiausią istorinį Rusijos deimantų fondo akmenį, kurio svoris 189,62 karato; nuo 1774 metų jis yra auksiniame imperatoriaus skeptre.)*

– Septynis ar aštuonis kartus stambesnis už „Regentą", sveriantį šimtą trisdešimt šešis karatus! – pridūrė Jakobas Vandergartas. (*Deimantas „Regentas" buvo rastas 1701 metais Pietų Indijoje; pirminio pavidalo jis svėrė 410 karatų, po šlifavimo – 140 karatų; nuo 1717 metų yra Prancūzijoje, Luvre.*)

– Dvidešimt ar trisdešimt kartų sunkesnis negu Drezdeno deimantas, kurio svoris tik trisdešimt vienas karatas! – nenustygo Natanas. Ir pridūrė: – Spėju, kad netgi po apdirbimo šitas akmenėlis vis dar svers ne mažiau kaip keturis šimtus karatų! Bet kasgi ryžtųsi nustatyti jo kainą! Tai neapskaičiuojama!

– Na kodėl ne? – paprieštaravo Jakobas Vandergartas, išlikęs ramiausias iš abiejų. – „Koch i Nur" įvertintas trisdešimčia milijonų frankų, „Didysis Mogolas" – dvylika milijonų, caro deimantas – aštuoniais, „Regentas" – šešiais milijonais frankų!.. Taigi šitas neabejotinai turi kainuoti mažiausiai šimtą milijonų!

– Kaip čia pasakius! Viskas priklauso nuo spalvos ir kokybės! – ėmė prieštarauti Natanas, kuris po truputį atitoko ir tikriausiai laikė naudinga, jei vyktų kokios varžytinės, pradėti žymėti šiokias tokias gaires. – Jeigu jis visiškai bespalvis ir pirmo vandens, tai tiesiog neįkainojamas! Bet jei geltonas, kaip dauguma mūsų Grikvalendo deimantų, – jo vertė bus gerokai mažesnė!.. Tačiau aš nesu tikras, kuriai spalvai teikčiau pirmenybę: ar kad toks didelis akmuo būtų gražiai mėlynas kaip safyras – kaip deimantas iš Hoptauno, ar rausvas kaip „Didysis Mogolas", ar net smaragdo žalumo kaip Drezdeno deimantas.

– Ne, ne!.. – karštai paprieštaravo senasis šlifuotojas. – Aš už bespalvius deimantus! Pakalbėkim verčiau apie „Koch i Nur" arba „Regentą". Štai kur tikri brangakmeniai! Palyginti su jais visi kiti tiesiog pigmena!

Siprijenas daugiau nesiklausė.

– Ponai, prašau man atleisti, – skubiai pratarė, – aš skubiai turiu jus palikti!

Ir čiupęs savo brangakmenį jis taip pat bėgte pasiekė Votkinsų fermą. Net nesumojęs pasibelsti, atidarė svetainės duris, išvydo priešais save Alisą ir, neleidęs sau nė kiek pagalvoti, apkabino ją ir išbučiavo abu skruostus.

– Palaukit, ką tai reiškia? – sušuko misteris Votkinsas, pasipiktinęs tokiu netikėtu jausmų proveržiu.

Jis sėdėjo už stalo priešais Anibalą Pantalačį ir žaidė su šituo „linksmintoju" piketo partiją.

– Mis Votkins, atleiskite man! – pralemeno Siprijenas, pats stebėdamasis savo įžūlumu, bet tebespindėjo džiaugsmu. – Aš toks laimingas, kad einu iš proto! Pažvelkite!.. Štai ką jums atnešiau!

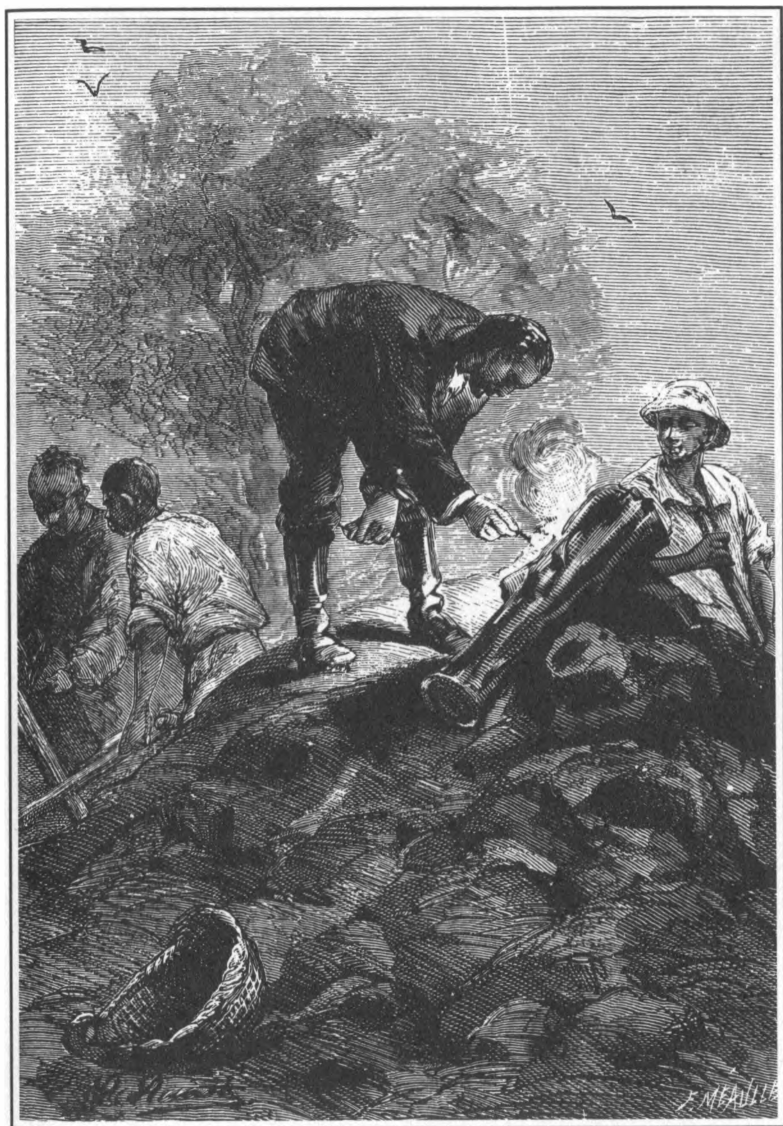
Ir jis greičiau metė negu padėjo savo deimantą ant stalo abiem žaidėjams po nosim. Panašiai kaip Natanas su su Vandergartu jie iškart suvokė, apie ką kalbama. Misteris Votkinsas, kol kas išgėręs labai saikingą dozę savo dieninio raciono džino, tebebuvo gana aiškaus proto.

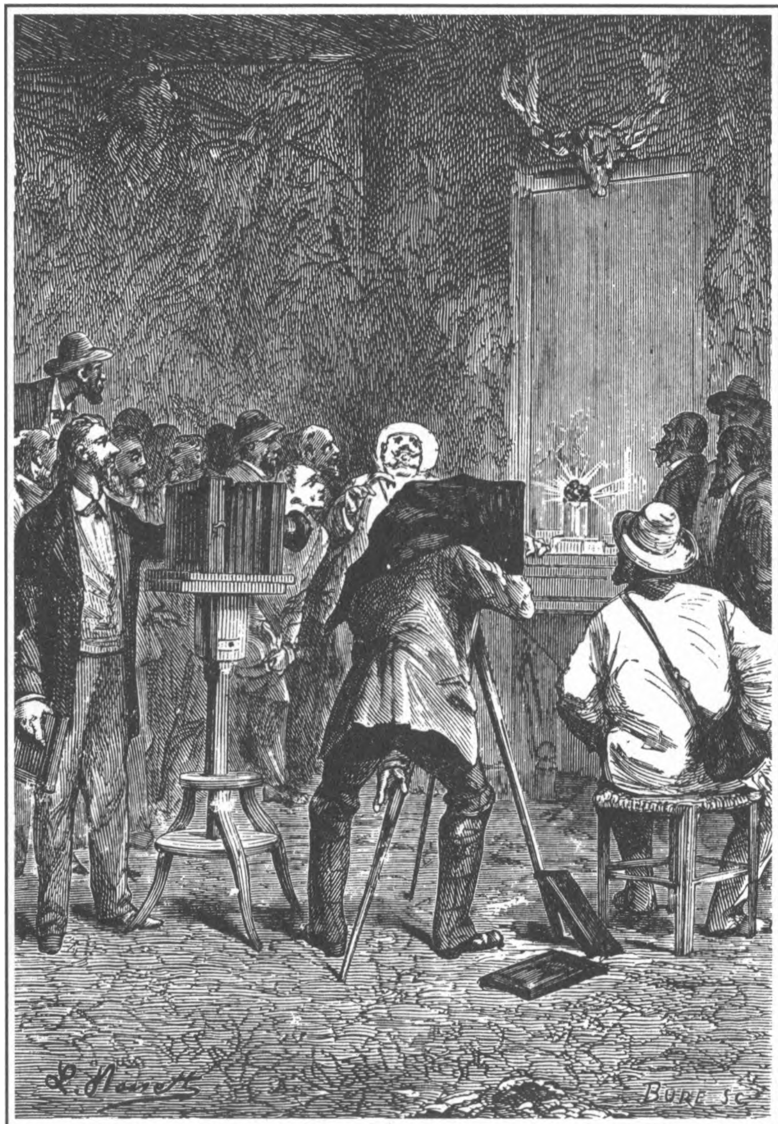
– Jūs radote šitą... jūs pats... savo sklype? – nekantriai sušuko jis.

– Radau? – triumfuodamas perklausė Siprijenas. – Aš padariau geriau!.. Pats sukūriau jį iš dulkių!.. Ak, misteri Votkinsai, vis dėlto chemija kai ką gali!

Ir jis juokėsi spausdamas savo rankose plonus Alisos pirštelius. O ji, nors nustebinta tokio neapgalvoto elgesio, bet sužavėta savo draugo sėkmės, tylėdama jam šypsojosi.

– Tačiau būtent jums, madmuazel Alisa, aš skolingas už savo atradimą! – kalbėjo toliau Siprijenas. – Kas man patarė grįžti prie chemijos? Kas pareikalavo, kad aš imčiausi nagrinėti deimantų gamybos klausimus, jei ne jūsų žavioji, puikioji duktė, misteri Votkinsai!.. O! Aš galiu – kaip senovės riteris savo damai – atiduoti jai pagarbą ir pareikšti, kad visa atradimo šlovė priklauso jai, būtent jai!.. Argi be jos aš būčiau kada nors apie tai pagalvojęs?

L. Benett
BURE Sc

Džonas Votkinsas ir Pantalačis, žvelgdami čia į deimantą, čia vienas į kitą, lingavo galvomis. Jie buvo tiesiog apstulbę iš nuostabos.

– Tai jūs sakote, kad padarėte šitą... pats? – prabilo Džonas Votkinsas. – Vadinasi, tai netikras akmuo?

– Netikras akmuo?.. – sušuko Siprijenas. – Na, ką gi, tegu bus taip! Deimantas netikras! Bet Jakobas Vandergartas ir Natanas spėja, kad jis vertas mažiausiai penkiasdešimties milijonų, o gal ir viso šimto! Net jeigu jis tėra viso labo dirbtinis deimantas, gautas mano išrastu būdu, jis vis tiek yra absoliučiai autentiškas! Kaip matote, jis turi viską, ko reikia... yra net tuščiaviduris!

– Ir jūs imsitės daryti naujus deimantus, panašius į šitą? – atkakliai klausinėjo Džonas Votkinsas.

– Ar aš imsiuosi, misteri Votkinsai? Na, žinoma! Ir pridarysiu tiek tų deimantų – nors kastuvu semk!.. Ir jie bus dešimt, šimtą kartų didesni už šitą!.. Aš pridarysiu jų tiek, kad bus galima išgrįsti jūsų galeriją, visus Grikvalendo kelius, jeigu jūsų širdis to įsigeis!.. Sunkus tik pirmas žingsnis, reikia tik išgauti pirmąjį akmenį, visa kita – jau detalės, techninių priemonių klausimas!

– Bet jeigu taip, – pratarė išbalęs fermeris, – tai kasyklų savininkams, taip pat ir man, visam mūsų kraštui gresia nusigyvenimas!

– Suprantama! – šūktelėjo Siprijenas. – Koks išskaičiavimas raustis žemėje ir ieškoti ten smulkių, kone beverčių akmenėlių, jeigu pramoniniu būdu juos galima daryti bet kokio dydžio, ir gana lengvai!

– Bet tai siaubinga!.. – pasipiktino Džonas Votkinsas. – Niekšybė! Jeigu čia ne tušti žodžiai, jeigu jūs iš tikrųjų žinote paslaptį...

Uždusęs jis nutilo.

– Matote, – šaltai tarė Siprijenas, – tai nėra tušti žodžiai, nes aš jums atnešiau parodyti savo pirmąjį gaminį. Ir, manau, jis ganėtinai gražus, kad jus įtikintų!

– Ką gi! – atsakė misteris Votkinsas, pagaliau atgavęs amą. – Jeigu taip... tai jus reikėtų nedelsiant sušaudyti pagrindinėje sto-

vyklos gatvėje, mesjė Merė!.. Štai jums mano nuomonė!

– Ir mano taip pat! – laikė savo pareiga pridurti Anibalas Pantalačis, palydėdamas savo žodžius grėsmingu judesiu.

Mis Votkins išbalusi pakilo nuo kėdės.

– Sušaudyti mane už tai, kad išsprendžiau chemijos problemą, iškilusią jau prieš penkiasdešimt metų? – nustebo jaunasis inžinierius, gūžtelėdamas pečiais. – Iš tikrųjų tai būtų truputį per daug!

– Čia nėra nieko juokingo, pone! – sušuko įsiutęs fermeris. – O jūs pagalvojote apie savo, jei taip galima pasakyti, atradimo padarinius... apie visų darbų kasyklose sustabdymą... apie Grikvalendą, kuris netektų savo garsiosios pramonės, pagaliau apie mane, sėdintį prieš jus, mane, kurį jūs nuskurdinsite?

– Garbės žodis, apie visa tai aš, patikėkit, kažkaip nepagalvojau, – atviraširdiškai prisipažino Siprijenas. – Bet tokie jau būna neišvengiami technikos pažangos padariniai, tikras mokslas nė neprivalo tuo rūpintis! Na, o jūs asmeniškai, misteri Votkinsai, neturite būgštauti. Visa kas mano – kartu ir jūsų, juk puikiai žinote, kas pastūmėjo mane pakreipti bandymus šia linkme!..

Džonas Votkinsas tuoj pat įsivaizdavo, kokią naudą galima gauti iš jaunojo inžinieriaus atradimo, ir dabar, nepaisydamas, ką begalvotų neapolietis, nesvyruodamas, kaip yra sakoma, perkėlė šautuvą ant kito peties.

– Galiausiai, – pradėjo jis šneką, – jūs, ko gero, teisus, mesjė Merė, jūsų žodžiai rodo, kad esat doras vaikinas. Tai štai! Pasvarsčius atrodo, jog mes galim susitarti! Kam jums tokia begalė deimantų? Juk tai tikrų tikriausia priemonė sumenkinti jūsų atradimą! Ar ne protingiau būtų, uoliai saugant paslaptį, panaudoti jį saikingai, padaryti, pavyzdžiui, tik vieną ar du tokius va akmenis arba sustoti ties pirmąja sėkme, nes per ją jūs iš karto užsitikrinate didelį kapitalą ir tampate turtingiausiu žmogumi šalyje!.. Ir visi bus patenkinti, darbai eis įprastine vaga, ir jūs neatsidursite vaidmeny žmogaus, einančio prieš gerbtinus kitų interesus!..

Taip netikėtai Siprijenui iškilo klausimas, kuris nė į galvą nebuvo atėjęs. Ši dilema jam iškilo negailestingai griežtai: arba išlaikyti

paslaptį vien sau, kitiems ničnieko neišduodant, ir panaudoti ją savo turtėjimui, arba, kaip protingai paaiškino Džonas Votkinsas, iškart nuvertinti visus – tiek natūralius, tiek dirbtinius deimantus ir taip atsisakyti turto vardan... ko? Kad nuskurdintų visus Grikvalendo, Brazilijos ir Indijos deimantų ieškotojus! Atsidūręs prieš tokį pasirinkimą, Siprijenas susvyravo, bet tik labai trumpam. Nors ir suprato, kad turės visam laikui atsisakyti vilties, paskatinusios jį šiam atradimui!

– Mesjė Votkinsai, – nuoširdžiai tarė jis, – saugodamas šio atradimo paslaptį vien sau, aš pasirodyčiau esąs tik apgailėtinas falsifikatorius. Tai būtų tas pat kaip nusukti prekės svorį, apgaudinėti žmones dėl jos kokybės. Juk mokslininko pasiekti rezultatai vien jam nepriklauso! Jie yra dalis bendro turto. Egoistiškai pasilikti sau kad ir mažąją jų dalį – tai nusmukti iki paties žemiausio poelgio, kokį tik gali padaryti žmogus! Aš taip nepasielgsiu! Ne! Nelauksiu nei savaitės, nei dienos ir paskelbsiu visuomenei formulę, kuri per atsitiktinumą, ne pernelyg ilgai mąsčius, atsidūrė mano rankose! Vienintelis kompromisas, visiškai deramas ir teisingas, bus tas, kad anksčiau nei kitoms šalims perduosiu šią formulę savo tėvynei, Prancūzijai... Rytoj pat išsiųsiu į Mokslų akademiją savąją gamybos paslaptį! Sudie, pone, esu jums labai dėkingas už tai, kad aiškiai nurodėte priedermę, apie kurią aš nepagalvojau!.. Mis Votkins, aš jau mačiau stebuklingą reginį!.. Deja, tenka jo atsisakyti!

Ir nespėjus merginai žengtelėti link jo Siprijenas pasiėmė deimantą ir nusilenkęs išėjo iš kambario.

Dešimtasis skyrius

Džonas Votkinsas samprotauja

Palikęs fermą, Siprijenas sunkia širdimi, bet pilnas ryžto padaryti tai, ką laikė savo profesine pareiga, vėl patraukė pas Jakobą Vandergartą. Rado jį vieną dirbtuvėje. Natanas paskubėjo išeiti, kad pirmas išnešiotų po stovyklą naujieną, liečiančią visus deimantų ieškotojus.

Naujiena sukėlė nemažą triukšmą, nors niekas dar nežinojo, kad didžiulis deimantas, priklausantis Mesjė, kaip vadino Siprijeną, buvo dirbtinis. Tačiau pats Mesjė labai nerimavo dėl paskalų kasykloje. Prieš ruošiant ataskaitą jam reikėjo greičiau patikrinti pas senąjį Vandergartą deimanto kokybę ir spalvą, todėl jis čia ir grįžo.

– Brangusis Jakobai, – tarė atsisėdęs priešais, – būkit malonus, nušlifuokit man vieną šito iškilumo sienelę, kad galėtume pamatyti, kas slypi viduje.

– Nėra nieko lengviau, – atsakė šlifuotojas, imdamas akmenį iš savo jaunojo bičiulio rankų. – Jūs tikrai labai gerai parinkot vietą! – pridūrė žymėdamas nedidelę išgaubą vienoje deimanto vietoje; išskyrus šį trūkumą, akmuo buvo beveik idealus ovalas. – Šlifuodami čia mes nerizikuojam padaryti lemiamą klaidą!

Jakobas Vandergartas nedelsdamas ėmėsi darbo. Susiradęs mediniame dubenėlyje neapdirbtą kokių keturių penkių karatų deimantą ir gerai pritvirtinęs jį prie savotiškos rankenos galo, pradėjo trinti abu akmenis vienas į kitą, šalindamas jų išorinius sluoksnius.

– Nuskaldant būtų greičiau, – tarė jis, – bet kasgi ryžtųsi užsi-

moti kūjeliu ant tokios vertybės!

Nespartus, monotoniškas darbas truko ne mažiau kaip dvi valandas. Sienelę nušlifavus tiek, kad būtų galima spręsti apie akmens prigimtį, reikėjo dar nupoliruoti specialiu tekėlu. Tam irgi sugaišo laiko. Vis dėlto, pirminį apdirbimą baigus, dar buvo šviesi diena. Smalsumo kamuojami Siprijenas ir Jakobas Vandergartas prisėdo arčiau – patikrinti, kas išėjo.

Puiki, primenanti agatą, bet su niekuo nepalyginamo spindesio ir skaidrumo sienelė atsivėrė jų akims. Deimantas buvo juodos spalvos! Labai reta atmaina, dėlto akmens vertė dar didėjo, jeigu tai iš viso buvo įmanoma.

Jakobo Vandergarto rankos, kai jis kraipė akmenį saulės spinduliuose, drebėjo iš susijaudinimo.

– Koks nepaprastas ir gražus akmuo, kada nors atspindėjęs šviesą! – ištarė jis džiūgaudamas, su kone religinio jausmo atspalviu. – O koks jis taps, kai galės laužti tuos spindulius visomis savo sienelėmis po šlifavimo!

– Ar jūs imtumėtės tokio darbo? – guviai pasidomėjo Siprijenas.

– O, žinoma, mano mielas vaike! Man tai būtų garbė ir ilgos mano karjeros apvainikavimas!.. Bet gal jums verčiau pasirinkti jaunesnę ir tvirtesnę ranką?

– Ne! – švelnumo pagautas sušuko Siprijenas. – Niekas, aš esu tikras, taip nesugebėtų ir nesistengtų kaip jūs! Imkit, brangusis Jakobai, šitą deimantą ir šlifuokite jį turėdamas laiko. Jūs padarysite iš jo šedevrą! Laikykite, kad mes susitarėm.

Senukas visaip vartė tarp pirštų akmenį, tartum nesiryždamas išreikšti savo mintį.

– Viena aplinkybė man kelia nerimą, – pagaliau pasakė jis. – Žinote, darosi nejauku pagalvojus, kad mano namuose bus tokia brangenybė! Juk aš laikau savo delne mažiausiai penkiasdešimt milijonų frankų, o gal ir daugiau! Neatsargu imtis tokios atsakomybės!

– Niekas nieko nesužinos, jeigu jūs pats neprasitarsit, mesjė

Vandergartai. Aš, kiek tai liečia mane, irgi garantuoju saugosiąs paslaptį!

– Hm m... Gali kilti įtarimas. Jus, užeinantį čionai, galėjo kas nors sekti! Tai, ko nežinai iš tikrųjų, galima ir nuspėti... Mūsų krašto gyventojai tokie keisti!.. Ne! Aš negalėsiu ramiai miegoti!

– Ko gero, jūs teisus, – pripažino Siprijenas, gerai suprasdamas senojo meistro abejones. – Bet ką gi daryti?

– Apie tai aš kaip tik ir galvoju, – atsakė Jakobas Vandergartas ir susimąstęs nutilo. Netrukus prabilo vėl.

– Paklausykit, mano mielas vaike, – tarė jis. – Tai, ką dabar jums pasakysiu, pareikalaus įrodymo, kad jūs manimi visiškai pasitikite. Bet gana gerai mane pažindamas neturėtumėt stebėtis, kodėl taip noriu imtis visų atsargumo priemonių. Aš turiu tuoj pat išvažiuoti pasiėmęs instrumentus ir jūsų akmenį ir paieškoti prieglaudos tokiame kampelyje, kur manęs niekas nepažįsta, pavyzdžiui, Blumfonteine ar Hoptaune. Išsinuomosiu ten pigų kambariuką, užsisklęsiu jame, kad galėčiau dirbti visiškai slaptai, ir grįšiu tik galutinai užbaigęs savo darbą. Gal tokiu būdu man pavyks supainioti piktavalius! Bet, kartoju, man nepatogu siūlyti tokį planą...

– Kuris man atrodo labai protingas, – pratęsė Siprijenas, – ir belieka tik prašyti, kad įvykdytumėt, ką sumanėte!

– Turėkite galvoje, jog gali praeiti nemažai laiko, man prireiks mažiausiai mėnesio, o ir kelyje netikėtai gali kas nors atsitikti!

– Nesvarbu, misteri Vandergartai, jei jūs manote, kad toks sprendimas geriausias! Pagaliau net jei deimantas prapuls – nedidelė bėda!

Jakobas Vandergartas kone pasibaisėjęs pažvelgė į savo jaunąjį bičiulį: „Ar neišėjo iš proto nuo užgriuvusios laimės?"

Siprijenas, supratęs, apie ką pagalvojo senukas, šyptelėjo. Ir galiausiai papasakojo deimanto atsiradimo istoriją. Bet ar tai senasis šlifuotojas nelabai patikėjo jo pasakojimu, ar turėjo savų priežasčių nepasilikti ilgiau šitoje nuošalioje lūšnoje su penkiasdešimties milijonų vertės akmeniu, kad reikalavo išsinešdinti nedelsiant.

Sudėjęs į seną odinį maišą savo instrumentus bei mantą, Jako-

bas Vandergartas pritvirtino prie durų grifelinę lentutę, kurioje buvo parašęs: „Išvykau su reikalais", įsidėjo raktą į kišenę, o deimantą į liemenę ir išvyko. Po trijų valandų toli už Grikvalendo, pakeliui į Bliumfonteiną Siprijenas atsisveikino su meistru. Buvo jau tamsi naktis, kai jaunasis inžinierius grįžo į savo būstą, galvodamas turbūt daugiau apie mis Votkins negu apie savo didįjį atradimą.

Tačiau negaišdamas laiko ir net nesiteikęs valgyti Matakito pagamintų pietų, jis sėdo prie savo darbo stalo ir ėmė kurti raštą, kurį tikėjosi išsiųsti per pirmą pasitaikiusį kurjerį Mokslų akademijos sekretoriui. Smulkiai aprašęs atliktą eksperimentą, išdėstė labai gudrią teoriją reakcijos, per kurią atsirado tasai nuostabus anglies kristalas. „Įdomiausia, – rašė jis tarp kitko, – kad gautasis produktas visiškai tapatus natūraliems deimantams ir svarbiausia – tuščiaviduris, su išoriniu apvalkalu".

Siprijenas šį nepaprastai įdomų efektą iš tikrųjų siejo su tuo, kad per bandymą jis savo vamzdžio vidinį paviršių kruopščiai aplipino žeme, atrinkta Vandergart Kopjė. Kodėl dalis šio grunto atsiskyrė nuo vidinės sienelės, sudarydama apie kristalą tikrą koloną, paaiškinti buvo nelengva, bet mįslė galėjo paaiškėti kitų eksperimentų metu. Matyt, tai visiškai naujas chemijos reiškinys, ir autorius ketinąs jį nuodugniai ištirti. Jis nepretenduojąs į tai, kad šio atradimo teorija būtų greitai ir galutinai išnagrinėta. Norėtų tik kaip galima greičiau paskelbti jį mokslininkų žiniai, pažymėti Prancūzijos mokslinį prioritetą, pateikti atradimą svarstymui, kad paaiškėtų faktai, kol kas migloti ir nesuprantami jam pačiam.

Pradėjęs sumuoti jau turimus tyrimų rezultatus ir užrašinėdamas naujus, jaunasis inžinierius tikėjosi spėsiąs iki išsiuntimo papildyti savo raštą naujų stebėjimų duomenimis. Pavakarieniavęs atsigulė miegoti.

Kitą rytą Siprijenas, pasinėręs į savo mintis, apėjo įvairias kasyklos vietas. Kartais jis pastebėdavo anaiptol ne palankius kitų žmonių žvilgsnius. Ir jei nekreipė į juos dėmesio, tai tik todėl, kad pamiršo galimus savo atradimo padarinius, kuriuos išvakarėse at-

skleidė jam Džonas Votkinsas, būtent: gresia pavojus anksčiau ar vėliau nuskursti visiems Grikvalendo koncesininkams. Šiame puslaukiniame krašte nepalankus jums skirtas žvilgsnis jau yra rimtas pretekstas sunerimti. Aišku, deimantų ieškotojai puikiai suprato, kad tereikia dirbtinių kristalų gamybai tapti pramonine ir tuojau pat ne tik jie, bet ir milijonai žmonių, suplūdusių į Brazilijos ir Pietų Afrikos kasyklų gelmes, bus pasmerkti neišvengiamai žlugti.

Tuo pat metu pats deimantų kasyklų savininkas Džonas Votkinsas galvojo štai apie ką.

Aišku, kad Anibalą Pantalačį ir kitus suerzins Siprijeno atradimas, nes žada pavojingą konkurenciją, pats jis, kaip fermos šeimininkas, irgi atsidurs nepatogioje padėtyje. Be abejonės, jei, kritus brangakmenių vertei, deimantų telkiniai bus apleisti, kai gyventojai galiausiai paliks Grikvalendą, tai šios fermos vertė labai sumažės, nes produktų nebus kam iškišti, nesant nuomininkų niekam nepri-reiks ir jo lūšnų. Taigi gali atsitikti, kad vieną gražią dieną jam teks palikti nepelningą kraštą. „Tiek to, – sakė sau Džonas Votkinsas, – kol tai įvyks, daug vandens nutekės! Iki masinės dirbtinių deimantų gamybos kol kas dar toli – kad ir ką išgalvotų mesjė Merė! Ir daug kas čia priklausė nuo gryno atsitiktinumo. bet atsitiktinumas ar ne, o jis gavo didžiulės vertės akmenį. Pagal natūralių deimantų kainas jis vertas kokių penkiasdešimt milijonų, o kas žino, nors ir dirbtinis, gali kainuoti dar brangiau! Taip! Šį jauną vyruką reikia sutūrėti bet kuria kaina! Bent kuriam laikui sutrukdyti jam rėkauti nuo visų stogų apie savo didįjį atradimą. Akmuo turi visiems laikams pasilikti Votkinsų šeimoje, o jeigu ir išeis iš jos, tai tik už padorią milijonų sumą! O sulaikyti čia jo kūrėją, tiesą sakant, visai nesunku, net neprisiimant rimtų įsipareigojimų. Turiu Alisą ir jos padedamas, žinoma, galiu sutrukdyti Merė išvažiuoti į Europą!.. Taip! Net jei tektų pažadėti jam dukterį į žmonas... ir net atiduoti!

Pagaliau Alisa neturėtų pagrindo skųstis! Jaunasis pakvaišėlis mokslininkas – vyrukas kaip reikiant! Jis myli ją ir, man atrodo, ji tikrai neabejinga jo dėmesiui. Argi nebūtų kilnu – sujungti širdis, sukurtas viena kitai?.. Arba bent suteikti joms tokią viltį, kol galu-

tinai viskas išaiškės... Tai štai: šventojo Džono, mano globėjo, vardu – velniop Anibalą Pantalačį ir jo draugužius, tegu kiekvienas savęs žiūri... net ir Grikvalendo krašte!"

Taip svarstė Džonas Votkinsas, siekdamas idealaus interesų balanso. Ir pagaliau pasiekė pusiausvyrą tarp savo dukters ateities ir paprastu gabalu susikristalizavusios anglies. Dabar, manydamas, kad abi svarstyklių lėkštelės yra vienoje horizontalioje linijoje, jis jautėsi laimingas. Svarbiausia, mąstė misteris Votkinsas, neskubinti įvykių ir leisti jiems tekėti savo vaga, nes jis jau nuspėjo kelią, kuriuo jie rutuliosis.

Pirmiausia buvo svarbu pasimatyti su savo gyventoju ir tai buvo nesunku, nes jaunasis inžinierius kasdien ateidavo į fermą. Bet norėjosi dar kartą pamatyti deimantą, kuris Votkinso svajonėse įgydavo pasakišką dydį. Todėl jis patraukė link Siprijeno, kuris kaip tik grįžo namo pietų.

– Na, kaip, mano jaunasis drauge, – geraširdiškai kreipėsi fermeris į jaunuolį, – kaip jūs praleidote naktį... pirmą po savo didžiojo atradimo?

– Gerai, misteri Votkinsai, labai gerai! – šaltai atsakė Siprijenas.

– Ir jūs galėjot užmigti?

– Na taip! Kaip visada.

– Ir visi tie milijonai, kur išlindo iš tos krosnies, netrikdė jūsų miego?

– Nė kiek, – atsakė jaunasis inžinierius. – Supraskite gi, misteri Votkinsai, toks deimantas galėtų kainuoti milijonus tik su sąlyga, kad jis – gamtos, o ne chemiko kūrinys...

– Žinoma!.. Žinoma, mesjė Siprijenai. Bet jūs įsitikinęs, kad galit padaryti ir antrą... o paskui dar ir dar?.. Jūs galite tai garantuoti?

Siprijenas svyravo, jis žinojo, kiek nesėkmių gali įvykti per tokios rūšies eksperimentą.

– Štai matote! – kalbėjo toliau Džonas Votkinsas. – Negarantuojate! Vadinasi, iki kito bandymo ir naujos sėkmės jūsų deimantas yra didžiulė vertybė! O jei taip, tai kuriam galui aiškinti visiems, kad jis dirbtinis?

– Kartoju: aš negaliu nutylėti tokios svarbios mokslinės paslapties!

– Na žinau jau, žinau! – pertraukė Džonas Votkinsas, duodamas jaunuoliui ženklą patylėti, tartum jį galėtų išgirsti kas iš lauke esančių. – Taip, žinoma!.. Apie tai mes dar pakalbėsim. Bet nekreipkit dėmesio į Pantalačį ir kitus. Jie apie jūsų atradimą neprasitars nė žodžio, nes yra suinteresuoti apie tai patylėti. Patikėkit manim... reikia palūkėti. Ir turėkite galvoje, kad mes abu – mano duktė ir aš – labai džiaugiamės jūsų laimėjimu... Taip! Labai džiaugiamės! Tik ar negalėčiau aš dar kartelį pažvelgti į tą nuostabų deimantą? Jūs man leisite?

– Bet aš jo jau neturiu! – atsakė Siprijenas.

– Jūs nusiuntėte akmenį į Prancūziją? – sušuko misteris Votkinsas, priblokštas naujienos.

– Ne... dar ne! Kol jis neapdirbtas, negalima spręsti apie jo kokybę. Nusiraminkit!

– O kam gi jūs jį perdavėte? Dėl Dievo meilės – kam?

– Aš daviau jį nušlifuoti Jakobui Vandergartui, bet nežinau, kur tasai jį nunešė.

– Jūs patikėjote tokį deimantą senam pakvaišėliui? – įniršęs šaukė Džonas Votkinsas. – Bet juk tai beprotybė, mesjė Merė! Tiesiog beprotybė!

– Cha! – atsakė Siprijenas. – O ką, jūsų manymu, Jakobas ar kas kitas gali padaryti su deimantu, kuris nežinantiems jo kilmės kainuoja mažiausiai penkiasdešimt milijonų? Manote, jį galima parduoti ir tai liktų paslaptis?

Atrodė, šis argumentas misterį Votkinsą įtikino. Atsikratyti tokios vertės deimanto, aišku, būtų nelengva. Ir vis dėlto fermeris jautė nerimą, jis daug... taip, daug būtų atidavęs, kad neatsargusis Siprijenas nebūtų patikėjęs akmens senajam šlifuotojui... arba kad tasai su brangakmeniu jau būtų grįžęs į Grikvalendą!..

Tačiau Jakobas Vandergartas išsiderėjo mėnesį, ir, kad ir kaip nekantravo Džonas Votkinsas, beliko laukti. Nėra ko nė kalbėti, įprastiniai jo stalo bendrai Anibalas Pantalačis, her Fridelis ir žydas Nata-

nas nepraleisdavo progos kaip nors įgelti senojo šlifuotojo adresu.

– O ir ko jam grįžti į Grikvalendą, – samprotavo Fridelis, – juk taip lengva pasisavinti šitą deimantą: jis niekuo neišduos savo dirbtinės kilmės.

– Ogi tam, kad jis vis tiek neras pirkėjo! – atsakė misteris Votkinsas, pakartodamas jaunojo inžinieriaus argumentą, nors dabar jis jau nenuramino.

– Geras paaiškinimas! – paprieštaravo Natanas.

– Taip, tikrai geras! – antrino Anibalas Pantalačis. – Patikėkit, dabar senasis krokodilas jau toli! Nėra nieko paprasčiau – o jau jam ypač – imti ir pakeisti to akmens prigimtį, padaryti jį neatpažįstamą! Juk jūs net nežinote, kokios jis spalvos! Kas gali sutrukdyti Jakobui suskaldyti jį į keturias ar šešias dalis ir toliau skaidant padaryti iš jo kelis vis dar įspūdingo dydžio deimantus?

Šie samprotavimai taip jaudino misterį Votkinsą, kad jis pradėjo manyti, jog senasis Vandergartas tikrai nepasirodys. Tik vienas Siprijenas tvirtai tikėjo senojo šlifuotojo padorumu ir visiems girdint teigė, kad sutartą dieną jis būtinai grįš. Ir pasirodė esąs teisus.

Jakobas Vandergartas sugrįžo keturiasdešimt aštuoniomis valandomis anksčiau termino. Jis taip stropiai ir nuoširdžiai darbavosi, kad nušlifavo deimantą per dvidešimt septynias dienas. Meistras grįžo vidurnaktį, kad spėtų apdirbti akmenį tekėlu ir tuo užbaigti jo šlifavimą, ir dvidešimt aštuntos dienos rytą atsirado pas Siprijeną.

– Štai jūsų akmuo, – paprastai tarė jis, dėdamas ant stalo nedidelę medinę dėžutę.

Siprijenas atidarė ją ir sustingo apakintas.

Ant balto vatos pakloto gulėjo didžiulis juodas dvylikasienio romboido pavidalo kristalas, švytuliuojantis taip ryškiai, kad, rodės, apšvietė visą laboratoriją. Šis rašalo juodumo, tobulo skaidrumo ir puikaus šviesos lūžio derinys darė nesuprantamai kerintį ir jaudinantį įspūdį. Neatsitiktinai jaunasis inžinierius pasijuto stebįs tikrai unikalų reiškinį...

– Tai ne tik pats didžiausias, bet ir pats gražiausias deimantas pasaulyje! – iškilmingai, su tėviško pasididžiavimo gaidele pareiš-

kė Jakobas Vandergartas. Jis sveria keturis šimtus trisdešimt du karatus! Jūs galite pasigirti, kad sukūrėte šedevrą, jūsų bandomasis kūrinys tapo meistro kūriniu!

Siprijenas į senojo šlifuotojo komplimentą nieko neatsakė. Jis laikė save ne daugiau kaip įdomaus eksperimento autoriumi, ir viskas. Daug kitų žmonių, nepaisant didžiulio jų stropumo, taip nieko ir nepasiekė srityje, kurioje jis tik ką patyrė nenuginčijamą pergalę. Tačiau ką gali duoti žmonijai dirbtinių deimantų gamyba? Po kurio laiko ji privers nusigyventi visus tuos, kurie vertėsi brangakmenių prekyba, ir, apskritai paėmus, nė vieno nepadarys turtingo.

Kuo daugiau inžinierius mąstė, tuo greičiau sklaidėsi svaigulys, apėmęs jį pirmomis valandomis po pavykusio bandymo. Taip! Dabar tas pats deimantas, taip sužavėjęs jį Jakobo Vandergarto rankose, jau atrodė paprastas, nieko nevertas akmuo, kuriam artimiausioje ateityje lemta netekti netgi rariteto – reto vertingo daikto – šlovės.

Siprijenas paėmė dėžutę, kurioje spindėjo nepalyginamo grožio akmuo, ir, paspaudęs senukui ranką, patraukė link misterio Votkinso fermos.

Šeimininkas sėdėjo kambaryje žemomis lubomis, tai yra savo miegamajame, ir nerimavo laukdamas grįžtant Jakobo Vandergarto; to jau nesitikėjo. Duktė buvo šalia ir kaip galėdama stengėsi jį raminti.

Stumtelėjęs duris, Siprijenas akimirką stabtelėjo ant slenksčio.

– Na kas? – skubiai paklausė Džonas Votkinsas, pašokęs ant kojų.

– Ogi tas, kad sąžiningas meistras Jakobas Vandergartas šįryt parvažiavo.

– Su deimantu?

– Su deimantu, puikiai nušlifuotu, kuris ir po to sveria keturis šimtus trisdešimt du karatus!

– Keturis šimtus trisdešimt du! – sušuko Džonas Votkinsas. – Ir jūs atsinešėt jį?

– Štai jis.

Fermeris atidarė dėžutę – ir jo akys suspindo kone taip pat kaip pats deimantas, į kurį jis žvelgė su bukagalvišku džiaugsmingu įniršiu. Paskui, suvokęs, kad jo rankose, įgijusi materialią ir kartu puikią išorinę formą, yra milžiniška pinigų suma, savo pasigėrėjimą ėmė reikšti žodžiais, kurie, atrodytų, visai nesiderino su visa misterio Votkinso prigimtimi.

– O, gražusis, puikusis, prašmatnusis akmenėli! – pradėjo jis. – Pagaliau tu sugrįžai, mielasis! Kaip tu spindi!.. Koks esi sunkus!.. Kiekgi turi tu kainuoti skambių ginėjų! Kaip su tavim pasielgti, mano puošnusis? Nusiųsti tave į Keiptauną, o iš ten į Londoną – tegu žiūri ir gėrisi? Bet kam užteks turtų tave nupirkti? Pati karalienė negalėtų sau leisti tokios prabangos! Tam prireiktų visų jos pajamų, gaunamų per dvejus ar trejus metus! Reikėtų balsuoti parlamente, reikėtų tautos parašų! Ir tai padarys, būk ramus! Ir tu taip pat nukeliausi ilsėtis į Londono bokštą, šalia „Koch i Nur", kuris greta tavęs atrodys tiesiog berniūkštis! O kiekgi tu kainuosi, gražuolėli mano?

Ir jis ėmė mintinai skaičiuoti:

– Už cariškąjį deimantą Jekaterina Antroji sumokėjo milijoną rublių grynais ir devyniasdešimt šešis tūkstančius frankų rentos iki gyvos galvos. Tad tikriausiai nebus per daug pareikalauti už tave milijono svarų sterlingų ir penkių šimtų tūkstančių frankų nuolatinės rentos!

Paskui staiga, šovus į galvą netikėtai idėjai, kreipėsi į inžinierių:

– Mesjė Merė, ar jums neatrodo, kad tokio akmens savininką derėtų pakelti į perus? (*Peras – aukštosios aristokratijos titulas Anglijoje ir Prancūzijoje /iki 1848 m./ feodalizmo laikais. Anglijoje pero titulas duoda teisę būti lordų rūmų nariu.*) Juk teisę tapti Aukštųjų rūmų atstovu suteikia bet kurie privalumai, o turėti tokio grožio deimantą – aišku, neeilinis privalumas!.. Žiūrėk, dukrele, žiūrėk! Gėrėtis tokiu akmeniu neužteks ir poros akių!

Mis Votkins pirmą kartą savo gyvenime apžiūrinėjo deimantą šiek tiek susidomėjusi.

– Jis iš tiesų labai gražus! Spindi kaip gabalas anglies – toks ir yra, tik kaitintos anglies, – tarė ji, atsargiai imdama deimantą iš

vatinio guolio.

Po to instinktyviai, ką jos vietoje būtų padariusi bet kuri jauna mergina, priėjo prie veidrodžio, stovėjusio ant židinio, ir pridėjo įstabų papuošalą prie kaktos, tarp savo šviesių garbanų.

– Žvaigždė aukso rėmuose! – galantiškai ištarė Siprijenas, leidęs sau, priešingai nei buvo pratęs, atlikti kažką panašaus į madrigalą. (*Madrigalas – trumpas lyrinis pagiriamasis kūrinėlis, dažniausiai skiriamas damai.*)

– Tikrai! Tai iš tiesų žvaigždė! – sušuko Alisa, džiugiai suplodama delnais. – O ką, gal duokim akmeniui šį vardą? Pavadinkim jį „Pietų žvaigžde". Jūs sutinkate, mesjė Siprijenai? Argi jis ne toks pat juodas kaip šitos šalies gražuolės ir spindi kaip mūsų pietinio dangaus žvaigždynas!

– Tegu būna „Pietų žvaigždė"! – pasakė Džonas Votkinsas, neteikdamas vardui didelės reikšmės. – Tik žiūrėk – neišmesk! – baimingai pridūrė, pastebėjęs staigų merginos judesį. – Jis gali sudužti kaip stiklas!

– Nejaugi? Jis toks trapus? – nustebo Alisa, pasijutusi nesmagiai, dėdama brangakmenį į jo dėžutę. – Vargše žvaigždele, tai tu gali būti žvaigžde tik pašaipai, kaip kad grafino kamštis!

– Grafino kamštis!.. – dusdamas iš pasipiktinimo prašvokštė misteris Votkinsas. – Nieko vaikai negerbia!

– Madmuazel Alisa, – įsiterpė jaunasis inžinierius, – tai jūs įkvėpėt mane imtis dirbtinio deimanto gamybos! Taigi būtent jūsų dėka šis akmuo išvydo dienos šviesą. Bet manau, kai jo kilmė taps žinoma, ši brangenybė neteks komercinės vertės. Tikiuosi, jūsų tėvas leis man padovanoti ją jums – laimingos įtakos mano darbams atminčiai!

– Hm! – sumurmėjo misteris Votkinsas, nemokėdamas nuslėpti jausmo, kurį sukėlė šis pasiūlymas... toks visiškai nelauktas.

– Madmuazel Alisa, – pakartojo Siprijenas, – šis deimantas – jūsų! Aš dovanoju jį jums... aš jį atiduodu jums!

Užuot ką atsakiusi, mis Votkins ištiesė jaunuoliui ranką, kurią tas švelniai suspaudė savo delnuose.

Vienuoliktasis skyrius

„Pietų žvaigždė"

Naujiena, kad sugrįžo Jakobas Vandergartas, greitai pasklido stovykloje. Ir netrukus prie Votkinso fermos susirinko minia trokštančių pažvelgti į kasyklos stebuklą. Labai greit sužinota ir tai, kad deimantas priklauso mis Votkins ir kad tikrasis jo savininkas daugiau nei ji pati yra jos tėvas. Reikia pridurti, kad apie dirbtinę šio akmens kilmę Grikvalende dar niekas dorai nežinojo. Viena, deimantų ieškotojai nebuvo tokie kvaili, kad paskelbtų paslaptį, kuri galėjo juos bematant nuskurdinti, antra vertus, Siprijenas, nenorėdamas priklausyti nuo atsitiktinumo, kol kas nieko apie tai nekalbėjo ir nusprendė neišsiųsti rašto apie „Pietų žvaigždę", kol nepatikrins savo laimėjimo dar vienu eksperimentu. Jis norėjo įsitikinti, kad ir antrą kartą gali gauti tą patį rezultatą.

Taigi visuotinis smalsumas pasiekė aukščiausią laipsnį, ir Džonas Votkinsas vargu ar būtų galėjęs sugalvoti deramą pretekstą atsisakyti jį patenkinti, ypač kad tai lietė jo savimeilę. Todėl jis įkurdino „Pietų žvaigždę" minkštame vatos guolyje virš neaukštos balto marmuro kolonos, esančios vidury svetainės židinio, ir ištisą dieną prasėdėjo savo krėsle, prižiūrėdamas brangenybę ir demonstruodamas ją publikai.

Džeimsas Hiltonas pirmas jam padarė pastabą, kad taip elgtis neatsargu. Ar jis nepagalvoja apie pavojų, kurį užsitraukia ant savo galvos, visiems rodydamas didžiulę vertybę, esančią po jo stogu? Hiltono nuomone, reikėtų iškviesti iš Kimberlio specialų būrį

policijos, antraip jau kitą naktį gali įvykti nemalonių dalykų. Misteris Votkinsas, išgąsdintas tokios perspektyvos, nedelsdamas paklausė savo svečio patarimo ir lengviau atsiduso tik pavakare, kai atvyko raitų policininkų būrys. Šie dvidešimt penki žmonės buvo įkurdinti tarnybiniuose fermos priestatuose.

O smalsuolių srautas tebeplūdo ir kitomis dienomis. „Pietų žvaigždės" šlovė netrukus peržengė apygardos ribas ir pasiekė toliausius miestus. Kolonijos laikraščiai spausdino straipsnį po straipsnio, kur aprašinėjo deimanto matmenis, jo formą, spalvą ir spindesį. Durbano telegrafo linija ėmė perdavinėti tai per Zanzibarą ir Adeną pradžioje į Europą ir Aziją, o paskui į abi Amerikas ir į Okeanijos salas. Fotografai siekė garbės – nufotografuoti pasakiškąjį deimantą. Iliustruotų žurnalų redakcijos atsiuntė specialius piešėjus, kurie turėjo jį atvaizduoti.

Prie pasakojimų ėmė šlietis legendos. Priskyrus akmeniui paslaptingas savybes, tarp deimantų ieškotojų sklandė fantastiškos istorijos. Buvo šnabždamasi, esą juodasis akmuo būtinai turįs atnešti nelaimę! Daug matę žmonės linguodami galvomis sakydavo verčiau norį matyti tą šėtono akmenį pas Votkinsą, bet tik ne pas save. Trumpai tariant, piktžodžiavimas ir šmeižtas, neišvengiami šlovės palydovai, neaplenkė ir „Pietų žvaigždės", kuriai, žinoma, tai nė kiek nerūpėjo, ir ji „tebeliejo šviesos srautus ant niūrių savo niekintojų galvų".

Visai kitaip reagavo į paskalas Džonas Votkinsas, kurį jos siutindavo. Nuo tada, kai kolonijos gubernatorius, kaimyninių įgulų karininkai, aukšti pareigūnai, valdininkai, korporacijų atstovai ėmė užsukti pas jį pareikšti pagarbaus dėmesio brangenybei, kai kurių niekdarių laisvą elgesį fermeris laikė beveik šventvagyste.

Ir štai, norėdamas duoti atkirtį visiems tiems tauškalams, o kartu patenkinti savo polinkį lėbauti, Džonas Votkinsas savo brangaus deimanto, kurį tvirtai nusprendė paversti skambančiomis monetomis, – kad ir ką sakytų Siprijenas ir kaip benorėtų dukra pasilikti akmenį kaip brangenybę, – taigi to deimanto garbei nutarė surengti banketą. Ir ką gi – toks jau skrandžio poveikis daugumos

žmonių nusistatymui – vienintelio skelbimo apie šias iškilmes užteko, kad jau kitą dieną viešoji nuomonė Vandergarto stovykloje pasikeistų. Žmonės, rodę nepalankiausią požiūrį į „Pietų žvaigždę", staiga pakeitė toną ir pareiškė, kad pagaliau akmuo nėra kaltas dėl blogos įtakos, kuri jam priskiriama, ir pradėjo nužemintai kaulyti pakvietimo iš misterio Votkinso.

Ilgai dar sklandys pasakojimai apie šią šventę Valio upės slėnyje. Tą dieną palapinėje, kurią pastatė priešais svetainę ir dėl to teko nugriauti vieną jos sieną, užstalėje sėdėjo aštuoniasdešimt svečių. Stalo viduryje riogsojo „karališkasis baronas", tai yra didžiulis karštas patiekalas – kepsnys iš jaučio krūtinės; abipus jo buvo sudėlioti gabalai keptos avienos ir visų rūšių vietinės žvėrienos. Šių tikrai Pantagriuelio vertų pietų meniu papildė kalnai daržovių bei vaisių, taip pat statinės alaus ir vyno, pūpsančios ne per toliausia viena nuo kitos. (*Pantagriuelis – prancūzų rašytojo Fransua Rablė žinomos knygos herojus, pasižymėjęs tvirtu sudėjimu, dideliu svoriu ir nepaprastu apetitu.*)

„Pietų žvaigždė", apsupta degančių žvakių, nuo savo cokolio už Džono Votkinso nugaros „pirmininkavo" šventiniam renginiui, suruoštam jos garbei.

Svečius aptarnavo dvidešimt kafrų, pasamdytų šiai progai; jiems vadovavo Matakitas, pasiūlęs savo paslaugas, šeimininkui leidus. Be policijos brigados, kuriai misteris Votkinsas nutarė būtent šitaip atsidėkoti už apsaugą, šventėje dalyvavo visi svarbiausi stovyklos ir apylinkių asmenys – Matis Pretorijus, Natanas, Džeimsas Hiltonas, Anibalas Pantalačis, Fridelis, Tomas Stilas ir dar penkios dešimtys žmonių.

Dalyvavo čia ir fermos gyvuliai bei gyvūnai – jaučiai, šunys ir, aišku, mis Votkins stručiai, prašinėdami iš svečių puotos valgių likučių.

Alisa, sėdėjusi priešais tėvą žemesniajame stalo gale, su būdingu jai grakštumu užiminėjo svečius, bet slapčia liūdėjo, nors ir suprato, kodėl Siprijenas Merė ir Jakobas Vandergartas nedalyvauja per šiuos pietus. Jaunasis inžinierius visuomet, kiek buvo įmano-

ma, vengė tokių kaip Fridelis, Pantalačis ir į juos panašių žmonių draugystės.

Banketas ėjo į pabaigą. Jame buvo apsieita be kokių nors išsišokimų tik mis Votkins dėka: jos buvimas vertė laikytis padorumo ribų net labiausiai netašytus svečius. Nors, kaip visada, Matis Pretorijus tapo bjaurių Anibalo Pantalačio pokštų taikiniu; šis baugino nelaimingą būrą neįtikėtinais dalykais. Girdi, tuoj po stalu paleis fejerverką!.. Laukiam tik, kol išeis mis Votkins, ir pats storiausias svečias turės išgerti vieną po kito dvylika butelių džino. Yra pasiūlymas šventę užbaigti grandiozinėmis kumštynėmis ir visuotiniu šaudymusi iš revolverių.

Neapolietį pertraukė Džonas Votkinsas, pabelsdamas į stalą peilio kotu, kad paskelbtų tostą. Vaišingas šeimininkas, išsitiesęs visu ūgiu, atsirėmė abiem didžiaisiais pirštais į staltiese užtiestą stalą ir pradėjo užstalės kalbą, tiesa, nelabai tvirtu balsu dėl daugybės išlenktų taurių.

Jis pasakė, kad ši diena jo atmintyje paliks ryškų pėdsaką. Po tiek likimo išbandymų, tekusių jam, kolonistui ir deimantų ieškotojui, matyti dabar save čia, šiame turtingame Grikvalendo krašte, apsuptą aštuoniasdešimties bičiulių, susirinkusių atšvęsti didžiausio pasaulyje deimanto atsiradimą, – tai toks džiaugsmas, kurio užmiršti negalima! Tiesa ir tai, kad rytoj kuris nors iš gerbiamų kompanionų gali rasti dar stambesnį akmenį... tame ir slypi deimantų ieškotojo interesas ir poezija. (Pritarimo šūksniai.) Tokios laimės jis nuoširdžiai linkįs savo svečiams. (Šypsenos, aplodismentai.) Jo manymu, sunku patenkinti tą, kuris net būdamas jo vietoje sakytųsi esąs nepatenkintas... Baigdamas šeimininkas pakvietė savo svečius išgerti už Grikvalendo klestėjimą, už tvirtas kainas deimantų rinkoje, – nepaisant jokios konkurencijos, – ir pagaliau už laimingą „Pietų žvaigždės" kelionę iš savo šalies, kad nuneštų savo puikybės spindesį pirmiausia iki Keiptauno, o paskui ir iki Anglijos!

– Ir vis dėlto, – pareiškė savo nuomonę Tomas Stilas. – Ar nepavojinga gabenti į Keiptauną tokios vertės akmenį?

– O! Jį lydės patikima apsauga, – atsakė misteris Votkinsas. – Daugelis deimantų yra keliavę tokiomis pat sąlygomis ir sėkmingai pasiekę tikslą!

– Netgi pono Diurje de Sansi deimantas, – pridūrė Alisa. – Bet jeigu ne tarno ištikimybė...

– Kasgi ypatingo su tuo deimantu atsitiko? – paklausė Džeimsas Hiltonas.

– Istorija tokia, – pradėjo Alisa, nelaukdama didelių prašymų. – Mesjė de Sansi buvo prancūzų dvarininkas Henriko Trečiojo dvare. (*Henrikas III – Prancūzijos karalius XVI amžiaus pabaigoje.*) Jam priklausė garsus deimantas, iki šiol tebesivadinąs to pono vardu. Su tuo akmeniu, beje, jau lig tol buvo daug kas nutikę. Būtent: jo pirmasis savininkas, Karolis Drąsusis žuvo mūšyje ties Nansi. (*Karolis Drąsusis – Burgundijos hercogas, gyvenęs XV šimtmečio viduryje.*) Deimantą ant Burgundijos hercogo kūno rado kažkoks šveicarų kareivis ir pardavė jį už floriną kažkokiam neturtingam dvasininkui, kuris už penkis ar šešis florinus perleido jį vienam žydui. Tais laikais, kai deimantas jau priklausė Diurjė de Sansi, sunkioje padėtyje atsidūrė karaliaus iždas ir ponas de Sansi sutiko užstatyti savo deimantą, kad paskolintų karaliui pinigų. Palūkininkas gyveno Mece. Norint persiųsti deimantą, teko patikėti jį vienam tarnui.

„O jūs nebijote, kad jis pabėgs? – klausinėjo žmonės de Sansi. „Esu dėl jo tikras", – atsakydavo tas.

Nepaisant tokio tikrumo, nei tarnas, nei deimantas Mece nepasirodė. Dvariškiai kandžiai šaipėsi iš de Sansi, bet jis atkakliai kartojo: „Aš, kaip ir anksčiau, tikiu savo tarnu. Jį turbūt kas užmušė!"

Ir iš tikrųjų tarno lavonas galiausiai buvo rastas pakelės griovyje.

„Išskroskite jį! – įsakė de Sansi. – Deimantas turi būti jo skrandyje!"

Įsakymas buvo įvykdytas ir tie žodžiai pasitvirtino. Kuklus didvyris iki mirties valandos buvo ištikimas savo pareigai ir išliko garbingas, anot metraštininko, „savojo poelgio spindesiu užtemdęs išgelbėtos brangenybės spindesį bei vertę". (*Specialistai mano,*

kad „Sansi" deimanto istorijoje susipynė dviejų ar daugiau brangakmenių istorijos.)

Ir aš labai stebėčiausi, – pridūrė Alisa, baigdama pasakojimą, – jei „Pietų žvaigždė" panašaus nutikimo atveju neįkvėptų savo saugotojui tokios pat ištikimybės!

Mis Votkins pastaba buvo sutikta visuotinio pritarimo šūksniais, aštuoniasdešimt rankų pakėlė tiek pat bokalų ir visų akys nesąmoningai nukrypo link židinio, kad būtų atiduota derama pagarba brangenybei, neturinčiai sau lygių.

Ant cokolio už Džono Votkinso, kur tik ką spinduliavo „Pietų žvaigždė", deimanto nebuvo!

Nuostaba visuose aštuoniasdešimtyje veidų buvo tokia akivaizdi, kad vaišingasis šeimininkas tuoj pat atsigręžė – sužinoti, kas atsitiko. Ir kai tik pamatė – bejėgiškai susmuko krėsle, tartum jį būtų nutrenkęs žaibas. Visi susigrūdo aplink, kažkas atpalaidavo kaklaraištį, kažkas apšlakstė vandeniu galvą... Pagaliau jis grįžo į tikrovę.

– Deimantas!.. – sukliko nesavu balsu. – Deimantas!.. Kas paėmė deimantą?

– Ponai, visi liekate savo vietose! – įsakė policijos komandos viršininkas.

Svečiai nesusivokdami žvalgėsi vienas į kitą ir pusbalsiu dalijosi mintimis. Vos prieš penkias minutes dauguma jų matė arba jiems atrodė, kad matė deimantą. Bet teko pripažinti akivaizdų faktą: jis dingo.

– Aš reikalauju, kad prieš išeinant visi čia dalyvavusieji būtų iškratyti! – pareiškė Tomas Stilas su jam būdingu tiesumu.

– Taip!.. Visi!.. – vienu balsu pritarė susirinkusieji.

Jų valios pareiškimas Džono Votkinso sąmonėje pažadino viltį.

Taigi policijos karininkas išrikiavo svečius vienoje salės pusėje ir ėmėsi vykdyti kas buvo paskelbta, pradėdamas nuo savęs. Jis išvertė visas kišenes, nusiavė batus ir leido kiekvienam norinčiam apčiupinėti savo drabužius. Paskui tą pačią procedūrą atliko kiekvienam savo pavaldiniui. Pagaliau ją vienas po kito perėjo – buvo kruopščiai apieškoti visi svečiai. Tačiau tai nedavė jokio rezultato.

Tada labai atidžiai buvo patikrinti visi banketo patalpos kampai ir užkampiai. Jokių deimanto buvimo pėdsakų ten neaptikta.

– Lieka kafrai, nusamdyti kaip patarnautojai! – pareiškė policijos karininkas.

– Viskas aišku! Žinoma, tai kafrai! – pasigirdo balsai.

Bet vargšai negrai buvo išėję iš patalpų dar iki Džono Votkinso paskelbto tosto, iškart kai tik jų paslaugos tapo nereikalingos. Lauke jie sutūpė apie didelį laužą ir, sudoroję puotos kepsnių likučius, ruošėsi muzikuoti kafrų šaliai savita maniera. Iš moliūgo padarytos gitaros, fleitos, pučiamos pro nosį, įvairiausi tamtamai jau buvo derinami tai kurtinančiai kakofonijai, kuri būna Pietų Afrikos čiabuvių muzikavimo įžanga. (*Tamtamas – mušamasis muzikos instrumentas*)

Kai jiems liepė grįžti ir kiekvieną apieškojo, tie negrai net negalėjo suvokti, ko iš jų norima. Šis bandymas surasti dingusį deimantą, kaip ir visi ankstesni, buvo bevaisis.

– Jei vagis yra tarp kafrų – o jis tikrai vienas iš jų, – tai tas niekšas jau dešimt kartų spėjo paslėpti akmenį patikimoje vietoje! – didžiai įžvalgiai pastebėjo vienas svečias.

– Tai akivaizdu, – tarė policijos karininkas, – ir yra, ko gero, tik viena priemonė priversti jį prisipažinti – kreiptis į tos genties burtininką. Šis būdas kai kada padeda...

– Jeigu jūs leisite, – pasakė Matakitas, dar esantis tarp savo tėvynainių, – tai aš galiu pabandyti.

Pasiūlymas tuoj pat buvo priimtas, ir svečiai apstojo kafrus. Matakitas, pripratęs prie burtininko vaidmens, paruošė save būsenai, kuri reikalinga šiai procedūrai atlikti. Visų pirma jis išuostė du ar tris žiupsnelius tabako iš rago pavidalo tabokinės, nuolat nešiojamos su savimi.

– O dabar aš pradėsiu bandymą su rykštelėmis! – paskelbė jis po šio pasiruošimo.

Artimiausiame krūmyne išpjovęs dvidešimt ilgų rykščių, labai tiksliai jas išmatavo ir padarė vienodo ilgio – apie dvidešimties angliškų colių. (*1 colis lygus 25,4 mm*) Po to, atidėjęs vieną sau,

kitas išdalijo kaframs, išrikiuotiems eilute.

– Jūs dabar galite ketvirčiui valandos nueiti kur norite, – iškilmingu tonu kreipėsi jis į savo gentainius, – ir grįžkite tik išgirdę tamtamo dundėjimą! Jei vagis yra tarp jūsų, jo rykštė pailgės per tris pirštus!

Kafrai išsivaikščiojo į visas puses aiškiai paveikti šios trumpos kalbos ir gerai suprasdami, kad supaprastintais teisėtvarkos metodais žmogus Grikvalende gali būti greitai nuteistas ir, nesant laiko nei galimybės gintis, dar greičiau – pakartas. O svečiai, kurie susidomėję stebėjo šio spektaklio detales, trumpino laiką savaip komentuodami kiekvieną veiksmą.

– Jei vagis iš šitų žmonių, jis nė nemanys grįžti! – tvirtino vienas.

– Na ką gi! Tai ir bus jo kaltės ženklas! – atsakė kitas.

– Cha! Nagi jis pasirodys gudresnis už Matakitą ir dėl viso ko sutrumpins savo rykštę per tris gerus pirštus, kad išvengtų pavojingo pailgėjimo!

– O gal kaip tik to burtininkas ir laukia: nepagrįstas sutrumpinimas ir taps ganėtinu įkalčiu!

Penkiolika minučių buvo jau praėję, ir Matakitas, smarkiai sudavęs keliskart į tamtamą, sušaukė įtariamuosius prie laužo. Jie grįžo visi aliai vieno, išsirikiavo priešais jį ir atidavė savo rykštes. „Burtininkas" jas sugniaužė, ir pasirodė, kad visos yra visiškai lygios. Matakitas norėjo jau atidėti rykštes į šalį ir paskelbti naują išbandymą – lemiamą savo gentainių garbės atžvilgiu, bet persigalvojo ir grąžintąsias rykštes palygino su ta, kurią buvo atidėjęs sau. Visos buvo per tris pirštus trumpesnės!

Vargšams atrodė būsią protinga imtis tokios atsargumo priemonės, juk pagal jų prietaringą galvoseną rykštės tikrai galėjo pailgėti savaime. Bet tai anaiptol nerodė ir visiškai švarios sąžinės: ko gero, visi jie buvo spėję per dieną nugvelbti kokį nors deimantą.

Paaiškėjus tokiam nelauktam rezultatui, visi prapliupo juoktis. „Burtininko" sutrikimas bylojo apie didelį jo patirtą pažeminimą: priemonė, kurios patikimumu jis ne kartą buvo įsitikinęs savo kralyje, civilizuoto gyvenimo sąlygomis pasirodė esanti visiškai ne-

naudinga.

– Pone, mums belieka pripažinti savo bejėgiškumą! – tarė policijos karininkas, pakėlęs ranką prie kepurės snapelio, Džonui Votkinsui, kuris sėdėjo savo krėsle beviltiškai nusiminęs. – Galbūt labiau pasiseks rytoj, kai kiekvienam, kuris užves ant vagies pėdsakų, bus pažadėta solidi suma!

– Vagies pėdsakų! – sušuko Anibalas Pantalačis. – O kodėl juo negalėtų būti kaip tik tas, kam jūs pavedėte jį surasti?

– Ką jūs norite tuo pasakyti? – paklausė policininkų vyresnysis.

– Na, juk tasai negras, prisiėmęs burtininko vaidmenį, galėjo tikėtis tokiu būdu nukreipti įtarimą nuo savęs!

Tuo momentu kas nors, pažvelgęs į Matakitą, galėjo pastebėti, kaip jis, perkreipęs lūpas keista grimasa, išėjo iš salės ir patraukė link savo lūšnos.

– Kaip tik taip! – tęsė neapolietis. – Jis buvo kartu su tais saviškiais, kurie patarnavo pietų metu!.. Tai gudrus apgavikas, nesuprantama kodėl patikęs ponui Merė!

– Matakitas yra doras žmogus, aš galiu laiduoti už jį! – sušuko mis Votkins, pasišovusi apginti Siprijeno tarną.

– E, ką gi tu apie jį žinai? – paprieštaravo Džonas Votkinsas. – Žinoma, jis tikrai galėjo uždėti leteną ant „Pietų žvaigždės"!

– Jis negalėjo toli nueiti! – pareiškė policijos karininkas. – Mes momentaliai jį apieškosim! Ir jeigu deimantas pas jį, tai vagis gaus tiek rimbo kirčių, kiek karatų turi tas akmuo, ir jei nenumirs, tai po keturi šimtai trisdešimt antrojo bus pakartas!

Mis Votkins drebėjo iš baimės. Visi šitie puslaukiniai žmonės pradėjo ploti išgirdę „šaunų" pareigūno patikinimą. Kaip sutūrėti tokias šiurkščias prigimtis, nežinančias nei sąžinės graužimo, nei užuojautos?

Po valandėlės misteris Votkinsas ir jo svečiai susirinko prie Matakito trobelės ir išlaužė duris.

Matakito ten nebuvo, ir veltui jie pralaukė visą naktį. Negrįžo negras ir iki kito ryto, tad teko pripažinti, kad iš Vandergart Kopjė jis išnyko.

Dvyliktasis skyrius

Ruošiamasi išvažiuoti

Kitą rytą, kai Siprijenas Merė sužinojo, kas įvyko išvakarėse, pokylio metu, pirmoji jo mintis buvo pareikšti protestą prieš tokį sunkų savo tarno apkaltinimą. Visiškai pritardamas Alisos abejonėms, jis negalėjo sutikti, kad Matakitas ryžtųsi tokiai vagystei. Jaunasis inžinierius iš tikrųjų greičiau būtų įtaręs Anibalą Pantalačį, poną Fridelį, Nataną ar ką kitą iš tų, kuriais, jo nuomone, nebuvo galima pasitikėti. Ir kartu atrodė mažai tikėtina, kad tokiam nusikaltimui ryžtųsi kuris nors iš europiečių. Visiems tiems, kas nežinojo deimanto kilmės paslapties, „Pietų žvaigždė" buvo natūralus brangakmenis, taigi turėjo tokią vertę, kad parduoti jį būtų labai nelengva.

– Ir vis dėlto, – tikino save Siprijenas, – neįmanoma, kad tai Matakito darbas!

Bet staiga prisiminė savo paties abejones dėl kai kurių smulkių vagysčių, kada jis sučiupdavo nusikaltus kafrą. Nepaisydamas visų savo šeimininko įkalbinėjimų taip nedaryti, negras, ištikimas savo prigimčiai, – kuri labai plačiai traktavo sąvokas „tavo" ir „mano", – taip ir nepajėgė atsikratyti savo smerktino įpročio. Tiesa, vogdavo jis nevertingus daiktus, bet galiausiai ir jų galėjo užtekti ne vienkartiniam teistumui, kas nedarytų garbės Matakitui! Be to, kaltės tikimybę galėjo patvirtinti pats kafro buvimas banketo salėje, kai deimantas dingo lyg burtų lazdele mostelėjus, toliau – tas keistas faktas, kad Matakitas tą pačią naktį kažkur išvyko.

Siprijenas, ryžtingai atsisakęs patikėti savo tarno kaltumu, visą rytą veltui laukė jo grįžtant – Matakitas nepasirodė. Dar daugiau, buvo nustatyta, kad maišas su jo manta, daiktais, reikalingais žmogui, susiruošusiam į kelionę per Pietų Afrikos pusdykumes, iš trobelės dingęs. Taigi abejonių lyg ir nebeliko. Apie dešimtą valandą mesjė Merė, daug labiau nusiminęs dėl Matakito elgesio negu dėl prapuolusio deimanto, patraukė į Džono Votkinso fermą.

Ten jis pateko į patį pasitarimo įkarštį. Dalyvavo, be paties fermerio, Anibalas Pantalačis, Džeimsas Hiltonas ir Fridelis. Pastebėjusi, kad jis ateina, Alisa taip pat įžengė į salę, kur jos tėvas ir trejetas nuolatinių lankytojų triukšmingai svarstė, ko reikia imtis norint susigrąžinti pavogtą deimantą.

– Reikia paskelbti šito Matakito paiešką! – įniršęs rėkė misteris Votkinsas. – Tegu jį pagauna, ir jeigu jis neturės deimanto, teks prapjauti jam pilvą – pažiūrėti, ar nėra prarijęs to akmens! Ak, dukrele, kaip gerai tu padarei papasakodama vakar aną istoriją! Tegu apieško to niekšo net vidurius!

– Bet atleiskite, – pradėjo Siprijenas, – kad prarytų tokio dydžio mineralą, Matakitui reikėtų turėti stručio skilvį!

– O argi kafro skrandžiui ne viskas tinka, mesjė Merė? – pasipiktino Džonas Votkinsas. – Ir nejaugi jums atrodo padoru juokauti tokiu momentu ir dėl tokio dalyko?

– Aš visai nejuokauju, mesjė Votkinsai! – rimtai atsakė Siprijenas. – Tačiau jei aš ir apgailestauju dėl to deimanto, tai tik todėl, kad jūs leidote man pasiūlyti jį madmuazel Alisai...

– Ir aš dėkinga jums, mesjė Siprijenai, – įsitraukė į pokalbį mis Votkins, – tartum jis, kaip ir anksčiau, priklausytų man...

– Štai koks tas moters protas! – šūktelėjo fermeris. – Kalbėti apie dėkingumą, lyg deimantas, neturintis sau lygių pasaulyje, vis dar būtų jos nuosavybė!

– Iš tikrųjų – tai ne visai tas pat, – pritarė Džeimsas Hiltonas.

– O! Visai ne tas pat! – patikslino Fridelis.

– Atvirkščiai, tai visiškai tas pat, – paprieštaravo Siprijenas, – turint galvoje, kad, sukūręs vieną deimantą, aš galėsiu sukurti kitą!

– Paklausykite, pone inžinieriau, – prabilo Anibalas Pantalačis tokiu tonu, kuriame buvo justi niūrus grasinimas, – manyčiau, jums verčiau nepakartoti savo eksperimento... Grikvalendo... o ir jūsų paties labui...

– Nejaugi, pone? – atkirto Siprijenas. – O aš manau, kad man nėra reikalo prašyti dėl to jūsų leidimo!

– Ė, o juk apie tai iš tikrųjų laikas pakalbėti! – sušuko misteris Votkinsas. – Ką, mesjė Merė tikrai įsitikinęs, kad pavyks naujas bandymas? Ir antras deimantas, gautas jo įtaise, turės tokią pat spalvą, svorį ir vertę kaip pirmas? Ar jūs apskritai galite garantuoti, kad sukursite antrą akmenį, tegu ir gerokai mažesnės vertės? Ar drįsite – net po pirmojo laimėjimo – tvirtinti, kad visa tai nėra atsitiktinumas?

Džono Votkinso pastabos pasirodė pernelyg protingos, kad neprablaivintų jaunojo inžinieriaus. Jis ir pats sau kėlė nemažai klausimų, į kuriuos ieškojo atsakymų. Be abejonės, jo eksperimentas įtikinamai paaiškinamas pasitelkiant tų dienų chemijos duomenis, bet ar tai nebuvo didele dalimi atsitiktinumas? Ir, pradėjęs iš naujo, ar jis galėjo būti tikras, kad ir antrą kartą pasiseks? Na, bet šiomis sąlygomis svarbu bet kuria kaina sučiupti vagį ir – kas dar svarbiau – rasti pavogtą daiktą.

– Beje, ar taip ir neatsirado jokių Matakito pėdsakų? – paklausė Džonas Votkinsas.

– Jokių, – atsakė Siprijenas.

– O ar visas stovyklos apylinkes apieškojo?

– Taip, ir labai atidžiai! – šįkart atsakė Fridelis. – Šunsnukis dingo greičiausiai naktį, ir labai sunku, jeigu išvis įmanoma, nustatyti, kurion pusėn jis patraukė.

– O policijos karininkas jau apieškojo jo lūšną?

– Taip, – atsakė Siprijenas, – ir neaptiko nieko, kas galėtų užvesti ant bėglio pėdsakų.

– Velniai griebtų! – sušuko Džonas Votkinsas. – Aš ketinu atiduoti pusantro tūkstančio svarų, kad tik jį pagautų!

– Galiu šitai suprasti, mesjė Votkinsai, – tarė Anibalas Pantala-

čis. – Bet labai bijau, kad jums niekada nerasti nei savo akmens, nei to, kas jį pagrobė!.. Ir štai kodėl, – tęsė jis. – Matakitas nebus toks kvailas, kad sustotų pusiaukelėje. Jis persikels per Limpopo, patrauks dykuma, pasieks Zambezę ar Tanganikos ežerą, o jei reikės, tai ir bušmenus.

„Ar tik šitas gudrus neapolietis nešneka taip turėdamas kažkokią slaptą mintį? Ar nenori jis sutrukdyti Votkinsui vytis Matakitą ir pasilikti tai sau?" – klausė savęs Siprijenas, stebėdamas Pantalačį.

Tačiau misteris Votkinsas nebuvo toks žmogus, kuris meta pradėtą partiją vien todėl, kad ją bus sunku užbaigti. Jis iš tikrųjų būtų paaukojęs visą savo turtą, kad tik vėl taptų nepaprasto akmens savininku, ir pro atvirą langą jo piktas nekantrus žvilgsnis krypo link žaliuojančių Valio krantų, tarsi tikėdamasis ten užtikti ieškomąjį bėglį.

– Ne! – sušuko jis. – Taip nebus! Man reikalingas mano deimantas! Tą niekšą reikia sučiupti! Ech, jei ne ta podagra, viskas būtų greit padaryta, garantuoju!

– Tėveli! – mėgino jį raminti Alisa.

– Tad kas imasi šito reikalo? – šaukė jis, apmesdamas žvilgsniu aplink esančiuosius. – Kas nori vytis kafrą? Bus deramai atsilyginta, duodu žodį!

Kadangi visi tylėjo, jis kalbėjo toliau:

– Taigi, ponai, čia jūsų ketvertas – jaunų vyrų, pretenduojančių į mano dukters ranką. Pagaukite šitą žmogų su mano deimantu, – dabar jis jau sakė „mano deimantas", – ir Votkinso žodis: mano duktė priklausys tam, kas man jį pristatys!

– Sutinku! – sušuko Džeimsas Hiltonas.

– Aš irgi! – pareiškė Fridelis.

– Kas nenorėtų išbandyti laimę ir gauti tokį vertingą prizą? – sumurmėjo Anibalas Pantalačis, išspausdamas šypseną.

Alisa, visa išraudusi dėl nepakenčiamo pažeminimo, – juk ji buvo paversta atlygiu lošime, ir dar girdint jaunajam inžinieriui, – beviltiškai mėgino slėpti savo sutrikimą.

– Mis Votkins, – pagarbiai linktelėjęs jai, pusbalsiu tarė Siprije-

nas, – aš, suprantama, stosiu į bendrą eilę, bet ar tai galima be jūsų sutikimo?

– Duodu jį jums kartu su geriausiais linkėjimais, mesjė Siprijenai! – karštai atsiliepė ji.

– Tada aš pasiryžęs vykti nors į pasaulio kraštą! – sušuko Siprijenas, kreipdamasis į Džoną Votkinsą.

– Tiesą sakant, šito iš tikrųjų gali prireikti, – pasakė Anibalas Pantalačis, – bijau, kad Matakitas paruošė mums ilgą kelionę. Turint galvoje, kokiu greičiu jis tikriausiai bėga, jau rytoj kafras nusigaus iki Počefstromo ir suspės pasiekti aukštikalnius anksčiau, negu mes būsime vos tik išėję iš namų...

– O kas trukdo mums išeiti šiandien, tiesiog dabar? – pasiūlė Siprijenas.

– Na, tik jau ne man, jei leisite! – atsiliepė neapolietis. – Aš nesiruošiu leistis į kelią nesiėmęs atsargumo priemonių! Reikalingas geras furgonas, pakinkytas dvylika jaučių, ir du jojamieji arkliai, – tai mažiausia, ko gali prireikti tokiai kelionei, kurią, man atrodo, teks atlikti. O viską galima įsigyti tik Počefstrome.

Ar rimtai šį kartą kalbėjo Anibalas Pantalačis? O gal siekė tiesiog numušti norą varžovams? Tvirtinti negalima. Neginčijama buvo tik tai, kad jis absoliučiai teisus. Be transporto priemonių ir maisto atsargų mėginti siektis sričių, esančių šiauriau Grikvalendo, būtų gryna beprotybė. Tuo tarpu jaučių kinkinys – ir Siprijenas tai žinojo – kainavo mažiausiai aštuonis – dešimt tūkstančių frankų; jis pats neturėjo nė keturių.

– Idėja! – staiga pareiškė Džeimsas Hiltonas, kuris, kaip škotų kilmės afrikietis, mąstė ekonomiškai. – Kodėl gi mums keturiems nesusivienijus šiai ekspedicijai? Kiekvieno šansai nuo to nesumažėtų, užtat išlaidų būtų gerokai mažiau!

– Man tai atrodo teisinga, – sutiko Fridelis.

– Aš neprieštarauju, – nesvyruodamas atsakė Siprijenas.

– Tokiu atveju, – tarė Anibalas Pantalačis, – reikės susitarti, kad kiekvienas liks nepriklausomas ir galės palikti bendrakeleivius, kai tik manys, jog tai naudinga gaudant bėglį.

– Savaime aišku! – atsakė Džeimsas Hiltonas. – Mes vienijamės tik tam, kad nusipirktume furgoną, jaučius ir maisto atsargų, bet kiekvienas turi teisę atsiskirti, kai tik jam prireiks. Juo geriau tam, kas pirmas pasieks tikslą!

– Susitarta! – vienu balsu tarė Siprijenas, Fridelis ir Anibalas Pantalačis.

– Tai kada jūs išvykstate? – paklausė Džonas Votkinsas, kurio šansai vėl tapti deimanto savininku po tokio susitarimo padidėjo keturgubai.

– Rytoj. Diližansu iki Počefstromo, – atsakė Fridelis. – Nėra ko nė galvoti, kad nusigausim ten anksčiau už jį.

– Tinka!

Tuomet Alisa pasivėdėjo Siprijeną į šalį ir paklausė, ar jis tikrai tiki, kad Matakitas galėjo taip apsivogti.

– Mis Votkins, – atsakė jai jaunuolis, – esu priverstas pripažinti, kad viskas atsigręžė prieš jį, nes jis juk pabėgo! Bet aš įsitikinęs, kad Pantalačis galėjo daug ko pripasakoti apie deimanto dingimą. Sprendžiant iš jo veido – tikras pakaruoklis... o dabar dar ir mano prašmatnus kompanionas!.. Ką padarysi! Kare kaip kare... Galiausiai net geriau nevidoną turėti po ranka ir stebėti jo veiksmus, negu leisti jam veikti atskirai, savo nuožiūra.

Netrukus keturi pretendentai atsisveikino su Džonu Votkinsu ir jo dukra. Kaip ir dera tokiomis aplinkybėmis, tarpusavy apsiribota rankų paspaudimu. O ir ką galėjo pasakyti vienas kitam varžovai, kurie turėjo važiuoti kartu, mintyse siųsdami tris iš jų velniop!

Grįžęs namo, Siprijenas rado ten Li ir Bardiką. Šis jaunas kafras nuo tada, kai tapo jaunojo inžinieriaus tarnu, buvo ypač nuoširdus. Abu su kinu stovėjo prie durų ir gyvai kalbėjosi. Siprijenas pasakė jiems, kad jis drauge su Frideliu, Džeimsu Hiltonu ir Anibalu Pantalačiu išvažiuoja ieškoti Matakito.

Li ir Bardikas susižvalgė, priėjo arčiau ir, nė žodžio netarę apie bėglį, ėmė prašyti vienas per kitą:

– Tėveli, paimk mus kartu, labai tavęs prašom!

– Paimti jus kartu? O kam, leiskit paklausti?

– Kad virčiau tau kavą ir valgį, – atsakė Bardikas.

– Kad skalbčiau tau baltinius, – pridūrė Li.

– Ir kad sutrukdytume piktiems žmonėms tau pakenkti, – sakė abu kartu, lyg susitarę.

Siprijenas nuoširdžiai pažvelgė į juodu.

– Tegu bus taip, – tarė jis, – imu jus abu su savim, jei patys to norite!

Po to jis nuėjo atsisveikinti su Jakobu Vandergartu. Šis, nei pritaręs, nei papeikęs Siprijeno ketinimo dalyvauti toje „ekspedicijoje", nuoširdžiai paspaudė jam ranką ir palinkėjo gero kelio.

Kitą rytą, kai inžinierius, lydimas dviejų ištikimų žmonių, buvo beišeiną į Vandergarto stovyklą, kad sėstų ten į diližansą, vykstantį į Počefstromą, jis nukreipė savo žvilgsnį į Votkinso fermą, jau skendinčią miege. Ar jam nepasivaideno? Viename lange už baltos muslino užuolaidos šmėstelėjo lengvas šešėlis ir, jam nueinant, pamojavo atsisveikinimui.

Tryliktasis skyrius

Per Transvalį

Nusigavę iki Počefstromo, keturi keliauninkai sužinojo, jog kažkoks jaunas kafras, pagal apibūdinimą labai panašus į Matakitą, išvakarėse traukė per miestą. Tai jiems buvo sėkmės ženklas. Bet ekspedicija, ko gero, galėjo ir užtrukti, nes bėglys nusipirko čia lengvą dviratį vežimą su pakinkytu stručiu, taigi pavyti jį dabar pasidarė dar sunkiau.

Iš tikrųjų nėra ištvermingesnių ir greitesnių žygūnų už stručius. Reikia pridurti, kad kinkomų šių gyvūnų net Grikvalende labai reta, nes jie sunkiai pasiduoda dresavimui. Štai kodėl nei Siprijenas, nei jo bendrakeleiviai įsigyti jų Počefstrome negalėjo.

Tad štai kokiu būdu Matakitas keliavo į šiaurę – ekipažu, kurį vos galima pavyti važiuojant pakeičiamais (pašto) arkliais. Beliko tik pasiruošti sekti paskui jį kaip galima greičiau. Tiesą sakant, bėglys, jau ir taip atsidūręs toli priekyje, judėjo nepalyginti greičiau negu jo priešininkai ir tai buvo jo pranašumas. Bet galų gale juk stručio jėgos ne beribės. Matakitui tikriausiai teks sustoti ir gaišti laiką. Blogiausiu atveju jie pavys jį kelio pabaigoje.

Veikiai Siprijenui teko pagirti save, kad pasiėmė kartu Li ir Bardiką – dėl aprūpinimo kelionėje. Tokiais atvejais visiškai ne mažmožis protingai parinkti daiktus, kurie tikrai gali praversti. Kad ir koks stiprus buvo Merė diferencialinio ir integralinio skaičiavimo srityje, jis nežinojo abėcėlinių tiesų apie Veldo gyvenimą, apie gyvenimą „treke" arba „furgono ratų vėžėje", kaip ten priimta saky-

ti. O jo bendrakeleiviai ne tik nesiruošė padėti jam patarimais, bet dargi mėgino suklaidinti. Tiesa, kai buvo kalbama apie furgoną, dengtą neperšlampamu brezentu, jaučių kinkinį ir maisto produktų atsargą, tai bendri interesai reikalavo išmintingai viską parinkti. Ir Džeimsas Hiltonas pasirodė šiuo atžvilgiu geriausiai. Tačiau visai kitaip ėjosi, kai kiekvienam reikėjo parodyti asmeninę iniciatyvą, pavyzdžiui, įsigyjant arklį.

Siprijenas įsižiūrėjo turgaus aikštėje simpatišką treigį, pilną jaunystės įkarščio, ir suderėjo jį už visai prieinamą kainą. Inžinierius išmėgino kumelį sėdęs į balną ir nutaręs, kad yra neblogai prajodinėtas, jau buvo beatskaičiuojąs pirkliui reikalaujamą sumą, kai Bardikas, pasivedęs šeimininką į šalį, paklausė:

– Klausyk, tėveli, tu ruošiesi pirkti šitą žirgą?

– Kaip tik taip, Bardikai! Jis gražiausias iš visų, kuriuos kada nors esu matęs už tokią kainą.

– Nereikia jo imti, net jeigu tau jį dovanos! – pasakė jaunasis kafras. – Toks arklys neatlaikys ir savaitės kelionės per Transvalį!

– Ką tu nori pasakyti? – nesuprato Siprijenas. – Ar tik nenori man vaidinti burtininko?

– Ne, tėveli, bet Bardikas pažįsta dykumą ir įspėja tave, kad šitas kumelys „neįsisūrėjęs".

– „Neįsisūrėjęs"? Išeitų, tu ketini pareikalauti, kad aš pirkčiau žirgą statinėje?

– Ne, tėveli, tai tik sako, jog jis dar nesirgęs Veldo liga. Greit jis ja būtinai susirgs ir tada, net jei nepadvės, vis tiek bus tau nenaudingas!

– Tai štai kas! – sušuko Siprijenas, nustebintas tarno perspėjimo. – O kuo pasireiškia ta liga?

– Karštine su kosuliu, – atsakė Bardikas. – Reikia pirkti tik tuos arklius, kurie ja jau persirgę, – tai lengva suprasti iš jų išvaizdos, o pasveikę jie labai retai vėl suserga šia liga.

Gresiant tokiam pavojui, svyruoti neteko. Siprijenas tuoj pat atsisakė pirkimo ir ėmė ieškoti paaiškinimų. Visi, į ką jis kreipėsi, patvirtino Bardiko tiesą. Tai, apie ką kalbėjo kafras, buvo taip vi-

suotinai žinoma, kad apie tai net neužsimindavo.

Vos nepadaręs pirmos klaidos, mesjė Merė pasidarė atsargesnis ir, prieš rinkdamasis žirgą, paprašė veterinarijos gydytojo iš Počefstromo pagalbos. Taip Siprijenas pagaliau įsigijo arklį, tinkamą tokiai kelionei. Tai buvo ne pirmos jaunystės gyvulys, pilko plauko, liesas, iš pažiūros – oda ir kaulai, su kažkokiu stimburiu vietoj uodegos. Bet jau iš pirmo žvilgsnio neliko abejonių, kad jis – bent jau „įsisūrėjęs" ir, nors risčia bėgo sunkokai, vis tiek žymiai geriau, negu galima tikėtis iš jo išvaizdos. Templaras – toks arklio vardas – šiame krašte buvo žinomas kaip geras sunkenybių vežiotojas, ir jį pamatęs Bardikas, aišku, turėjęs teisę išsakyti savo požiūrį, pareiškė esąs visiškai patenkintas.

Pats Bardikas buvo pristatytas rūpintis furgonu ir jaučių kinkiniu, o bičiulis Li jam padėjo.

Ginklų klausimas pasirodė esąs ne mažiau sudėtingas. Siprijenas sumaniai pasirinko šautuvus – vieną puikų graižtvinį „Martini–Anri" sistemos ir Remingtono karabiną, nors ir nelabai dailų, bet su geru taikikliu ir greit iš naujo užtaisomą. Bet apie vieną dalyką jis niekad nebūtų pagalvojęs, jei ne kinas Li, pataręs įsigyti kažkiek sprogstamųjų šovinių. Pradžioje jam atrodė, kad užteks pasiimti penkis ar šešis parako ir švino užtaisus, bet labai nustebęs sužinojo, kad plėšriųjų žvėrių ir ne mažiau nuožmių čiabuvių šalyje didesnio atsargumo sumetimais reikėtų mažiausiai keturių tūkstančių užtaisų šautuvui.

Siprijenui teko dar apsirūpinti dviem revolveriais su sprogstamosiomis kulkomis ir papildyti savo ginkluotę puikiu medžiokliniu peiliu, kuris jau kokį penketą metų puikavosi Počefstromo ginklų parduotuvės vitrinoje, – iki šiol niekam neatėjo į galvą mintis jį įsigyti. Šį pirkinį vėl išreikalavo Li, jis tikino, kad nieko negali būti naudingiau už tokį peilį. Ir toji atida, su kuria jis nuo dabar ėmėsi pats galąsti bei šveisti šio ginklo smaigalį ir trumpus plačius ašmenis, labai primenančius prancūzų pėstininkų durtuvą – kinžalą, rodė, kad Li, kaip ir visi jo rasės vyrai, pasitiki šaltuoju ginklu.

Be kitų daiktų, atsargusis kinas tempė su savim garsiąją rau-

donmedžio skrynią. Joje šalia dėžučių ir paslaptingų preparatų buvo įgrūdęs apie šešiasdešimt metrų plonos ir lanksčios į standžią apviją suvyniotos virvės, kurią jūreiviai vadina lynu. Paklaustas, ką ketina iš jos daryti, jis išsisukinėdamas atsakė:

– O argi dykumoje nereikia džiaustyti skalbinių kaip visur?

Per dieną buvo nusipirkta visa, kas būtiniausia.

Nepermirkstanti gelumbė, vilnonės antklodės, namų apyvokos reikmenys, įvairios maisto atsargos užlydytose skardinėse, pavalkai, grandinės, atsarginiai diržai – visa tai buvo sukrauta užpakalinėje furgono dalyje. Priekinė, išklota šiaudais, turėjo atstoti guolį keliauninkams.

Džeimsas Hiltonas puikiai įvykdė įpareigojimus ir, atrodė, vykusiai parinko viską, ko galėjo prireikti asociacijai. (*Asociacija – asmenų ar organizacijų susivienijimas bendrai ūkinei, politinei, kultūrinei ar kitokiai veiklai.*) Jis labai didžiavosi solidžia kolonisto naujakurio patirtimi ir greičiau demonstruodamas savo pranašumą negu iš draugiškumo mielai pasakojo bendrakeleiviams apie Veldo papročius.

Bet Anibalas Pantalačis būtinai įsikišdavo ir tuoj jį pertraukdavo.

– Kokia jums nauda dalytis žiniomis su tuo prancūzu? – šnabždėjo jis. – Ar labai norisi, kad jis laimėtų varžybų prizą? Jumis dėtas aš pasilaikyčiau žinias sau.

Į tai Džeimsas Hiltonas, su nuoširdžiu susižavėjimu žvelgdamas į neapolietį, tuoj pat atsakydavo:

– Čia jūs puikiai pasakėte... Labai šauniai!.. Aš niekad nebūčiau sugalvojęs!

Reikia pasakyti, Siprijenas, vos nenudegęs, kai pirko arklį, garbingai perspėjo dėl to paties Fridelį. Bet susidūrė su tokiu pasitenkinimu savimi ir tokiu beribiu užsispyrimu, kad teko trauktis. Vokietis nieko nenorėjo girdėti, ketindamas visame kame elgtis savaip. Jis nusipirko patį jauniausią ir karščiausią kumelį, kokį tik galėjo rasti, – tą patį, kurio atsisakė Siprijenas, – o paskui ėmėsi žvejybos įrangos, sakydamas, kad laukinių paukščių ar žvėrių mėsa greit pabos.

Pagaliau pasiruošimai buvo baigti ir keliauninkai išjudėjo.

Furgonas, traukiamas tuzino šėmmargių jaučių, pradžioje dardėjo vadovaujamas Bardiko: jis tai žingsniavo šalimais galingų galvijų, tai atsikvėpimui užšokdavo ant vežimo priešakio. Ten, sėdėdamas ant pasostės, jis kratydavosi ir linguodavo, niekuo daugiau nesirūpindamas, ir, atrodė, džiaugėsi tokiu važiavimu. Keturi raiteliai jojo ekipažo priekyje ir keturi jį lydėjo. Išskyrus atvejus, kai jie sugalvodavo pajodinėti į šalį – nušauti kokią kurapką ar patyrinėti vietovę, mažojo karavano judėjimo tvarka ilgą laiką būdavo tokia pati.

Trumpai pasitarę, keliautojai nusprendė važiuoti tiesiai link Limpopo ištakų. Iš visų surinktų žinių buvo galima daryti išvadą, kad Matakitas turėjo pasukti būtent šiuo keliu. Iš tikrųjų, jei jis buvo užsimojęs kuo greičiau pasišalinti iš britų valdų, tai vargu būtų pasirinkęs kitą. Palyginti su savo persekiotojais, kafras buvo pranašesnis tuo, kad turėjo lengvą vežimaitį ir gerai pažinojo šią šalį. Čia gimęs ir augęs, jis tiksliai žinojo, kur važiuoti ir rinkosi tiesiausią kelią, be to, neabejojo, kad visur susilauks paramos ir globos, gaus pavalgyti ir pastogę, o jei prireiks – ir pagalbininkų. Ar buvo galima viltis, kad negras nepasinaudos savo įtaka gentainiams ir nenuteiks jų prieš besivejančius jį svetimšalius, nesurengs, neduokdie, užpuolimo? Todėl Siprijenas ir jo bendrakeleiviai vis aiškiau suvokė, kad reikia laikytis draugėje ir remti vienas kitą iki pat kelionės tikslo, jeigu norėjo, kad bent kuris nors iš jų paragautų jos vaisių.

Transvalis, kurį jie ketino pervažiuoti nuo pietų iki šiaurinės ribos, – didelė, mažiausiai trisdešimties tūkstančių hektarų ploto, Pietų Afrikos sritis. Ji driekiasi tarp Valio ir Limpopo į vakarus nuo Drakono kalnų. Visiškai kolonizuota būrų, buvusių Kapo srities olandų kilmės piliečių, kurių per penkiolika – dvidešimt metų ten padaugėjo iki šimto tūkstančių. Natūralu, kad Transvalis tapo Didžiosios Britanijos troškimų objektu, ir ji 1877 metais prijungė jį prie savųjų Kapo valdų. Tačiau būrų, atkakliai siekiančių likti nepriklausomais, nesiliaujantys bruzdėjimai kol kas neduoda pagrindo teigti, kad kraš-

to likimas jau nulemtas. (*Po dvidešimties metų nuo aprašomų įvykių prasidėjo 1899–1902 metų anglų ir būrų karas, kuris baigėsi būrų pralaimėjimu. 1910 m, buvusias būrų respublikas sujungus į Didžiosios Britanijos dominiją, pavadintą Pietų Afrikos Sąjunga, Transvalis tapo jos provincija. Nuo 1967 metų Pietų Afrikos Sąjunga pavadinta Pietų Afrikos Respublika. Dominija – Didžiosios Britanijos sudėtyje esanti valstybė, pripažįstanti anglų karaliaus valdžią.*)

Tai viena iš ryškiausių ir derlingiausių, o kartu ir pačių sveikiausių Afrikos sričių; tuo galima paaiškinti, bet jokiu būdu ne pateisinti įspūdingą jos trauką pavojingų kaimynų atžvilgiu. Neseniai atrasti aukso telkiniai neabejotinai turėjo įtakos Anglijos politikai dėl Transvalio.

Geografiniu požiūriu šioje Afrikos srityje su joje gyvenančiais būrais skiriami trys pagrindiniai regionai: Aukštutinis (arba Hooge Veld), Kalvų kraštas (arba Banken Veld) ir Krūmynų kraštas (arba Bush Veld). Aukštutinis regionas yra labiausiai į pietus. Jį sudaro kalnų grandinės, einančios nuo Drakono kalnų į vakarus ir pietus. Tai rūdingas Transvalio rajonas, kurio klimatas sausas ir šaltas kaip Oberlande aplink Berną. Banken Veldas – daugiausia žemės ūkio kraštas, esantis šiauriau Aukštutinio regiono. Jo siauruose slėniuose, kuriuos drėkina vandenys ir amžinai žaliuojantys medžiai teikia pavėsį, glaudžiasi didžioji dalis gyventojų olandų. Buš Veldas, arba Krūmynų kraštas – tai daugiausia medžioklės regionas, plačiomis lygumomis besidriekiantis į šiaurę iki pat Limpopo krantų, vakaruose siekiantis bečuanų žemes.

Mūsų keliauninkams, išvykusiems iš Počefstromo, esančio Banken Velde, ir siekiantiems nusigauti į Buš Veldą, reikėjo įstrižai perkirsti didžiąją šio regiono dalį, o paskui, laikantis šiaurės krypties, pasiekti Limpopo krantus.

Pirmoji kelio dalis per Transvalį buvo, suprantama, lengviausiai įveikiama. Jie kol kas važiavo per pusiau civilizuotą šalį. Patys didžiausi nemalonumai tebuvo įklimpęs purve ratas ar susirgęs jautis. Abipus kelio besiganančios stirnos, kurapkos, laukinės antys

kasdien papildydavo pusryčių ir pietų meniu. Nakčiai keliautojai dažniausiai įsikurdavo kokioje nors fermoje, kurios gyventojai, tris ketvirtadalius metų būdami izoliuoti nuo pasaulio, nuoširdžiai apsidžiaugę priimdavo pravažiuojančius svečius.

Būrai visur buvo vienodi – vaišingi, paslaugūs ir nesavanaudiški. Tiesa, vietinis etiketas reikalavo, kad už prieglaudą, teikiamą keliaujantiems žmonėms ir gyvuliams, būtų atsilyginama. Tačiau nuo šito atlygio šeimininkai beveik visada atsisakydavo, o išvykstantiems svečiams prisispyrę siūlydavo apsirūpinti pas juos miltais, apelsinais, džiovintais persikais. Mainais paliktu kokiu nors pigiu mažmožiu – aprangos ar medžioklės atributu, botagu, brizgilu, parakine – jie visuomet labai džiaugdavosi. Šie dori žmonės, vieniši didžiuliuose plotuose, ramiai tolygiai gyveno; jie patys su šeimomis išsiverčia tuo, ką duoda jų gyvulių bandos ir kartu su savo pagalbininkais – hotentotais ar kafrais – dirba lygiai tiek žemės, kiek reikia apsirūpinti grūdais ir daržovėmis.

Jų namai paprastai nudrėbti iš molio ir dengti standžiu šiaudų sluoksniu. Jei lietus išplauna sieną, – o taip gana dažnai atsitinka, – medžiaga remontui visada po ranka. Visa šeima imasi maišyti bei minkyti molį, kol pasidaro didelė krūva; tuomet berniūkščiai ir mergiūkštės, imdami molį saujomis, paleidžia į išplovą tikrą „bombų" krušą ir taip ją užtaiso. Šių būstų viduje galima išvysti tik kelias medines taburetes, grubiai sukaltą stalą ir lovas suaugusiems; vaikai tenkinasi avikailiais.

Vis dėlto šioje primityvioje buityje atsiranda vietos ir menui. Beveik visi būrai – muzikantai, griežia smuiku ar švilpiniuoja fleita. Jie nepaprastai mėgsta šokti, ir, kai tik atsiranda proga linksmai praleisti laisvalaikį, – tegu ta vieta bus už dvidešimties ljė, – nieko nereiškia nei kliūtys, nei nuovargis.

Merginos čia kuklios ir dažnai labai gražios su savo paprastučiais olandžių apdarais. Jos anksti išteka, o kaip kraitis jaunikiui atitenka tik galvijai – tuzinas jaučių ar ožkų, vežimas ar kas nors panašaus. Iš vyro reikalaujama suręsti būstą, suarti kelias dešimtines žemės aplink – ir ūkiui pagrindas yra.

Būrai gyvena ilgai, šimtamečių senių tarp jų daugiau negu kur kitur pasaulyje. Keistas, išskirtinis reiškinys, kol kas neišaiškintas, – nepaprastas apkūnumas, būdingas beveik visiems būrams, dažnai pasiekiantis neįtikėtinas proporcijas. Beje, jie ir labai aukšto ūgio.

Tuo tarpu kelionė tęsėsi be nuotykių. Ir retai būdavo taip, kad tiesiog fermoje, kur vakare apsistodavo poilsiui, mūsų keliautojai nesužinotų ko nors naujo apie Matakitą. Visur buvo matę, kaip jis greitai pralėkė su savo vežimaičiu, į kurį įkinkytas strutis, pradžioje prieš dvi tris dienas, paskui prieš penkias šešias ir galiausiai pralenkęs juos savaite ar aštuoniomis dienomis. Nekilo abejonių, kad jie sekė jo pėdomis ir kad negras vis labiau didino atstumą tarp savęs ir tų, kurie jį vijosi.

Keturi persekiotojai vis dėlto apsimetė esą įsitikinę sėkme. Juk bėglys turėjo kada nors sustoti. Pagauti jį – tik laiko klausimas

Todėl Siprijenas ir jo bendrakeleiviai jautėsi laisvai ir pamažu ėmė įsitraukti į savo pamėgtus užsiėmimus. Jaunasis inžinierius rinko uolienų pavyzdžius. Fridelis sudarinėjo herbariumą ir gyrėsi galįs vien iš išvaizdos nusakyti kolekcionuojamų augalų savybes. Anibalas Pantalačis kamavo Bardiką arba kiną, o sustojus, lyg atsiprašydamas už savo bjaurias išdaigas, gamindavo puikius makaronų valgius. Džeimsas Hiltonas įsipareigojo aprūpinti šviežia mėsa; nepraeidavo nė pusdienis, kai jis spėdavo nušauti kokį tuziną kurapkų, krūvą putpelių, o kartais nudrioksdavo dar ir šerną ar antilopę.

Taip postovis po postovio jie nusigavo iki Buš Veldo. Fermos čia buvo vis retesnės ir pagaliau išnyko visai. Keliautojai pasiekė paskutines civilizacijos ribas.

Dabar kiekvieną vakarą jiems teko įsirengti stovyklavietę ir degti didelius laužus, aplink kuriuos žmonės ir gyvuliai sumigdavo. Būtinai palikdavo budėti apsaugą.

Apylinkių peizažas darėsi vis labiau laukinis. Žalius Banken Veldo slėnius pakeitė gelsvo smėlio lygumos, dygių krūmokšnių brūzgynai ir tolydžio pasitaikantys upeliai pelkėtomis pakrantėmis. Karavanui kartais tekdavo apvažiuoti ištisą dygių augalų miškelį.

Tai buvo nedideli, nuo trijų iki penkių metrų aukščio medeliai su daugybe kone horizontaliai einančių šakų, kurios nusėtos dviejų – keturių colių ilgio spygliais, kietais ir aštriais kaip kinžalas. Šitas Buš Veldo kraštas, labiausiai žinomas Lion Veldo, arba Liūtų miško, vardu, lyg ir ne visai pateisino savo grėsmingą pavadinimą, nes per tris kelionės dienas niekas nepastebėjo jokių požymių, kad čia gyventų plėšrūnai. „Tai greičiausiai tik tradicinis vardas, – tikino save Siprijenas, – liūtai, reikia manyti, seniai pasitraukė į dykumos gilumą". Kai jis pasakė savo nuomonę Džeimsui Hiltonui, tas nusikvatojo.

– Jūs manot, liūtų čia nėra? – paklausė jis. – Tiesiog jūs nemokate jų įžiūrėti!

– Argi tai įmanoma? Nematyti liūto plikoje lygumoje! – ironiškai mestelėjo Siprijenas.

– Na, ką gi, aš pasiryžęs lažintis iš dešimt svarų, – pareiškė Džeimsas Hiltonas, – kad nepraeis nė valanda ir aš jums parodysiu liūtą, kurio, kaip paaiškės, jūs nepastebėjote!

– Aš iš principo niekada nesilažinu, – tarė Siprijenas, – bet eksperimento dėlei esu pasiruošęs ir tam.

Jie pavaikštinėjo apie pusvalandį, visi jau buvo ir pamiršę apie liūtus, tik staiga Džeimsas Hiltonas sušuko:

– Ponai, pažvelkite į skruzdėlyną, kuris dunkso ten, dešinėje!

– Tik pamanykit, neregėtas dalykas! – nusišaipė Fridelis. – Štai jau trys dienos, kai mes tik juos ir matom!

Iš tikrųjų Buš Velde niekas nepasitaiko taip dažnai kaip krūvos geltonos žemės – daugybės skruzdėlynų darbas. Ir tiktai šitos krūvos pramaišiui su krūmokšniais ar grupėmis sunykusių mimozų paįvairina begalinės lygumos vienodybę.

Džeimsas Hiltonas tylėdamas šyptelėjo.

– Mesjė Merė, – tarė jis, – jei teiktumėtės pereiti į galopą norėdamas priartėti prie šito skruzdėlyno – štai ten, kur aš rodau pirštu, – tai pažadu, jūs išvysite, ką norėjote išvysti! Tik laikykitės ne per daug arti, nes galimi dideli nemalonumai!

Siprijenas, sėdęs ant arklio, sudavė kulnais jam per šonus ir

nuskriejo link tos vietos, kurią Džeimsas Hiltonas pavadino skruzdėlynu.

– Ten įsitaisiusi visa liūtų šeimyna! – pridūrė vokietis Fridelis, Siprijenui nujojus. – Statau vieną prieš du, kad tos gelsvai rudos krūvos, kurias jūs laikote skruzdėlynais, ne kas kita kaip liūtai!

– Per bacco! (*Nejaugi! – ital.*) – sušuko Pantalačis. – Kas jus patraukė už liežuvio patarti jam per daug nesiartinti!

Bet susigriebęs, kad jį girdi Li ir Bardikas, tęsė jau kitu tonu:

– Ot persigąstų prancūzėlis!

Neapolietis klydo. Siprijenas buvo ne iš tų, kuriuos lengva išgąsdinti. Per du šimtus žingsnių iki nurodyto tikslo jis suprato, prie kokio grėsmingo skruzdėlyno prisiartino. Tai buvo didžiulis liūtas, liūtė ir trys liūtukai, tupėję rateliu lyg katės, ir taikiai snaudė saulei šildant.

Išgirdęs Templaro kanopų dundėjimą, liūtas pramerkė akis, pakėlė savo didelę galvą ir nusižiovavo, parodydamas tarp dviejų eilių baisių dantų pragarmę, kurion galėtų nugarmėti dešimtmetis vaikas. Paskui žvilgtelėjo į raitelį, sustojusį nuo jo per dvidešimt žingsnių...

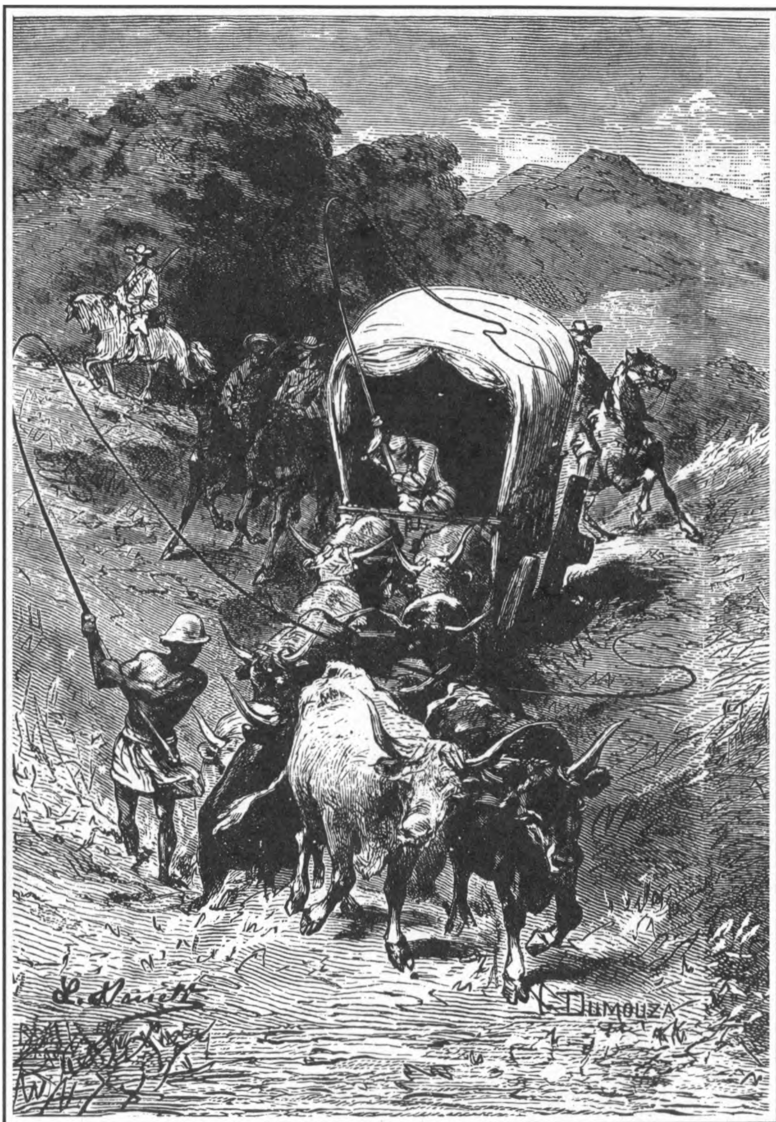
Laimei, nuožmus plėšrūnas nebuvo alkanas, antraip nebūtų likęs toks abejingas.

Siprijenas, laikydamas ranką ant karabino, dvi tris minutes laukė, kokią valią pareikš jo didenybė žvėrių karalius. Matydamas, kad tas nenusiteikęs imtis priešiškų veiksmų, jis nenorėjo trikdyti garbios šeimynos palaimingo poilsio ir, apgręžęs arklį, eidine grįžo pas savo bendrakeleivius. Priversti pripažinti jo narsą ir šaltakraujiškumą, šie sutiko jį aplodismentais.

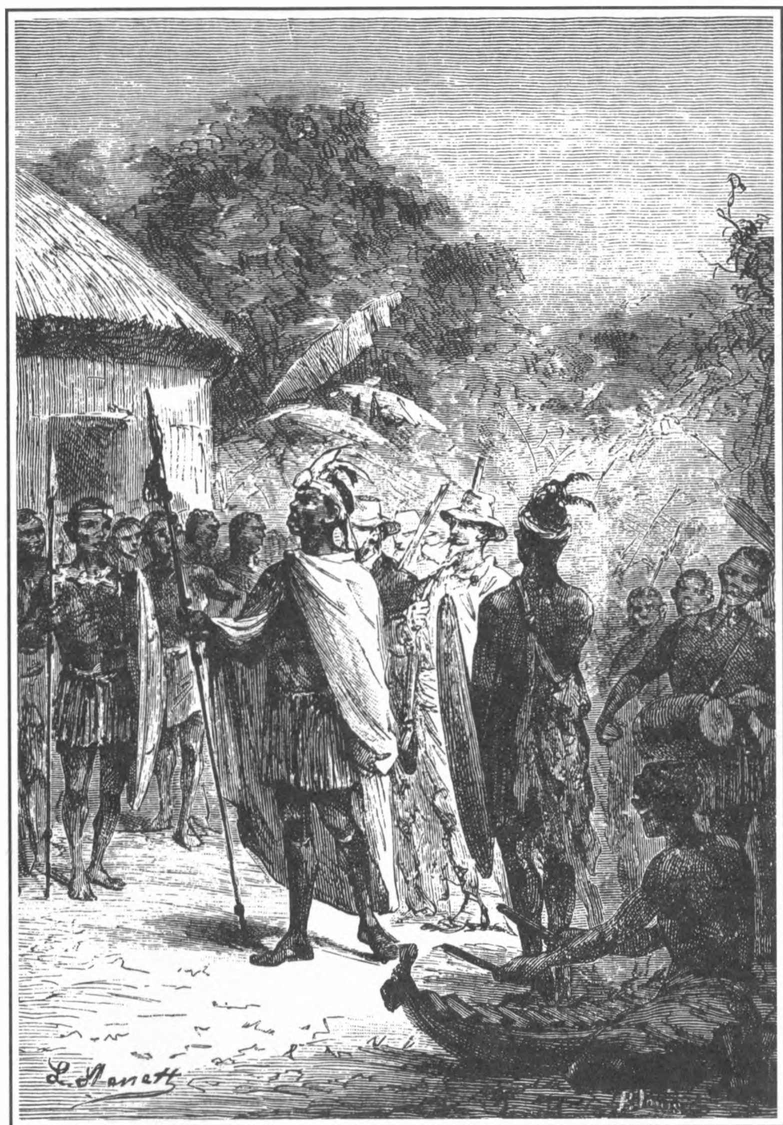
– Aš turbūt pralošiau varžybas, mesjė Hiltonai, – tepasakė Siprijenas.

Tą patį vakarą keliautojai pasiekė dešinįjį Limpopo krantą, kur ir apsistojo. Čia Fridelis įsigeidė žūtbūt pažvejoti – norįs keptos žuvies, – nors Džeimsas Hiltonas jį atkalbinėjo.

– Tai labai kenksminga sveikatai, drauguži! – tikino jį Hiltonas. – Žinokit, kad Buš Velde po saulės laidos negalima nei pasilikti ant

DUMOUZA

L. Benett

upės kranto, nei...

– Cho, cho! Man dar ne taip buvo nutikę! – atšovė vokietis su būdingu jo nacijai užsispyrimu.

– Didelio čia daikto! – šūktelėjo ir Anibalas Pantalačis. – Kas čia blogo – valandėlę kitą pabūti upės pakrantėje? O man ar neteko valandomis mirkti iki krūtinės vandenyje, kai medžiojau antis!

– Tai ne visai tas pat! – atkakliai tvirtino Džeimsas Hiltonas Frideliui.

– Gryni niekai! – atsakė neapolietis. – Brangusis Hiltonai, būtų daug geriau, jei jūs paieškotumėt man makaronams skardinę su tarkuotu sūriu, negu draustumėt mūsų bičiuliui prigaudyti žuvyčių! Žuvies patiekalas bent kiek paįvairintų mūsų meniu!

Fridelis išėjo nenorėdamas nieko daugiau girdėti ir taip ilgai mėtė meškerę, kad grįžo į stovyklą gerokai po pusiaunakčio. Atkaklus žvejys su apetitu pavalgė, kartu su kitais pasimėgavo sugautąja žuvimi, bet furgone, jau atsigulęs miegoti, pasiskundė savo draugams, kad jį labai krečia šiurpulys.

Kitą dieną, anksti rytą, kai visi sukilo ruoštis važiuoti, Frideliui prasidėjo karštinė ir jis negalėjo joti arkliu. Bet jis vis tiek prášė keliauti, tvirtino, kad ant šiaudų vežime jausis geriau. Jo prašymą įvykdė.

Vidurdienį jis pradėjo kliedėti. Trečią valandą buvo negyvas. Jo liga, pasirodo, buvo ūmi piktybinė karštinė.

Šios netikėtos mirties akivaizdoje Siprijenas negalėjo atsikratyti minties, kad sunkiausia atsakomybė už tai, kas atsitiko, tenka Anibalui Pantalačiui su jo žalingais patarimais. Tačiau, išskyrus jaunąjį inžinierių, niekas, matyt, negalvojo apie tokią išvadą.

– Matot, koks aš buvau teisus sakydamas, kad atėjus nakčiai nereikia slankioti upės pakrante! – apsiribojo filosofiška pastaba Džeimsas Hiltonas.

Keliautojai neilgam sustojo ir palaidojo kūną, kad nepaliktų jo sudraskyti plėšrūnams.

Tai buvo varžovo, beveik priešo, laidotuvės, ir vis dėlto, atlikdamas paskutinę pareigą jam, Siprijenas gerokai jaudinosi. Mat mir-

ties reginys, visuomet rūstus ir iškilmingas, čia, dykumoje, tartum pasidarė dar didingesnis. Tik gamtos akivaizdoje žmogus ima suvokti, kad tai ir yra neišvengiama baigtis. Toli nuo šeimos, nuo visų, kuriuos myli, jis sako sau, kad galbūt rytoj ir patsai kris šioje bekraštėje lygumoje, idant niekados daugiau nesikeltų, ir štai taip bus užkastas smėlyje vienos pėdos gylyje ir prislėgtas pliku akmeniu; nepalydės jo į paskutinę kelionę nei motinos ir sesers rauda, nei draugų sielvartas. Ir tuomet, perkeldamas į save dalelę gailesčio, kurį sukėlė draugo likimas, įsivaizduos, kad ir jo paties dalelė yra tame, kas slypi vienišame kape...

Kitą dieną po liūdnos ceremonijos Fridelio arklys, kuris pririštas sekė paskui furgoną, susirgo Veldo liga. Jį teko palikti.

Vargšas gyvulys tik keliolika valandų pergyveno savo šeimininką!

Keturioliktasis skyrius

Į šiaurę nuo Limpopo

Tris dienas reikėjo ieškoti, zonduoti, kol rado brastą per Limpopo upę. O ir ta pati brasta būtų buvusi abejotina, jei ne pakrantėje slampinėję makalakų genties kafrai, kurie apsiėmė pervesti keliauninkus.

Šie kafrai – beteisiai ilotai. (*Ilotas – Senovės Spartos žemdirbys, laikomas valstybės nuosavybe. Perkeltine žodžio reikšme – vergas.*) Juos bečuanų „aukštesnioji rasė" vertė dirbti be jokio atlyginimo, elgėsi su jais nepaprastai žiauriai ir, kas dar blogiau, baugindami mirtimi draudė jiems valgyti mėsą. Nelaimingieji makalakai gali kiek nori sumedžioti pakeliui pasitaikančių paukščių ir žvėrių, bet tik su sąlyga, kad atiduos visą laimikį savo ponams bei šeimininkams. Tie palieka jiems vien vidurius – panašiai kaip Europoje medžiotojai savo skalikams. Kafras neturi čia jokios nuosavybės – nei lūšnos, nei indo, padaryto iš moliūgo. Jis vaikšto beveik nuogas, liesas – oda ir kaulai, tempdamas per petį permestas buivolo žarnas, kurias iš tolo galima palaikyti kruvinų dešrų ryšuliu, o iš tikrųjų tai paprasčiausi burdiukai, kuriuose laikomos vandens atsargos.

Bardiko komercinis genijus netrukus pasireiškė subtiliu sugebėjimu ištraukti iš šių vargšų prisipažinimą, kad, nepaisant viso skurdo, jie dar turi keliolika stručio plunksnų. Nedelsdamas pasiūlė jas parduoti jam, ir vakarui buvo paskirtas dalykinis susitikimas.

– Vadinasi, tu turi pinigų jiems atsilyginti? – nustebęs paklausė

Siprijenas.

Vietoj atsakymo Bardikas linksmai juokdamasis parodė jam saują varinių sagų – kolekciją, jo surinktą per mėnesį ar du, nešiojamą drobinėje piniginėje.

– Šitų negalima laikyti tikromis monetomis, – tarė Siprijenas, – ir aš negaliu leisti, kad tu su tais vargšais atsiskaitytum keliais tuzinais senų sagų!

Bet taip ir negalėjo išaiškinti Bardikui, kuo jo ketinimai nedori.

– Jeigu makalakai paims mano sagas vietoj tų savo stručio plunksnų, tai kam dėl to blogai? – nesuprato jis. – Juk jūs žinote, kad jiems nieko nekainavo tas plunksnas surinkti. Jie net neturi teisės jas laikyti, negali jų parodyti, nebent slapčia! O saga, priešingai, naudingas daiktas, daug naudingesnis už stručio plunksną! Tai kodėl man negalima pasiūlyti tuzino, net poros tuzinų sagų mainais už tiek pat plunksnų?

Šitaip samprotaudamas, jaunasis kafras nepagalvojo, kad anie negrai sutiko imti jo varines sagas ne dėl naudos, kokią galėjo iš jų turėti, nes beveik nenešiojo drabužių, bet dėl tariamos vertės, kurią priskyrė šiems metaliniams skrituliukams, tokiems panašiems į monetas. Taigi sumanymas turėjo virsti tikra apgaule. Ir vis dėlto Siprijenas turėjo pripažinti, jog šitai per daug sudėtinga suvokti laukinio protui, tad leido Bardikui veikti savo nuožiūra.

Jo komercinė operacija įvyko vakare, šviečiant fakelams. Kafrai makalakai aiškiai būgštavo, kad pirkėjas jų neapgautų, nes nesitenkino šviesa, uždegta baltaodžių keliautojų, o atsitempė kūlelius sausų kukurūzų stiebų, kuriuos ir padegė, prieš tai įsmeigę į žemę.

Galiausiai čiabuviai išdėstė apžiūrėjimui stručio plunksnas ir panoro susipažinti su Bardiko sagomis. Tuomet tarp jų užvirė audringas gestų ir klykavimų lydimas ginčas dėl metalinių skrituliukų paskirties ir vertės.

Niekas nė žodžio nesuprato iš to, ką jie šnekėjo savo greitakalbe; tačiau užteko pamatyti jų išraiškingas grimasas ir nedirbtinį pyktį, kad įsitikintum, kaip labai juos domina šis ginčas. Tačiau

karštas kalbas netikėtai nutraukė vienas įvykis. Iš tankmės, priešais kurią vyko sandėris, išlindo aukštas negras, oriai susisupęs nudryžusiu medvilniniu apsiaustu, jo kaktą puošė savotiška diadema iš avies žarnų, tokią paprastai nešioja kafrų kariai. Negras iš karto, smūgiuodamas ietimi kairėn dešinėn, puolė kafrus, užkluptus atliekant draudžiamus veiksmus.

– Lopepas! Lopepas! – sukliko nelaimingi laukiniai ir metėsi į visas puses panašiai kaip žiurkės.

Bet juodaodžių karių, netikėtai išnirusių iš stovyklą supančių krūmų, ratas susiglaudė už jų ir neleido pabėgti. Lopepas tuoj pat įsakė perduoti jam sagas. Atidžiai apžiūrėjo jas degančių kukurūzų stiebų šviesoje ir aiškiai patenkintas įsidėjo į savo odinį kapšą. Po to priėjo prie Bardiko ir paėmė iš jo rankų jau įsigytas stručio plunksnas, pasisavindamas jas kaip ir sagas.

Baltieji liko pasyvūs įvykio stebėtojai, nelabai suprasdami, ar patogu jiems įsikišti, kai staiga Lopepas išsklaidė abejones pats prieidamas. Sustojęs per kelis žingsnius nuo jų, griežtu tonu išrėžė ilgą kalbą, visiškai jiems nesuprantamą. Džeimsui Hiltonui, šiek tiek suvokiančiam, ką šneka bečuanas, pavyko sugauti bendrą prasmę, kurią jis perteikė savo bendrakeleiviams.

Kalbos esmė buvo tokia: kafrų vadas išreiškė nepasitenkinimą, kad Bardikui buvo leista prekiauti su makalakais, kurie negali turėti jokios nuosavybės. Baigdamas jis pareiškė ketinąs atimti kontrabandines prekes ir teiravosi, kaip jie gali paprieštarauti.

Na, o baltųjų nuomonės išsiskyrė. Anibalas Pantalačis siūlė tuoj pat padaryti nuolaidų, kad nereikėtų pyktis su bečuanų vadu. Džeimsas Hiltonas ir Siprijenas, pripažindami, kad tai būtų naudinga, vis dėlto būgštavo, ar tokiu nuolaidumu nepaskatins Lopepo įžūlumo ir ar negresia rimtas susidūrimas, jei tasai ims vis daugiau ir daugiau reikalauti.

Trumpai pusbalsiu pasitarę, keliautojai nutarė palikti bečuanų vadui sagas, bet pareikalauti grąžinti plunksnas. Kaip tik tai – gestais ir keliais jo genties kalbos žodžiais – nedelsdamas išaiškino vadui Džeimsas Hiltonas.

Lopepas atsistojo diplomato poza ir apsimetė abejojąs. Tačiau europietiškų šautuvų vamzdžiai, blykčioję prietamsoje, greitai jį įtikino ir plunksnas jis grąžino. Nuo to momento vadas, kaip paaiškėjo, labai protingas žmogus, pradėjo elgtis kur kas lanksčiau. Jis pasiūlė trims baltiesiems, taip pat Bardikui ir Li po žiupsnelį tabako iš savo didžiulės tabokinės ir nusiteikė poilsiui. Stiklinė degtinės, kurią jam padavė neapolietis, galutinai pataisė nuotaiką. Po pusantros valandos – per tą laiką abi pusės tylėjo – vadas pakilo ir pakvietė keliauninkus apsilankyti jo kralyje kitą dieną. Tai buvo pažadėta ir po abipusio rankų paspaudimo Lopepas didingai pasišalino.

Po kiek laiko visi sugulė miegoti, išskyrus Siprijeną, kuris, susisupęs į antklodę, įsmeigęs akis į žvaigždėtą dangų, svajojo. Mėnulio nebuvo, bet dangaus skliaute mirguliavo tiek žvaigždžių žvaigždelių, jog atrodė tartum rūkas. Laužas užgeso, tik jaunajam inžinieriui tai buvo nesvarbu.

Jis galvojo apie savo tėvus, kurie tuo metu, aišku, nė neįtaria apie nuotykį, per kurį jis pateko į Pietų Afrikos dykumą, apie žaviąją Alisą – ji dabar galbūt irgi žvelgia į žvaigždes – ir apie visus jam brangius žmones. Paskendęs tose mielose svajonėse, dar poetiškesnėse begalinės lygumos tyloje, jis jau buvo beužmiegąs, kai staiga trypimas ir nepaprastas bruzdėjimas, pasigirdę toje pusėje, kur nakčiai buvo pririšti kinkinio jaučiai, privertė jį atsipeikėti ir pašokti ant kojų.

Tamsoje Siprijenui girdėjosi krebždesys, tartum slinktų tykodamas koks žvėris, kuris, be abejo, ir privertė nerimauti jaučius. Neįsivaizduodamas, kas tai galėtų būti, inžinierius griebė pasitaikiusį po ranka botagą ir atsargiai nuėjo triukšmo link.

Jis neapsiriko. Visai netoli jaučių iš tikrųjų prigludęs prie žemės tykojo kažkoks žvėris, sutrikdęs gyvulių ramybę. Dar galutinai neatitokęs ir nespėjęs nė suvokti, ką daro, Siprijenas užsimojo botagu ir aklai iš visų jėgų kirto juo neprašytam svečiui per snukį.

Pasigirdo šiurpus staugsmas. Žvėris, su kuriuo jaunasis inžinierius pasielgė kaip su paprastu pudeliu, pasirodė esąs liūtas!

Vos suspėjo Siprijenas apčiuopti vieną iš kabojusių jam už juostos revolverių ir staigiai atšokti į šalį, kai žvėris puolė jį, bet pramovė ir puolė vėl, šįkart – ištiestą ranką. Jaunuolis pajuto, kaip į jo kūną įkibo aštrūs nagai, parkrito ir kartu su baisiu plėšrūnu ėmė raičiotis ant žemės. Staiga sugriaudėjo šūvis. Liūto kūną ėmė traukyti konvulsijos, po to jis parvirto ant šono ir išsitiesęs lyg sustingo. Siprijenas, sukaupęs paskutines jėgas, laisva ranka paėmė revolverį ir pridėjo jį prie žvėries ausies. Sprogstamoji kulka suknežino plėšrūno galvą.

Tuo momentu keliautojai, pažadinti staugimo ir šūvių, subėgo į kautynių vietą. Ištraukę pusiau prislėgtą Siprijeną iš po sunkaus didžiulio žvėries kūno, jie apžiūrėjo vaikino žaizdas, kurios, laimei, buvo negilios. Li aprišo jas švaria baltinių drobule, kurią suvilgė degtine, po to Siprijenui buvo paskirta geriausia vieta furgono viduje, ir neilgai trukus visi vėl užsnūdo saugomi Bardiko, kuris pareiškė budėsiąs ligi ryto.

Diena dar tik aušo, kai Džeimso Hiltono balsas, maldaujantis skubėti jam į pagalbą, pranešė apie naują įvykį. Hiltonas, atsigulęs miegoti vežimo pirmagalyje išilgai brezento, dabar kalbėjo maldaujančiu balsu, iš siaubo bijodamas pajudėti.

– Man aplink dešinį kelią po kelnių kiška apsivyniojo gyvatė! – pasakė jis. – Nesijudinkit, arba aš žuvęs! Bet vis dėlto pažiūrėkit, ką galima padaryti!

Jo akys buvo baimės išplėstos, veidas mirtinai išbalęs. Ties vienu keliu, po mėlyna drabužio medžiaga, iš tikrųjų pūpsojo kažkoks pašalinis kūnas – lyg virvė, apvyniota apie koją.

Padėtis darėsi rimta. Iš tikrųjų tereikėjo Hiltonui pajudėti ir gyvatė tuoj pat būtų įgėlusi! Visiems neryžtingai stoviniuojant, ėmėsi veikti Bardikas. Jis tylutėliai išėmė savo šeimininko medžioklinį peilį ir beveik nepastebimais, gyvatiškais judesiais prisiartino prie Džeimso Hiltono. Negro akys buvo kaip tik ties gyvate, kai jis įdėmiai tyrinėjo pavojingo roplio padėtį, stengdamasis nustatyti, kur jo galva.

Staiga išsitiesęs Bardikas smarkiai smogė – peilio ašmenys,

atrodė, įsmigo į Džeimso Hiltono kelį.

– Dabar galit nukratyti gyvatę!.. Ji negyva! – tarė jaunasis kafras plačiai šypsodamasis ir rodydamas baltutėlius dantis.

Džeimsas Hiltonas nesąmoningai pakluso ir trūktelėjo koją. Roplys nukrito šalia. Tai buvo juodagalvė gyvatė sulig pirštu storumo, bet vienintelio jos įkandimo užtenka, kad ištiktų staigi mirtis. Bardikas stebėtinai tiksliai nukirto jai galvą. Ant Hiltono kelnių kiškos matėsi ne didesnis kaip šešių centimetrų pjūvis, o kojos oda netgi nebuvo paliesta.

Išgelbėtasis nepagalvojo, kad reikia padėkoti išgelbėtojui. Dabar, kai jau negrėsė pavojus, toks negro poelgis Hiltonui atrodė visiškai natūralus. Jam ir į galvą neatėjo paspausti juodą ranką kažkokiam kafrui ir pasakyti: „Tu man išgelbėjai gyvybę, ačiū".

– Jūsų tikrai puikiai išgaląstas peilis! – sausai pratarė jis, žiūrėdamas, kaip Bardikas deda jį atgal į makštis, irgi, atrodė, neteikdamas didelės reikšmės tam, ką pats neseniai padarė.

Neramios nakties įspūdžiai priblėso pusryčiaujant. Tądien buvo valgoma išplakta, aliejuje kepta kiaušinienė iš vienintelio stručio kiaušinio, kurio visiškai užteko pasisotinti penkiems valgytojams. Siprijenas truputį karščiavo – atsiliepė jo žaizdos. Ir vis dėlto jis žūtbūt norėjo lydėti Anibalą Pantalačį ir Džeimsą Hiltoną į Lopepo kralį. Tad stovykla liko Bardiko ir Li globoje. Juodu ėmėsi lupti užmušto liūto kailį; tai būta tikro giganto, atstovo veislės, kuriai buvo duotas „šuns snukio"vardas. Trys raiteliai niekieno nelydimi patraukė į kelią.

Bečuanų vadas laukė jų prie įėjimo į savo kralį apsuptas karių. Už jų buvo išsirikiavę moterys ir vaikai – jiems knietėjo pažiūrėti į svetimšalius. Ir vis dėlto kai kurios iš šių tamsiaodžių šeimininkių apsimetė esančios abejingos. Sėdėdamos prieš pusapvalias trobeles, jos toliau dirbo savo darbus. Dvi ar trys rezgė tinklą iš ilgų tam tinkamų žolių, kurias jos susukdavo į virves. Apskritai kaimas atrodė varganai, nors trobelės buvo pastatytos gana neblogai. Lopepo būstas, erdvesnis už kitus ir viduje išklotas šiaudiniais dembliais, buvo iškilęs vidury kralio.

Vadas pakvietė savo svečius vidun, parodė tris taburetes atsisėsti ir pats įsitaisė priešais, o tuo tarpu už jo išsirikiavo garbės sargyba.

Priėmimas prasidėjo įprastiniu pasikeitimu mandagumo ženklais. Visas ceremonialas paprastai baigiasi tuo, kad išgeriamas puodelis perrūgusio žolių antpilo – gėrimo, pagaminto paties vaišingo šeimininko namuose; bet patvirtinimui, kad už šito neslypi jokie klastingi ketinimai, jis kiša į tą gėrimą savo storas lūpas visada pirmas ir tik po to perduoda puodelį svečiui. Taip įmantriai paraginus, neišgerti paskui šeimininką būtų mirtinas įžeidimas. Todėl trys baltieji gurkštelėjo kafrų „alaus", nors Anibalas Pantalačis, suraukęs klaikią grimasą, pusbalsiu tarstelėjo saviškiams, kad vietoj to prėsko bečuanų nuoviro verčiau išgertų stiklinėlę „Kristaus ašarų".

Po to pradėta kalbėti apie reikalus. Lopepas norėjo nusipirkti šautuvą. Bet šito malonumo jam negalėjo suteikti, nors vadas ir siūlė mainais visai gerą arklį ir šimtą penkiasdešimt svarų dramblio kaulo. Iš tikrųjų kolonijinės valdžios nurodymai šiuo atžvilgiu labai griežti ir draudžia europiečiams perleisti ginklą gyvenantiems pasienyje kaframs, nebent gavus specialų gubernatoriaus leidimą. Kad įsiteiktų šeimininkui, trys svečiai įteikė jam flanelinius marškinius, plieninę grandinėlę ir butelį romo; tai buvo puiki dovana, ir Lopepas atrodė didžiai patenkintas. Po šito bečuanų vadas apsiėmė suteikti europiečiams visas žinias, kokių jie iš jo tikėjosi, ir tarpininkaujant Džeimsui Hiltonui tai padarė visiškai suprantamai.

Visų pirma Lopepas pasakė, kad keliauninkas, visais požymiais panašus į Matakitą, pravažiavo pro kralį prieš penketą dienų. Tai buvo pirmoji naujiena apie bėglį, gauta per dvi praėjusias savaites. Ji nudžiugino. Greičiausiai jaunajam kafrui teko sugaišti dieną kitą ieškant brastos per Limpopo ir dabar jis traukė link kalnų šiaurėje.

Ar daug dienų kelio buvo likę iki tų kalnų?

Daugiausia septynios ar aštuonios.

Ar nedraugavo Lopepas su valdovu tos šalies, į kurią Siprijenas ir jo bendrakeleiviai turėjo įžengti?

Taip, ir Lopepas tuo didžiavosi! O kasgi nenorėtų tapti gerbiamu bičiuliu ir ištikimu sąjungininku didžiojo Tonajos, nenugalimo kafrų šalių užkariautojo?

Ar gerai Tonaja priima baltuosius?

Taip, nes jis, kaip ir visi šito krašto vadai, suprato, kad baltieji būtinai atkeršys už bent vieno iš jų įžeidimą. Ir kam geisti karo su baltaisiais? Argi neliks jie amžiams stipresni, turėdami šautuvus, kurie užsitaiso patys? Todėl geriausia gyventi su jais taikiai, svetingai priimti ir sąžiningai prekiauti su jų pirkliais.

Tokios maždaug buvo Lopepo suteiktos žinios.

Grįžę į stovyklavietę, Siprijenas, Anibalas Pantalačis ir Džeimsas Hiltonas rado Bardiką ir Li labai sunerimusius. Jie papasakojo, kad buvo atvykęs didelis būrys kafrų karių iš kitos genties negu Lopepo; iš pradžių jie juodu apsupo, o paskui ėmė tardyti. Ko jie atsibeldę į šią šalį? Ar ne tam, kad šnipinėtų, rinktų apie juos reikalingas žinias, aiškintųsi, kiek jų yra, kokios jų pajėgos ir ginkluotė? Be reikalo svetimšaliai įsivėlę į šį reikalą! Suprantama, didysis valdovas Tonaja neparodysiąs nepasitenkinimo, kol jie nėra įžengę į jo teritoriją, bet jis galįs pažiūrėti kitomis akimis, jeigu jie sumanys ten prasiskverbti.

Štai ką jie kalbėjo. Kiną ne per daug jaudino tas įvykis, užtat Bardikas, paprastai toks ramus ir šaltakraujiškas gresiant bet kokiam pavojui, dabar, atrodė, buvo ne juokais išsigandęs ir Siprijenas negalėjo to suprasti.

– Kariai labai žiaurūs, – sakė Bardikas, piktai vartydamas akis, – kariai labai nekenčia baltųjų ir padarys jiems „feront couic"!..

Šis posakis paplitęs visuose pusiau civilizuotų kafrų kraštuose ir vartojamas norint įvardyti smurtinę mirtį.

Ką reikėjo daryti? Ar vertėjo incidentą laikyti labai svarbiu? Aišku, ne. Kariai, nors jų buvo trisdešimt ir Bardiką su kinu jie užklupo beginklius, vis dėlto nepadarė jiems nieko blogo ir neparodė jokio noro apiplėšti stovyklą. Jų grasinimus reikėjo priimti kaip tuščiažodžiavimą, kurio laukiniai dažnai griebiasi bendraudami su svetimšaliais. Užtektų tarti kelis pagarbius žodžius didžiojo vado

Tonajos adresu, patikinti, su kokiais taikiais ketinimais trys baltieji atvyko į šį kraštą, – ir visi jo įtarimai, jei tokių ir būtų, iškart išsisklaidytų. Vado pagarba jiems būtų užtikrinta.

Pasitarę visi nusprendė tęsti kelionę. Viltis greitai pavyti Matakitą ir atimti iš jo pavogtą deimantą skatino pamiršti visus kitus rūpesčius.

Penkioliktasis skyrius

Sąmokslas

Po savaitės kelionės jie atsidūrė kraštuose, visiškai nepanašiuose į tuos, per kuriuos anksčiau keliauta nuo pat Grikvalendo. Dabar jau netoli buvo kalnagūbris, kurį, sprendžiant iš surinktų žinių apie Matakitą, šis laikė savo galutiniu tikslu. Apie aukštų kalnų artumą bylojo gausūs vandens srautai, skubantys į pietus susilieti su Limpopo, taip pat tolydžio pasirodantys nauji augalų ir gyvūnų pasaulio atstovai, visiškai skirtingi negu lygumų flora ir fauna.

Pirmasis slėnis, kurį prieš pat saulėlydį išvydo keliauninkai, atsivėrė nepaprastai spalvingu ir džiugiu akiai reginiu. Smaragdo žalumo savana tekėjo upė, tokia skaidri, kad bet kurioje vietoje galėjai matyti jos dugną. Kalvų, supusių upės slėnį, šlaituose augo skirtingos lapijos vaismedžiai. Šiame fone, kol kas apšviestame saulės, ramiai ganėsi antilopių, bebrų ir buivolų kaimenės. Kiek toliau baltasis raganosis savo sunkia eisena brido per balą, lėtai artėdamas prie upės, ir jau patenkintas šnarpštė, iš anksto mėgaudamasis, kaip sujudins jos vandenis savo mėsingu kūnu. Iš miškelio girdėjosi nematomo plėšrūno, žiovaujančio iš nuobodulio, stūgavimas. Bliovė laukinis asilas ir būriai beždžionių vaikėsi vienos kitas medžių šakose.

Siprijenas ir jo bendrakeleiviai sustojo kalvos viršūnėje, norėdami geriau apžvelgti šį naują jiems vaizdą. Štai pagaliau jie ir pasiekė vieną iš tų nelytėtų vietų, kur laukiniai gyvūnai, kol kas vieninteliai jų šeimininkai, gyvena taip laisvai ir laimingai, kad net

neįtaria pavojaus. Stebino ne tik šių gyvulių, žvėrių gausumas bei ramumas, bet ir nepaprasta šio Afrikos kampelio faunos įvairovė. Atsivėręs prieš jų akis vaizdas iš tikrųjų sutapo su viena iš tų senovės drobių, kur dailininkas smaginosi sugrūsdamas į siaurą erdvę visus pagrindinius gyvūnijos pasaulio atstovus.

Žmonių buvo reta. Šiuose didžiuliuose plotuose kafrų gyvenvietės atrodė kaip vienišos salelės. Vietovė šiuo požiūriu buvo pustuštė.

Siprijenas, labai patenkintas tuo, ką išvydo, mielai būtų įsivaizdavęs save persikėlusį į priešistorinę megaterijų ir kitokių prieštvaninių gyvūnų erą. (*Megaterijai – seniai išnykusių žinduolių veislė. Tai buvę gigantiški tingūs žeme slankioję gyvūnai, turėję ilgą, iki 6 m, liemenį su trumpomis kojomis ir galinga uodega, kuria pasiremdavo stodamiesi ant užpakalinių galūnių, kad pasiektų jaunus medžių ūglius.*)

– Iki visiškos laimės nebent dramblių trūksta! – sušuko jis.

Ir tuoj pat Li ištiesęs ranką parodė jam didelę pievą su keletu pilkų dėmių. Savo nejudrumu ir spalva jos iš tolo atrodė panašios į uolas. Iš tikrųjų tai buvo grupė dramblių. Per daugelį mylių savana tiesiog margavo jais.

– Tu tikriausiai nusimanai apie dramblius? – paklausė Siprijenas kino, jiems ruošiantis nakties postoviui.

Li mirktelėjo savo įkypomis akutėmis.

– Aš porą metų gyvenau Ceilono saloje, buvau medžiotojų pagalbininku, – tiek teatsakė jis. Tas pabrėžtinis Li santūrumas išryškėdavo visuomet, kai tik kas užsimindavo apie jo biografiją.

– Ech! Kad taip nudobus vieną kitą dramblį! – sušuko Džeimsas Hiltonas. – Smagi būtų medžioklė...

– Taip, tokioj medžioklėj laimikis būna vertas išeikvoto parako! – pridūrė Anibalas Pantalačis. – Pora dramblio ilčių – neblogas pasipelnymas, o mūsų furgono gale jų tilptų kokie trys keturi tuzinai!.. Ir žinot, bičiuliai, šito mums visiškai užtektų padengti visoms kelionės išlaidoms!

– Idėja, ir nebloga! – šūktelėjo Džeimsas Hiltonas. – Kodėl gi

mums nepamedžiojus rytoj rytą, prieš leidžiantis į kelionę?

Pasiūlymą apsvarstė. Nutarė iš stovyklavietės pajudėti auštant ir pamėginti laimę slėnyje, kur neseniai matė dramblius. Greitomis papietavę, keliauninkai sulindo po furgono brezentu – visi, išskyrus Džeimsą Hiltoną, kuris tą naktį budėjo ir turėjo likti prie laužo.

Buvo praėję kokios dvi valandos jam besėdint vienam ir jau knapčiojant, kai staiga pajuto kumštelėjimą į šoną. Jis pramerkė akis – šalia sėdėjo Anibalas Pantalačis.

– Neima miegas, tai aš ir pagalvojau, kodėl nesudarius jums kompanijos, – tarė neapolietis.

– Labai malonu iš jūsų pusės, o štai man kelios valandos miego nepakenktų, – atsakė rąžydamasis Džeimsas Hiltonas. – Jeigu norite, mes lengvai galim susitarti. Aš užimsiu jūsų vietą po brezentu, o jūs liksite čia ir saugosite.

– Ne!.. Palaukite!.. Man reikia su jumis pasikalbėti... – sušnabždėjo Anibalas Pantalačis.

Jis apsidairė ir įsitikinęs, kad jie visiškai vieni, tyliai kalbėjo toliau:

– Jums yra tekę medžioti dramblius?

– Taip, – atsakė Džeimsas Hiltonas, – dukart.

– Aha! Vadinasi, jūs žinote, kokia pavojinga ta medžioklė! Dramblys gudrus ir turi tokį galingą ginklą! Kovoje su juo žmogui retai pavyksta laimėti...

– Taip, jūs teisus, jeigu kalbėsim apie liurbius medžiotojus, – dėstė Hiltonas. – Bet jeigu jūs turite gerą karabiną, užtaisytą sprogstamosiomis kulkomis, bijoti nėra ko!

– Taip ir aš manau, – sutiko neapolietis. – Bet juk būna nelaimingų atsitikimų!.. Įsivaizduokit, kad rytoj tai galėtų nutikti prancūzui, – mokslui tai būtų didelė nelaimė!

– Tikra nelaimė! – pakartojo Džeimsas Hiltonas ir tulžingai nusijuokė.

– O mums ji nebūtų tokia jau didelė... – užbaigė Anibalas Pantalačis, paakintas savo kompaniono juoko. – Juk tada persekioti Matakitą su deimantu liktume tik mes!.. O dviem visuomet lengviau baigti reikalą gražiuoju...

Pašnekovai patylėjo įsmeigę žvilgsnį į nuodėgulius, mintyse vaizduodamiesi nusikalstamo sumanymo detales.

– Taip!.. Dviem susitarti visada lengviau! – pakartojo neapolietis. – Trims kur kas sunkiau!

Vėl stojo tyla.

Staiga Anibalas Pantalačis kilstelėjo galvą ir ėmė įdėmiai žiūrėti į juos gaubiančią tamsą.

– Jūs nieko nepastebėjote? – prašnabždėjo jis. – Man pasivaideno, lyg ir už šito baobabo šmėstelėjo kažkieno šešėlis!

Džeimsas Hiltonas irgi įsispitrėjo į tamsą, bet, kad ir kaip įtempė regėjimą, nieko įtartino arti stovyklos neįžiūrėjo.

– Nieko ypatingo, – tarė jis. – Tai baltiniai, kuriuos kinas iškabino mirkti rasoje!

Po to sąmokslininkai kalbėjosi toliau, bet jau šnabždėdamiesi.

– Aš galėčiau išimti šovinius iš jo šautuvo taip, kad jis ir dėmesio neatkreiptų, – sakė Anibalas Pantalačis. – O paskui, puolimo metu, aš iššaučiau iš už jo nugaros, kad gyvulys tuoj pat jį pastebėtų ir... galo netektų ilgai laukti!

– Tai, ką jūs siūlote, labai keblus dalykas! – paprieštaravo Džeimsas Hiltonas.

– Cha! Jūs tik netrukdykit, ir viskas eis kaip per sviestą, pamatysit! – atsakė neapolietis.

Po valandėlės, ruošdamasis užimti savo vietą tarp miegančiųjų, Anibalas Pantalačis pagalvojo, kad reikia uždegti degtuką – patikrinti, ar kas nebuvo lig tol atsikėlęs. Jis įsitikino, kad ir Siprijenas, ir Bardikas su Li kietai miega. Taip bent galėjo atrodyti. Bet jei neapolietis būtų buvęs atidesnis, jis būtų pajutęs, kad garsus kino knarkimas yra apsimestinis.

Saulei tekant visi buvo ant kojų. Anibalas Pantalačis, nutaikęs momentą, kada Siprijenas nuėjo prie netoliese tekančio upelio atlikti ryto procedūrų, mikliai, per kokias dvidešimt sekundžių, išėmė iš jo šautuvo patronus. Bardikas buvo užsiėmęs kavos virimu, kinas rinko baltinius, kuriuos išvakarėse buvo iškabinęs ant savo garsiosios virvės, pririštos tarp dviejų baobabų.

Išgėrę kavos, keliautojai sėdo ant arklių, palikę furgoną ir jaučius Bardiko globai. Li paprašė leidimo lydėti raitelius ir kaip ginklą pasiėmė tik savo šeimininko medžioklinį peilį. Nepraėjo nė pusvalandis, kai medžiotojai pasiekė tą vietą, kur vakare buvo pastebėję dramblius. Bet šiandien teko nujoti kiek toliau, iki plačios laukymės, esančios tarp kalno papėdės ir dešiniojo upės kranto.

Ryto gaiva dar tvyrojo ore, persmelktame kylančios saulės spindulių. Po drėgną nuo rasos žalią laukymės kilimą vaikštinėjo ištisa dramblių kaimenė – kokie du ar net trys šimtai. Mažyliai linksmai šėlo aplink savo motinas arba tylomis žindo pieną. Suaugę drambliai, nuleidę galvas ir ritmingai judindami straublius, ėdė sultingą žolę. Beveik visi vėdavo savo plačiomis ausimis, primenančiomis indėnų vėduokles.

Ko ne šventa šio taikaus vaizdo ramybė paveikė Siprijeną.

– Kam mums žudyti šiuos nepavojingus padarus? – susijaudinęs jis kreipėsi į bendrakeleivius. – Ar ne geriau būtų palikti juos mėgautis savo vienišumu?

Inžinieriaus mintis dėl daugelio priežasčių nepatiko Anibalui Pantalačiui.

– Kam? – pašaipiai pakartojo jis. – Nagi tam, kad prikimštume savo pinigines, kai turėsime kelis centnerius dramblio kaulo! Ar tik negąsdina jūsų šitie storaodžiai, mesjė Merė?

Siprijenas, nenorėdamas atsakyti į tokį įžūlumą, patraukė pečiais. Visi trys medžiotojai dabar buvo ne toliau kaip per du šimtus metrų nuo dramblių. Ir jei protingi gyvuliai, turintys gerą klausą ir gana paslankūs, vis dar nepastebėjo medžiotojų, tai tik todėl, kad šie artėjo ne pavėjui ir užstojami tankaus baobabų masyvo. Vis dėlto vienas dramblys jau ėmė nerimauti keldamas aukštyn straublį nelyginant klaustuką.

– Štai kada tinkamas momentas! – pusbalsiu tarė Anibalas Pantalačis. – Jeigu mes norim pasiekti gerų rezultatų, tai turim išsiskirstyti ir kiekvienas pasirinkti po taikinį, o paskui pagal sutartinį ženklą šauti visi drauge, nes po pirmo šūvio visa kaimenė šoks bėgti.

Šis samprotavimas buvo pripažintas teisingu, ir Džeimsas Hiltonas atsiskyręs nujojo į dešinę. Anibalas Pantalačis pasuko kairėn, o Siprijenas liko centre. Po to visi trys tylėdami pradėjo artintis prie laukymės. Staiga Siprijenas pajuto, kaip dvi rankos jį stipriai apkabino, ir Li balsas tyliai tarė jam į ausį:

– Tai aš... Aš tik ką užšokau ant arklio strėnų užpakaly jūsų. Nesakykit nė žodžio! Greit sužinosit kodėl.

Siprijenas Merė jau buvo pasiekęs laukymės kraštą ir atsidūręs per kokius trisdešimt metrų nuo dramblių. Jis norėjo užtaisyti šautuvą – galimo netikėtumo atvejui, kai kinas vėl sušnabždėjo:

– Jūsų šautuvas be šovinių... Nesijaudinkit dėl to... Viskas eina gerai!

Tą pačią akimirką pasigirdo švilpukas, kuris pagal susitarimą buvo signalas bendrai pulti, ir beveik vienu metu su juo už Siprijeno nugaros pasigirdo – beje, vienintelis – šūvis. Inžinierius bematant atsigręžė ir pastebėjo Anibalą Pantalačį, skubantį slėptis už medžio kamieno. Bet jo dėmesį prikaustė kur kas pavojingesnis vaizdas.

Tiesiai į jį pasileido dramblys, neabejotinai sužeistas ir dėl to baisiai įsiutęs. Kiti, kaip kad buvo numatęs neapolietis, puolė bėgti, sukeldami baisų trypsmą, drebinantį žemę per du kilometrus aplinkui.

– Štai mes ir vietoje! – sušuko Li, tebesilaikydamas už Siprijeno. – Kai tik gyvulys puls, tegu jūsų Templaras atšoka į šalį! Paskui pradėkite sukti ratus aplink aną krūmyną, viliodamas dramblį paskui save! Visa kita palikite man!

Siprijenas vos spėjo beveik mašinaliai vykdyti kino nurodymus. Didžiulis gyvulys su užriestu aukštyn straubliu, krauju pasruvusiomis akimis, pražiotais nasrais ir atkištomis priekin iltimis lėkė į jį neįtikėtinu greičiu. Templaras laikėsi kaip ir dera senam žirgui. Stebėtinai tiksliai paklusdamas savo raitelio kelių spustelėjimui, jis laiku staigiai šoktelėjo į dešinę. Dramblys, įgavęs didžiulę inerciją, nuūžė į tą pačią vietą, iš kurios vos spėjo pasišalinti arklys su raiteliu, jų visai neužkliudydamas. Tuo metu kinas, be nereikalingų žodžių pasiruošęs mūšiui, nusliuogė ant žemės ir mikliai pasislėpė

krūmokšniuose.

– Čionai! Čionai! Sukite aplink mane! Ir tegul jis jus vejasi! – vėl suriko Li.

Dramblys vėl pasileido į juos, dar labiau įniršęs dėl nepavykusio savo pirmo puolimo. Siprijenas, nors ir nesuprato kaip reikiant manevro, kurį diktavo kinas, tikslo, atliko jį nepeiktinai. Jis ėmė jodinėti aplink krūmyną, masindamas jau dūstantį dramblį, ir dar du kartus apgavo savo persekiotoją netikėtai pakreipdamas arklį į šoną. Bet ar ilgai tokia taktika galėjo užtikrinti sėkmę? Nejau kinas tikėjosi atimti gyvuliui jėgas? Būtent šis klausimas ir rūpėjo Siprijenui, bet jis vis nerado atsakymo, kai staiga, dar didesnei jo nuostabai, dramblys parklupo.

Li, nutaikęs palankų momentą, nepaprastai vikriai nušliaužė žole prie gyvulio kojų ir vienu medžioklinio peilio smūgiu perpjovė kulno sausgyslę, galima pasakyti, surado jo „Achilo kulną". (*Achilo kulnas – žmogaus silpnybė, pažeidžiamoji vieta. Posakis kilęs iš senovės graikų legendos apie Trojos karo heroju Achilą, kuris buvo tapęs nemirtingu, nes buvo apiplautas šventojoje Stikso upėje. Tik kulnas, už kurio laikė jį motina, deivė Tetidė, nepalietė vandens, todėl Achilas vėliau žuvo nuo priešo strėlės, pataikiusios jam į kulną.*)

Taip paprastai daro dramblių medžioklėje indai, ir kinas tikriausiai dažnai buvo taikęs šį būdą Ceilone, nes dabar tai atliko labai tiksliai ir šaltakraujiškai.

Parblokštas ir silpstantis dramblys įsikniaubė snukiu į tankią žolę ir nejudėjo. Kartu su krauju, almančiu iš žaizdos, regimai jį apleido paskutinės jėgos.

– Valio! Bravo! – šaukė Anibalas Pantalačis ir Džeimsas Hiltonas, pasirodę „kovos veiksmų teatre".

– Reikia pribaigti jį šūviu į akį! – pareiškė Hiltonas, atrodė, be galo trokštąs imtis aktyvaus vaidmens vykstančioje dramoje.

Taręs tuos žodžius, jis prisidėjo prie peties šautuvą ir iššovė. Tuoj pat gigantiško keturkojo viduje pasigirdo kažkas panašaus į driokstelėjimą – tai buvo sprogstamasis šovinys. Dramblio kūną

sudrebino priešmirtinės konvulsijos ir jis sustingo, panašus į griuvusį ant žemės kalną.

– Baigta! – sušuko Džeimsas Hiltonas, prijojęs visai arti, kad geriau apžiūrėtų kritusį gyvulį.

„Palaukit... Neskubėkit!" – tarytum bylojo nuovokus kino žvilgsnis, nukreiptas į Siprijeną.

Šitos scenos epilogo ilgai laukti nereikėjo.

Atsidūręs prie pat dramblio, Džeimsas Hiltonas pasilenkė neištraukdamas kojų iš balnakilpių ir juoko dėlei pamėgino pakelti vieną didžiulę ausį. Staiga milžinas ištiesė straublį ir metė jį ant neatsargaus medžiotojo, sulaužydamas stuburą ir sutriuškindamas kaukolę. Apstulbę tragiškos atomazgos liudininkai nespėjo nė surikti įspėdami. Džeimsas Hiltonas tegalėjo surikti paskutinį kartą. Per kelias sekundes iš jo liko kruvinos mėsos gumulas, ant kurios dramblys užgriuvo, kad jau niekad nepasikeltų.

– Aš buvau tikras, kad jis kurį nors padarys negyvėliu! – žinovo tonu tarė kinas ir palingavo galva. – Jei pasitaiko toks atvejis, drambliai niekuomet jo nepraleidžia!

Šie žodžiai atstojo kalbą prie kapo. Jaunasis inžinierius, vis dar negalįs atsipeikėti dėl išdavystės, kurios auka vos netapo, negalėjo atsikratyti minties, kad mirtis buvo teisingas atpildas vienam iš niekšų, nutarusių atiduoti jį, beginklį, susidoroti tokiam pavojingam įsiutintam gyvuliui. O neapolietis visas mintis, kokios tik atėjo jam į galvą, buvo linkęs verčiau pasilaikyti sau.

Tuo tarpu kinas, nuėmęs pievoje velėną ir išrausęs medžiokliniu peiliu duobę, įdėjo į ją beformius savo priešo palaikus ir palaidojo. Jam padėjo Siprijenas.

Visa tai pareikalavo kažkiek laiko ir, kai trejetas medžiotojų pasuko atgal į stovyklą, saulė jau buvo aukštai. Koks juos apėmė nerimas, kai prijoję stovyklą pamatė, kad Bardiko ten nebuvo.

Šešioliktasis skyrius

Išdavystė

Kasgi atsitiko stovykloje, kol Siprijenas ir jo bendrakeleiviai buvo išvykę? Kol jaunasis kafras nesirodė, sunku ką nors nuspėti, todėl visi trys ėmė jo laukti. Paskui pradėjo garsiai šaukti. Pagaliau ėmė ieškoti, bet jokių pėdsakų nepavyko aptikti. Pusryčiai, kuriuos negras buvo pradėjęs gaminti, likę prie užgesusio laužo ir iš jo galėjai spręsti, jog kafras dingo ne anksčiau kaip prieš dvi tris valandas.

Taigi Siprijenas galėjo įvairiai spėlioti, bet to nebuvo kuo patvirtinti. Prielaida, kad užpuolė laukinis žvėris, atpuolė, nes aplink nebuvo matyti jokių kruvinos kovos žymių ar bent jau netvarkos. Manyti, jog pabėgo norėdamas grįžti į savo šalį, kaip tai dažnai atsitikdavo su kafrais, apie tokį atsidavusį vaikiną buvo dar mažiau tikėtina. Todėl jaunasis inžinierius griežtai atmetė šią Anibalo Pantalačio iškeltą versiją. Trumpai kalbant, šešias valandas ieškojus jaunojo kafro rasti nepavyko, jo dingimas taip ir liko mįslė. Siprijenas ir Pantalačis pasitarę nusprendė dar palūkėti ir neišvykti iki kito ryto.

O kas, jeigu Bardikas tiesiog paklydo persekiodamas kokį nors itin magų medžiotojui žvėrį ir galbūt netrukus grįš? Ir staiga jie prisiminė kafrų apsilankymą vieno iš paskutiniųjų postovių metu, jų klausimus Bardikui ir Li, taip pat čiabuvių baimę dėl svetimšalių pasirodymo Tonajos krašte. Keliautojai visai pagrįstai klausė vienas kitą: o ar negalėjo čiabuviai pagrobti Bardiką ir nuvesti į savo

sostinę?

Diena baigėsi nelinksma nuojauta. Atrodė, jog juos užgulė nelaimės. Anibalas Pantalačis buvo piktas ir tylėjo. Abu jo bendrininkai, Fridelis ir Džeimsas Hiltonas, buvo negyvi, ir dabar jis liko vienas prieš vieną su savo varžovu. Neapolietis galvojo tik kaip atsikratyti konkurento, kurio jis negalėjo pakęsti šalia nei dėl deimanto, nei dėl vedybų reikalų. Iš tikrųjų jam tai buvo tik reikalai. O Siprijenui, kuriam Li papasakojo apie išimtus iš jo šautuvo šovinius, dabar reikėjo dieną naktį stebėti savo bendrakeleivį. Tiesa, šiuo sunkiu rūpesčiu su juo dalijosi ištikimasis Li. Visą vakarą Siprijenas su Anibalu Pantalačiu tylėdami rūkė prie laužo ir nuėjo miegoti po furgono brezentu net nepasakę vienas kitam „labąnakt". Eilė budėti prie laužo ir nuvaikyti laukinius žvėris teko kinui.

Ir kitos dienos rytą jaunasis kafras į stovyklą nesugrįžo. Siprijenas mielai būtų palaukęs dar parą, kad duotų savo tarnui paskutinį šansą grįžti, bet neapolietis atkakliai reikalavo tuoj pat išvykti.

– Galima puikiai apsieiti ir be Bardiko, – kalbėjo jis, – o jei dar lauksim, tai rizikuojam galutinai pražiopsoti Matakitą!

Siprijenas nusileido, ir kinas nuėjo parsivesti jaučių. Bet štai nauja bėda: jaučių nebuvo. Dar vakare jie gulinėjo atrajodami aukštoje žolėje apie stovyklą. Dabar nesimatė nė vieno...

Ir tik dabar paaiškėjo, kiek daug prarasta dingus Bardikui! Jeigu šis protingas tarnas būtų likęs savo poste, tai, žinodamas Pietų Afrikos jaučių veislės įpročius, būtinai būtų pririšęs šituos, ištisą dieną dykinėjusius, prie medžių kamienų ar kuolų. Sustojus po ilgos kelionės, toks atsargumas būtų nereikalingas: išvargusiems jaučiams norėtųsi tik papešioti žolės netoli furgono ir sugulti nakties poilsiui, o ryte pabudę jie nutoltų nuo stovyklos tik per kokius du šimtus metrų. Tačiau visą dieną ilsėjęsi jie elgėsi kitaip.

Matyt, pabudus pirmas pailsėjusių galvijų rūpestis buvo paieškoti gardesnės žolės negu ta, kuria jie sotinosi vakar. Norėdami pasibastyti laisvi, jie nuėjo tolokai nuo stovyklos, jos jau nematė, o instinkto raginami grįžti į tvartą, vienas po kito patraukė atgal į Transvalį.

Tai – tikra katastrofa, ir, nors ekspedicijose po Pietų Afriką atsitinka neretai, laikoma viena didžiausių, nes be kinkomųjų gyvulių vežimas yra nenaudingas, o keliaujantiems po Afriką furgonas – tai kartu ir namas, ir sandėlis, ir tvirtovė. Todėl taip nusiminė Siprijenas ir Anibalas Pantalačis, kai, dvi ar tris valandas atkakliai ėję jaučių pėdsakais, jie suprato, kad jokios vilties pavyti galvijus nėra.

Teko tartis vėl. Tokiomis aplinkybėmis likdavo tik viena išeitis: mesti furgoną, pasiimti tik tiek maisto produktų ir šovinių, kiek galima panešti, ir toliau tęsti kelionę raitiems. Sėkmės atveju galbūt pavyktų netrukus susitarti su kokiu nors kafrų vadu mainais už šautuvą ar šovinius gauti kitus jaučius. Li galėtų pasiimti Džeimso Hiltono arklį, kuris jau neturėjo šeimininko.

Keliauninkai ėmė kirsti dygias šakas ir dengti jomis furgoną, norėdami jį užmaskuoti kaip krūmyną. Paskui, tai padarę, kiekvienas apsikrovė drabužiais, konservais ir šoviniais – viskuo, ko galėjo prigrūsti į maišą ir kišenes. Kinas, nors labai sielvartaudamas, turėjo atsisakyti minties pasiimti raudonąją dėžę, kuri pasirodė esanti pernelyg sunki, bet, nepaisydamas jokių atkalbinėjimų, jis taip ir nepaliko virvės, o apsivyniojo ja tarsi juosta po chalatu.

Baigę ruoštis ir metę paskutinį žvilgsnį į slėnį, kur būta tokių tragiškų įvykių, trys raiteliai vėl patraukė keliu tolyn. Šis kelias, kaip ir visi kiti šiame krašte, buvo paprasčiausias takas, pramintas žvėrių, kurie, eidami prie vandens telkinio, visada pasirenka trumpiausią atstumą.

Jau buvo po pusiaudienio, bet, nepaisydami svilinančios saulės, Siprijenas, Anibalas Pantalačis ir Li tęsė kelionę tokiu pat greičiu. Vakare, sutemus, sustojo poilsio gilioje siaurukalnėje po aukšta uola, aplink smagų laužą iš sausų šakų. Jie priėjo išvadą, jog, kaip ten bebūtų, furgono praradimas yra pataisomas reikalas.

Taip jie yrėsi į priekį dar dvi dienas, neleisdami sau abejoti, kad joja ieškomojo bėglio pėdsakais. Ir iš tikrųjų antros dienos vakare, prieš pat saulėlydį, kai jie neskubėdami artinosi prie medžių guoto, po kuriuo ketino įsikurti nakties poilsiui, Li staiga suriko gerkliniu

balsu.

– Hug! – šūktelėjo jis, rodydamas pirštu mažą juodą tašką, judantį netoli horizonto begęstant saulėlydžiui.

Siprijenas ir Anibalas Pantalačis tuoj pat nukreipė žvilgsnius kino rodoma kryptimi.

– Keleivis! – sušuko neapolietis.

– Tai Matakitas, jis pats! – pridūrė Siprijenas, spėjęs prikišti prie akių savo lornetą. – Aš aiškiai įžiūriu jo vežimaitį ir strutį... Tai jis!

Inžinierius perdavė lornetą Pantalačiui, kad tasai savo akimis įsitikintų, jog taip ir yra.

– Koks, jūsų nuomone, atstumas tarp jo ir mūsų šiuo momentu? – paklausė Siprijenas.

– Mažiausiai septynios ar aštuonios mylios, – atsakė neapolietis.

– Vadinas, reikia atsisakyti vilties užklupti jį šiandien, iki sustojant nakvynei?

– Suprantama, – atsakė Anibalas Pantalačis. – Po pusvalandžio taip sutems, kad jo link nebus galima nė žingsnio žengti!

– Gerai! Rytoj mes būtinai jį prisivysim, jei tik anksti išjosim!

– Ir aš taip manau!

Taip šnekėdamiesi raiteliai prijojo palmių guotą ir nulipo nuo arklių. Pagal nusistovėjusią tvarką pirmiausia jie pasirūpino arkliais – aptrynė šiaudų pyne, rūpestingai nuvalė ir tik po to, pririšę prie kuolų, paleido ganytis. Tuo laiku kinas užkūrė laužą. Nusileido naktis. Vakarienė buvo šiek tiek linksmesnė nei anksčiau. Bet greitai ją sudoroję keliauninkai iš karto, susisupę į antklodes prie laužo su malkų atsarga visai nakčiai ir pasidėję po galva balnus, sugulė miegoti. Buvo labai svarbu atsikelti kuo anksčiau, kad vienu ypu įveiktų dienos kelią ir prisivytų Matakitą.

Siprijenas ir kinas kietai įmigo. Neapoliečio miegas neėmė. Tris valandas jis vartėsi nuo šono ant šono, kaip žmogus, kuriam neduoda ramybės kokia nors įkyri mintis. Nusikalstama pagunda vėl jį užvaldė.

Pagaliau jis tyliai atsikėlė, priėjo prie arklių ir pabalnojo savąjį;

po to, atrišęs Templarą ir kino arklį, ilgu pavadžiu nuvedė juos paskui save. Žema žolė, ištisiniu kilimu dengusi žemę, slopino trijų gyvulių kanopų garsą. Netikėtai pažadinti, jie visiškai pakluso žmogui. Anibalas Pantalačis nuvedė juos gilyn į slėnį, pririšo ten prie medžio, o pats grįžo į stovyklą. Nė vienas iš miegojusiųjų net nesujudėjo.

Neapolietis susirinko visas antklodes, maisto produktus, pasiėmė ilgavamzdį karabiną, šovinius ir paliko savo bendrakeleivius vienus vidury dykumos.

Kai jis prijojo prie slėnyje paliktų arklių, šie garsiai parpdami ganėsi aplink vienišą baobabą. Pantalačis atrišo juos nuo medžio ir atsargiai pavarė prieš save. Po pusvalandžio trys arkliai ir vienas raitelis, kylant iš už kalvos mėnuliui, risčia bėgo tolyn nuo stovyklos.

Siprijenas ir Li vis dar miegojo. Tik trečią valandą ryto kinas praplėšė akis ir išvydo žvaigždes, blankiai mirkčiojančias virš horizonto vakariniame dangaus skliaute.

„Laikas ruoštis virti kavą", – pagalvojo jis.

Nusimetęs antklodę, į kurią buvo susivystęs, atsikėlė ir ėmėsi rytinio tualeto procedūrų, kurias vienodai tiksliai atlikinėjo tiek dykumoje, tiek mieste.

„O kurgi Pantalačis?" – staiga apsižiūrėjo kinas.

Jau brėško diena ir vis ryškesni darėsi daiktai apie stovyklą.

„Ir arklių nematyti! – tarė sau Li. – Ar tik nesugalvojo šitas „šaunus vyrukas"... Ir kažką negero nujausdamas kinas metėsi prie kuolų, prie kurių vakare pririšo arklius. Apibėgo stovyklą ir iškart įsitikino, kad visas neapoliečio bagažas dingo kartu su juo. Viskas buvo aišku.

Baltosios rasės žmogus tikriausiai nebūtų galėjęs nuslopinti savyje visiškai natūralaus noro pažadinti Siprijeną ir tuoj pat pranešti jam labai svarbią naujieną. Bet kinas priklausė geltonajai rasei ir manė, kad su negeromis žiniomis nėra ko skubėti. Ir jis ramiai ėmė virti kavą.

„Dar gerai, kad šitas niekšas mums paliko maisto atsargų!" –

vis kartojo Li.

Kava, kaip pridera palaikyta specialiai tam skirtame drobės maišelyje, buvo perpilta į puodelius iš stručio kiaušinio lukšto; tik po to Li priėjo prie vis dar miegančio Siprijeno.

– Jūsų kava gatava, tėveli, – mandagiai tarė Li, pajudinęs jį už peties.

Siprijenas pramerkė vieną akį, pasirąžė, nusišypsojo kinui, atsisėdo ir mažais gurkšneliais išgėrė garuojantį skystimą. Tik tada pastebėjo, kad neapoliečio vieta tuščia.

– O kur Pantalačis? – paklausė.

– Išvyko, tėveli, – atsakė Li taip natūraliai, lyg būtų kalbama apie tai, kas iš anksto sutarta.

– Kaip tai... išvyko?

– Taip, tėveli, išjojo kartu su trimis arkliais!

Siprijenas išsivadavo iš antklodės ir pažvelgė ten, kur turėjo ganytis arkliai. Toliau aiškinti nereikėjo. Bet inžinierius buvo per daug išdidus žmogus, kad iškart parodytų savo nerimą ir pasipiktinimą.

– Na ką gi, – tarė jis, – tegu šitas niekšas nemano, kad paskutinis žodis bus jo!

Mąstydamas, ko reikėtų imtis, Siprijenas žengė keletą žingsnių viena, kita kryptimi.

– Reikia nedelsiant judėti pirmyn! – tarė jis kinui. – Mes paliksim čia balnus, kamanas, visa, kas gremėzdiška ar per daug sunku, ir paimsim su savim tik šautuvus, na, ir kas likę valgomo. Sparčiai eidami mes galim judėti beveik ankstesniu greičiu, o gal rasime tiesesnį kelią!

Li tuojau pakluso. Per kelias minutes drabužiai buvo suvynioti, o maišai užmesti ant pečių; po to, surinkę krūvon ir storai užvertę šakomis viską, ką teko palikti, abu nužingsniavo į priekį. Siprijenas buvo teisus sakydamas, kad eiti pėsčiomis tam tikra prasme patogiau. Jie iš tiesų galėjo patraukti tiesesniu keliu, įveikdami stačias įkalnes, ko negalėtų padaryti joks arklys, – tiesa, dėdami nemažai pastangų.

Apie pirmą valandą po vidurdienio juodu pasiekė šiaurinį šlaitą to kalnagūbrio, išilgai kurio jojo tris paskutines dienas. Kaip buvo nusakęs Lopepas, iki Tonajos šalies sostinės buvo likę, matyt, jau nedaug kelio. Deja, jo aiškinimai bečuanų kalba apie vietovių painiais pavadinimais atstumus viena nuo kitos buvo tokie migloti, kad iš anksto spręsti, kiek dienų – dviejų ar trijų prireiks likusiam keliui įveikti, buvo labai sunku.

Kai Siprijenas su kinu leidosi šlaitu į pirmą slėnį įveikę kalnagūbrį, Li trumpai nusijuokė.

– Žirafos! – tarė jis.

Pažvelgęs žemyn, jaunasis inžinierius iš tikrųjų išvydo kokias dvi dešimtis dėmėtų gyvulių, besiganančių slėnio viduryje. Nėra nieko maloniau kaip matyti iš tolo jų ilgus kaklus, iškeltus aukštyn nelyginant stiebai arba ištiestus gyvačių pavidalu iki žolės per tris ar keturis metrus nuo kūno, išmėtyto gelsvais lopais.

– Galima paimti vieną iš tų žirafų ir panaudoti kaip Templarą, – pasakė Li.

– Pabalnoti žirafą? Ką tu kalbi! Kur tai matyta! – sušuko Siprijenas.

– Nežinau, matyta ar nematyta, bet ar regėsime mes tokį dalyką, priklauso tik nuo jūsų, – atsakė kinas, – jei leisite man pamėginti.

Siprijenas, niekad nelaikęs neįmanomu to, kas buvo nauja, pareiškė, jog yra pasiruošęs padėti Li įvykdyti jo sumanymą.

– Mudu esam nuo žirafų pavėjui, ir tai mūsų laimė, – tarė kinas, – nes jos turi puikią uoslę ir seniai būtų mus pajutusios! Taigi jei jūs apeisite jas iš dešinės ir išgąsdinsite šautuvo šūviu, tai nukreipsite į mano pusę, o daugiau nieko ir nereikia, visa kita aš imuosi pats vienas.

Greitai sudėjęs ant žemės viską, kas galėjo varžyti judesius, Siprijenas pasiėmė šautuvą ir nuėjo vykdyti savo tarno numatyto manevro.

Kinas negaišo laiko. Jis nusirito stačiu slėnio šlaitu iki ištrypto priekalnėje tako. Sprendžiant iš daugybės kanopų pėdsakų, būtent šituo taku eidavo žirafos. Kinas įsitaisė po dideliu medžiu, išvynio-

jo ilgą virvę, kurią visuomet nešiojosi su savim, ir, perpjovęs ją pusiau, gavo dvi atkarpas – po trisdešimties metrų kiekviena. Paskui, pririšęs prie galų po svarų akmenį – išėjo puikūs laso, – pritvirtino prie apatinių medžio šakų. Pagaliau, uoliai apvyniojęs ant kairės rankos laisvus šių įtaisų galus, pasislėpė už medžio ir ėmė laukti.

Nepraėjo nė penkios minutės, kai netoliese driokstelėjo šūvis. Iškart pasigirdo tankus trypsmas, panašus į galopu lekiančio ištiso kavalerijos eskadrono triukšmą, tolydžio stiprėjantis, o tai rodė, kad žirafos dumia kiek kojos įkerta, kaip ir buvo numatęs Li. Jos kūrė tiesiai link jo pažįstamu taku, neįtardamos tykant priešą, nes jo negalėjo užuosti pavėjui. Išplėstomis šnervėmis gaudančios vėją, sutrikusiais mažais snukeliais su išsprogusiomis akimis bei iškištais liežuviais, visu greičiu lekiančios žirafos iš tikrųjų buvo nuostabios. Tačiau stebėti jas kinui nerūpėjo. Savo postą jis įžvalgiai pasirinko arti tos vietos, kur takas buvo susiaurėjęs ir gyvuliai galėjo praeiti tik po du eilėje, taigi jam beliko laukti.

Tris ar keturias žirafas jis praleido; nužiūrėjęs vieną nepaprasto ūgio, švystelėjo savo laso. Švilptelėjusi ore, virvė apsivyniojo aplink gyvulio kaklą, jis dar spėjo nubėgti keletą žingsnių, bet virvė išsitempė, suspaudė jam gerklę ir jis sustojo.

Li negaišo laiko stebėdamas šį reginį. Pamatęs, kad jo pirmasis laso pasiekė tikslą, akimirksniu griebė antrą ir švystelėjo į kitą žirafą. Judesys buvo ne mažiau taiklus. Po minutės persigandusi kaimenė išsiblaškė, o dvi žirafos, pusiau prismaugtos ir silpstančios, liko kino nelaisvėje.

– Greičiau čionai, tėveli! – šūktelėjo Li savo šeimininkui, kuris jau bėgo link jo, nelabai tikėdamas sėkme.

Bet teko pripažinti tai, kas akivaizdu. Prieš Siprijeną buvo dvi puikios žirafos, stambios, tvirtos, įmitusios, laibais pakinkliais ir žvilgančiomis strėnomis. Tačiau kad ir kaip gėrėjosi jomis Merė, idėja panaudoti žirafas kaip jojamuosius gyvulius jam atrodė vargu ar įgyvendinama.

– Iš tikrųjų kaip išsilaikyti ant tokios nugaros, kuri žemėja link užpakalinių kojų ne mažesniu kaip šešiasdešimties laipsnių kam-

pu? – juokdamasis kalbėjo jis.

– Ogi labai paprastai – reikia tik sėsti gyvuliui ant pečių, – atsakė Li. – Be to, argi sunku pakišti po balnu susuktą antklodę?

– Bet mes neturim balnų.

– Aš tuojau nueisiu jų atsinešti.

– O kokį apynasrį uždėti ant tokio snukio?

– Tai jūs greit pamatysite.

Kinas į viską turėjo ką atsakyti ir jo veiksmai neatsiliko nuo žodžių.

Dar nebuvo atėjęs pietų metas, kai jis iš savo virvės atraižų jau buvo padaręs du apynasrius, kuriuos užmovė žirafoms.

Sugautieji gyvuliai buvo tokie priblokšti, be to, itin gero būdo, todėl visai nesipriešino. Iš likusių virvagalių kinas padarė vadeles.

Baigęs šiuos darbus, Li nuvedė abi belaisves už pavadžio, ir tai pasirodė visai paprasta. Merė ir kinas savo pačių pėdsakais grįžo į vakarykštę stovyklavietę pasiimti balnų ir kitų daiktų, kuriuos buvo tekę palikti. Vakaras praėjo baigiant pradėtus darbus. Li turėjo tikrai auksines rankas. Jis ne tik suspėjo perdirbti Siprijeno balną taip, kad dabar jį buvo galima dėti ant vieno kurio gyvulio nugaros horizontaliai, bet ir sumeistravo sau balną iš šakų. Po to jis – dėl viso pikto – pusę nakties pratino žirafas paklusti, daug kartų sėsdamasis ant jų raitomis ir ryžtingai įtikinėdamas, kad jo negalima neklausyti.

Septynioliktasis skyrius

Lenktynės su kliūtimis afrikietiškai

Ir vis dėlto abu raiteliai, kitą rytą patraukę į kelią, atrodė labai keistai. Abejotina, ar Siprijenas būtų norėjęs balne ant žirafos nugaros pasirodyti mis Votkins didžiojoje Vandergarto gyvenvietės gatvėje. Bet kare kaip kare. Juodu jojo dykuma, o čia žirafos žirgų vaidmenyje atrodė ne keisčiau kaip vienakupriai kupranugariai. Ir jų žingsnis kažkuo netgi priminė „dykumų laivų" eiseną. Jojant žirafomis ne tik kad smarkiai kratė, bet dar ir supo kaip tikrame laive; dėl to abu raiteliai pajuto lengvą jūros ligos priepuolį. Tačiau per tris valandas Siprijenas ir kinas visiškai aklimatizavosi. Žirafos žirgliojo gana greitai, po kelių mėginimų maištauti nedelsiant buvo sutramdytos, tad ilgainiui pasidarė labai paklusnios, ir viskas ėjosi kuo geriausiai.

Dabar reikėjo atsiimti laiką, prarastą per paskutines tris kelionės dienas. Matakitas, ko gero, bus toli nukeliavęs! O gal Anibalas Pantalačis jau spėjo jį prisivyti? Kad ir kaip ten būtų, Siprijenas pasiryžo siekti numatyto tikslo iki galo.

Po trijų dienų raiteliai nusigavo iki lygumų šalies. Dabar jie jojo dešiniąja pakrante gana vingraus upelio, tekančio kaip tik į šiaurę; reikia manyti, tai buvo vienas iš Zambezės intakų. Žirafos, visiškai nuramdytos ir, be to, nusilpusios dėl ilgos kelionės ir dėl dietos, kurios sistemingai laikytis jas vertė Li, lengvai paklusdavo komandoms. Siprijenas jau galėjo atsisakyti ilgų virvinių vadžių ir valdyti savo gyvulį spustelėdamas kulnais šonus.

Dabar, kai žirafų valdymas jau neteikė didelių rūpesčių, Merė su dideliu malonumu apžiūrinėjo apylinkes, pro kurias jie jojo. Dykumos liko užpakaly ir jau pasitaikydavo manijoko ar taro laukų. (*Manijokas – nedidelis medis, tiksliau – krūmas su sustorėjusiomis, ilgokomis, iki 100 cm, 15 kg masės šaknimis; iš tų šakniagumbių daromi miltai ir kruopos. Taro – daugiametis tropinis augalas, kurio šaknys (iki 4 kg) taip pat vartojamos maistui.*) Tie laukai buvo pagal visas taisykles įdirbti ir drėkinami: per įstatytus vienas į kitą bambuko stiebus plantacijoms buvo tiekiamas upių vanduo. Platūs ir gerai suplūkti keliai, išsimėčiusios ant tolimų kalvų baltos trobelės, panašios į avilius, – visa tai rodė, jog netoli gyvenamas kraštas. Tačiau vis dar tebebuvo panašu į tyrlaukius – kad ir dėl daugybės čia besiveisiančių laukinių gyvulių, žolėdžių ir plėšrūnų. Šen ir ten nesuskaičiuojami būriai įvairiausių paukščių kartais tiesiog užstodavo saulę. Galėjai įžiūrėti perbėgančias kelią gazelių ar antilopių kaimenes. Kartais iš vandens iškišdavo galvą milžiniškas hipopotamas ir garsiai šnarpštelėjęs vėl panirdavo, sukeldamas krioklį primenantį triukšmą.

Sužavėtas viso šito reginio Siprijenas nė nepastebėjo, kaip prijojo posūkį už neaukštos kalvos, išilgai kurios juodu žirgliojo. Kai prieš jų akis atsivėrė kelias, Merė iškart tiesiog nustėro iš netikėtumo: už kokių trijų mylių raitas dūmė Anibalas Pantalačis, besivejantis Matakitą. Juos skyrė daugiausia mylia kelio. Plikoje lygumoje, užlietoje akinančios saulės šviesos ir nuskaidrintoje galingo rytų brizo, bėglys ir jo persekiotojas buvo matomi kaip ant delno.

Abu bendrakeleiviai taip apsidžiaugė tuo, ką išvydo, kad visų pirma pajuto norą pažymėti tai tikru arabišku džigitavimu (t. y. pratimais jojant). Siprijenas džiaugsmingai sušuko „valio!", o Li šūktelėjo „chuf", kas reiškė tą patį. Ir abu paleido savo žirafas smarkia risčia.

Matakitas aiškiai pastebėjo neapolietį, kuris jau buvo jį bepasivejąs. Bet jis negalėjo matyti savo buvusio šeimininko ir savo draugo iš Vandergart Kopjė, tik ką pasirodžiusių tolimame lygumos pakraštyje.

Regėdamas Pantalačį, žmogų, kuris tikrai jo nepasigailėtų, jaunasis kafras kiek pajėgdamas varė įkinkytą į vežimaitį savo strutį. Greitas gyvūnas dūmė kaip vėjas. Jis bėgo taip veržliai, kad staiga suklupo ties dideliu akmeniu. Sukrėtimas buvo toks stiprus, kad vežimaičio ašis, gerokai susidėvėjusi ilgame kelyje, iškart lūžo. Vienas ratas nulėkė į šalį, ir Matakitas, įsikibęs į savo ekipažą, blinktelėjo vidury kelio.

Krisdamas vargšas kafras sunkiai susižeidė. Bet jį užvaldžiusi baimė net po tokio smūgio neatlėgo, tik padvigubėjo. Būdamas tikras, kad jis žuvęs, jei prisileis arti savęs žiaurų neapolietį, Matakitas greit pašoko ant kojų, mikliai iškinkė strutį ir, užšokęs ant jo, paleido galopu. Štai tada ir prasidėjo svaiginantis „bėgimas su kliūtimis", toks, kokio pasaulis nematė nuo Romos cirko laikų, kada lenktynės stručiais ir žirafomis dažnai būdavo įtraukiamos į programą.

Iš tikrųjų, kol Anibalas Pantalačis persekiojo Matakitą, Siprijenas su Li sekė vieno ir kito pėdsakais. Argi nebuvo svarbu sučiupti abu – jaunąjį kafrą, kad galutinai paaiškėtų pavogto deimanto klausimas, ir niekšingą neapolietį, kad būtų pelnytai nubaustas. Todėl žirafos, kurias po avarijos su vežimaičiu raiteliai pavarė strimgalviais, dūmė beveik tokiu pat greičiu kaip grynakraujai žirgai. Ištiesusios ilgus kaklus, prasižiojusios ir prispaudusios ausis, raginamos kulnais ir rykštėmis, jos, kaip yra sakoma, išvystė maksimalų greitį, kokį tik pajėgė. Na, o Matakito stručio greitis buvo tiesiog stebuklas. Neatsirastų tokio čempiono nei Derbio lenktynėse, nei Paryžiuje didžiajam prizui laimėti, kuris būtų galėjęs su juo varžytis. Trumpi sparnai, nenaudingi skrydžiui, padėjo šiam paukščiui sparčiau bėgti. Tad per kelias minutes jaunasis kafras gerokai padidino atstumą tarp savęs ir persekiotojo.

Taip! Matakitas teisingai padarė pasirinkdamas jojimą stručiu. Ir jeigu jam būtų pavykę išlaikyti tokį tempą penkiasdešimt minučių, tai neapoliečiui taptų nepasiekiamas.

Anibalas Pantalačis gerai suprato, kad bent kiek mažindamas greitį jis netenka visų savo pranašumų. Atstumas tarp jo ir bėglio

ėmė didėti. Už kukurūzų lauko, ties kuriuo vyko lenktynės, tęsėsi, kiek akys užmato, tamsi juosta mastikinės pistacijos medžių ir indiškų figmedžių. Jei Matakitui pavyktų juos pasiekti, surasti jį būtų jau neįmanoma – ten prasidėjo tankus miškas.

Tebelėkdami galopu Siprijenas ir Li pagaliau pasiekė kalvos papėdę ir dūmė jau skersai lauko, bet iki Pantalačio dar buvo apie trys mylios. Tačiau jie galėjo pastebėti, kad neapoliečiui nežmoniškomis pastangomis vis dėlto pavyko gerokai prisivyti bėglį. Strutis ar tai neteko jėgų, ar susižeidė į kokį kelmą ar akmenį, – jis neabejotinai dabar bėgo lėčiau. Ir netrukus Pantalačis atsidūrė per tris šimtus pėdų nuo kafro.

Bet Matakitas jau spėjo nusigauti iki miško ir akimirksniu pranyko. Tuo momentu Anibalas, staigiai išmestas iš balno, nusirito žeme, o jo arklys pasileido per lauką.

– Matakitas paspruks nuo mūsų! – sušuko Li.

– Taip! Bet užtat bjaurybė Pantalačis mūsų rankose! – atsakė Siprijenas.

Ir abu paragino savo žirafas.

Po pusvalandžio, kai jie beveik perkirto kukurūzų lauką, iki tos vietos, kur nukrito neapolietis, buvo likę ne daugiau kaip penki šimtai žingsnių. Juodu vis dar nežinojo, ar galėjo Anibalas Pantalačis pasiekti pistacijų mišką, ar sunkiai sužeistas liko gulėti ant žemės – galbūt negyvas.

Pantalačis tebegulėjo ant žemės. Siprijenas ir Li sustojo per šimtą žingsnių. Štai ką jie pamatė.

Įsitraukęs į persekiojimą, neapolietis nepastebėjo didžiulio tinklo, kurį kafrai buvo ištiesę gaudyti paukščiams, nuolat niokojantiems jų derlių. Kaip tik į tokį tinklą įsipainiojo Anibalas Pantalačis. Ir tai būta visai nemažo tinklo! Jis driekėsi per penkiasdešimt metrų ir jame jau spurdėjo daugybė įvairių rūšių, spalvų, įvairaus dydžio paukščių, tarp jų pustuzinis didžiulių avėdrų, – šių erelių ištiesto sparno ilgis siekia pusantro metro, – kurių neretai pasitaiko Pietų Afrikos regionuose.

Natūralu, kad neapoliečio dribtelėjimas šio sparnuočių kalėji-

mo vidury sukėlė didelį sąmyšį. Prisitrenkęs Anibalas Pantalačis kone tuojau pat pabandė atsikelti. Bet rankos ir kojos taip įsipainiojo tinkle, kad iškart to padaryti jis negalėjo. Gaišti nebuvo galima, ir jis ėmė smarkiai purtyti tuos spąstus, iš visų jėgų trūkčioti, taip pakeldamas ir atplėšdamas nuo kuolų, laikiusių tinklą prie žemės. Kartu, aišku, stengėsi ištrūkti dideli ir maži paukščiai.

Bet kuo daugiau neapolietis blaškėsi, tuo labiau įsipainiojo stipriose virvės tinklo kilpose. Ir staiga – ar tik nepasivaideno – prie Pantalačio prišuoliavo žirafa... raitas ant jos sėdėjo ne kas kitas kaip kinas Li. Nespėjo belaisvis prasitrinti akių, kai smarkiai papūtė pašėlęs vėjas, lenkdamas žemyn pasitaikiusius jo kelyje medžius. Iki tol Anibalas Pantalačis jau buvo spėjęs išrauti keletą tinklą prilaikančių kuoliukų. Naujas susijaudinimas, kurį sukėlė visa ši fantasmagorija – žirafa, Li, viesulinis vėjas, – vertė jį dar įnirtingiau kratyti tinklą.

Vėjas sustiprėjo ir prasidėjo tikras uraganas. Paskutiniai sutvirtinimai, laikę platų ir ilgą virvinį apdangalą prie žemės, nuėjo niekais, ir jo įkalintoji sparnuočių kolonija, visi iki vieno, ėmė plakti sparnais, keldami kurtinantį triukšmą. Mažiems paukšteliams pavyko išsiveržti, o stambieji dar labiau įsipainiojo nagais į tinklo kilpas, bet jų galingų sparnų jis jau nebesulaikė, – vienu veržliu polėkiu visi pakilo aukštyn. Šie jungtiniai oro irklai, daugybės krūtinių raumenys, ėmę judėti vienu metu, be to, remiami siutingo vėjo, sudarė tikrai milžinišką jėgą, kuriai šimtas kilogramų – lengviau už plunksną.

Visas tinklas, susmauktas, susuktas, suveržtas į kietą gumulą, tapo viesulinio vėjo laimikiu ir buvo pakeltas kokius trisdešimt metrų į viršų kartu su Anibalu Pantalačiu, įsipainiojusiu rankomis ir kojomis.

Kai iki kritimo vietos prijojo Siprijenas, šiam beliko nebent žiūrėti, kaip jo priešas nešamas į padebesius.

Netikėtai avėdros, apsilpę po pirmojo proveržio, aiškiai parodė norą, kaip buvo įpratę, vėl kristi ant žemės. Per tris sekundes tuntas paukščių pasiekė mastikinių pistacijų ir indiškų figmedžių ma-

syvą, esantį į vakarus nuo kukurūzų laukų. Ir ten, vos neužkliudę medžių viršūnių, nusileidę per tris keturis metrus nuo žemės, paskutinį kartą pakilo aukštyn.

Siprijenas ir Li su siaubu stebėjo pakibusį tinkle nelaimėlį, kurį šį kartą neįtikėtina gigantiškų paukščių jėga ir stiprus vėjo šuoras pakėlė virš žemės aukščiau nei per penkiasdešimt pėdų.

Staiga, neapoliečiui suspurdėjus, kelios tinklo kilpos trūko. Buvo matyti, kaip jis, pakibęs ant rankų, mėgino sugriebti virvės galą... Pirštai atsigniaužė, virvė išslydo, ir jis, sunkiai žnegtelėjęs žemėn, užsimušė.

Likęs be sunkmens tinklas vėl pakilo aukštyn, paskui, nuskriejęs kelias mylias, pagaliau atitrūko nuo sparnuočių, ir avėdros išnyko pragiedrėjusiame beribiame danguje.

Nuo dabar iš keturių varžovų, vykusių į kelionę per Transvalio lygumas tuo pačiu tikslu, Siprijenas liko vienas.

Aštuonioliktasis skyrius

Strutis, mokėjęs kalbėti

Siprijenas ir Li norėjo tik vieno: bėgti iš šios baisios vietos. Jie nusprendė joti palei tankų mišką į šiaurę. Praėjus gerai valandai pasiekė pusiau išdžiūvusį upelį ir patraukė išilgai jo vagos. Netrukus upelis atvedė juos iki nemažo ežero, kurio pakrantėse stiebėsi aukštyn vešlios tropinės augalijos sąžalynai. Priešingame krante matėsi kalvos, toliau pereinančios į aukštokus kalnus. Merė pagalvojo, kad, užkopęs į vieną kurį kalną, jis galėtų geriau apžvelgti vietovę ir numatyti tolesnius veiksmus.

Juodu ėmė eiti palei ežerą. Kelias buvo daugiau negu sunkus. Siprijenas žengė pirmas ir darė taką, o Li sekė paskui, tempdamas už pavadžio abi žirafas. Aštuonių kilometrų atstumui įveikti jiems prireikė trijų su viršum valandų. Keliautojams pagaliau apėjus ežerą ir atsidūrus kitame jo krante, jau pradėjo temti. Nuovargis vertė iš kojų, tad jie nutarė čia pat sustoti poilsiui. Menkos maisto atsargos nežadėjo nieko džiugaus, tačiau Li su įprastiniu uolumu vis tiek ėmė šį bei tą ruošti. Baigęs priėjo prie šeimininko.

– Tėveli, matau, jūs labai pavargęs! Mūsų atsargos baigėsi. Leiskite, aš nueisiu paieškoti kokio nors kaimo, kur man neatsisakys padėti.

– Tu nori palikti mane vieną, Li? – nustebo Siprijenas.

– Taip reikia, tėveli! – atsakė kinas. – Aš pasiimsiu vieną žirafą ir patrauksiu į šiaurę. Tonajos, apie kurį kalbėjo Lopepas, sostinė dabar jau negali būti toli, ir aš patvarkysiu taip, kad jus ten gerai

priimtų. O paskui mes pasuksim atgal į Grikvalendą ir ten jums jau nereikės bijoti tų trijų niekšų, kurie gavo galą šitoje kelionėje.

Jaunasis inžinierius susimąstė dėl gerojo Li pasiūlymo. Jis suprato, kad jeigu kafrą dar galima surasti, tai tik šioje vietovėje, todėl verta čia pabūti. Antra vertus, reikia papildyti išsekusias maisto atsargas. Ir Siprijenas, nors labai nenorom, ryžosi išleisti kiną, sakydamas, kad lauks jo ežero pakrantėje keturiasdešimt aštuonias valandas. Per tą laiką Li su savo greita žirafa tikrai galėjo apjoti visą apylinkę ir grįžti.

Kai jau viskas buvo aptarta, Li nusprendė negaišti nė minutės. Poilsis jam mažai rūpėjo. Galima apsieiti ir be miego! Tad atsisveikinęs su Siprijenu išsivedė savo žirafą ir įsiropštęs į balną dingo nakties tamsoje.

Pirmą kartą nuo išvykimo iš Vandergart Kopjė Siprijenas liko visiškai vienas tuščioje, negyvenamoje vietovėje. Jį apėmė gilus liūdesys ir susisupęs į savo antklodę jaunuolis negalėjo atsikratyti niūriausių minčių. Štai jis liko vienas vienužis, beveik be maisto ir šovinių, per šimtus mylių nuo civilizuotų vietovių... Šansų rasti Matakitą dabar buvo likę labai mažai! Taip, šitas užmojis aiškiai žlugo ir teks prisiminti tik tragiškus įvykius. Beveik kiekvieno įveikto šimto mylių kaina – vieno iš keliavusiųjų gyvybė! Dabar jis liko vienas... jis!.. Nejaugi ir jam skirtas toks pat galas kaip ir aniems?

Taip liūdnai galvojo Siprijenas, kol galiausiai užsnūdo. Kai jis pabudo, ryto gaivumas ir poilsis, kurio gavo, nuteikė optimistiškiau. Laukdamas sugrįžtant Li, jis nutarė užlipti ant aukštos kalvos, kurios papėdėje buvo įsikūrę. Nuo ten Merė galėtų aprėpti žvilgsniu didesnį plotą ir galbūt jam pavyktų per savo lornetą pastebėti kokių nors Matakito buvimo požymių. Bet tada reikėtų palikti čia žirafą, – juk nė vienas gamtininkas niekada nebūtų priskyręs šių keturkojų prie laipiojančiųjų.

Siprijenas nuėmė žirafos apynasrį, taip meistriškai kino padarytą, ir pririšo ją už kojos prie medžio, aplink kurį augo tanki, vešli žolė, palikdamas gana ilgą virvės galą, kad gyvulys galėtų ganytis savo malonumui. Iš tikrųjų, prie virvės ilgio pridėjus dar ilgą kaklą,

erdvės vaikštinėti šiam mielam padarui buvo užtektinai.

Tai padaręs, Siprijenas užsimetė ant vieno peties šautuvą, ant kito antklodę ir, draugiškai paplojęs žirafai per sprandą, pradėjo kopti į kalną.

Lipti buvo nepaprastai sunku. Visa diena praėjo keberiojantis skardingais šlaitais, aplenkiant neįveikiamas uolas, mėginant vėl pradėti iš rytų ir pietų tai, kas nepavyko iš šiaurės ir vakarų. Iki nakties Siprijenas pasiekė tik šlaito vidurį, tolesnį kopimą teko atidėti rytojui.

Auštant atidžiai apžiūrėjęs iš aukščiau stovyklavietę ir įsitikinęs, kad Li dar negrįžęs, jis vėl ėmė ropštis aukštyn ir apie vienuoliktą pagaliau pasiekė kalno viršūnę. Ten jo laukė žiaurus nusivylimas. Dangų dengė debesys, o šlaito apačioje tvyrojo tirštas rūkas. Veltui stengėsi Siprijenas įžvelgti ką nors pro jo uždangą. Visa vietovė buvo dingusi po beformiais rūko gumulais, pro juos ničnieko nesimatė. Siprijenas ėmė laukti, tikėdamasis, kad atsiras properša ir jam atsiskleis horizontai, kuriuos norėjo apžvelgti. Deja. Slenkant laikui debesys, atrodė, dar labiau tankėjo, o sutemus užėjo lietus. Šis dangaus pasiuntinys užklupo jaunąjį inžinierių ant pačios plynaukštės, kur nebuvo nei medžio, nei uolos atbraidos, kur būtų galima pasislėpti. Vien plika išsekusi žemė, o aplinkui gūdi naktis ir smulkus lietus, pamažu permerkiantis viską – antklodę, drabužius, prasiskverbiantis iki pat kūno.

Padėtis darėsi kritiška, bet pradėti leistis žemyn neįžvelgiamoje tamsoje būtų tikra beprotybė. Tad Siprijenas susitaikė su savo būsena – tūnoti permirkus iki kaulų, tikintis pradžiūti užkaitinus ryto saulei. Šiame lietuje jis net rado kažką malonaus: tai tartum gaivinantis dušas po tiek dienų kelionės sausuma. Tiesa, vakarienę teks valgyti šaltą. Apie tai, kad galėtum susikurti laužą ar bent pasišviesti degtuku, tokiame ore, aišku, nebuvo ko nė galvoti. Siprijenas atidarė skardinę su troškinta mėsa, pakramtė jos. Po kiek laiko sustingęs nuo drėgmės ir šalčio jaunasis inžinierius pagaliau užsnūdo, pasidėjęs po galva akmenį ir uždengęs jį šlapia antklode.

Prabudęs auštant jis pajuto, kad visas dega nuo karštinės. Su-

prasdamas, jog pražūtų, jei ir toliau liktų po šaltu dušu, nes lietus jau pylė kaip iš kibiro, Siprijenas sukaupęs jėgas atsistojo ir, remdamasis šautuvu lyg kokia lazda, pradėjo leistis žemyn.

Kaip jis pasiekė kalno papėdę? Šito ir pats tikriausiai nebūtų galėjęs paaiškinti. Tai risdamasis įmirkusiais šlaitais, tai slysdamas šlapiais akmenimis, visas apsidaužęs, uždusęs, varginamas karštinės, jis žūtbūt leidosi žemyn ir apie vidurį dienos nusigavo iki vietos, kur buvo palikęs žirafą.

Gyvulio ten nebuvo. Tikriausiai žirafa negalėjo iškęsti vienatvės ir alkio, nes tame plote, kur siekė pavadis, visa žolė buvo nugraužta, ir galų gale pergraužusi virvę vėl atgavo laisvę. Jei Siprijenas būtų buvęs sveikas, šis pikto likimo smūgis jam būtų skaudus, bet visiškas išsekimas ir apatija atėmė ne tik jėgas, bet ir atbukino jausmus. Priėjęs iki stovyklavietės, jis tegalėjo paimti savo neperšlampamą kelionmaišį, kuris, laimei, buvo čia pat, persirengti sausais drabužiais ir krito iš nuovargio čia pat augusio baobabo prieglobstyje.

Siprijenas atsidūrė keistoje pusmiegio ir karščio sukelto kliedesio būsenoje: visi vaizdiniai ėmė maišytis, jauktis, laikas, erdvė ir atstumai pasidarė nerealūs. Kas dabar – diena ar naktis, šviečia saulė ar lyja? Kiek laiko jis jau čia – dvylika valandų ar šešiasdešimt? Gyvas ar miręs? Nieko jis nežinojo. Saldūs sapnai ir slogūs košmarai nuolat kaitaliojosi. Paryžius ir Kalnakasybos mokykla, tėvų namai ir ferma Vandergarte, mis Votkins ir Anibalas Pantalačis, Hiltonas, Fridelis ir tuntai dramblių, Matakitas ir būriai paukščių begaliniame danguje, įvairiausi prisiminimai, pojūčiai, simpatijos ir antipatijos be jokios tvarkos stumdėsi smegenyse. Prie šitų ligos sukeltų reiškinių kartais prisidėdavo ir išoriniai įspūdžiai. Tarp hienų kvatojimo, grėsmingo gepardų niauzgimo, liūtų ir leopardų riaumojimo ligonis tebekliedėjo neatgaudamas sąmonės, tik staiga išgirdo šūvį. Po to vėl stojo mirtina tyla. Paskui pragariškas koncertas atsinaujino ir dar garsesnis tęsėsi iki ryto.

Nėra abejonės, kad Siprijenas po tokios baisios nąkties galėjo nieko nepajutęs pereiti iš karštligės kliedesio į amžinojo poilsio bū-

seną, jeigu natūralią visa ko eigą nebūtų nutraukęs labai keistas įvykis.

Išaušus rytui lietus liovėsi. Jau gana aukštai virš horizonto buvo pakilusi saulė, kai Siprijenas pramerkė akis. Ir be jokio susidomėjimo žiūrėjo į augalotą strutį, kuris prisiartinęs sustojo per tris keturis žingsnius nuo jo.

„Ar tik čia ne Matakito strutis?" – pagalvojo jis tebebūdamas apimtas savo įkyrios minties. Atsakyti į šį klausimą ėmėsi pats stibynuočių atstovas, ir – kas keisčiausia – gera prancūzų kalba.

– Klaidos negali būti!.. Tai Siprijenas Merė! Mano vargšas drauge, ką gi tu čia veiki, po šimts velnių?

Strutis, kuris kalba prancūziškai, strutis, kuris žino jo vardą, – tikrai buvo kuo nustebinti šiaip jau šaltakraujį, blaiviai mąstantį Siprijeną. Bet dabar šis neįtikėtinas reiškinys jo nė kiek nešokiravo, atrodė visai normalus. Tokių stebuklų jis buvo pakankamai prisižiūrėjęs praėjusią naktį. Ir šį, naują, suvokė tiesiog kaip savo sutrikusios dvasinės būklės padarinį.

– Jūs nelabai mandagus, mesjė struti! – atsakė jis. – Ir kokią turite teisę į mane kreiptis „tu"?

Šiuos žodžius jis ištarė sausu, trūkčiojančiu balsu, kuris būdingas sergantiems drugiu ir tiksliai parodo jų būklę. Strutį tai, matyt, labai sujaudino.

– Siprijenai! Drauge mano! Tu sergi ir esi visiškai vienas čia!.. – sušuko jis, klaupdamasis šalia ant kelių.

Toks poelgis stibynuočiams fiziologiškai tiek pat nenormalus kaip ir kalbos dovana, juk įprastinėmis sąlygomis klauptis jiems neleidžia pati prigimtis. Bet karštinės priepuolio apimtas Siprijenas atkakliai nenorėjo stebėtis. Jis abejingai reagavo ir į tai, kad strutis iš po savo kairiojo sparno ištraukė gertuvę, pilną šviežio vandens pusiau su konjaku, ir pridėjo jam prie lūpų. Ir susijaudino jis tik tada, kai keistuolis paukštis atsistojęs numetė ant žemės kažką panašaus į šarvus su marabu plunksnomis, kurios atrodė lyg natūralios, o paskui ir ilgą kaklą, užsibaigiantį paukščio galva. (*Marabu – gandrų šeimos paukštis, gyvena Afrikoje ir Pietryčių*

Azijoje.) Netekęs šitų pasiskolintų papuošalų, strutis pavirto augalotu, tvirtu vyru, kuris buvo ne kas kitas tik Faramonas Bartesas, didysis medžiotojas prieš Dievą ir žmones.

– Taip, aišku, čia aš! – sušuko jis. – Argi tu nepažinai mano balso iš pirmų žodžių, kuriais į tave kreipiausi? Tave nustebino mano absurdiškas apdaras? Tai karinė gudrybė, kurią perėmiau iš kafrų, – kad būtų galima arti prisėlinti prie tikrų stručių ir lengviau nukauti juos trumpakote ietimi. Bet pakalbėkim apie tave, vargšas mano bičiuli! Kaip tu čia atsidūrei sergąs ir apleistas? Aš pastebėjau tave visai atsitiktinai eidamas šlaitu, o juk net nežinojau, kad esi šituose kraštuose!

Siprijenas buvo labai silpnas ir nieko neatsakė. Beje, Faramonas Bartesas ir pats suprato, kad visų pirma reikia suteikti ligoniui pagalbą, ir ėmė jį gydyti kaip galėdamas.

Gyvendamas dykumoje, šis narsus medžiotojas buvo tapęs neblogu savamoksliu gydytoju. Iš kafrų jis žinojo vieną labai gerą būdą, kaip gydyti maliariją, kuria dabar sirgo jo vargšas draugas. Ir štai Faramonas Bartesas pradėjo rausti žemėje lyg ir griovį, kurį paskui prikrovė malkų, iš anksto palikęs orlaidę, kad per ją galėtų įeiti oras. Malkoms sudegus, griovys virto tikra krosnimi. Faramonas Bartesas, rūpestingai apmūturiavęs, paguldė ten Siprijeną, palikdamas išorėje tik galvą. Nepraėjo nė dešimt minučių, kai ligonį išmušė prakaitas; tas prakaitavimas dar sustiprėjo po penkių šešių puodelių gydomojo nuoviro, kurį Faramonas paruošė iš jam žinomų vaistažolių.

Siprijenas užmigo savo „šutintuvėje" kietu išganingu miegu. Kai saulei slepiantis už horizonto ligonis pramerkė akis, jis pajuto tokį aiškų pagerėjimą, kad pasiteiravo apie vakarienę. Jo išradingasis draugas į viską turėjo paruošęs atsakymą: jis greit išvirė puikią sriubą iš pačių gardžiausių savo medžioklės laimikio kąsnelių ir įvairių šaknelių. Pakepintas gervės sparnelis ir puodelis konjaku skiesto vandens papildė vaišes, kurios suteikė Siprijenui jėgų ir galutinai išvaikė iš smegenų jį kvaitinusios ligos padarinius. Praėjus kokiai valandai po šito sveikatingo pasistiprinimo, Faramonas

Bartesas, ir pats gerai pavakarieniavęs, atsisėdo šalia jaunojo inžinieriaus ir papasakojo, kaip atsidūrė čia visai vienas ir tuo keistu apdaru.

– Tu juk žinai, – kalbėjo jis, – kam gali ryžtis tavo draugas, prireikus išmėginti naują medžioklės rūšį. Tai štai per šešis mėnesius aš prišaudžiau tiek dramblių, zebrų, žirafų ir kitų įvairaus plauko gyvūnų, paukščių, tarp jų erelį gyvėdrą – tai mano kolekcijos pasididžiavimas, – kad prieš keletą dienų man šovė galvon fantastiška mintis, kaip atnaujinti savo medžioklės pramogas. Iki šiol aš keliavau tik lydimas savo basutų – trisdešimties narsių vaikinų, kuriems moku vieną maišelį stiklinių grūdelių per mėnesį, ir jie dėl savo pono ir šeimininko pasiryžę šokti nors į ugnį. Tačiau pastaruoju metu aš naudojuosi Tonajos, didžiojo šios šalies vado, svetingumu ir, kad gaučiau teisę medžioti jo žemėse, – o šitos teisės jis pavydi kaip škotų lordas, – aš sutikau perleisti jam savo basutus su keturiais šautuvais karinei ekspedicijai, kurią jis buvo sumanęs prieš vieną savo kaimyną. Taip apginkluotas Tonaja pasidarė tiesiog neįveikiamas ir įtikinamai laimėjo pergalę. Štai iš kur glaudi mūsų sąjunga, sutvirtinta krauju: mes pačiulpėme vienas kitam įdurtą dilbį! Ir nuo tada tarp manęs ir Tonajos – amžina draugystė! Įsitikinęs, kad dabar visoje jo valdų teritorijoje niekas manęs neužkabins, užvakar aš patraukiau į liūto ir stručio medžioklę. Vieną liūtą jau turėjau laimę nudėti pereitą naktį ir labai stebiuosi, kad tu negirdėjai jo klaikaus riaumojimo. Įsivaizduok: palapinę pasistačiau šalia nušauto išvakarėse buivolo, tikėdamasis, kad naktį mane aplankys išsvajotasis liūtas. Ir tikrai šaunuolis, suviliotas šviežios mėsos kvapo, neužtruko ateiti į pasimatymą. Bet, mano nelaimei, tą patį pagalvojo ar tik ne šimtai hienų ir leopardų! Štai iš kur tas košmariškas koncertas, kuris negalėjo nepasiekti tavo ausų!

– Man atrodo, aš jį tikrai girdėjau, – atsakė Siprijenas. – Ir net pagalvojau, kad tai koncertas mano garbei!

– Visai ne, drauguži! – sušuko Faramonas Bartesas. – Jis buvo surengtas negyvam buivolui ana tame slėnyje, kur prasideda į dešinę nuo čia. Atėjus dienai, iš didžiulio žolėdžio liko vieni kaulai!

Aš tau juos parodysiu. Gražus anatomijos pavyzdėlis! Pamatysi ir mano liūtą: pats dailiausias žvėris, kokį tik man pasisekė nukauti nuo tada, kai atvykau medžioti į Afriką! Aš jau nulupau jo kailį – ana džiūsta medyje.

– O kam tas nepaprastas drabužis, kurį vilkėjai šiandien rytą? – paklausė Siprijenas.

– Tai stručio „kostiumas". Kaip jau sakiau, kafrai dažnai griebiasi tokios gudrybės, kad galėtų arčiau prieiti prie šių labai nepatiklių ilgakojų, kurių be apgaulės ir nenušautum. Tu paprieštarausi, sakysi, jog tam aš turiu puikų karabiną. Taip, bet ką padarysi – įsigeidžiau pamedžioti kafrų būdu. Todėl man ir pavyko sutikti tave, ir pačiu laiku, ar ne?

– Iš tikrųjų pačiu laiku, Faramonai!.. Jei ne tu, manęs, ko gero, jau nebūtų šiame pasaulyje! – atsakė Siprijenas, nuoširdžiai spausdamas draugui ranką.

Dabar jis gulėjo jau ne „šutintuvėje", o patogiame guolyje, kurį Faramonas padarė iš lapų po baobabu. Bet šituo šaunusis bičiulis neapsiribojo. Jis nusprendė iš kito slėnio atnešti savąją palapinę, kurią visada imdavosi, ir neilgai trukus brangus jam ligonis jau buvo jos prieglobstyje.

– O dabar, – tarė Faramonas Bartesas, – papasakok, kokia tavo istorija, mielas drauge, jeigu, žinoma, tai tavęs per daug nenuvargins.

Siprijenas jautėsi ganėtinai sustiprėjęs, kad patenkintų visiškai natūralų jo smalsumą. Ir papasakojo, kas nutiko Grikvalende, kodėl jis paliko tą kraštą ir ėmė vytis Matakitą su deimantu. Po to išklojo viską apie tą bendrą kelionę, apie tai, kaip žuvo Fridelis, Džeimsas Hiltonas, Anibalas Pantalačis, ir galiausiai kaip jis laukė savo tarno Li, kuris turėjo grįžti pas jį į stovyklavietę.

Faramonas Bartesas klausėsi labai susidomėjęs. Į klausimą, ar nepasitaikė sutikti jauno kafro, atrodančio kaip Bardikas, atsakė neigiamai.

– Tačiau, – pridūrė jis, – man kelyje pasitaikė kažkieno paliktas arklys, kuris galėtų būti ir tavo! Štai kaip viskas buvo. Prieš porą

dienų aš medžiojau su trimis savo basutais pietiniuose kalnuose, kai netikėtai ant kelio, vedančio į slėnio gilumą, atsirado pilkas arklys be jokių pakinktų, išskyrus apynasrį ir ilgą pavadį, kurį vilko paskui save. Gyvulys buvo aiškiai sutrikęs, nežinojo, ką toliau jam daryti. Aš jį pašaukiau, parodžiau saują cukraus, ir jis priėjo! Tikrai puikus žirgas – drąsus, „įsūdytas", kaip kumpis...

– Tai mano žirgas! Templaras! – šūktelėjo Siprijenas.

– Na, ką gi, drauguži, Templaras – tavo, – atsakė Faramonas Bartesas, – aš mielai grąžinsiu jį tau! O dabar labos nakties, laikas miegoti! Rytoj paliekame šią įstabią vietą.

Ir patvirtindamas savo žodžius veiksmais jis susisupo antklode ir užmigo šalia Siprijeno.

Kitą rytą į stovyklą sugrįžo kinas su šiokiais tokiais maisto produktais. Kol Siprijenas dar nebuvo prabudęs, Faramonas Bartesas papasakojo, kas atsitiko jam nesant, ir paliepė likti su šeimininku. O pats išvyko Templaro.

Devynioliktasis skyrius

Paslaptingoji grota

Raitelio ir žirgo susitikimas buvo tikrai nuoširdus. Anksti rytą, vos pravėręs akis, Siprijenas išvydo savo Templarą. Atrodė, gyvulys ne mažiau džiaugėsi vėl atgavęs gerąjį šeimininką.

Po pusryčių ligonis pajuto turįs pakankamai jėgų, kad galėtų sėsti į balną ir joti toliau. Faramonas Bartesas užkrovė arkliui visą jų turimą mantą, paėmė jį už pavadžio ir keliautojai patraukė į Tonajos sostinę. Pakeliui Siprijenas jau su smulkmenomis papasakojo savo draugui apie tai, kas negero buvo nutikę. Kai jis užsiminė apie Matakito dingimą ir apibūdino jo išvaizdą, Faramonas Bartesas nusikvatojo.

– Štai ir sutapimas!.. Aš, atrodo, galiu tau kai ką pranešti – jeigu ne apie tavo deimantą, tai apie vagišių tiksliai!

– Ką nori tuo pasakyti? – labai susidomėjo Siprijenas.

– Ogi tai, – tęsė toliau jo draugas, – kad mano basutai ne daugiau kaip prieš parą atvedė belaisvį, jauną kafrą, kuris bastėsi po apylinkes, ir surišę jį perdavė mano bičiuliui Tonajai. Bijau, kad tik tas nebūtų su juo susidorojęs. Tonaja labai bijo šnipų, o tavojo kafro, priklausančio priešingai genčiai, tiesiog neįmanoma neapkaltinti šnipinėjimu. Bet kol kas jis tikriausiai gyvas. Šio vargšo laimei, paaiškėjo, kad jis žino šiokių tokių triukų ir gali pretenduoti į žynio vaidmenį.

– Na, dabar aš nė kiek neabejoju – tai Matakitas! – sušuko Siprijenas.

– Tai štai, jis gali būti patenkintas, kad lengvai išsisuko, – kalbėjo toliau medžiotojas. – Savo priešams Tonaja yra išradęs visą rinkinį kankinimų, bet dėl savojo tarno, kartoju, gali nesijaudinti. Jį saugo žynio vardas, ir jau šiandien vakare mes pamatysime jį sveiką gyvą!

Kol jie įveikė lygumą, kurią Siprijenas prieš dvi dienas perjojo žirafa, kol šnekėjosi – praėjo diena. Vakare, amfiteatro pavidalu išsidėsčiusi aukštumoje, šiauriniame horizonte pasirodė Tonajos sostinė. Tai buvo tikras miestas, turintis nuo dešimties iki penkiolikos tūkstančių gyventojų, su tiksliai nužymėtomis gatvėmis, erdviais ir kone puošniais namukais – jų išvaizda bylojo apie šalies gerovę. Karaliaus dvaras, apsuptas aukšta pinučių tvora ir saugomas juodaodžių karių, vienas užėmė ketvirtadalį bendro miesto ploto.

Faramonui Bartesui užteko tik pasirodyti, ir jam atsivėrė visi vartai. Perėję kelis plačius kiemus, juodu su Siprijenu įžengė į ceremonijų salę, kur buvo „nenugalimasis užkariautojas", apsuptas daugybės dvariškių, tarp kurių netrūko ir karininkų, ir sargų.

Tonaja turėjo apie keturiasdešimt metų. Tai būta augaloto ir tvirto žmogaus. Jo galvą puošė savotiška diadema iš šerno dantų, ant drabužių viršaus buvo apsivilkęs raudoną berankovę tuniką ir tokios pat spalvos prijuostę, gausiai išsiuvinėtą stikliniais karoliais. Riešai ir kulkšnys buvo apmaustyti varinėmis apyrankėmis. Jo švelnių bruožų veidas atrodė protingas, bet su klastos ir žiaurumo atspalviu. Faramonui Bartesui, kurio nebuvo matęs keliolika dienų, ir Siprijenui – iš pagarbos savo ištikimo sąjungininko draugui – jis surengė prašmatnų priėmimą.

– Mūsų draugų draugai – tai ir mūsų draugai, – pareiškė jis kaip koks paprastas buržua iš senovinio Paryžiaus kvartalo.

Sužinojęs, kad jo naujasis svečias nesveikas, Tonaja tuoj pat liepė paskirti jam vieną geriausių kambarių ir pavaišinti labai gera vakariene. Faramonui Bartesui patarus, Matakito klausimą nuspręsta atidėti rytojui.

Ir iš tikrųjų kitą dieną Siprijenas, galutinai pasveikęs, jau galėjo pasirodyti valdovui. Didelėje salėje susirinko visas karaliaus dva-

ras. Tonaja ir abu jo svečiai buvo rato centre. Faramonas Bartesas nedelsdamas pradėjo derybas tos šalies kalba ir šnekėjo gana laisvai.

– Mano basutai neseniai atvedė tau vieną jauną kafrą, kurį jie paėmė į nelaisvę, – kreipėsi jis į karalių. – O šitas kafras, kaip paaiškėjo, yra mano bendrakeleivio, didžiojo išminčiaus Siprijeno Merė, tarnas, ir, kreipdamasis į tavo kilnią širdį, mano draugas prašo jį grąžinti. Aš, kaip jo ir tavo draugas, drįstu paremti jo teisingą reikalavimą.

Nuo pat pirmųjų žodžių Tonaja pajuto reikalą atsilošti diplomato poza.

– Didis baltaveidis išminčius – mūsų svečias! – atsakė jis – Bet ką jis siūlo kaip išpirką už mano belaisvį?

– Puikų šautuvą, dešimt kart po dešimt šovinių ir maišelį karoliukų, – atsakė Faramonas Bartesas.

Pasigirdo pritariantis susirinkusiųjų klegesys; tokia gausi išpirka jiems padarė didelį įspūdį. Tiktai pats Tonaja, tęsdamas diplomatinį ritualą, apsimetė nieko ypatingo neįžvelgęs.

– Tonaja – didis valdovas, – tęsė jis, išdidžiai lošdamasis savo karališkoje kėdėje, – ir jį palaiko dievai. Prieš mėnesį jie atsiuntė jam Faramoną Bartesą su narsiais kariais ir šautuvais, kad padėtų nugalėti priešus. Todėl, jei Faramonas Bartesas šito primygtinai reikalauja, minėtas tarnas bus grąžintas jo ponui gyvas ir nenukentėjęs!

– O kur jis dabar? – pasiteiravo medžiotojas.

– Šventojoje grotoje, kur yra saugomas dieną naktį! – atsakė Tonaja taip iškilmingai, tarsi jis būtų vienas galingiausių Kafrijos valdovų.

Faramonas Bartesas nedelsdamas išvertė Tonajos kalbą Siprijenui ir paprašė karaliaus malonės leisti jam su bendrakeleiviu nueiti belaisvio į minėtąją grotą.

Ištarus šiuos žodžius, susirinkusieji ėmė murmėti. Europiečių noras atrodė pernelyg didelis. Dar niekad jokiu pretekstu joks svetimšalis nebuvo įleistas į paslaptingąją grotą. Pagal vieną didžiai

gerbiamą pranašystę manyta, kad tą dieną, kai į grotos paslaptį prasiskverbs baltieji, Tonajos imperija žlugs. Todėl aiškiai išreikštas nepritarimas, kuriuo monarcho palyda sutiko baltojo medžiotojo prašymą, davė priešingą rezultatą: paskatino karalių sutikti su tuo, ką jis – jei nebūtų šito visuotinio nepritarimo, – greičiausiai būtų atsakęs.

– Tonaja apsikeitė krauju su savo sąjungininku Faramonu Bartesu, – ryžtingai tarė jis, – ir jam dabar nėra ko nuo jo slėpti! Atsakyk man, broli, – kreipėsi Tonaja į medžiotoją, – ar judu su draugu mokate saugoti paslaptį?

Faramonas Bartesas linktelėjo galva.

– Tai štai! – tęsė juodasis karalius. – Prisiekit, kad neprisiliesit prie nieko, ką pamatysit toje grotoje! Prisiekit, išėję iš jos, pamiršti viską, tarsi niekad nebūtumėt girdėję, kad ji yra! Ir dar prisiekit niekad nemėginti į ją patekti ir niekad niekam nepasakoti apie tai, ką ten matėt!

Faramonas Bartesas ir Siprijenas Merė ištiesę ranką žodis žodin pakartojo priesaiką. Tonaja pusbalsiu davė keletą įsakymų. Visi pakilo, kariai išsirikiavo dviem eilėmis. Tarnai atnešė dvi tankaus audinio atraižas ir užrišo svetimšaliams akis. Po to pats karalius atsisėdo tarp jų dideliame šiaudiniame palankine. (*Palankinas – dengti neštuvai, naudojami kai kuriose Rytų šalyse kaip susisiekimo priemonė.*) Keli žaliūkai kafrai užsikėlė jį ant pečių, ir kortežas pajudėjo.

Kelionė tęsėsi gana ilgai, kokias dvi valandas. Iš neštuvų krestelėjimų Faramonas Bartesas ir Siprijenas netrukus priėjo išvadą, kad juos pernešė į kalvotą vietovę. Paskui, sprendžiant pagal pasikeitusį orą ir duslų žingsnių garsą, jie nusileido į požemį. Pagaliau smalingų dūmų kvapas rodė, kad keliui apšviesti prireikė uždegti fakelus. Ėjimas truko dar ketvirtį valandos, tada palankiną nuleido ant žemės. Tonaja liepė nuimti svečiams nuo akių raiščius.

Dėl staigaus perėjimo iš tamsos į šviesą Faramonas Bartesas ir Siprijenas vos nenusprendė, kad tapo džiuginančios haliucinacijos aukomis, – toks nuostabiai gražus reginys atsivėrė jiems prieš

akis. Jie buvo atsidūrę didžiulio urvo centre. Po kojų smulkus smėlis, kuriame blykčiojo auksinės kruopelytės. Urvo skliautai, panašūs į gotikines šventoves, nyko žvilgsniui nepasiekiamame aukštyje. Šio gamtos sukurto rūmo sienas dengė neregėto grožio įvairiausių atspalvių stalaktitai, ant kurių fakelų šviesa atsispindėjo vaivorykštės spalvų žaismu ir priminė tai pragaro liepsnų žaižaravimą, tai šiaurės pašvaistės mirguliavimą. Nesuskaičiuojama daugybė besimainančių visokių atspalvių kristalų stebino keisčiausiomis formomis ir nenuspėjamomis figūromis.

Tai nebuvo panašu į paprastus, monotoniškai besikartojančius kalnų krištolo kvarco junginius, būdingus daugeliui grotų. Čia, davusi valią fantazijai, gamta, atrodė, su ypatingu malonumu buvo surinkusi visas galimas atspalvių, formų ir figūrų kombinacijas.

Ametisto spalvos uolos, sardonikso sienos, rubino priešalai, smaragdiniai spygliai, safyro kolonados, einančios gilyn ir kylančios aukštyn, tartum eglių miškas, akvamarino atspalvių aisbergai, kandeliabrai iš turkio, opalo veidrodžiai, rausvo gipso bei lazurito atodangos su auksinėmis tarpgyslėmis – visa, ką vertingiausio, rečiausio, skaidriausio, labiausiai veriančio akį gali pateikti pasauliui kristalų karalystė, buvo šios nuostabios architektūros medžiaga. Atrodė, šio nepaprasto rūmo puošybai panaudotos visos galimos turtingos augalijos formos. Mineralinių samanų kilimai, švelnumu prilygstantys išpuoselėtam gazonui, medžio pavidalo dariniai iš kristalų, nusagstyti gėlėmis ir vaisiais iš brangakmenių, priminė tuos pasakiškus sodus, kurie su tokiu jaudinančiu naivumu pavaizduoti japonų miniatiūrose. Dar toliau dirbtinis ežeras, švytintis tarsi dvidešimties metrų ilgio deimantas smėlio aptaise, atrodė lyg aikštė greitojo čiuožimo varžyboms. Fantastiškos tuščiavidurės pilys iš chalcedono, altanos ir varpinėlės iš berilio ar topazo aukštas po aukšto kilo ten, kur pavargusios nuo begalinės puošnybės akys atsisakė jas įžvelgti. Galiausiai tūkstančių prizmių suskaidyti šviesos spinduliai, visur aplinkui kibirkščiuojantys ir ištisais kuokštais krintantys fejerverkai, – visa tai iš šviesos ir spalvų kūrė nuostabią, žmogaus akis stulbinančią simfoniją.

Dabar Siprijenui Merė neliko jokių abejonių: jis buvo vienoje iš tų paslaptingų saugyklų, kurias esant seniai įtarė. Jos gelmėse šykšti gamta sugebėjo sukaupti ir sulydyti į vieną įstabaus grožio kristalą tas brangenybes, iš kurių žmogui tenka tik pavienės smulkios dalelės tegu ir auksingų sąnašynų pavidalu. Akimirksnį jaunasis inžinierius suabejojo, ar realus tas pasaulis, kuriame jis netikėtai atsidūrė, bet užteko, praeinant pro didžiulį kristalą, pabrūžinti jį žiedu, kurį jis nešiojo ant piršto, kad įsitikintų: brėžių luite nelieka. Vadinasi, šis neaprėpiamo didumo rūsys tikrai yra iš deimanto, rubino, safyro, ir tokiais kiekiais, kad jų vertė, turint galvoje kainas, kuriomis žmonės vertina šiuos mineralus, visiškai neišmatuojama! Tik astronominiais skaičiais būtų galima nustatyti jos apytikrį dydį, ir tai sunkiai. Iš tikrųjų čia, giliai po žeme, slypi nežinomos ir nenaudojamos vertybės, kurių kaina – trilijonai ir kvadrilijonai milijardų!

Ar įtarė Tonaja, kokie nesuskaičiuojami turtai yra jo žinioje? Vargu, nes netgi Faramonui Bartesui, menkai nusimanančiam šituose reikaluose, nešmėstelėjo mintis, kad šitie įstabūs kristalai yra brangakmeniai. Greičiausiai juodaodis karalius laikė save šeimininku ir saugotoju labai įdomaus urvo, kurio paslapties jam neleido išduoti protėvių papročiai. Tai liudijo ir žmonių kaulai, kurių krūvos buvo suverstos įvairiuose urvo kampuose. Ar tai buvo vieta, kur laidojami genties nariai, ar – baisesnė, bet visai tikėtina prielaida – čia vyko ir tebevyksta kokios nors niekšiškos slaptos apeigos, kurių metu liejamas kraujas, o galbūt neapsieinama be žmogėdrystės?

Taip manyti buvo linkęs ir Faramonas Bartesas ir pusbalsiu pasidalijo savo mintimis su draugu.

– Betgi Tonaja patikino mane, kad nuo jo valdymo pradžios tokių ceremonijų nė karto nėra buvę! – pridūrė jis. – Turiu prisipažinti, šių kaulų vaizdas iš pagrindų pakerta mano pasitikėjimą!

Ir jis parodė didžiulę krūvą kaulų, matyt, neseniai atsiradusių, be to, ant jų matėsi aiškūs ugnies pėdsakai. Tuo metu karalius ir abu jo svečiai kaip tik priėjo urvo vidurį ir atsidūrė priešais nišą, kurią buvo galima palyginti su viena iš tų šoninių koplyčių, kurios statomos šalia bažnyčių. Už geležinių virbų tinklo, užtvėrusio įėji-

mą, mediniame narve – tokio dydžio, kad jame žmogus galėjo tik tupėti, buvo belaisvis, paruoštas, kaip iš visko atrodė, artimiausiam bendram stalui.

Tai buvo Matakitas.

– Jūs... tėveli! – sušuko nelaimingasis, kai tik pamatė ir pažino Siprijeną. – Ak, paimkite mane iš čia! Išvaduokite mane! Jau geriau aš grįšiu į Grikvalendą, tegu ten mane kad ir pakaria, negu liksiu šitame vištų narve ir lauksiu baisių kankinimų, juk žiaurusis Tonaja nori nukankinti mane prieš surydamas!

Kafras maldavo tokiu gailiu balsu, kad Siprijenas jį girdėdamas smarkiai susijaudino.

– Aišku, Matakitai! – atsakė jis. – Aš galiu tave išvaduoti, bet tu išeisi iš narvo tik grąžinęs deimantą...

– Tą deimantą? – šūktelėjo Matakitas. – Bet aš jo neturiu!.. Ir niekada neturėjau!.. Prisiekiu jums!

– Jeigu deimantą pavogei ne tu, tai ko bėgai? – paklausė Siprijenas.

– Ogi todėl, kad, kai mano draugai buvo išbandyti rykščių burtu, kažkas pasakė, jog pavogti galėjau tiktai aš ir paprasčiausiai gudrauju, kad tik nukreipčiau nuo savęs įtarimą! O juk Grikvalende, jei tik reikalas susijęs su kafru, – jūs ir pats žinote, – jį suspės nuteisti ir pakarti greičiau, negu ištardys... Man pasidarė baisu ir aš, lyg tikrai būčiau vagis, bėgau per Transvalį...

– Nelaimėlio pasakojimas labai panašus į tiesą, – pastebėjo Faramonas Bartesas.

– Aš dėl to jau neabejoju, – tarė Siprijenas, – jis, ko gero, turėjo priežastį nepasitikėti Grikvalendo teisingumu!

Paskui kreipėsi į Matakitą:

– Tai štai, aš nemanau, kad tu kaltas dėl vagystės, kuri primetama būtent tau. Bet kai mes pareikšime apie tavo nekaltumą Vandergart Kopjė, mumis gali nepatikėti! Ką – nori išmėginti laimę ir grįžti?

– Taip! Aš pasiryžęs bet kokiai rizikai... kad tik nelikčiau čia ilgiau! – sušuko Matakitas, apimtas nežmoniškos baimės.

– Šitą reikalą dar teks sutvarkyti, – atsakė Siprijenas, – ir mano bičiulis Faramonas Bartesas, kurį tu čia matai, imasi tai padaryti.

Iš tikrųjų medžiotojas negaišdamas laiko jau tarėsi su Tonaja dėl kažko svarbaus.

– Sakyk tiesiai! Ko tu nori mainais už savo belaisvį? – paklausė jis juodojo karaliaus.

Tonaja trumpam susimąstė ir atsakė:

– Man reikia keturių šautuvų, dešimt kartų po dešimt šovinių ir keturių maišelių stiklo karolių. Juk ne taip jau daug, ar ne tiesa?

– Dvidešimt kartų daugiau negu derėtų, bet Faramonas Bartesas tavo draugas ir padarys viską, kad tau būtų malonu. – Jis minutei stabtelėjo, po to pridūrė: – Paklausyk, Tonaja. Tu gausi norimus keturis šautuvus, keturis šimtus šovinių ir keturis maišelius karolių. Bet tu savo ruožtu duosi mums jaučiais pakinkytą vežimą, kad galėtume nugabenti šituos žmones atgal per Transvalį, be to, maisto atsargą ir garbės palydą.

– Sutarta! – šūktelėjo patenkintas Tonaja ir, pasilenkęs prie Faramono ausies, kaip paslaptį pašnabždėjo: – Mano žmonės rado tavo draugų jaučius, užtiko juos grįžtančius į savo tvartus ir atvedė į mano kralį!.. Šaunus laimikis, ar ne?

Belaisvis buvo nedelsiant paleistas. Ir, metę paskutinį žvilgsnį į grotos grožybę, Siprijenas, Faramonas Bartesas ir Matakitas, paklusniai leidę užrišti jiems akis, grįžo į Tonajos dvarą, kur sudarytajai sutarčiai pažymėti buvo surengta prabangi šventė.

Kitą rytą Merė ir jaunasis kafras susitarė: Matakitas ne iškart pasirodys Vandergart Kopjė, o kažkiek laiko pabus jo apylinkėse ir tarnauti jaunajam inžinieriui grįš tik tada, kai šis įsitikins, kad jokio pavojaus nėra.

Rytojaus dieną Faramonas Bartesas, Siprijenas, Li ir Matakitas su patikima palyda patraukė link Grikvalendo. Bet dabar jau jokių iliuzijų neliko! „Pietų žvaigždė" buvo nesugrąžinamai prarasta, ir misteris Votkinsas jau negalėjo nusiųsti jos į Londoną, kad spindėtų bokšte tarp pačių puikiausių Anglijos brangenybių!

Dvidešimtasis skyrius

Sugrįžimas

Nuo tada, kai ketvertas varžovų išvažiavo vytis Matakitą, Džonas Votkinsas niekados dar taip blogai nesijautė. Su kiekviena diena, su kiekviena savaite tirpo jo viltys susigrąžinti vertingąjį deimantą. Be to, šalia nebuvo nuolatinių sugėrovų – Džeimso Hiltono, Fridelio ir Anibalo Pantalačio, kuriuos jis buvo pripratęs matyti prie savo stalo. Iš nuobodulio fermeris dar labiau užgulė grafiną su džinu, ir reikia pripažinti, kad papildomos dozės, kurias jis pats sau prirašė, aiškiai nebuvo į naudą jo charakteriui.

Ir štai vieną gražią dieną į fermą grįžo Bardikas. Pasirodo, jį buvo pagrobusi viena kafrų gentis, bet po keliolikos dienų vaikinas pabėgo. Grįžęs į Grikvalendą, negras papasakojo misteriui Votkinsui apie Džeimso Hiltono ir Fridelio žūtį. Fermerio manymu, tokia pradžia nežadėjo nieko gero kitiems ekspedicijos dalyviams.

Alisa jautėsi nelaiminga. Ji liovėsi dainuoti, jos fortepijono visai nesigirdėjo. Atrodė, ir stručiai jau ne taip ją domino. Net Dada nesukeldavo jos šypsenos savo baisiu rajumu ir nebaudžiama rijo pačius netinkamiausius tam daiktus, juo labiau kad jai niekas netrukdė. Mis Votkins kankino baimė, jog Siprijenas Merė negrįš iš nelemtos kelionės. O kai ji atsimindavo esant Anibalą Pantalačį, merginą tiesiog pradėdavo krėsti šiurpas pagalvojus, kad jis užvaldys „Pietų žvaigždę" ir grįžęs pareikalaus pažadėto atlygio už tą laimėjimą. Alisa mąstydavo apie tai dieną, matydavo visa tai sapnuose, ir jos skaistūs veideliai blanko, o mėlynas akis vis labiau

temdė liūdesys.

Praėjo trys laukimo, nežinios ir ilgesio mėnesiai. Kartą mergina sėdėjo po lempos gaubtu šalia tėvo, kuris snaudė pasidėjęs priešais butelį džino. Nuleidusi galvą ties siuvinėjamu daiktu, ji leidosi liūliuojama nelinksmų minčių. Staiga kažkieno atsargus beldimasis į duris pažadino ją iš ilgo susimąstymo.

– Prašom, – tarė Alisa, gerokai nustebusi, kas galėjo ateiti tokiu vėlyvu laiku.

– Tai tik aš, mis Votkins, – išgirdo ji Siprijeno balsą, privertusį ją sudrebėti.

Jis įėjo išbalęs, sulysęs, vėjo nugairintu veidu ir ilga barzda, kokios niekuomet nenešiojo, su aptrintais per tokią kelionę drabužiais, tačiau besijuokiančiomis akimis ir su šypsena lūpose.

Alisa pašoko riktelėjusi iš nuostabos ir džiaugsmo. Prispaudusi ranką prie krūtinės, ji tarsi norėjo prislopinti širdies plakimą, paskui ištiesė ją Siprijenui, o šis suspaudė brangią rankutę savo delnais. Tuo tarpu misteris Votkinsas prabudęs atmerkė akis ir pasiteiravo, kas atsitiko. Prireikė dviejų ar trijų minučių, kol fermeris susivokė. Kai tik jo veidas įgavo sąmoningą išraišką, pasigirdo riksmas, ir tas riksmas ėjo iš pačios širdies.

– O kaipgi deimantas?

Siprijenas beveik tris valandas pasakojo savo nuotykius. Jis nenuslėpė nieko, išskyrus tai, ką prisiekė laikyti paslaptyje, būtent: kad egzistuoja stebuklinga grota su savo lobiais, prieš kuriuos visi Grikvalendo deimantai atrodo kaip menkaverčio žvirgždo sankaupa.

– Tonaja, – pasakė baigdamas Siprijenas, – tiksliai įvykdė visus įsipareigojimus. Per dvi dienas nuo mano atvykimo į jo sostinę viskas buvo paruošta mūsų grįžimui atgal: maisto produktai, jaučių kinkinys ir net palyda. Apie trys šimtai juodaodžių, apsikrovę miltų ir rūkytos mėsos maišais, vadovaujami paties karaliaus, lydėjo mus iki paskutinės stovėjimo vietos, kur buvo likęs mūsų furgonas, paslėptas po šakų krūva. Mes atsisveikinome su svetingu šeimininku padovanoję jam vietoj keturių šautuvų, kurių jis tikėjosi, penkis, ir taip jis tapo savininku įspūdingiausios šaunamųjų ginklų kolekcijos

visoje teritorijoje nuo Limpopo iki Zambezės!

Atgal mes judėjome lėtai, bet užtat be nuotykių. Palyda mus globojo iki pat Transvalio sienos, ties kuria Faramonas Bartesas ir jo basutai atsiskyrė, kad grįžtų į Durbaną. Ir štai po keturiasdešimties dienų bastymosi po Veldą mes vėl čia.

– Ir vis dėlto kodėl Matakitas dingo tokiomis keistomis aplinkybėmis? – paklausė misteris Votkinsas, su dideliu susidomėjimu klausęsis pasakojimo, bet neparodęs jokio susijaudinimo užsiminus apie tris jo draugus, kuriems nebuvo lemta sugrįžti.

– Matakitas pabėgo, nes jį buvo apėmusi nesuprantama baimė, – atsakė jaunasis inžinierius.

– O ką, argi čia, Grikvalende, nėra teismo? – pakėlė balsą fermeris, patraukęs pečiais.

– Tai kad šis teismas labai dažnai tampa tiesiog trumpu susidorojimu, misteri Votkinsai. Tiesą sakant, aš negaliu smerkti vargšelio dėl to, kad instinkto palieptas jis verčiau nutarė dingti, kai tik prasidėjo visa ta sumaištis, paslaptingai prapuolus deimantui.

– Aš irgi! – įsiterpė Alisa.

– Kad ir kaip ten būtų, jis, kartoju, nekaltas, ir tikiuosi, jog dabar bus paliktas ramybėje!

– Hm m... – numykė Džonas Votkinsas, matyt, nelabai tikras tokio teiginio pagrįstumu. – O ar ne teisingiau būtų spėti, jog sukčius Matakitas apsimetė persigandęs vien tam, kad atsidurtų už policijos nepasiekiamų ribų?

– Ne! Jis nekaltas! Aš esu įsitikinęs, – pabrėžtinai sausai tarė Siprijenas. – Ir už tai, man atrodo, sumokėjau labai brangiai!

– O, jūs galite laikytis savo nuomonės! – sušuko Džonas Votkinsas. – Bet aš laikausi savo!

Alisa matė, kad pokalbis gali virsti barniu, ir paskubėjo nukreipti jį kita linkme.

– Beje, mesjė Siprijenai, – tarė ji, – kol jūsų nebuvo, jūsiškis sklypas pasirodė esąs labai pelningas, o kompanionas Tomas Stilas dabar turbūt vienas turtingiausių iš visų nuomotojų kasykloje.

– Na, ką čia, – atviraširdiškai tarė Siprijenas. – Pirmiausia aš

atėjau pas jus, mis Votkins, ir nieko nežinau, kas ten įvyko man nesant.

– Tai jūs tikriausiai ir be pietų? – sušuko Alisa, vedama neklaidingo savo, kaip namų šeimininkės, instinkto.

– Taip ir yra, – atsakė Siprijenas parausdamas, nors jokių priežasčių nebuvo.

– O, tai jūs neišeisite iš mūsų nepavakarieniavęs, mesjė Merė! Dar neseniai buvęs ligonis... ir po tokios sunkios kelionės... Tik pagalvokit, juk jau vienuolikta vakaro!

Ir tuoj pat, neklausydama prieštaravimų, ji nubėgo į tėvo kontorą ir grįžo su padėklu, užtiestu balta servetėle. Ant jo stovėjo lėkštės su šalta mėsa ir puikiu persikų pyragu, kurį pati buvo iškepusi.

Fermeris, kurio apetitą irgi sužadino šis gastronominis vaizdelis, pareikalavo ir sau lėkštės su mėsos gabalu. Alisa nevertė jo ilgai laukti ir, aprūpinusi vyrus valgiu, pati ėmė kramtyti migdolo riešutus. Improvizuota vakarienė labai jau nusisekė. Niekuomet dar jaunasis inžinierius nebuvo jautęs tokio pašėlusio apetito. Sukirtęs mėsą, tris kartus grįžo prie persikų pyrago, išgėrė du stiklus „Konstansos" vyno ir užbaigė tuo, kad sutiko paragauti misterio Votkinso džino. Beje, netrukus jis vėl saldžiai snaudė.

– O kuo jūs buvote užsiėmusi per šiuos tris mėnesius? – paklausė Siprijenas Alisos. – Ko gero, visai užmetėt savo chemiją!

– Na, čia tai jūs klystate! – atsakė mis Votkins. – Atvirkščiai, aš labai daug mokiausi ir net pati ryžausi atlikti kelis bandymus jūsų laboratorijoje. O ne, būkit ramus, aš nieko ten nesudaužiau ir nesujaukiau! Man labai patinka chemija ir, jei atvirai, tai tiesiog nesuprantu, kaip jūs galėjote atsisakyti tokio nuostabaus mokslo, kad taptumėt deimantų ieškotoju ar leistumėtės į kelionę po Veldą!

– O, žiaurioji mis Votkins, juk jūs gerai žinote, kodėl aš atsisakiau chemijos!

– Ne, aš nieko apie tai nežinau, – atsakė rausdama Alisa. – Bet man tai atrodo labai blogai! Jumis dėta aš dar kartą pamėginčiau padaryti deimantą. Tai kur kas gražiau negu iškasinėti akmenis iš po žemių!

– Jūs įsakote? – paklausė Siprijenas virptelėjusiu balsu.

– O ne! – šypsodamasi atsakė mis Votkins. – Tai tik prašymas!.. Ak, mesjė Merė, – kalbėjo ji toliau, matyt, norėdama pataisyti savo ankstesnio lengvabūdiško tono įspūdį, – jeigu jūs žinotumėt, ką aš jaučiau, kol jūs pasakojot apie visus vargus ir nelaimes, kurias teko patirti! Ir aš sakau sau: toks žmogus kaip jūs, protingas, puikiai išsilavinęs, vertas paties įdomiausio darbo ir, atrodo, sugebąs daryti didelius atradimus, – štai jis dykumoje, mirtiname pavojuje, bet kada galįs žūti nuo gyvatės įgėlimo arba būti liūto sudraskytas, neatnešęs jokios naudos mokslui ir žmonijai!.. Juk tai nusikaltimas – priversti tokį žmogų leistis į šitokią kelionę!.. Ir ar ne stebuklas, kad jūs sugrįžote? O jei jūsų bičiulis, Faramonas Bartesas, telaimina jį Dievas...

Ji nebaigė sakyti, bet dvi stambios ašaros, pakibusios ant blakstienų, užbaigė jos mintį.

Sukrėstas jos susijaudinimo Siprijenas teištarė:

– Jūsų ašaros man svarbiau už visus pasaulio deimantus, dėl jų aš galiu pamiršti bet kokius vargus.

Kurį laiką abu tylėjo. Pirmoji tylą nutraukė mergina: ji ėmė kalbėti apie cheminius bandymus.

Gerokai po vidurnakčio jaunasis inžinierius išėjo namo, į savo būstą, kur jo laukė laiškai iš Prancūzijos, tvarkingai sudėti mis Votkins ant jo darbo stalo. Baisu jam buvo atplėšti tuos laiškus, juk taip seniai nebuvo namie. O jeigu jie atnešę žinią apie kokią nors nelaimę? Tėvas, motina, mažoji sesutė Žana... Kiek visko galėjo atsitikti per tris mėnesius, kol jis keliavo!

Visi artimieji buvo gyvi ir sveiki. Siprijenas lengviau atsiduso. Iš ministerijos atėjo palankiausi atsiliepimai apie jo idėją dėl deimantų telkinių kilmės. Jam teikiama galimybė dar vieną semestrą išbūti Grikvalende, jeigu to reikią jo tyrinėjimams. Taigi viskas buvo gerai, ir Merė palaimingai užmigo, kaip jau seniai nėra atsitikę.

Rytą jis išskubėjo aplankyti Tomą Stilą. Guvus lankaširietis, nepaisant sėkmės, tebebuvo toks pat nuoširdus savo kompanionui. Siprijenas su juo susitarė, kad Bardikas ir Li, kaip ir anksčiau, dirbs

savo darbus. Jeigu jiems seksis, jaunasis inžinierius pasiliko teisę perleisti jų nuosavybėn naudojamus sklypus, kad abu galėtų greičiau sukaupti nedidelį kapitalą. O pats nusprendė daugiau nemėginti laimės kasyklose, – lig šiol ji jam šykščiai šypsojosi, – ir ketino, kaip buvo žadėjęs Alisai, atnaujinti cheminius bandymus. Pokalbis su mergina tik sustiprino tokį jo nusiteikimą.

Siprijenas neleido sau nė pagalvoti, kad galėtų pasinaudoti Tonajos pasitikėjimu atskleidžiant šventosios grotos, pilnos kristalų grynuolių, paslaptį. Bet pačiame jos egzistavimo fakte jis įžvelgė savo teorijos apie brangakmenių kilmę eksperimentinį patvirtinimą ir dabar tiesiog negalėjo nesiimti dar vieno bandymo. Taigi jaunasis inžinierius visai natūraliai grįžo į savo laboratoriją tęsti darbo. Pirmiausia jis nutarė atnaujinti pirmuosius eksperimentus. Ir štai kodėl: nuo tada, kai dirbtinis deimantas tarsi prasmego, misteris Votkinsas daugiau neprisiminė savo sutikimo atiduoti jam savo dukterį. Ir štai, kad fermeris vėl taptų jam palankus, jaunasis inžinierius ryžosi sukurti kitą tokį pat – kelių milijonų vertės akmenį.

Jis nedelsdamas ėmėsi darbo ir šį kartą nieko niekam neslėpė. Gavęs naują labai tvirtą vamzdį, viską darė tomis pačiomis sąlygomis kaip ir anksčiau.

– Ir vis dėlto, norint gauti deimantą, – kalbėjo jis Alisai, – man trūksta tinkamo tirpiklio, kuris garindamas ar vėsindamas priverstų anglį kristalizuotis. Molžemiui toks tirpiklis yra anglies disulfidas. Pagal analogiją būtų galima rasti tirpiklį ir pačiai angliai, ir netgi panašių į ją medžiagų, tokių kaip boras ir silicis.

Tačiau net neturėdamas reikalingo tirpiklio Siprijenas pradėjo intensyviai darbuotis. Nesant Matakito, kuris atsargumo dėlei kol kas nesirodė gyvenvietėje, kurstyti ugnį krosnyje buvo įpareigotas Bardikas. Jis tai darė taip pat uoliai kaip ir jo pirmtakas. O inžinierius negaišdamas laiko ėmėsi seniai savo numatyto darbo, iki kurio anksčiau vis neprieidavo. Seniai jis ruošėsi nustatyti tikslią vietą, kur dirvožemis plynaukštės šiaurės vakaruose ima gerokai žemėti. Jis spėjo, kad žemėjant susidarė savotiškas piltuvas, į kurį sutekėdavo gruntiniai vandenys nuo pat tų laikų, kada deimantų telki-

niai šitame krašte tik klostėsi.

Praėjus savaitei po grįžimo iš Transvalio, jaunasis inžinierius įsitraukė į šiuos tyrinėjimus su būdingu sau pedantiškumu bei tikslumu, su kokiu dirbdavo visus darbus. Štai jau valanda kai jis smaigsto žemėn gaireles, Kimberlyje įsigytame smulkiame vietovės žemėlapyje šį bei tą žymisi ir, savo nuostabai, randa jame nemažai neatitikimų, jei ne įrodymų, kad visas žemėlapis yra klaidingas. Galiausiai negalima nepripažinti kas akivaizdu: platuma ir ilguma čia neatitiko tikrovės. Tik ką, lygiai vidudienį, Siprijenas, naudodamasis tiksliu, Paryžiaus observatorijoje patikrintu chronometru, nustatė vietovės geografinę ilgumą. Ir dabar, remdamasis busolės ir kompaso parodymais, jis padarė išvadą: žemėlapyje pateikti netikslūs duomenys, ir viskas dėl to, kad nustatant pasaulio kryptis padaryta didelė klaida.(*Busolė – geodezinis prietaisas azimutams vietovėje matuoti*)

Iš tikrųjų šiaurė, tame žemėlapyje pažymėta angliškai – sukryžiuotomis rodyklėmis, rodė šiaurės rytus. Dėl to ir visi kiti ženklai buvo klaidingi.

– Supratau, kame čia šuo pakastas! – netikėtai sušuko jaunasis inžinierius. – Paskutiniai asilai, sudarę šį atseit žemėlapį, tiesiog nepaisė kompaso magnetinės rodyklės nuokrypio, o šituose kraštuose jis sudaro mažiausiai dvidešimt devynis laipsnius vakarų kryptimi! Štai ir išeina, kad visi platumų ir ilgumų žymėjimai atitiktų tikrovę tik paslinkus juos per dvidešimt devynis laipsnius iš vakarų į rytus apie žemėlapio centrą! Reikia manyti, jog Anglija šios vietovės geodezinei nuotraukai padaryti nusiuntė ne pačius geriausius specialistus!

Ir Siprijenas, būdamas vienas, ėmė kvatoti iš šio aiškaus liapsuso.

– Na, ką gi! Errare humanum est! – padarė išvadą jis. – Ir tegu pirmas meta akmenį į šiuos dorus žemės kasėjus tas, kuris pats nė karto gyvenime nėra suklydęs! (*Errare humanum est. — Klysti yra žmogiška. – Tai įžymaus Romos oratoriaus ir politikos veikėjo Cicerono žodžiai, tapę aforizmu. Antrasis posa-*

kis – perfrazuota citata iš Naujojo testamento. Kai fariziejai atvedė pas Jėzų Kristų nusidėjėlę, kurią pagal įstatymą reikėjo užmušti akmenimis, Kristus pasakė: „kas iš jūsų be nuodėmės, tegu pirmas meta į ją akmenį".)

Tos pačios dienos vakare jis užėjo, kaip buvo pratęs, pas savo bičiulį Jakobą Vandergartą ir papasakojo apie aptiktą klaidą.

– Kaip keista, – pridūrė inžinierius, – kad tokia svarbi geodezinė klaïda, liečianti visas rajono schemas, lig šiol nebuvo atskleista! Juk dėl jos turi būti iš esmės taisomi visi vietovės žemėlapiai.

Senasis deimantų šlifuotojas pažvelgė į Siprijeną nutaisęs kažkokią ypatingą veido išraišką.

– Tai tiesa, ką jūs dabar pasakėte? – guviai paklausė jis.

– Aišku, tiesa.

– Ir jūs galite tai patvirtinti net prieš teismą?

– Taip, galėčiau prieš dešimtį teismų, jei reikėtų!

– Ir jūsų žodžių nebūtų įmanoma nuginčyti?

– Žinoma, ne. Užtenka tik paaiškinti, kodėl įvyko klaida. Juk ji, velniai griebtų, visai akivaizdi! Pražiūrėti magnetinės rodyklės nuokrypį atvaizduojant vietovę žemėlapyje!

Jakobas Vandergartas pradėjo ruoštis kažkur išeiti, ir Siprijenas, nenorėdamas trukdyti, pasišalino.

Po dviejų savaičių vėl atėjęs pas senąjį meistrą, Siprijenas rado užsklęstas duris. Ant velkės užkabintoje grifelinėje lentelėje buvo užrašyta: „Išvykau su reikalais".

Dvidešimt pirmasis skyrius

Teisingumas

Kol vyko pakartotinis eksperimentas siekiant sukurti dirbtinį deimantą, Siprijenas Merė visą laiką atidžiai stebėjo jo eigą šiek tiek kitokiomis sąlygomis. Iš pat pradžių jaunasis inžinierius kai ką pakeitė krosnyje: pastatė reflektorių ir pagerino traukos reguliavimą. Todėl tikėjosi, kad dabar deimantas „gims" greičiau negu pirmą kartą.

Mis Votkins gana dažnai palaikydavo kompaniją jaunajam inžinieriui, kada tas eidavo prie savo krosnies, o jis tai darydavo keliskart per dieną. Merginai patikdavo žiūrėti, kaip to akmens statinio viduje šėlsta ugnis. Džonas Votkinsas eksperimentu domėjosi ne mažiau už dukterį, jis nekantravo vėl tapti milijoninės vertės deimanto savininku. Tik būgštavo, kad antrą kartą bandymas gali nepavykti. Jie vieni – tėvas su dukteria – ir palaikė mokslininką, o Grikvalendo kasyklų žmonės į jo sumanymą žiūrėjo visai kitaip.

Pavyzdžiui, žydas Natanas niekad nepraleisdavo progos, kalbėdamasis su kuriuo nors klemo savininku, nuteikti jį prieš jaunąjį inžinierių. Jei dirbtinių deimantų gamyba taps paprastu dalyku, sakė jis, tai su natūralių deimantų ir kitų brangakmenių prekyba bus baigta. Žmonės jau išmoko padaryti baltus safyrus, arba korundus, ametistus, topazus ir net smaragdus – visi šie brangakmeniai yra ne kas kita kaip įvairiai nusispalvinę metalų oksidai. Jau vien tai kelia didelį nerimą ir gali sumažinti deimantų prekybinę vertę. O jeigu dar ir deimantus pradės gaminti fabrikuose, tai sukels vi-

sos jų gavybos pramonės krachą ir Kapo provincijoje, ir aplinkinėse vietovėse.

Šitaip buvo įrodinėjama ir anksčiau, kai Grikvalende pasklido gandas apie nepaprastą akmenį, išsiritusį tiesiai iš prancūzų inžinieriaus krosnies. Dabar viskas pasikartojo, bet jau pikčiau ir nesiruošiant su tuo taikstytis. Kur tik susirinkdavo kasėjai, jie svarstė vis tą pačią problemą, Siprijeno adresu jau pasigirsdavo grasinimų. Tačiau pats jis nė kiek nesijaudino dėl to bandymo sukelto bruzdesio. Kad ir kas būtų šnekama, kokios paskalos bepasiektų jo ausis, jaunasis inžinierius neketino pasiduoti viešosios nuomonės spaudimui ir net nesiruošė savo tyrinėjimų laikyti paslaptyje, nes jie turėjo duoti naudos visiems.

Jis toliau darbavosi be baimės ir abejonių, užtat mis Votkins, sužinojusi apie tai, kas dedasi gyvenvietėje, smarkiai susijaudino. Ji jau priekaištavo sau, kad pastūmėjo jį į šį kelią. Tikėtis, kad Siprijeną užstos Grikvalendo policija, buvo nerealu. Neteisus reikalas sukasi greitai, ir, dar nespėjus kam nors imtis ginti jaunąjį inžinierių, jis gali sumokėti gyvybe už savo drąsą. Pagaliau Alisa tiesiai pasakė savo draugui, kokia baimė jai neduoda ramybės dieną nei naktį. O Siprijenas jos nerime įžvelgė tik švelnaus jausmo jam įrodymą; beje, tas jausmas daugiau nebuvo jiems paslaptis. Ir jaunuolis džiaugėsi, kad jo bandymai paskatino mis Votkins būti atviresne.

– Visa, kas man pavyks, bus mums abiem, – kartojo jis jai.

Tačiau mis Votkins, girdėdama, kas per kalbos sklinda kasyklose, visą laiką nerimavo.

Ir tam buvo pagrindo! Kilęs pasipiktinimas Siprijenu vargu ar galėjo apsiriboti vien pasmerkimu... Ir štai vieną vakarą, atėjęs patikrinti krosnies, Siprijenas pamatė, kad ji visiškai sugriauta. Kol Bardikas kažkur pasitraukė, grupė žmonių, pasinaudodami tamsa, per keliolika minučių sugriovė viską, kas buvo padaryta per daugelį dienų. Akmeninį krosnies korpusą nuvertė, pakurą išardė, liepsną užgesino, prietaisus sudaužė ir išmėtė. Iš bandymų įrenginio, kainavusio jaunajam inžinieriui daug rūpesčių ir darbo, neliko, kaip

yra sakoma, akmens ant akmens.

– Ne! – sušuko Siprijenas. – Aš nenusileisiu ir rytoj pat paduosiu šituos niekingus žmones į teismą! Tada pažiūrėsim, ar yra Grikvalende teisingumas!

Teisingumo organai Grikvalende buvo, bet visai ne tokie, kokių tikėjosi jaunasis inžinierius.

Niekam nieko nesakęs ir nepranešęs mis Votkins apie tai, kas atsitiko, bijodamas dar labiau ją įbauginti, Siprijenas grįžo į savo būstą ir atsigulė miegoti. Jis nutarė rytoj rytą pateikti ieškinį teismui netgi jei dėl to tektų siektis paties Kapo provincijos gubernatoriaus. Numigęs kokias dvi ar tris valandas, staiga pabudo nuo veriamų durų girgždėjimo.

Penketas žmonių juodomis kaukėmis su šautuvais ir pistoletais įsibrovė į kambarį. Rankose jie turėjo išgaubtais stiklais lempas, kurios angliškai kalbančiose šalyse vadinamos *Bull's eyes* – jaučio akimis. Netardami nė žodžio jie sustojo aplink lovą. Siprijenas nė minutės rimtai nežiūrėjo į šį jam surengtą vaidinimą. Manė, jog tai kažkieno pokštas, tik patsai pokštas pasirodė jam šlykštus.

Bet štai kažkieno ranka šiurkščiai griebė jį už peties ir vienas iš kaukėtų vyrų, išvyniojęs kažkokį popierių, kurį laikė rankoje, pradėjo skaityti anaiptol ne juokaujamu tonu:

„Siprijenai Merė!

Šituo pranešame jums, kad Vandergarto slaptasis tribunolas, susidedantis iš dvidešimt dviejų narių ir veikiantis visuotinio išsigelbėjimo vardan, šiandien posėdžiavęs, 00 valandų 25 minutės nuteisė jus mirti. Jūs ruošiatės panaudoti visiškai nesavalaikį ir pavojingą atradimą, grasinantį gyvybiniams visų Grikvalendo gyventojų ir jų šeimų interesams, taip pat visiems, kas verčiasi deimantų ieškojimu, šlifavimu ir prekyba.

Aukštasis tribunolas nurodo, kad minėtas atradimas turi būti sunaikintas ir kad reikia rinktis vienintelio žmogaus mirtį negu daugelio tūkstančių pražūtį. Jums duodama dešimt minučių pasiruošti mirčiai, o būdą galėsite pasirinkti pats. Visi jūsų popieriai bus sudeginti, išskyrus laiškus, kuriuos galite palikti savo artimiesiems.

Jūsų būstas bus sulygintas su žeme.

Tebus taip kiekvienam išdavikui!"

Išklausęs nuosprendį, Siprijenas, žinodamas laukinius šios šalies papročius, ėmė būgštauti, kad nelemta komedija nebūtų suvaidinta visai rimtai ir iš tikrųjų. Žmogus, laikęs jį už peties, išsklaidė abejones.

– Tučtuojau kelkitės! – šiurkščiai paliepė. – Mes negalim gaišti laiko!

– Tai žmogžudystė, – atsakė Siprijenas ir pašokęs iš lovos pradėjo rengtis.

Jis buvo daugiau pasipiktinęs negu išsigandęs ir bandė šitoje situacijoje sutelkti visą savo išmintį, išlikdamas šaltakraujiškas, kaip kad būtina sprendžiant sunkų matematikos uždavinį. Kas tai per žmonės? Pažinti bent jau iš tembro jam nepavyko. Žinoma, tie iš jų, su kuriais jis pažįstamas, jei tokių čia atėjo, buvo linkę verčiau patylėti.

– Na, kaip, pasirinkote mirties būdą? – vėl paklausė žmogus su kauke.

– Nieko aš nesirinksiu, aš tik protestuoju prieš šlykštų nusikaltimą, kurį jūs ruošiatės įvykdyti! – atsakė Siprijenas ramiu tonu.

– Ką gi, protestuokite, o vis tiek būsite pakartas! Norite palikti paskutinės valios pareiškimą?

– Jokių pareiškimų per žudikus perduoti neketinu!

– Tada einam! – įsakė vadeiva.

Iš šonų jaunajam inžinieriui stojo po vyrą ir susidaręs „kortežas" patraukė prie durų. Tuo momentu, išstumdydamas tarpduryje Vandergart Kopjė „įstatymo vykdytojus", į kambarį įsiveržė kažkoks žmogus.

Tai buvo Matakitas. Jaunasis kafras, kuris naktimis dažniausiai bastėsi aplinkui, pamatęs kaukėtus žmones einant prie inžinieriaus namų, nuslinko paskui. Pasiklausęs skaitomo nuosprendžio, suprato, koks baisus pavojus gresia jo šeimininkui. Toliau jis veikė nemąstydamas.

– Tėveli, kodėl šitie žmonės nori tave nužudyti? – išrėkė jis,

kabindamasis į Siprijeną, nepaisydamas kaukėtų vyrų pastangų jį atitraukti.

– Todėl, kad aš sukūriau dirbtinį deimantą! – atsakė jaunasis inžinierius, jausmingai spausdamas rankas Matakitui, nenorėjusiam jo palikti.

– Ak, koks aš nelaimingas ir kaip man gėda dėl to, ką padariau! – kartojo apsipildamas ašaromis jaunasis kafras.

– Ką tu nori tuo pasakyti?! – sušuko Siprijenas.

– Taip! Dabar aš viską prisipažinsiu, jeigu jau jie nori tave numarinti! – šaukė Matakitas. – Juk tai mane reikia užmušti... nes aš įkišau deimantą į krosnį!

– Pašalinkit tą rėksnį, – paliepė gaujos vadas.

– Tai aš, aš įdėjau deimantą į jūsų krosnį! – kartojo Matakitas, atmušinėdamas jį griebiančias rankas. – Aš apgavau savo šeimininką!

Jis protestavo taip energingai, kad galų gale jo ėmė klausytis.

– Tu sakai tiesą? – paklausė Siprijenas, nustebęs ir drauge išmuštas iš vėžių to, ką išgirdo.

– Na taip! Tiesą!

Dabar kafras sėdėjo ant žemės ir visi jo klausėsi, nes tai, ką jis sakė, viską keitė iš pagrindų.

– Tą dieną, kai įvyko griūtis, – kalbėjo jis toliau, – aš, atsidūręs po griuvenomis, radau didžiulį deimantą. Laikiau jį rankoje ir galvojau, kaip geriau paslėpti, ir kaip tik tuo momentu mane užgriuvo žemės siena – tikriausiai už bausmę, kad nesąžiningas buvau!.. Kai atsitokėjau, tai radau tą akmenį lovoje šalia savęs. Norėjau atiduoti jį šeimininkui, bet man buvo labai gėda, kad pavogiau pirma... Paskui tėvelis sumanė padaryti savo deimantą ir paskyrė mane kurstyti ugnį. Bet antrą dieną, kai buvau likęs trobelėje vienas, krosnyje kažkas su baisiu trenksmu sprogo ir manęs vos neužmušė skeveldros! Tada aš pagalvojau, kad tėvelis baisiai nusimins, jeigu jam nieko neišeis. Ir įdėjau savo rastą akmenį į perskilusį vamzdį, prieš tai aplipinęs jį sauja molio, paskui greit užtaisiau krosnies viršų, kad niekas nieko nepastebėtų. Ir niekam nė žodžio

nesakiau, o kai tėvelis rado deimantą, labai apsidžiaugė!

Paskutiniuosius Matakito žodžius palydėjo kaukėtųjų vyrų juoko pliūpsnis. Pats Siprijenas net nešyptelėjo, jis kandžiojo lūpas iš apmaudo.

Klausantis jaunojo kafro, apsigauti buvo neįmanoma. Jo papasakota istorija buvo visiškai reali. Veltui Siprijenas, atkurdamas ir atrinkdamas atmintyje visas detales, mėgino rasti argumentų jai paneigti ar jos nepagrįstumui įrodyti. Veltui sakė sau: „Natūralus deimantas tokioje temperatūroje, kokia buvo krosnyje, tikriausiai būtų virtęs dujomis...“ Paprasčiausia sveika nuovoka tvirtino, kad molio apvalkalas galėjo apsaugoti brangakmenį nuo aukštos temperatūros poveikio arba jis buvo paveiktas tik iš dalies. O galbūt kaip tik šitas kaitinimas suteikė deimantui tamsų atspalvį! Arba jis, virtęs dujomis, vėl kristalizavosi savo apvalkale...

Visos šios mintys kaupėsi jaunojo inžinieriaus smegenyse ir sparčiai jungėsi į visumą, pateikdamos išvadas. O jos buvo stulbinančios!

„Aš aiškiai atsimenu, kaip griūties dieną pamačiau kafro rankoje žemės gumulą, į tai atkreipė dėmesį dar kažkas, susijaudinimui kiek atslūgus. Ir tas lyg grumstas buvo taip tvirtai sugniaužtas sustingusiuose pirštuose, kad teko atsisakyti minties jį išlupti“.

– Na, štai! Daugiau nėra ko abejoti! – tarė kažkuris iš vyrų. – Kur tai girdėta – padaryti deimantą! Iš tikrųjų kokie mes kvailiai, kad galėjom patikėti! Tai tas pat kas mėginti padaryti žvaigždę!

Ir visi vėl nusikvatojo.

Trumpai pasitaręs su bendrais, vadeiva prabilo:

– Mes nutarėme, kad galima atšaukti jums skirtą nuosprendį, Siprijenai Merė. Dabar jūs laisvas. Bet atminkite, kad nuosprendis nenustoja galios! Tik vienas žodis, tik vienas mėginimas pranešti policijai, ir jūs būsit negailestingai nubaustas!.. Kas turi ausis, teklauso! (*Pastarieji žodžiai – posakis iš Naujojo testamento.*)

Taigi viskas įvyko iš tikrųjų! Siprijenas susivokė ką tik išvengęs mirties. Bet kokio skaudaus pažeminimo kaina! Jis, kalnakasybos inžinierius, Politechnikos mokyklos mokinys, talentingas chemikas, leidosi apgaunamas kažkokio apgailėtino kafro! Arba – o tai ar-

čiau tiesos – dėl savo žlugimo turi kaltinti savąjį garbės troškimą, juokingą puikybę. Jos apakintas priėjo prie to, kad sugalvojo ištisą kristalų kilmės teoriją! Nagi nieko nėra juokingiau!.. Argi ne vien gamtai lemta amžių eigoje paversti cheminius kristalus stebuklingais meniškais kūriniais? Tačiau kasgi nepasiduotų šiai iliuzijai?.. Juk jis tikėjosi sėkmės, viską padarė jai užtikrinti ir pagal visą logiką turėjo patikėti, kad ji pasiekta. O ir nepaprastas deimanto didumas patvirtino šią iliuziją... Pats Deprė irgi būtų tam pasidavęs!.. (*Deprė – įžymus prancūzų chemikas*) Bet argi nepasitaiko net patyrusiems numizmatams netikras monetas palaikyti tikromis? (*Numizmatas – senovinių monetų rinkėjas, jų žinovas.*)

Štai taip Siprijenas mėgino pakelti sau nuotaiką. Staiga nuo šmėstelėjusios galvoje minties jis visas nutirpo: „O mano ataskaita akademijai!.. Kad tik šitie niekšai nebūtų jos pasiėmę!" Jis uždegė žvakę. Bet ne! Dėkui Dievui, jo pranešimas vis dar čia. Niekas jo nematė!.. Jaunasis inžinierius laisvai atsikvėpė tik tada, kai sudegino popierius.

Tuo metu Matakitas taip kentėjo, kad norėjosi jį kaip nors nuraminti. Tai padaryti pasirodė nesunku. Išgirdęs pirmus švelnius savo „tėvelio" žodžius, vargšas vaikinas tartum atgimė. Siprijenas pasistengė įtikinti kafrą, kad daugiau nepyksta ir iš visos širdies jam atleidžia, bet tik su sąlyga, kad jis niekuomet ateityje nesiims senojo įpročio. Matakitas pažadėjo tai remdamasis visomis kafrų šventenybėmis ir, kai jo šeimininkas nuėjo miegoti, pasekė tuo pavyzdžiu.

Kitą dieną, visiems sužinojus, kad „Pietų žvaigždė" – tikras deimantas, rastas kafro, kuris, be abejo, suvokė jo vertę, vėl pradėta įtarinėti, kad Matakitas vis dėlto žino, kur yra tas brangakmenis. Džonas Votkinsas garsiai skelbė: „Tik tas negras galėjo pavogti šitokią neįkainojamą brangenybę! Po to, kai vieną kartą jau norėjo pasisavinti – juk pats prisipažino, – aišku, ir pavogė tą akmenį šventės metu!"

Tada jaunasis inžinierius, užstodamas savo tarną, pasitelkė argumentą, kurio niekas nesitikėjo.

– Aš tikiu jo sąžiningumu, – tarė Siprijenas misteriui Votkinsui, – bet jei jis ir kaltas, tai liečia tik mane! Deimantas, dirbtinis ar tikras, vis dėlto priklausė man iki tol, kol jį padovanojau madmuazel Alisai!

– Ką? Jis priklausė jums? – pašaipiai paklausė Džonas Votkinsas.

– Žinoma, – atsakė Siprijenas. – Argi Matakitas jį rado ne mano sklype, juk jis dirbo man!

– Šitas tai tiesa, – sutiko fermeris, – bet jeigu būsime nuoseklūs iki galo, tai akmuo priklauso man – pagal mūsų kontrakte aptartą sąlygą, kad pirmieji trys deimantai, rasti jūsų sklype, turi tapti visiška mano nuosavybe!

Į tai Siprijenas nerado ką atsakyti.

– Ar teisingi mano reikalavimai? – paklausė misteris Votkinsas.

– Taip, visiškai teisingi! – atsakė Siprijenas.

– Tad aš būčiau jums labai dėkingas, jeigu patvirtintumėte mano teisę raštu – tam atvejui, kai priversime šitą niekšelį grąžinti deimantą, kurį jis begėdiškai pavogė!

Jaunasis inžinierius paėmė popieriaus lapą ir parašė:

„Pripažįstu, kad deimantas, kurį mano sklype rado kafras, tarnaujantis pas mane, pagal kontraktą yra misterio Džono Stepltono Votkinso nuosavybė.

Siprijenas Merė"

Šiuo dokumentu išsisklaidė visos jaunojo inžinieriaus svajonės. Iš tikrųjų, jei deimantas kada nors ir atsiras, jis priklausė Džonui Votkinsui visai ne kaip dovana, o pagal nuosavybės teisę. Taigi tarp Alisos ir Siprijeno vėl atsivėrė bedugnė, kurią buvo galima užpildyti tik milijonais.

Kad ir kokie liūdni buvo to kontrakto padariniai mylintiems vienas kitą jaunuoliams, dar pražūtingesni jie pasirodė esą Matakitui. Dabar jis buvo įtariamas pavogęs deimantą, kuris priklausė Džonui Votkinsui! Ne kas kitas, o Džonas Votkinsas buvo apvogtas. O jau jis tikrai nepriklausė tiems žmonėms, kurie liaujasi persekioję

įtariamąjį vagyste.

Vargšą kafrą suėmė, įmetė į kalėjimą ir, nepraėjus dvylikai valandų, teisė. Nepaisant visko, ką galėjo pasakyti vaikinui apginti Siprijenas Merė, negrą buvo nuspręsta pakarti... jeigu jis nepanorės ar nesugebės grąžinti „Pietų žvaigždės". Bet kadangi Matakitas ir negalėjo deimanto grąžinti, byla buvo iš anksto „išspręsta", ir Siprijenas jau nežinojo, ko dar galima imtis išgelbėti nelaimėliui, kurį tebelaikė nekaltu.

Dvidešimt antrasis skyrius

Ypatingos rūšies kasykla

Tuo metu mis Votkins sužinojo apie viską, kas nutiko: ir apie kaukėtų žmonių vizitą naktį, ir apie jaunojo inžinieriaus nusivylimą.

– O, mesjė Siprijenai, – tarė ji, – argi jūsų gyvybė nėra verta visų pasaulio deimantų?

– Brangioji Alisa...

– Negalvokime daugiau apie tai, kas buvo, ir nuo dabar atsisakykite tokių eksperimentų.

– Jūs man įsakote? – paklausė Siprijenas.

– Taip, taip!.. – atsakė mergina. – Aš įsakau jums juos nutraukti, kaip kad anksčiau įkalbinėjau pradėti... Juk jūs pats norite gauti mano įsakymus!

– Ak, kaip aš norėčiau juos visus įvykdyti! – pasakė Siprijenas, imdamas tarp savo delnų ištiestą jam ranką.

Kai jis pranešė jai apie nuosprendį, tik ką paskelbtą Matakitui, mergina buvo priblokšta. Jai buvo dar skaudžiau sužinojus, kad prie to prisidėjo tėvas. Mis Votkins netikėjo vargšo kafro kalte. Kaip ir Siprijenas, ji buvo pasišovusi padaryti viską, kad tik jį išgelbėtų. Bet ką gi galima padaryti? O svarbiausia, kaip įkalbėti Džoną Votkinsą, kad atsiimtų savo neteisingus kaltinimus? Reikia pasakyti, jog fermeris taip ir nesugebėjo išgauti apkaltinto Matakito prisipažinimą – nei rodydamas jau pastatytas kartuves, nei teikdamas viltį, kad jo bus pasigailėta, jeigu prabils. Todėl, priverstas atsisakyti bet kokios vilties susigrąžinti „Pietų žvaigždę", Džonas

Votkinsas buvo tokios nuotaikos, kad prie jo nebuvo lengva prieiti. Ir vis dėlto duktė norėjo pamėginti paskutinį kartą.

Rytojaus dieną po to, kai nelaimingam kafrui buvo paskelbtas nuosprendis, misteris Votkinsas sumanė padaryti tvarką savo popieriuose. Sėdėdamas priešais didelį cilindro formos biurą iš juodmedžio su pusbrangių akmenų inkrustacija – puikų baldą, užsilikusį nuo olandų viešpatavimo laikų ir po ilgų klajonių atsidūrusį šiame nuošaliame kampe – Grikvalende, jis peržiūrinėjo dokumentus, liudijančius jo nuosavybę, kontraktus, laiškus ir panašius dalykus. Už jo ties siuvinėjama staltiesėle palinko Alisa. Be tėvo ir dukters, kambaryje dar buvo strutė Dada, kuri oriai vaikštinėdama tai mesdavo žvilgsnį per langą, tai savo didelėmis beveik žmogiškomis akimis sekė misterio Votkinso ir jo dukters judesius.

Tėvui netikėtai riktelėjus, mis Votkins krūptelėjo ir pakėlė galvą.

– Šita bestija tiesiog nepakenčiama! Tik ką ji nugvelbė man labai svarbų dokumentą! Dada! Eikš čionai... Tučtuojau atiduok!

Ir fermeris pratrūko prakeiksmais.

– Ak tu, šlykštus padare, jau prarijai jį! Patį svarbiausią mano dokumentą! Nutarimo, suteikiančio man kasyklos savininko teises, originalą! Nagi tai tiesiog nepakenčiama! Bet aš priversiu jį atiduoti, net jei teks nusukti jai galvą...

Visas išraudęs, baisiausiai įsiutęs, fermeris staigiai pašoko ant kojų. Jis ėmė vaikytis strutę, kuri, apibėgusi kelis ratus apie kambarį, galiausiai iššoko pro langą – jis buvo sulig žeme.

– Tėve, – tarė Alisa, nuliūdinta naujo savo numylėtinės išsišokimo, – nusiraminkit, maldauju. Paklausykit manęs! Juk jums pasidarys blogai!..

Bet misteris Votkinsas įpyko ne juokais. Tai, kad paukštis pabėgo su svarbiu dokumentu, galutinai jį išvedė iš kantrybės.

– Ne, – prašvokštė jis kimiu balsu, – to jau per daug! Su šituo reikia baigti! Aš negaliu taip imti ir prarasti vieną pačių svarbiausių aktų! Kulka į galvą – geriausias būdas susitarti su šita bjauria vagile!.. Prisiekiu, popierių aš atgausiu!

Alisa ašarodama nusekė paskui jį.

– Maldauju jus, tėve, pasigailėkit vargšo gyvūno! – vis kartojo ji. – Pagaliau nejaugi šis popierius toks svarbus? Argi negalima gauti kopijos? Ir nejaugi jūs galėsit suteikti savo dukrai skausmą užmušdamas mano akivaizdoje vargšę Dadą už tokį menką nusižengimą?

Džonas Votkinsas nenorėjo nieko girdėti ir išpuolė į priebutį ieškodamas akimis savo aukos. Galiausiai jis pastebėjo, kad paukštis ieško prieglaudos prie Siprijeno Merė būsto. Akimirksniu prisidėjęs šautuvą prie peties, misteris Votkinsas nusitaikė. Bet tuo momentu Dada, lyg nuspėjusi juodus fermerio kėslus, šmurkštelėjo į trobelę.

– Na, palauk! Aš pavysiu tave, prakeiktoji! – rėkė Džonas Votkinsas ir pasileido į tą pusę.

Siaubo apimta Alisa nubėgo paskui, paskutinį kartą tikėdamasi suminkštinti jo širdį.

Taip dviese jie pribėgo prie inžinieriaus namuko ir apėjo aplink jį. Strutės nebuvo. Dada dingo! Bet ji negalėjo nusileisti nuo kalvos, tuomet ją būtų nesunku pastebėti kur nors ties ferma. Taigi paukštis pasislėpė trobelėje įbėgęs per užpakalines duris, – štai ką pagalvojo fermeris. Ir pasukęs atgal pasibeldė į priekines duris. Jas atidarė Siprijenas.

– Misteris Votkinsas?.. Mis Votkins?.. Džiaugiuosi jus matydamas pas save, – tarė jis, šiek tiek sugluminta jų netikėto pasirodymo.

Uždusęs fermeris paaiškino jam, kas ir kaip nutiko.

– Gerai, pradėkim ieškoti kaltininkės! – pasakė Siprijenas, kviesdamas Džoną Votkinsą ir Alisą vidun.

– Jūs pamatysit, aš greit su ja atsiskaitysiu! – kartojo fermeris, krestelėdamas šautuvą kaip tomahauką. (*Tomahaukas – Šiaurės Amerikos indėnų svaidomasis ginklas, karinis kirvukas.*)

Tą akimirksnį maldaujantis merginos žvilgsnis, nukreiptas į Siprijeną, iškalbingai bylojo jam apie siaubą, su kokiu ji laukė to susidorojimo. Ir Siprijenas tuoj pat padarė labai paprastą išvadą: stručio savo namuose jis neras.

– Li! – šūktelėjo kreipdamasis į tik ką įėjusį kiną ir toliau kalbėjo prancūziškai. – Įtariu, kad strutė yra tavo kambaryje. Pagauk ją ir pasistenk kuo greičiau išvesti iš čia! O aš kol kas nuvesiu šį

mesjė į kitą namo pusę!

Nelaimei, šis puikus planas jau nuo pat pradžių buvo pasmerktas žlugti. Strutė buvo pasislėpusi kaip tik tame kambaryje, nuo kurio jie pradėjo ieškoti. Dada tupėjo pakišusi galvą po kėde ir buvo matoma taip pat gerai kaip saulė giedrą vidudienį.

Misteris Votkinsas puolė prie jos.

– Na, nevidone, tavo dainelė sudainuota! – tarė jis.

Bet staiga fermeris minutėlei susvyravo: jam reikėjo šauti iš arti būnant name, kuris – bent jau tuo momentu – nebuvo jo nuosavybė.

Alisa verkdama nusigręžė, kad nematytų baisaus vaizdo. Matant jos neviltį, jaunajam inžinieriui atėjo į galvą netikėta mintis.

– Misteri Votkinsai, – tarė jis, – juk jūs norėtumėt tik susigrąžinti patį dokumentą, ar ne? Na, štai, tam visiškai nebūtina nušauti strutę! Užtenka atidaryti jos skilvį, per tiek laiko popierius tikrai negalėjo nueiti toliau! Ar neleistumėt man atlikti šią operaciją – vivisekciją? (*Vivisekcija – gyvo bandomojo gyvūno operacija.*) Aš esu išklausęs Zoologijos muziejuje specialų kursą ir, manau, susidorosiu su šiuo uždaviniu.

Ar todėl, kad tokios operacijos perspektyva teikė pasitenkinimą kerštingai fermerio prigimčiai, ar kad įniršis buvo jau priblėsęs, ar pagaliau sujaudintas dukters sielvarto, jis sutiko su pasiūlytu kompromisu.

– Bet dokumentą būtinai reikia rasti! – pareiškė misteris Votkinsas. – Jeigu jo nebus skilvy, teks ieškoti toliau! Jis reikalingas man bet kokia kaina!

Atlikti chirurginę operaciją buvo toli gražu ne taip lengva, kaip galėjo atrodyti iš pirmo žvilgsnio, manant, kad vargšė Dada nuolankiai pasiduos savo likimui. Stručiai, net nedidelio ūgio, gamtos apdovanoti didžiule jėga. Numatydamas, kad jo pacientė, išvydusi skalpelį, būtinai ims maištauti ir pašėlusiai gintis, Siprijenas kaip asistentus pasitelkė Bardiką ir Li.

Nutarė strutę surišti. Tam tikslui pravertė virvės, kurių didelė atsarga buvo kino kambaryje. Ypatinga kilpų ir mazgų sistema paukštis tapo apnarpliotas nuo kojų iki galvos, kad negalėtų nė

kiek priešintis. Bet Siprijenas tuo neapsiribojo. Norėdamas pagailėti jautrios mis Votkins ir išvaduoti strutę nuo kančių, jis apvyniojo jos galvą chloroformo kompresu. Ir tada jau buvo pasiruošęs operacijai, vis dėlto šiek tiek nerimaudamas dėl jos rezultato. Alisa, sujaudinta vien to pasiruošimo, labai išbalusi pasislėpė gretimame kambaryje.

Pirmiausia Siprijenas perbraukė ranka kaklo pagrindą, norėdamas tiksliai nustatyti, kur yra gūžys; tai padaryti pasirodė nesunku, nes viršutinėje krūtinės dalyje stemplės išsitempimas ryškėjo gumburu, kietu ir stangriu, palyginti su minkštais gretimais audiniais. Jį buvo lengva apčiuopti pirštais. Medžioklės peiliu apsišaukėlis chirurgas atsargiai perpjovė kaklo odą. Ji laisvai tempėsi, kaip ir kalakuto, ir buvo padengta pilku pūkeliu. Pjūvis beveik nekraujavo. Siprijenas nustatė dviejų ar trijų arterijų vietą ir pamėgino kiek įmanoma atstumti jas nedideliais vielos kabliukais, kuriuos liepė laikyti Bardikui. Po to perpjovė baltutėlį audinį, gaubiantį plačią įdubą ties raktikauliais, ir netrukus atvėrė strutės skilvį.

Įsivaizduokite vištos gūžį, kone šimtą kartų padidintą apimties, storio ir svorio atžvilgiu, ir turėsite gana tikslų šiol talpyklos vaizdą.

Strutės gūžys Siprijenui atrodė kaip rudas maišas, smarkiai ištemptas ne tik lesalo, bet ir pašalinių daiktų, kuriuos rajus paukštis buvo spėjęs praryti tą dieną, o gal dar anksčiau. Ir užteko pažvelgti į šitą masyvų, galingą, sveiką organą, kad suprastum, jog net šitokia intervencija jam nė kiek nepavojinga.

Apsiginklavęs savo medžiokliniu peiliu, kurį Li išgalando ir buvo padėjęs jam po ranka, Siprijenas šiame masyviame organe padarė gana gilią įpjovą. Dabar į jį lengvai lindo ranka.

Iškart buvo išimtas ir atpažintas dokumentas, dėl kurio taip sielvartavo misteris Votkinsas. Popierius buvo susisukęs į gniužulą ir, aišku, suglamžytas, bet likęs visiškai sveikas.

– Čia dar kažkas yra, – tarė Siprijenas, vėl įkišęs ranką į ertmę, ir šį kartą ištraukė iš ten biliardo rutulį.

– Juk čia rutulys, kurį mis Votkins naudojo adydama! – sušuko jis. – Tik pagalvot reikia, juk jį Dada prarijo jau prieš penkis mėne-

sius! Tikriausiai per šalinimo angą gūžyje tas rutulys negalėjo pralįsti.

Perdavęs radinį Bardikui, Siprijenas ieškojo toliau tarsi archeologas, kasinėjantis senovės Romos gyvenvietę.

– Oho! Varinė žvakidė! – apstulbęs šūktelėjo jis, išimdamas šį kuklų namų apyvokos daiktą, suplotą, sulamdytą, paveiktą oksidacijos, bet vis dar atpažįstamą.

Šį kartą Bardikas ir Li taip įsikvatojo, kad net Alisa, grįžusi į kambarį, negalėjo prie jų neprisijungti.

– Monetos!.. Kažkoks raktas!.. Raginės šukos!.. – vardijo Siprijenas, tęsdamas „inventorizaciją".

Staiga jis išbalo. Jo pirštai užčiuopė ypatingos formos daiktą! Taip! Jokių abejonių!.. Ir vis dėlto jis nesiryžo patikėti tokiu atsitiktinumu! Pagaliau ištraukė ranką iš ertmės ir pakėlė aukštyn tik ką rastą ten daiktą...

Koks šauksmas išsiveržė iš Džono Votkinso gerklės!

– „Pietų žvaigždė!"

O taip!.. Garsusis deimantas, išlikęs visai nenukentėjęs, nepraradęs savo didingo grožio ir ryškioje dienos šviesoje spindėjo kaip visas žvaigždynas!

Bet tiktai – nuostabus dalykas, pribloškęs visus įvykio dalyvius, – deimantas pakeitė spalvą. Iš juodos, kokia buvo anksčiau, „Pietų žvaigždė" tapo rausva – puikaus rožinio atspalvio, kuris dar labiau sustiprino, jei tai apskritai įmanoma, jos skaidrumą ir švytėjimą.

– O jūs nemanote, kad dėl to sumažės jos vertė? – kaipmat paklausė misteris Votkinsas, vos tik atgavęs kalbą, mat iš nuostabos ir džiaugsmo jam tiesiog užspaudė gerklę.

– Jokiu būdu! – atsakė Siprijenas. – Atvirkščiai, dėl šios savybės brangakmenis įeina į labai retą „deimantų chameleonų" grupę. Ir iš tikrųjų Dados gūžyje anaiptol nėra šalta, o dažniausiai nusispalvinusio deimanto atspalvis priklauso nuo staigios temperatūrų kaitos.

– O! Dėkui Dievui, tu vėl čia, mano neprilygstamoji! – kartojo misteris Votkinsas, spausdamas akmenį rankose, lyg norėdamas įsitikinti, jog nekliedi. – Savo pabėgimu tu, nedėkingoji žvaigžde, suteikei man pernelyg daug rūpesčių, kad aš vėl leisčiau kada nors

tau dingti!

Ir jis pakėlė deimantą prie akių, glostė žvilgsniu, atrodė, gatavas jį praryti kaip Dada.

Tuo tarpu Siprijenas kruopščiai užsiuvo strutės gūžį. Paskui, užtaisęs ir kaklą, nuvyniojo nuo jos kūno virves, neleidusias nė krustelėti.

Visiškai sugniuždyta Dada buvo nuleidusi galvą ir, atrodė, toli gražu neketina bėgti šalin.

– Jūs manote, ji atsipeikės, mesjė Siprijenai? – paklausė Alisa, labiau jaudindamasi dėl savo numylėtinės kančių negu dėl grąžinto deimanto.

– Kaip tai – ar aš manau? – atsakė jaunuolis. – Negi jūs, mis Votkins, manote, kad aš galėjau ryžtis operacijai nebūdamas tikras, jog pavyks?.. O, nusiraminkite! Jau po trijų dienų neliks jokių pėdsakų. Pažadu jums, nepraeis nė pora valandų, kai Dada vėl pradės kimšti tą įdomią kišenę, kurią mes tik ką ištuštinome!

Padrąsinta tokio pažado, Alisa apdovanojo jaunąjį inžinierių dėkingu žvilgsniu, kuris jam atlygino už visą triūsą.

Tuo metu misteris Votkinsas, įsitikinęs, kad jis vis dėlto nekliedi ir kad stebuklingoji žvaigždė sugrįžo pas jį, atsitraukė nuo lango.

– Mesjė Merė! – tarė jis oriai, iškilmingu tonu. – Jūs padarėte man didelę paslaugą, ir aš nežinau, kaip galiu jums atsilyginti!

Siprijeno širdis ėmė smarkiai plakti.

Atsilyginti!.. Juk misteris Votkinsas turi labai paprastą būdą, kaip tai padaryti. Negi jis užmiršo savo pažadą – išleisti dukterį už to, kas suras „Pietų žvaigždę"? Ir iš tikrųjų argi nėra taip, tarsi Siprijenas būtų atgabenęs deimantą iš Transvalio neįžengiamų vietų?

Štai ką galvojo jaunasis inžinierius, bet jis buvo per daug išdidus, kad pasakytų tai garsiai, be to, neabejojo: fermeris ir pats turi atsiminti savo pažadą. Tačiau Džonas Votkinsas, netaręs nė žodžio, davė dukteriai ženklą eiti paskui jį ir išėjo iš Siprijeno trobelės.

Suprantama, Matakitas tuojau buvo paleistas į laisvę. Kad kiek – ir vargšas galėjo atsisveikinti su gyvybe per Dados rajumą. Taigi, atvirai sakant, jam labai pasisekė!

Dvidešimt trečiasis skyrius

Komandoro statula

Laimingas Džonas Votkinsas, pats turtingiausias Grikvalendo žmogus, savo laiku surengęs vaišes „Pietų žvaigždės" gimtadienio proga, ir dabar nesugalvojo nieko geriau kaip suruošti antrą kartą pietus – atšvęsti jos sugrįžimą. Bet jau dabar, galite būti tikri, imtasi visų atsargumo priemonių, kad ji neprapultų. Todėl strutei dalyvauti šventėje nebuvo leista.

Taigi kitos dienos vakarą prasidėjo šaunus, grandiozinis pokylis. Nuo pat ryto Džonas Votkinsas davė žinią visiems artimiems ir tolimesniems pažįstamiems, įprastiniams svečiams, ir išsiuntinėjo užsakymus vietiniams mėsininkams patiekti tiek mėsos, kad jos būtų užtekę visai pėstininkų kuopai pamaitinti. Po to sukrovė savo kontoroje visus maisto produktus, konservus, vyno ir likerio butelius, kokie tik radosi visos apylinkės rūsiuose. Ketvirtai valandai didžiojoje salėje buvo padengti stalai, ant kurių eilėmis išrikiuoti grafinai ir jautienos kepsniai.

Šešiomis pradėjo rinktis pasidabinę, pasipuošę geriausiais savo drabužiais svečiai. Po valandos bendras pokalbis buvo tapęs toks nepaprastai guvus, kad, ko gero, net medžioklės ragas tokiame triukšme būtų blogai girdėti. Atėjo čia ir Matijas Pretorijus, vėl atgavęs ramybę nuo tada, kai liovėsi būgštauti dėl Anibalo Pantalačio išsišokimų, ir Tomas Stilas, trykštantis sveikata bei jėga, ir prekybos makleris Natanas, taip pat fermeriai, deimantų ieškotojai, prekeiviai ir policijos valdininkai.

Alisos prašomas Siprijenas Merė neišsisukinėjo nuo šio pokylio, juo labiau kad ir pati mergina privalėjo jame dalyvauti. Bet abu liūdėjo, juk buvo akivaizdu, kad milijonierius Votkinsas dabar nieku būdu nenorės išleisti savo dukters už kuklaus inžinieriaus, kuriam „net deimanto padaryti nepavyko". O juk teisybė! Vertelga būtent taip ir traktavo jauną mokslininką.

Svečiams entuziastingai šūkaliojant puota tęsėsi.

Priešais laimingą fermerį – šį kartą ne už jo nugaros, o priešais – ant mažos mėlyno aksomo pagalvėlės metalinių virbų „narvelyje" su stikliniu gaubtu švytuliavo mirguliavo žvakių šviesoje „Pietų žvaigždė". Jau buvo paskelbta dešimt tostų jos grožio, neprilygstamo skaidrumo ir spindesio garbei. Tvyrojo alsinantis karštis.

Mis Votkins sėdėjo atitokusi nuo visko ir toje visuotinėje maišatyje, atrodė, nieko negirdėjo. Mergina žiūrėjo į Siprijeną, kuris atrodė prislėgtas kaip ir ji, ir jos akyse tvenkėsi ašaros. Netikėtai trys smarkūs smūgiai sudrebino salės duris, ir balsų erzelynė, bokalų dzingčiojimas iškart liovėsi.

– Įeikit! – šūktelėjo misteris Votkinsas savo prikimusiu balsu. – Kad ir kas esate, jeigu jus kamuoja troškulys, tai pataikėt kaip tik laiku.

Durys atsivėrė. Ant slenksčio stovėjo ilga liesa Jakobo Vandergarto figūra su žilų plaukų aureole. Svečiai, labai nustebinti šio netikėto jo pasirodymo, susižvalgė. Apylinkėje visi gerai žinojo priešiškumo tarp dviejų kaimynų – Džono Votkinso ir Jakobo Vandergarto – priežastis, todėl dabar užstalę perbėgo prislopintas murmesys. Kiekvienas laukė kažko svarbaus. Įsivyravo tyla. Visų akys nukrypo į senąjį šlifuotoją. O jis, apsirengęs juodu šventiniu surdutu, sukryžiuotomis ant krūtinės rankomis, atrodė lyg vaiduoklis, atėjęs keršyti.

Misterį Votkinsą apėmė neaiški baimė, jo širdis slapta pradėjo virpėti. Pro skruostų raudonį, kuriuo juos ryškiai buvo paženklinusi sena aistra alkoholiui, prasimušė blyškios dėmės. Ir vis dėlto fermeris bandė atsikratyti keisto pojūčio, kurio nepajėgė paaiškinti.

– O, kaimynas Vandergartas! – pratarė jis, pirmas kreipdama-

sis į Jakobą. – Jūs labai seniai nebuvote mane pamaloninęs savo apsilankymu! Koks geras vėjas šiandien čia jus atnešė?

– Teisingumo vėjas, kaimyne Votkinsai! – šaltai atsakė senis. – Atėjau pranešti jums, kad teisingumas, kurį jūs septynerius metus trypėte, pagaliau prasiveržė į šviesą ir turi nugalėti. Skelbiu, jog išmušė atpildo valanda, ir aš grįžtu į savo valdas: kasykla, kuri visą laiką turėjo mano vardą, nuo dabar pagal įstatymą atitenka man. Džonai Votkinsai, jūs kažkada atėmėte iš manęs tai, kas man priklausė!.. O šiandien įstatymas atima šią nuosavybę iš jūsų ir liepia grąžinti man viską, ką pasisavinote!

Netikėtai pasirodžius Jakobui Vandergartui, Džonas Votkinsas pastiro, bet dabar, kai pavojus pasidarė aiškus ir konkretus, jo veikli ir žiauri prigimtis iškart atgavo pusiausvyrą. Todėl, atsilošęs savo krėsle, jis su didžiausia panieka nusijuokė.

– Seniokas kvaištelėjo! – tarė kreipdamasis į svečius. – Aš visada įtariau, kad jam ne visi namie!.. Bet dabar, po kiek laiko, jo „namuose", matyt, visai nieko nebeliko.

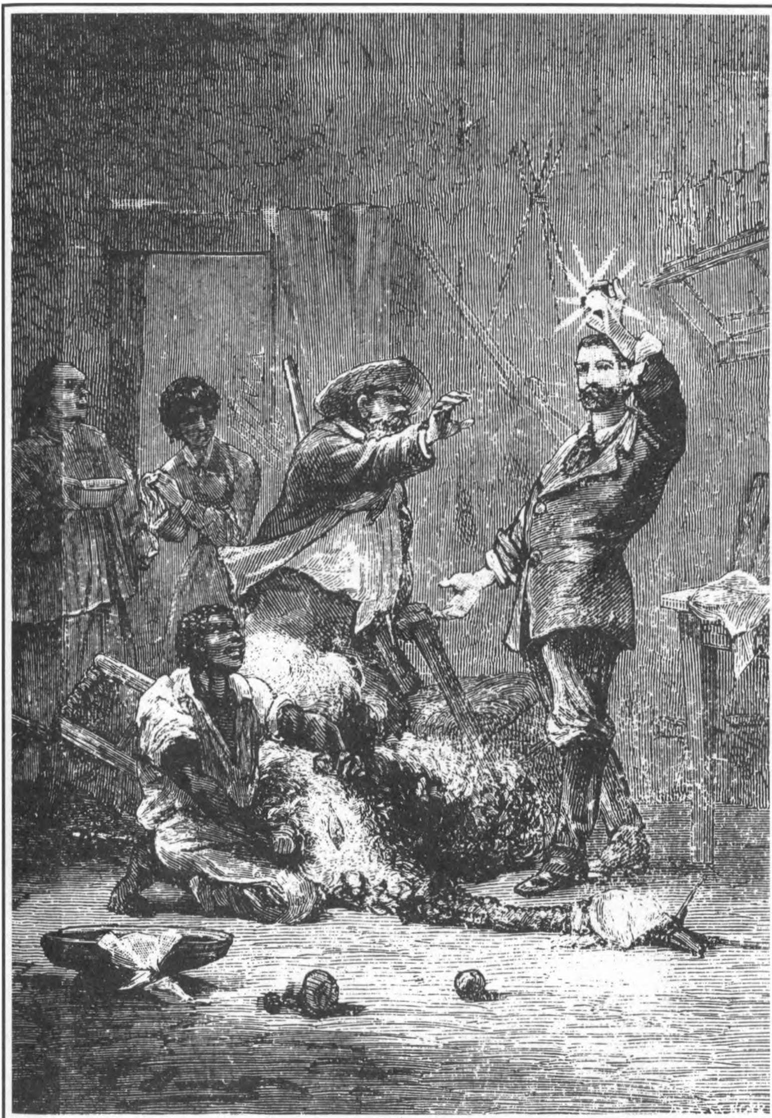
Visi ėmė ploti išgirdę kandų sąmojį. Tačiau Jakobas Vandergartas nė nevirptelėjo.

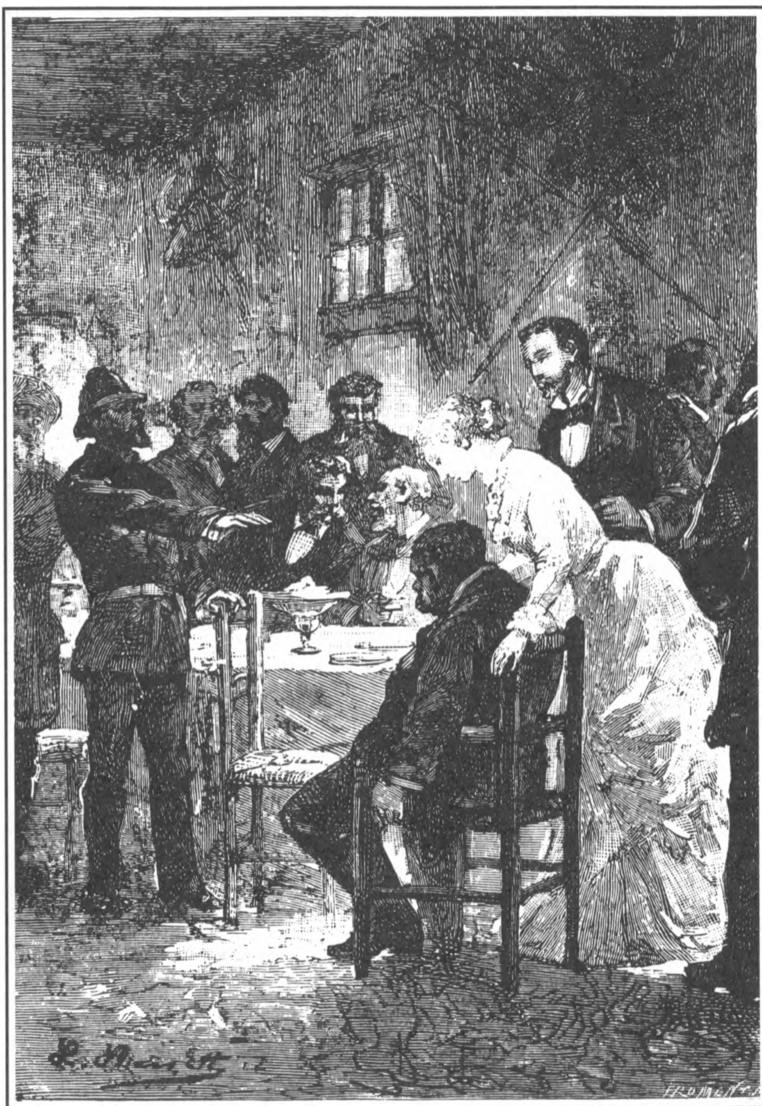
– Juokiasi tas, kas juokiasi paskutinis, – rimtu tonu ištarė jis, traukdamas iš kišenės kažkokį popierių. – Džonai Votkinsai, jūs, be abejo, žinote, kad pagal neteisingą, bet galutinį teismo sprendimą, – patvirtintą po apeliacijos, taigi nė karalienė nebūtų galėjusi jo pakeisti, – jūsų nuosavybėn atiteko šio krašto žemės, buvusios į vakarus nuo dvidešimt penktojo laipsnio rytų ilgumos pagal Grinvičą, o man – buvusios į rytus.

– Kaip tik taip, gerbiamasis niektauza! – sušuko Džonas Votkinsas. – Ir todėl jums būtų geriau eiti miegoti, juk esate ligonis, o ne vaikščioti ir gąsdinti dorus žmones, susirinkusius papietauti, kurie nieko jums neskolingi!

Bet Jakobas Vandergartas jau išskleidė savo popierių.

– Štai nutarimas, – tęsė jis ramesniu tonu, – Nekilnojamojo turto registracijos komiteto nutarimas, patvirtintas gubernatoriaus parašu ir užregistruotas Viktorijoje ne anksčiau kaip užvakar, jame

nurodyta paklaida, buvusi iki dabar visuose Grikvalendo žemėlapiuose. Šią klaidą prieš dešimt metų padarė geodezininkai, darę apygardos vietovių planą ir, nustatydami šiaurę, neatsižvelgę į magnetinės rodyklės nuokrypį. Tas pats netikslumas ėjo per visus vietovės žemėlapius ir planus, nes buvo remiamasi tais pačiais duomenimis. Dėl neseniai priimtos pataisos dvidešimt penktasis laipsnis pasislenka trimis myliomis į vakarus. Dėl tos pačios pataisos, kuri nuo dabar yra oficiali, kasykla grąžinama man, o jūs jos netenkate, nes, visų juristų ir paties teismo pirmininko nuomone, teismo sprendimo raidė nepraranda savo galios. Tai ir viskas, Džonai Votkinsai, ką aš atėjau jums pasakyti!

Ar fermeris ne viską suprato, ar apskritai būtų verčiau niekada negirdėjęs to, ką kalbėjo senasis Vandergartas, jis pamėgino atsakyti šlifuotojui kaip pirmiau – niekinančiu nusikvatojimu. Bet šį kartą juokas nuskambėjo dirbtinai ir niekas iš sėdinčiųjų užstalėje jam nepritarė. Visi šios scenos liudininkai sutrikę žiūrėjo į Jakobą Vandergartą ir, atrodė, buvo nustebinti jo didingos išvaizdos, aiškios kalbos ir tvirto pasitikėjimo savimi. Pirmasis bendrą nuotaiką išsakė makleris Natanas.

– Tai, ką sako misteris Vandergartas, iš pirmo žvilgsnio atrodo visai ne beprasmiška, – pareiškė jis, kreipdamasis į Džoną Votkinsą. – Galiausiai tokia paklaida dėl ilgumos visai įmanoma, ir tikriausiai, prieš pareiškiant kokią nors nuomonę, vertėtų palaukti išsamesnių paaiškinimų.

– Laukti paaiškinimų! – sušuko Džonas Votkinsas, iš visų jėgų trenkęs kumščiu į stalą. – Man jie nereikalingi! Man išvis nusispjaut į paaiškinimus! Aš juk čia savo namuose, taip ar ne? Argi aš nesu patvirtintas kasyklos savininku teismo sprendimu, kurio galią pripažįsta net šitas senas krokodilas? Taigi visa kita man nerūpi! O jeigu man nori trukdyti ramiai tvarkyti savo nuosavybę, tai pasielgsiu taip pat kaip ir anksčiau: kreipsiuosi į teismą, ir tada pažiūrėsim, kas laimės!

– Teismas jau padarė viską, kas nuo jo priklausė, – santūriai atsakė Jakobas Vandergartas. – Dabar visa klausimo esmė yra

tokia: eina ar neina dvidešimt penktasis ilgumos laipsnis ta linija, kuri nurodyta išvedant ribas. Šiandien oficialiai pripažinta, kad čia buvo padaryta klaida, ir todėl visiškai pagrįstai kasykla grąžinama man.

Tai sakydamas Jakobas Vandergartas parodė susirinkusiems oficialų pareiškimą, laikytą rankose, su visais būtinais parašais ir antspaudais.

Džono Votkinso nerimas pastebimai didėjo. Jis tampėsi ir trūkčiojo krėsle, mėgindamas šaipytis, bet tai prastai sekėsi. Atsitiktinai jo žvilgsnis nukrypo į „Pietų žvaigždę". Deimanto vaizdas, atrodė, grąžino fermeriui pasitikėjimą, kurį buvo beprarandąs.

– Net jeigu viskas taip, – pakėlė balsą jis, – ir jeigu man teks atsisakyti – priešingai bet kokiam teisingumui – nuosavybės, kuria neginčijamai pagal įstatymą naudojausi septynetą metų, kasgi čia tokio? Argi aš neturiu kuo pasiguosti? Štai kad ir šita brangenybe, kurią galiu išsinešti liemenės kišenėje ir apsaugoti nuo bet kokių netikėtumų!

– Ir dėl šito jūs klystate, Džonai Votkinsai, – sausai paprieštaravo Jakobas Vandergartas. – „Pietų žvaigždė" nuo dabar priklauso man. Tuo pačiu pagrindu kaip ir visos vertybės, dabar esančios jūsų rankose, – ar tai būtų baldai name, ar vynas buteliuose, ar mėsa lėkštėse!.. Viskas čia priklauso man, nes šių gėrybių šaltinis – kasykla, įgyta per apgaulę!.. Ir būkit ramus, – pridūrė jis, – aš ėmiausi visų atsargumo priemonių!

Ir Jakobas Vandergartas suplojo savo ilgais kaulėtais delnais.

Tą pačią akimirką ant slenksčio išdygo konstebliai juoda uniforma, o už jų – šerifo atstovas. (*Konsteblis – D.Britanijoje ir JAV – žemiausias policininkų laipsnis. Šerifas – pareigūnas, einantis administracines ir kai kurias teismo pareigas.*) Jis greit įėjo į salę ir uždėjo ranką ant kėdės atkaltės.

– Įstatymo vardu, – tarė jis, – skelbiu, kad visiems šiame name esantiems apstatymo daiktams ir vertybėms uždedamas laikinas areštas!

Visi pakilo, išskyrus Džoną Votkinsą. Fermeris, visiškai sugniuž-

dytas, atlošė galvą ant savo didžiojo medinio krėslo atkaltės ir atrodė kaip perkūno trenktas. Alisa, puolusi jam ant kaklo, mėgino raminti tėvą.

– Nuskurdintas!.. Nuskurdintas!.. – vien tik šiuos žodžius kartojo misteris Votkinsas drebančiomis lūpomis.

Netikėtai iš už stalo pakilo Siprijenas Merė ir labai įtikinamai pasakė:

– Misteri Votkinsai, kadangi jūsų turto laukia neišvengiamas žlugimas, leiskite man daugiau nelaikyti savęs ir jūsų dukters nelygia pora. Turiu garbės jus prašyti mis Alisos Votkins rankos!

Dvidešimt ketvirtasis skyrius

„Žvaigždė" išnyksta!

Jaunojo inžinieriaus pasipiršimas prilygo teatriniam efektui. Kad ir kokios šiurkščios, nejautrios buvo sulaukėjusios Džono Votkinso svečių sielos, jie negalėjo susilaikyti nuo triukšmingų aplodismentų. Toks nesavanaudiškumo parodymas negalėjo jų nesujaudinti. Alisa, vienintelė, kurios jaunuolio poelgis nė kiek nenustebino, nuleidusi akis, jausdama smarkiai plakant širdį, tylomis stovėjo šalia tėvo.

Nuskurdintas fermeris, vis dar neatitokęs nuo jį ištikusios nelaimės, vėl pakėlė nuleistą galvą. Jis, be abejo, gana gerai pažino Siprijeną, tad galėjo būti tikras, jog ištekėjusi už to vyro jo duktė bus laiminga ir aprūpinta, bet vis dėlto nenorėjo parodyti, kad daugiau nemato kliūčių jų santuokai.

Siprijenas, susidrovėjęs dėl savo viešo pasipiršimo, kuriam jį pastūmėjo užplūdęs jausmas, jau laikė savo poelgį keistu ir gailėjosi dėl savo nesantūrumo.

Staiga toje bendroje ir visiškai natūralioje sumaištyje Jakobas Vandergartas žengtelėjo link fermerio.

– Džonai Votkinsai, – tarė jis, – aš nenorėčiau piktnaudžiauti savo pergale ir nesu iš tų žmonių, kurie įveiktus priešus sutrypia į purvą! Aš reikalavau pripažinti savo teises tik todėl, kad taip daryti privalo kiekvienas. Bet iš savo patirties žinau, – tai mėgsta kartoti mano advokatas, – kad pernelyg žiaurus teisingumas ribojasi su neteisėtumu, ir nenorėčiau perkelti nekaltiems žmonėms klaidų,

kurias padarė ne jie, naštą. Be to, aš esu vienišas ir jau artėju link kapo. Kokia man nauda iš visų šitų turtų, jei aš negaliu jais pasidalyti! Džonai Votkinsai, jeigu jūs sutinkate, kad šitie du vaikai susituoktų, tai kaip kraitį jiems aš atiduodu „Pietų žvaigždę", kuri man pačiam jau nieko nereiškia! Ir dar pažadu, kad padarysiu juos savo įpėdiniais, tokiu būdu pasistengsiu atlyginti tuos netyčinius nuostolius, kuriuos padariau jūsų dukteriai.

Senojo deimantų šlifuotojo kalba, kaip yra rašoma spaudoje, „susilaukė gyvo atgarsio". Susirinkusiųjų žvilgsniai nukrypo į Džoną Votkinsą. Fermerio akyse netikėtai sublizgo ašaros, jis pridengė jas virpančia ranka ir, nepajėgdamas daugiau suvaldyti prieštaringų jausmų, netelpančių jo sieloje, sušuko:

– Jakobai Vandergartai!.. Jūs sąžiningas žmogus ir prideramai atsimokėjote man už tai, ką pikta padariau, užtikrindamas šių vaikų laimę!

Nei Alisa, nei Siprijenas nepajėgė atsakyti, bent jau atsakyti garsiai. Už juos bylojo žvilgsniai. Senukas ištiesė ranką priešininkui, ir misteris Votkinsas karštai ją paspaudė. Susirinkusiųjų akys sudrėko – net pagyvenusio žilaplaukio konsteblio, nors pats liko sausas kaip džiovintas paplotėlis.

Džonas Votkinsas iš tikrųjų persimainė. Jo veidas staiga pasidarė toks geraširdiškas ir švelnus, koks visada buvo nepatiklus ir piktas. Na, o Jakobo Vandergarto veide griežtumą pakeitė įprastinė nesudrumsčiamo gerumo išraiška.

– Pamirškim viską! – šūktelėjo jis, – ir išgerkime už jaunųjų sveikatą, jei, žinoma, ponas šerifo atstovas leis įpilti po taurę vyno, kuriam jis pats uždėjo areštą!

– Šerifo atstovui kartais tenka uždrausti prekybą gėrimais, kuriems taikomas akcizo mokestis, – tarė šypsodamasis teismo valdininkas, – bet jis niekuomet nėra prieš jų vartojimą! (*Akcizas – mokestis, kuriuo apdedamas plataus vartojimo prekės.*)

Po tų žodžių, ištartų labai palankiu tonu, vėl ėmė eiti ratu buteliai, ir į svetainę grįžo tikro nuoširdumo atmosfera.

Jakobas Vandergartas, sėdėjęs Džono Votkinso dešinėje, svars-

tė su juo ateities planus.

– Parduokim viską ir važiuokim paskui vaikus į Europą! – kalbėjo senukas. – Apsigyvensim netoliese kur kaime, ir mums dar nušvis laimingos dienelės!

Alisa ir Siprijenas, sėdėdami greta, tyliai kalbėjosi prancūziškai. Jų pokalbis, sprendžiant iš abipusio pagyvėjimo, buvo ne mažiau įdomus.

Buvo karšta kaip niekuomet. Slegianti bei alinanti kaitra džiovino lūpas, vos tik jas atitraukei nuo bokalo, ir buvo pavertusi žmones tarytum elektrinėmis mašinomis, kurios štai ims ir pradės skleisti kibirkštis. Veltui buvo atverti visi langai ir durys: žvakės degė lygiai – jokio vėjelio dvelktelėjimo! Svečiai numanė, jog taip įkaitus orui neišvengiamai turėjo kilti audra su liūtimi, o ji čia, Pietų Afrikoje, būna panaši į visų gamtos stichijų bendrą sąmokslą. Bet visi laukė audros kaip vienintelės galimos išeities, kaip palengvėjimo.

Netikėtas žaibo blyksnis žalsvai nušvietė žmonių veidus, ir beveik kartu pasigirdęs smarkus griaustinis, nudardėjęs dangumi virš lygumos, paskelbė šio gamtos reiškinio pradžią.

Staigus vėjo gūsis, įsiveržęs į salę, užpūtė visus žibintus. Po to be jokios pauzės prakiuro dangus, prasidėjo liūtis.

– Girdėjote? Iškart po pirmo griaustinio trenksmo kažkokį sausą traškėjimą? – paklausė Tomas Stilas, kartu su kitais svečiais uždarinėdamas langus ir vėl uždegdamas žvakes. – Lyg būtų stiklinis gaubtas sudužęs!

Visi instinktyviai pažvelgė į „Pietų žvaigždę“. Deimantas buvo išnykęs...

Ir geležinis narvelis, ir jo gaubtas buvo savo vietoje – taigi aišku, kad prisiliesti prie deimanto niekas negalėjo. Tai buvo panašu į stebuklą.

Siprijenas, puolęs į priekį, tuoj aptiko ant mėlyno aksomo pagalvėlės kažkokių pilkų dulkių krūvelę. Jis negalėjo sutūrėti nuostabos šauksmo:

– „Pietų žvaigždė“ sprogo!

Grikvalende visi žino, kad tai – liga, būdinga visiems deiman-

tams. Apie ją nepriimta kalbėti, nes dėl to smarkiai sumažėtų čia randamų brangakmenių vertė. Mat laikas nuo laiko dėl mažai dar ištyrinėtos reakcijos molekulių lygyje patys vertingiausi deimantai susprogsta kaip paprasčiausios petardos. Po to iš jų lieka saujelė dulkių, tinkama nebent panaudoti pramonėje.

Jaunajam inžinieriui, aišku, daug labiau rūpėjo mokslinė reiškinio pusė negu didžiulis materialinis nuostolis, užgriuvęs jo būsimą šeimą.

– Keisčiausia, – svarstė jis, visiems netekus žado, – kad akmuo nesprogo anksčiau. Juk paprastai deimantams tai atsitinka vėliausiai dešimtą dieną po šlifavimo. Ar ne tiesa, mesjė Vandergartai?

– Tikrai taip. Dabar pirmąkart savo gyvenime mačiau, kad deimantas subyrėjo praėjus trims mėnesiams po šlifavimo! – atsidusęs tarė senukas. – Na, ir kas? Taip jau lemta iš aukščiau, kad „Pietų žvaigždė" neturėjo atitekti niekam! – pridūrė jis. – O kai pagalvoju, kad, norint išvengti nelaimės, būtų užtekę patepti akmenį riebalais...

– Iš tikrųjų? – džiugiai pagyvėjo Siprijenas, kaip žmogus, pagaliau išsprendęs sunkų uždavinį. – Bet tokiu atveju viskas yra paaiškinama! Būdama Dados gūžyje, ši trapi žvaigždė turėjo apsauginį sluoksnį, kuris, žinoma, iki dabar ją gelbėjo! Iš tikrųjų! Jau verčiau ji būtų sprogusi prieš keturis mėnesius ir atpalaidavusi mus nuo bastymosi po Transvalį!

Tuo metu visi pastebėjo, kad Džonas Votkinsas, kuris, atrodė, prastai jautėsi, energingai pasimuistė savo krėsle.

– Kaip galima taip lengvai žiūrėti į nelaimę? – pratarė jis, išraudęs nuo susijaudinimo. – Juk, garbės žodis, jūs šnekate apie penkiasdešimt milijonų, nuėjusių vėjais, kaip apie kokią surūkytą cigaretę!

– Tai rodo, kad mes filosofiškai žiūrim į situaciją! – atsakė Siprijenas. – Tokiais atvejais išmintis tiesiog būtina.

– Filosofuokite sau kiek patinka! – atkirto fermeris. – Bet penkiasdešimt milijonų – tai penkiasdešimt milijonų, ir ant kelio jie ne-

simėto! Klausykite, Jakobai, šiandien jūs man padarėt nepaprastą paslaugą, pats to nežinodamas! Juk aš, ko gero, irgi būčiau sprogęs kaip kaštonas, jei „Pietų žvaigždė" vis dar būtų buvusi mano.

– Ir man! – paantrino Siprijenas, švelniai žvelgdamas į skaistų šalimais sėdėjusios Alisos veidą. – Jūsų, brangus bičiuli, dėka aš gavau tokios vertės deimantą, kad visų kitų praradimas man nieko nereiškia!

Taip liovėsi gyvavęs pats didžiausias šlifuotas deimantas, kokį kada nors buvo matęs pasaulis. Jo istorija, kaip manoma, patvirtino Grikvalende žinomą prietarą, jog pernelyg dideli deimantai būtinai atneša nelaimę.

Jakobas Vandergartas, didžiavęsis tuo, kad būtent jis nušlifavo retąjį akmenį, ir Siprijenas, svajojęs padovanoti jį muziejui prie Kalnakasybos instituto, savaime suprantama, sielos gilumoje buvo šiek tiek nusiminę dėl tokios netikėtos baigties... Ir vis dėlto pasaulio gyvenimas tekėjo sava vaga ir vargu ar labai daug buvo prarasta kartu su retu akmeniu. Bet Džoną Votkinsą nepaprastai sukrėtė ir turto, ir „Pietų žvaigždės" netekimas. Jis atgulė ir po keliolikos dienų tyliai užgeso. Nei dukters pasiaukojamas slaugymas, nei Siprijeno rūpinimasis, nei pagaliau Jakobo Vandergarto narsus įtikinėjimas taip ir negalėjo grąžinti jo į gyvenimą. Veltui geraširdis šlifuotojas, įsikūręs fermerio lovos galvūgalyje ir iš ten nesitraukdamas, visą laiką stengėsi jį drąsinti, kalbėjo apie ateitį minėdamas kasyklą kaip bendrą nuosavybę, klausinėjo patarimų dėl visko, ko ketino imtis, ir dėstė visus savo planus. Džonas Votkinsas buvo smarkiai pažeistas keliais atžvilgiais: savo pasipūtimo, nuosavybės liguistos aistros, egoizmo ir įsisenėjusių įpročių. Jis buvo visiškai žuvęs.

Taigi vieną vakarą misteris Džonas Votkinsas pasišaukė arčiau savęs Alisą ir Siprijeną, sujungė jų rankas ir netaręs nė žodžio išleido paskutinį atodūsį. Savo brangiąją žvaigždę jis pergyveno tik penkiolika dienų. Iš tikrųjų tarp šio žmogaus dalios ir keistojo akmens likimo egzistavo kažkoks glaudus ryšys. Daugelis sutapimų atrodė tokie akivaizdūs, kad gerokai patvirtino, nors proto požiūriu

niekaip nepaaiškino, Grikvalendo žmonių prietarus ir paskalas. Juk savo turėtojui „Pietų žvaigždė" tikrai „atnešė nelaimę": atsiradus neprilygstamajam deimantui prasidėjo senojo fermerio smukimas.

Tačiau gyvenvietės plepiai nepastebėjo vieno dalyko – to, kad tikroji nelaimės priežastis slypėjo pačiame Votkinse, jo charakteryje, kuris ir vedė į fatališką neišvengiamybę. Daugelį bėdų šiame pasaulyje žmonės priskiria paslaptingai nesėkmei, bet gerai pagalvojus – kaip dažnai nelaimės užuomazga slypi jų pačių poelgiuose. Neretai mes tampame savo silpnybių bei ydų aukomis!

Jeigu Džonas Votkinsas būtų ne taip atsidavęs pelno troškimui, jeigu nebūtų teikęs tokios didžiulės reikšmės šitiems mažiems anglies kristalams, kurie yra žinomi kaip deimantai, tai „Pietų žvaigždės" pasirodymas ir išnykimas nebūtų išklibinę jo dvasinės pusiausvyros ir fermerio gyvybė, jo sveikata nebūtų priklausiusios nuo tokių atsitiktinumų. Bet jis visa siela buvo prisirišęs prie savo deimantų ir dėl jų buvo lemta pačiam pražūti.

Po kelių mėnesių labai kukliai buvo atšvęstos Siprijeno Merė ir Alisos Votkins vestuvės, kuriomis visi džiaugėsi. Dabar Alisa tapo Siprijeno žmona... Ko dar šiame pasaulyje ji galėjo norėti? Be to, jaunasis inžinierius pasirodė esąs turtingesnis, negu ji manė, o ir jis pats to nesitikėjo.

Mat reikalai pasisuko taip, kad po „Pietų žvaigždės" radimo jo sklypo vertė smarkiai padidėjo. Per tą laiką, kol jis bastėsi po Transvalį, Tomas Stilas toliau dirbo kasykloje ir, kadangi ta jos dalis pasirodė esanti labai pelninga, tai dabar Siprijenui iš visų pusių pasipylė siūlymai ją pirkti. Tad prieš savo išvykimą į Europą jis pardavė savąją sklypo dalį už šimtą tūkstančių su viršum frankų grynais. Taigi Alisai su Siprijenu jau nebuvo ko atidėlioti savo kelionės iš Grikvalendo į Prancūziją. Bet jie išsiruošė į kelią tik po to, kai aprūpino Li, Bardiko ir Matakito ateitį; prie to prisidėjo ir Jakobas Vandergartas.

Senasis šlifavimo meistras pardavė savo Kopjė kompanijai, kuriai vadovavo buvęs makleris Natanas. Po sėkmingo sandorio jis atvyko į Prancūziją pas savo įvaikius. Per Siprijeno darbą jie gy-

veno pasiturinčiai ir laimingai.

Dar vienas mūsų istorijos dalyvis – Tomas Stilas grįžo į savo Lankaširą su dvidešimčia tūkstančių svarų sterlingų ir dabar yra vedęs. Kaip tikras džentelmenas, mėgsta lapių medžioklę ir kiekvieną vakarą išgeria buteliuką portveino, bet tai nėra geriausia, ką jis moka daryti.

Vandergart Kopjė telkiniai dar neišnaudoti ir ten kasmet randama vidutiniškai penktoji dalis visų deimantų, išvežamų iš Kapo provincijos. Bet nė vienam jau neteko laimė – ar nelaimė – rasti čia antrą „Pietų žvaigždę".

Pabaiga

1884 m.

TURINYS

Žiulis Vernas
PIETŲ ŽVAIGŽDĖ
Romanas

Serijos redaktorius **A. Kutkus**
Vertėja **D. Pankevičienė**
Dailininkas **V. Oržekauskas**
Tech. redaktorius **A. Kutkus**

SL 1467. 1999 05 05. 7 leid. apsk. l.
Užsak. Nr. 418
"ANBO" leidykla, Servitutų 3a - 2, 3002 Kaunas.
Tel. (8-27) 740216
"Spindulio" spaustuvė, Gedimino 10, 3000 Kaunas.

Kaina 12,75 lt.

Numatomų išleisti Žiulio

Pirmoji serija:

Archipelagas ugnyje
Penkios savaitės oro balionu
Tėvynės vėliava
Drama ore
Žiemojimas ledynuose
Plaukiojanti sala
Kailių šalyje
Hektoras Servadakas
Meteorą besivejant
Drama Livonijoje
Kelionė į Žemės centrą
Vilhelmo Štorico paslaptis
Nukentėjusieji iš paskendusio "Džonatano"

Jau išleista:

1. ROBŪRAS UŽKARIAUTOJAS
2. PASAULIO VALDOVAS
3. JUODOJI INDIJA
4. PENKI ŠIMTAI BEGUMOS MILIJONŲ
5. KARPATŲ PILIS
6. "ČENSLERIS"
7. PIETŲ ŽVAIGŽDĖ

LEIDYKLA "ANBO" Leidimo eigoje galimi pakeitimai bei papildymai

KAINA 12,75 Lt

ISBN 9986-507-08-1